

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARHUS HOSPITAL

I DET TIDLIGERE SORTEBRØDREKLOSTER

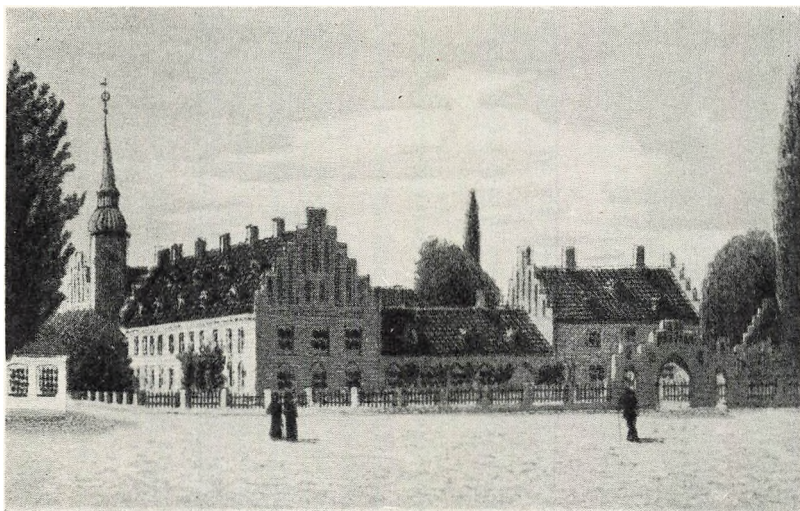

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS

**AARHUS HOSPITAL
I DET TIDLIGERE SORTEBRØDREKLOSTER**

AARHUS HOSPITAL

I DET TIDLIGERE SORTEBRØDREKLOSTER

AARHUUS STIFTSBOGTRYKKERIE A/S
1942

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	7
I. Hospitalets Historie	9
II. Hospitalet i vore Dage	31
III. Fortegnelse over alle dem, der er eller har været Medlemmer af Hospitalets Direktion eller Inspek- tion, tillige med en Fortegnelse over Hospitalets Forstandere	45
IV. Fortegnelse over de Ejendomme, som Hospitalet har ejet i Aarhundredernes Løb	56
V. Fortegnelse over Hospitalets Skøder, Adkomstbreve og lignende Dokumenter	68
VI. Uddrag af Hospitalets Regnskaber	80
VII. Bilag	89

LISTE OVER FORKORTELSER

Aarhus g. T.:	Aarhus gennem Tiderne.
Aa. St.:	Aarhus Stiftstidende.
Aa. St. A.:	Aarhus Stifts Aarbøger.
A. P. D.:	Acta Pontificum Danica.
(B.):	Borger i Aarhus.
Chr. Buur: I:	Chr. Buur: Folkeundervisningen i Aarhus før 1814.
— II:	— : Skoleliv og Skoleadministration i Aarhus for 100 Aar siden.
C. C. D.:	Corpus Constituonum Daniæ.
D. B. L.:	Dansk biografisk Leksikon.
D. K.:	Danske Kancelliregistranter 1535—1550.
D. K. L.:	Dr. H. F. Rørdam: Danske Kirkelove.
D. M.:	Danske Magazin.
Fr. I's d. Reg.:	Frederik I's danske Registranter.
Gr. T. 1682:	Grundtaksten af 1682. (R. A.)
Hertel:	Hertel: Forsøg til en antikvarisk-hist. Beskr. af Aarhus Dom- og Cathedralkirke.
Hjorth Nielsen: I:	Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling fra 1660—1869.
— II:	Danske Sagførere under Loven ^{26/5} 1868.
Hoffmeyer I:	Hoffmeyer: Blade af Aarhus Bys Historie.
— II:	Sammes utrykte personalhistoriske Notater i Statsbiblioteket, her.
Hofman:	Hofman: Fundationer.
H. T.:	Historisk Tidsskrift.
Hbz.:	Hübertz: Aktstykker vedk. Staden og Stiftet Aarhus.
J. S.:	Samlinger til jydsk Historie og Topografi.
K. B.:	Kancelliets Brevbøger.
Kh. S.:	Kirkehistoriske Samlinger.
K. S.:	Kronens Skøder.
Pers. T.:	Personalhistorisk Tidsskrift.
Rep.:	Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis.
S. R. D.:	Scriptores rerum Danicarum.
Wiberg:	Wibergs Præstehistorie.

A n d r e F o r k o r t e l s e r :

B. Pr.:	Aarhus Bytings Justitsprotokol.
Fæste Pr.:	Hospitalets Fæsteprotokol. (H. A.)
H. A.:	Hospitalets herværende Arkiv.
L. A.:	Landsarkivet i Viborg.
O. Pr.:	Aarhus Overformynderes Protokol 1617—54.
R. A.:	Rigsarkivet.
R. Pr.:	Aarhus Raadstuerets Protokol.
Sk. & P. Pr.:	Aarhus By's Skøde- og Pante-Protokol.

INDLEDNING

DA DE AARHUSIANSKE SORTEBRØDRE ved Nytaarstid 1530 havde forladt deres Kloster¹⁾, overførtes Helligaandsgaardens Beboere dertil, sandsynligvis allerede inden Reformationen²⁾, og da man kort efter denne nedlagde samtlige Spedalskhedshospitaler og de fleste Helligaandshospitaler, fik det Lov at blive ved at bestaa, og ved Resolution af ¹²/₁₁ 1541³⁾ gjorde Kong Christian den Tredje det til almindeligt Hospital for menige fattige syge og saare Mennesker i Aarhus, Randers og Horsens og de omliggende Herreder og Landsbyer.

Samtidig skænkede han Hospitalet Sortebrødreklostrets Huse, Planer, Bygning og Abildgaard, norden og vester Sankt Nicolaj Kirke og Vandløbet, som kom gennem Muren fra Sankt Karens Grund, samt Klostrets Gaardsrum og Have indenfor Klostrets Mur og dets Humlehave udenfor denne⁴⁾.

Endelig skænkede han dertil det Gods, Rente og Rettighed, indenbyes og udenbyes, der hidtil havde tilhørt Helligaandshospitalerne i Randers og Horsens, hvis Beboere samtidig overførtes hertil, tillige med de Spedalske i Sankt Karens Gaard og Spedalskhedshospitalet i eller udenfor Grenaa. Om Hospitalet nogensinde har huset Spedalske, er ikke helt sikkert, da Sygdommen paa daværende Tid var stærkt paa retur, men har der været nogle tilbage i de nævnte Hospitaler, skulde de i Følge den da gældende Lovgivning overføres hertil og anbringes i en særlig Bygning i Abildgaarden eller et andet bekvemt Sted⁵⁾. Sankt Karens Gaard var Spedalskhedshospital for Aarhus By og de 7 omliggende Herreder, der ydede Plovkorn dertil hvert Aar⁶⁾, og da Plovkornet overførtes til Hospitalet allerede ¹⁵/₅ 1541⁷⁾, medens Sankt Karens Gaards øvrige Indtægter i Overensstemmelse med den da gældende Lovgivning først overførtes ¹⁵/₁₂ 1560 (K. B.), efter at Oluf Hammer, der havde haft Sankt Karens Gaard i Forlening, var død, er der maaske Grund til at antage, at der blev overført Spedalske fra Sankt Karens Gaard til Hospitalet, saa meget mere som der til o. 1750 fandtes en Bygning i Abildgaarden⁸⁾.

Den 12. November i Aar var der forløbet 400 Aar, siden Kong Christian den Tredje gjorde Hospitalet i Sortebrødreklostret til almindeligt Hospital

¹⁾ Se S. 11. ²⁾ Se S. 11. ³⁾ Bilag 1, S. 91. ⁴⁾ Bilag 2. ⁵⁾ Se Kap. 19 i Frdn. af ⁴/₆ 1542, D. K. L., 1. B., S. 204. ⁶⁾ Se S. 12. ⁷⁾ Se Fr. I.s d. Reg., S. 244. ⁸⁾ Se Bilag 22.

og skænkede det de forannævnte store Gaver, og stadig har det nu 700 Aar gamle Hospital til Huse i det jævndrende Kloster, og stadig søger man der at anvende Stiftelsens Indtægter til Gavn for Beboerne i Aarhus⁹⁾ og de omliggende Herreder og Landsbyer, om end den Brug, man har gjort af Indtægterne, har ændret sig noget i Aarhundredernes Løb.

Jubilæet har Hospitalets Direktion og Inspektion ønsket at fejre gennem Udsendelse af et Festskrift, indeholdende en kort Fremstilling af Hospitalets Historie og har overdraget os at udarbejde det, et Hverv, vi med Glæde har paataget os i taknemmelig Erindring om alt det, som ogsaa vore Forældre, vore Søskende og vi har at takke Hospitalet for siden den Dag for 68 Aar siden, den 15. Oktober 1873, da Fader modtog Bestalling som dets Forstander af Kong Christian den Niende.

Samtidig med at takke Hospitalets Direktion og Inspektion for den Tilid, de har vist os ved at overlade os Udarbejdelsen af nærværende Jubilæums-Festskrift, ønsker vi at takke Personalhistorikerne H. Friis-Petersen og A. Blichfeld-Petersen for den Hjælp, de har ydet os ved at stille deres store Samling af personalhistoriske Oplysninger om Borgere og Embedsmænd i Aarhus til vor Disposition ved Udarbejdelsen af Fortegnelsen over Hospitalets Forstandere i Afsnit III, og Personalhistorikeren Th. Rasmussen for den Hjælp, han har ydet os ved at overlade os de Udskrifter af Brandtaksationsprotokollerne, der danner Grundlaget for Bilagene Nr. 24 og 25 i Afsnit VII.

Aarhus, den 30. December 1941.

Mariane Thomsen.

C. J. T. Thomsen.

⁹⁾ Allerede den ¹⁰/₁₂ 1558 oprettedes paany et Hospital i Randers og den ⁸/₅ 1560 et i Horsens, se Hofman 2. B., S. 383—84 og S. 221—22 samt K. B.

I.

AARHUS HOSPITALS HISTORIE

DA VORE FORFÆDRE for mange Aarhundreder siden¹⁰⁾ bosatte sig dér, hvor Aarhus nu ligger, synes Terrænforholdene¹¹⁾ eller andre Forhold at have medført, at Bebyggelsen blev spredt, og først langt ned i Tiden smeltede disse Bebyggelser sammen til en Enhed. I det 13. Aarhundrede fandtes der saaledes, foruden den af Volde og Grave omgivne Bebyggelse omkring Domkirken¹²⁾, en Bebyggelse nord derfor omkring Sankt Olai Kirke¹³⁾ og en Bebyggelse vest derfor omkring Sankt Nikolaj Kirke, den nuværende Frue Kirke. Endelig fandtes der en eller flere Bebyggelser syd for Aaen.

Da man omkring Midten af dette Aarhundrede var naaet saa vidt med Opførelsen af Domkirken, at den kunde tages i Brug¹⁴⁾, lod Kirken 3 store Byggeforetagender paabegynde i den vestlige Bebyggelse, nemlig Opførelsen af Dominikanerklostret, hvori Sankt Nikolaj Kirke indgik som Klosterkirke, et Spedalskshospital, Sankt Karens Gaard, vest derfor og et Helligaandshospital, Helligaandsgaarden, sydvest derfor lige vest for Immervad. Disse Byggeforetagender lagde Beslag paa betydelige Arealer, den vestlige Bebyggelse synes derfor paa daværende Tidspunkt kun at have haft et meget ringe Omfang¹⁵⁾.

Klostrets Opførelse maa antages paabegyndt i 1227 eller et af de nærmeste Aar¹⁶⁾, i hvert Fald mellem 1221 og 1246, og de to Hospitalers o. 1250¹⁷⁾.

I den saakaldte Aarhusbog (liber Aarhusiensis) i 6te Bind af *Scriptores rerum Danicarum medii ævi* omtales ikke blot Helligaandsgaarden med tilhørende Kirke, men tillige den hellige Aands Alter og Kanonikatet og Præbendet, kaldet den hellige Aands Kapel ved Aarhus Domkirke, med tilhørende Kannikegaard. Hvis dette Præbende er identisk med det i et Haandskrift i det kongelige Bibliotek omtalte Præbende »*præbende domus sancti*

¹⁰⁾ Aarhus g. T., 1. B., S. 213, skriver Lokalhistorikeren Adjunkt Jens Clausen, at han anser det for naturligt at regne med, at Aarhus eksisterede fra det 7. Aarhundrede. ¹¹⁾ Se anf. V., 1. B., S. 11—34. ¹²⁾ Se anf. V., 1. B., S. 215. ¹³⁾ Mejlgade gik midt igennem denne Bebyggelse, Gadens gamle Navn, Middelgade, er derfor meget betegnende. ¹⁴⁾ Se anf. V., 1. B., S. 150. ¹⁵⁾ Se anf. V., 1. B., S. 215 og 220 og H. T., 4. B., S. 52. Paa daværende Tidspunkt menes Indbyggerantallet i samtlige Bebyggelser at have været c. 1500. ¹⁶⁾ Se Pontoppidan *Annales*, 1. Bd., S. 642. ¹⁷⁾ Se Edv. Ehlers i Note 70, anf. V., S. 3.

Spiritus«¹⁸), der maatte bidrage til Underholdet af de 12 Korvikarer ved Aarhus Domkirke, er Forbindelsen mellem Helligaandsgaarden og Præbendet jo utvivlsom. Forbindelsen mellem Helligaandsgaarden og den hellige Aands Alter synes at fremgaa af det Side 11 omtalte Ejendomsbrev af ²⁰/₈ 1540.

I et Afsnit af Aarhusbogen, der menes skrevet o. 1313, omtales Helligaandsgaarden som Ejer af ¹/₈ af et Bol i Kasted¹⁹) og den hellige Aands Alter som Ejer af en Rydning i Havreballeskoven (silva Havrebalug)²⁰). I Følge Hertel er dette Alter indstiftet 1306²¹). Det annekteredes den ¹⁰/₈ 1342 til Kantoren (ad cantoriam)²²).

I de bevarede Breve fra Middelalderen findes iøvrigt bevaret følgende Oplysninger om Helligaandsgaarden:

Den ¹⁴/₄ 1354 godkendte Kong Valdemar paa Aaby Syssesting i Parternes Overværelse Overdragelsen til Helligaandsgaarden ved dens Forstander Thomas Henniksen af en Del Jordegods i Dolmer, Bredstrup, Ebdrup og Grenaa²³) fra Ridder Peder Gødesen til Genopbyggelse og Reparation af Helligaandsgaardens Kirke (pro reedificatione et reparatione ecclesie predictae domus) og mod Afholdelse af 2 ugentlige Sjølemesser i Kirken ved Forstanderen eller en velegnet Vikar for Ridder Peder Gødesens og hans Hustru Cecilies og deres Forældres Sjæle. (Procurator dicte domus vel qui pro tempora fuerit, de parte redditum predictorum duas missas pro anima sua et uxoris sue Domine Cicilie, nec non omnium parentum suorum per se vel ydoneum vicarium in perpetuum in quilibet septimana in dicta ecclesia)²⁴). I Statutterne for den aarhusianske Kirke (Statuta ecclesie Arhusiensis), udstedte den ⁹/₅ 1388 af Biskop Peter og Kapitlet og underskrevne bl. a. af Michael fra Helligaandsgaarden, siges det, at Forstanderen for Helligaandsgaarden bør være en af Kannikerne, og der træffes Bestemmelse om hans Forhold til de øvrige Kanniker. (Quicunque debeant habere domum sancti Spiritus et, sint canonici, qui mense erunt expertes, de anniversary et distributionibus cum aliis canonicis equalem sumant portionem)²⁵).

Den ⁶/₁ 1494 godkendte Pave Alexander den Sjette under visse nærmere angivne Betingelser Overdragelsen til Præsten Peder Ovesen fra Aarhus Stift bl. a. af Kanonikatet og Præbendet, kaldet den hellige Aands Kapel ved Aarhus Domkirke (canonicatu et prebende ecclesie cathedralis Arhusiensis, capella s. Spiritus nuncupata)²⁶), og den ²/₂ 1497 godkendte samme Pave Overdragelsen til Aarhuskanniken Peder Nielsen (Petro Nicolai magistro in artibus et bachalurea utriusque juris canonico) af en Kannikegaard, antageligt Helligaandsgaarden, da der i Brevet tales om Kannike-

¹⁸) Se Kh. S., 3. R., 5. B., S. 326. ¹⁹) De resterende ⁷/₈ ejedes af Kapitlet. ²⁰) S. R. D., 6. B., S. 433. ²¹) 1. Afd., 2. Hæfte, S. 123. ²²) S. R. D., 6. B., S. 477. ²³) Se Afsnit V., Adk. 2. ²⁴) Anf. V., 6. B., S. 282—484. ²⁵) Anf. V., 6. B., S. 439—442. ²⁶) A. P. D., 5. B., S. 58—59, Nr. 3391.

gaarden, Præbendet og Kannonikatet, kaldet den hellige Aands, ved Kirken i Aarhus (*curia canonicalis, prebenda et canonicatu s. Spiritus nuncupate, ecclesie Arusiensis*)²⁷⁾. Overdragelsen begrundes med, at Gaardens Bygninger er ved at falde ned paa Grund af Indehaverens Fravær (*per absentiam possessoris dicte curie ruinam in edificiis pateretur*), at Indehaveren har opgivet Besiddelsen (*per dimensionem et resignationem possessoribus*), samt at Peder Nielsen har lovet at restaurere og reparere den paagældende Kirke (*prefatam ecclesiam in ædificiis et meliorationibus restaurandam et reparandam*)²⁸⁾.

Endelig godkendte Pave Leo den Tiende den ⁸⁽⁹⁾/₁₁ 1519 i Henhold til Andragende fra Klerken Niels Terkildsen, at Kongen i Henhold til sin jus patronatus havde overdraget ham Kanonikatet og Præbendet eller Administrationen af Helligaandshospitalet i Aarhus (*canonicatu et prebende sive administratione hospitalis s. Spiritus ecclesie Arusiensis*) efter Stigoti Krumpens Død²⁹⁾. Svarskrivelsen er dateret den ²²/₅ 1520³⁰⁾.

Den ¹¹/₁₂ 1529 skænkede Kong Frederik den Første Sortebrødrekløstret med al sin rette Tilliggelse og Bygning, Huse, Kirke, Have, Abildgaard og Teglgaard til Biskop Ove Bilde og efterfølgende Bisper til Aarhus, om saa sker, at Sortebrødrene forlade deres Kloster³¹⁾, hvad der antageligt er sket ganske kort efter, idet Biskoppen allerede den ⁷/₁ 1530 fik Kvittans paa 100 Lod Sølv, som han lod fornøje af det Sølv, som var beskrevet i Sortebrødre Kløstret³²⁾. Den Tanke laa da meget nær at overføre det forfaldne Helligaandshospitals Beboere til det tomme Kloster, og at den ogsaa er bleven realiseret, er der ingen Grund til at betvivle, saa meget mindre som Hospitalets Forstander, Kantoren M. Jørgen Pedersen Samsing, stod Biskoppen meget nær³³⁾.

Hvornaar Overflytningen har fundet Sted, vides ikke, men allerede mellem ¹⁷/₇ 1530 og ¹⁷/₁₁ 1532 fandt en lignende Overførelse Sted i Horsens med Kongens Tilladelse³⁴⁾. I 1540 var Helligaandsgaardens Bygninger helt forsvundne, der synes nemlig ikke at være nogen Grund til at tvivle om, at den øde Gaard, der siges at høre til den hellige Aands Kapel og som Kong Christian den Tredje den ²⁶/₈ 1540 gav Stiftets første Superintendent M. Mads Lange Ejendomsbrev paa, var selve Helligaandsgaarden. I Brevet siges den at ligge Vesten ved Emmervad og saa til Per Olsens Gaard vedtager og saa Sønder ned fra Gaden og til Aaen³⁵⁾, det vil antageligt sige Ejendommene Nr. 308—318 i Gr. T. 1682, nu Matr. Nr. 389—395³⁶⁾. Endnu i et Skøde fra

²⁷⁾ A. P. D., 5. B., S. 174—175, Nr. 3562. ²⁸⁾ Udgiverne af A. P. D. mener, at »prefatam ecclesiam« er en Skrivefejl for »prefatam curiam«, at det altsaa er Helligaandsgaarden og ikke dens Kirke, Peder Nielsen har lovet at restaurere og reparere. ²⁹⁾ A. P. D., 6. B., S. 275, Nr. 4740. ³⁰⁾ A. P. D., 6. B., S. 298, Nr. 4773. ³¹⁾ Se Fr. I's d. Reg., S. 240 og Kh. S., 2. R., 5. B., S. 763. ³²⁾ Se Fr. I's d. Reg., S. 244. ³³⁾ Se S. 48. ³⁴⁾ Mellem ¹⁷/₇ 1530 og ¹⁷/₁₁ 1532 overførtes Beboerne i Helligaandshuset i Horsens til et Stenhus paa Graabrødre Kløstrets Kirkegaard, efter at Graabrødrene havde forladt Kløstret. Se D. K. og Kh. S., 1. R., 1. B., S. 417—19. ³⁵⁾ Se D. K., S. 134. ³⁶⁾ Se Aa. St. A. 1936, S. 76—81 og 1940, S. 97.

1689, vedrørende en Del af Ejendommen Nr. 315 i Gr. T. 1682, tales der om den hellige Aands Have. I Følge Brevet skulde den nye Ejer betale aarlig Jordskyld og Rente af Ejendommen til Hospitalet i Aarhus, d. v. s. det til Sortebrødreklostret overførte Helligaandshospital, hvis Forstander Aaret efter paa Hospitalets Vegne fik tillagt det Gods, der hidtil havde ligget til Kallendarum Alter³⁷⁾).

Den ^{15/}1541³⁸⁾ tilskrev Kong Christian den Tredje Forstanderen for Sankt Karens Gaard Oluf Hammer, at han ikke maatte bevare sig med Plovhavren efter denne Dag, den skulde for Fremtiden ydes i Sortebrødreklostret og alene forvendes til de fattige og syge Folks Nytte, Gavn og Ophold.

Naar Sankt Karens Gaards Hovedindtægt Plovhavren overførtes til Hospitalet i Sortebrødreklostret allerede i 1541, medens de øvrige Indtægter i Overensstemmelse med den da gældende Lovgivning³⁹⁾ først overførtes i 1560 efter Oluf Hammers Død, er det maaske berettiget at slutte deraf, at der i 1541 var nogle Spedalske tilbage i Sankt Karens Gaard, og at de overførtes i dette Aar til det Hus i Abildgaarden, der omtales i Bilag 21. Der er jo imidlertid ogsaa den Mulighed, at man, da der ikke var flere Spedalske tilbage, har optaget andre, der trængte til Hjælp, i Sankt Karens Gaard, og at man har overført disse til Hospitalet i Sortebrødreklostret i Begyndelsen af 1541. I hvert Fald siges det, at Spedalskheden paa daværende Tidspunkt var i meget stærk Tilbagegang.

Dette har vel været Grunden til, at Kongerne i det 16. Aarhundrede, det ældste af de bevarede Breve er udstedt vor Frue Dag 1512⁴⁰⁾, har anset det nødvendigt at indskærpe Yderne deres Pligt til at vedblive at svare deres aarlige Plovkorn, der allerede i 1541 synes at være blevet til *Plovhavre*⁴¹⁾, til Sankt Karens Gaard og senere til Aarhus almindelige Hospital.

I et af disse Breve, udstedt Fredagen næst efter Søndagen Cantate, den ^{20/}1541, af Kong Christian den Tredje til »alle vore Undersaatter, Bønder og menige Almue, i hvem I helst tilhøre eller tjene, som bygge og bøendes er i Ning Herred, Hjlemslev Herred, Sabro Herred, Hasle Herred, Framlev Herred, Gjern Herred, Houlbjerg Herred«, hedder det bl. a. »Vider, at nu er bevist for os med eders og eders Forfædres aabne beseglede Pergamentsbrev, at I pleje og pligtige ere, at udgive aarligen Aar hver af Eder 3 Skæpper Korn til Sankt Karens Hospital udi Aarhus«⁴²⁾. Dette Brev er desværre senere sporløst forsvundet, ikke engang dets Dato kendes, men da man antager, at enhver lidt større By her i Landet havde sit Spedalskhedshospital o. 1250, maa det vel have været ældre. Det var kun af en Helgaard, der svarede 3 Skæpper Korn, af en Halvgaard svarede der kun 1½ Skæppe og af hvert Bol 1 Skæppe⁴³⁾).

³⁷⁾ Se Tegnelser over alle Lande i D. M., 3. R., 6. B., S. 310. ³⁸⁾ Se D. K., S. 187—88. ³⁹⁾ Se Kap. 19 og 20 i Frdn. af ^{1/}1542, D. K. L. 1. B., S. 204. ⁴⁰⁾ Aa. St. A. 1911, S. 82—83. Spørgsmaalet om Brevets Ægthed og Datering er behandlet i Rep. 2. R., 7. B., S. 67. ⁴¹⁾ Se Note 38. ⁴²⁾ Se Aa. St. A. 1911, S. 84—85. ⁴³⁾ Jvfr. 2 Fæstebr. af ^{1/}1694, Genp. findes i H. A.

Baade Kong Hans og Kong Christian den Anden skænkede Sankt Karens Gaard en Kirke for Afholdelse af Sjælemesser for deres og deres Forfædres Sjæle, henholdsvis Sankt Nikolaj Kirke i Maarslet og Viby Kirke⁴⁴), men da der til begge Gaverne var knyttet den Betingelse, at Kirken først skulde tilfalde Sankt Karens Gaard efter Indehaverens Død eller frivillige Tilbage-træden, og der kun opnaaedes en Ordning med Indehaveren af Sankt Nikolaj Kirke i Maarslet, Herman Flemming, der samtidig var Provst i Aarhus, blev Hospitalet aldrig Ejer af Viby Kirke. Provst Herman Flemming traadte tilbage mod at faa tildelt en aarlig livsvarig Pension af Hospitalet, en Ordning, der i 1514 blev stadfæstet af Kongen⁴⁵) og Paven⁴⁶), derimod lykkes det, som sagt, hverken for den daværende Forstander for Sankt Karens Gaard, Hr. Peder Hjort, der tillige var Præst i Odense Stift, eller for de følgende Forstandere: Magister Jørgen Friis⁴⁷), Klerken Claus Pedersen Varberg⁴⁸) eller Svend Mogensen, der tillige var Skriver paa Skanderborg Slot⁴⁹), at faa Sognepræsten i Viby, Niels Løring⁵⁰) eller Boring⁵¹) til at træde tilbage. Derimod opnaaede Svend Mogensen den ¹¹/₁₁ 1526 et personligt kongeligt Ventebrev paa Viby Kirke efter Indehaverens Død. I Brevet siges det udtrykkeligt, at Kirken efter hans Død skal komme til Kronen igen til Skanderborg⁵²). Fra 1512 er endvidere bevaret et Stadfæstelses — og Beskyttelses — og Forbudsbrev, udstedt af Pave Julius den Anden den 11. September til Forstanderen og alle de Fattige i Sankt Karens Gaard⁵³). Efter at Svend Mogensen den ⁴/₄ 1528 tillige var bleven Prior og Forstander for Ørslev Kloster ⁵⁴) og den ²⁰/₆ 1530 endvidere forlenet med Vestervig Kloster som Provst⁵⁵), oplod han den tidligere nævnte Oluf Hammer Sankt Karens Gaard, og denne Ordning blev stadfæstet af Kong Frederik den Første den ⁴/₃ 1531⁵⁶). Endelig er der bevaret en Herredagsdom, afsagt den ²⁶/₃ 1523, der udtrykkeligt fastslaar, at Forleningsretten med Hensyn til Sankt Karens Gaard tilkommer Biskoppen i Aarhus, dog tilføjes det i Dommen, at hvis der hos Kronen maatte findes Breve, der godtgør, at Forleningsretten tilkommer denne, skal denne Ret være uforkrænket i alle Maader⁵⁷).

Spedalskhedshospitalerne anlagdes normalt udenfor Byerne eller i hvert Fald i Byernes Udkant ved rindende Vand og omgaves paa Grund af Smittefarens med en Mur. Sankt Karens Gaard laa vest for Grønnegade, der i et Pantebrev, udstedt paa Aarhus Byting den ¹⁰/₇ 1673, kaldes Sankt Karens Gade⁵⁸), syd for den Humlehave, som Sortebrødreklostret den ¹/₇ 1499 fik Skøde paa⁵⁹) og nord for Vestergade. I Tidens Løb er der opstaaet en Bebyggelse mellem Sankt Karens Gaards Mur og de tilstødende Gader, Vester-

⁴⁴) Se Bilag 5. ⁴⁵) Se Suhm: Nye Samlinger til den danske Historie I, 1792, S. 59, Brev af ¹²/₃ 1514. ⁴⁶) A. P. D., VI, S. 62, Nr. 4435 og 4436. ⁴⁷) Anf. V., S. 339, Nr. 4836. ⁴⁸) Anf. V., S. 339 og 445, Nr. 4836 og 5001. ⁴⁹) Kh. S., 2. R., 5. B., S. 729, Kh. S., 3. R., 3. B., S. 195 og Historisk Aarbog for Thisted Amt 1935, S. 1—25. ⁵⁰) Se Bilag 5 og Afsnit III, S. 49. ⁵¹) Se Fr. I's d. Reg., S. 120. ⁵²) Jvfr. Note 51. ⁵³) Se Bilag 4. ⁵⁴) Se Fr. I's d. Reg., S. 158. ⁵⁵) Se anf. V., S. 254. ⁵⁶) Se anf. V., S. 279 og S. 124. ⁵⁷) Se anf. V., S. 2. ⁵⁸) Se B. Pr., Bl. 83 og B. Pr. 1670/72, Bl. 154. ⁵⁹) Se Bilag 3.

gade og Grønnegade, og da de skiftende Ejere af disse Ejendomme maa antages at have betalt Jordskyld til Sankt Karens Gaard for at faa Tilladelse til at lade Bygningerne støde op mod Muren, er der Grund til at antage, at Sankt Karens Gaard mod vest har strakt sig til en Linie lidt vest for Skellet mellem Ejendommene Matr. Nr. 508 og 510⁶⁰), idet alle Ejendom-

Afsnit af et Fotografi af et af de i Aarene 1864—65 opmaalte Matrikulkort over Aarhus Bygrunde. I Matrikulskontorets Arkiv.

me mellem denne Linie og Sankt Karens Gade i 1651 betalte Jordskyld til Sankt Karens Gaards Arvtager Aarhus almindelige Hospital og ingen af Ejendommene vest for denne Linie⁶¹).

Af en Pakke bevarede Skattemandtal i Landsarkivet i Viborg, hovedsageligt stammende fra første Halvdel af det 17. Aarhundrede⁶²), synes det at fremgaa, at Sankt Karens Gaard endnu var beboet i 1634, og i et Skøde, udstedt paa Aarhus Byting den $10/5$ 1638⁶³) omtales Sankt Karens Ejendom. Da Spedalskhedshospitalet i Svendborg i 1589 bestod af ikke mindre end 26

⁶⁰) Se Matrikulkortet. ⁶¹) Se S. 64—65. ⁶²) Pakke Nr. 579: Forskellige Skatter 1612—1665 i Aarhus Raadstuearkiv. (L. A.). ⁶³) Se B. Pr., Bl. 45.

smaa Boder⁶⁴), har Forholdet vel været et noget lignende for Sankt Karens Gaards Vedkommende. Af Bygningerne er der aldrig fundet noget Spor, derimod stødte man den $\frac{6}{5}$ 1924 paa Sankt Karens Gaards Kirkegaard under nogle Udgravninger, der foretoges paa Ejendommen Matr. Nr. 512 paa Gaardspladsen bag Forhuset mod Vestergade⁶⁵).

I den kongelige Resolution af $\frac{12}{11}$ 1541 tales der om det Vandløb, der kommer gennem Muren fra Sankt Karens Gaard. Efter at have passeret Sortebrødreklostrets Grund har det vel haft Forbindelse med Graven eller Aaen, men hvor kom det fra? Den $\frac{6}{5}$ 1560 skænkede Kong Frederik den Anden Aarhus almindelige Hospital et Stykke Jord med to Boder paa, nu Matr. Nr. 523 b (og 523 c ?)⁶⁶). I dette Brev tales der om en Grav i den nørre Ende. Hvis Vandet i det nævnte Vandløb kommer herfra, kommer baade Gravens og Vandløbets Vand antageligt fra Borrebækken, der findes indtegnet paa Matrikulkortet⁶⁷) lidt nordøst for Matr. Nr. 523 b, løbende lige mod Øst efter at have passeret Nørre Allé i Retningen Nord—Syd. I saa Fald har man altsaa senere givet denne Bæk en anden Retning, maaske mellem 1648 og 1652⁶⁸). At Vandløbet er identisk med Borrebækken, er imidlertid ikke helt sikkert, da Ejendommen Nord for Sortebrødreklostrets, senere Hospitalets, Humlehavn i et Skøde af $\frac{24}{7}$ 1684⁶⁹) beskrives som en Kornhave med tilliggende Eng⁷⁰).

Hvornaar Dominikaner- eller Sortebrødre-Klostret oprettedes, kan ikke siges med større Bestemthed end, at det maa have været mellem 1221 og 1246, maaske skete det i 1227 eller et af de nærmeste Aar, som Pontoppidan uden at opgive sin Kilde fortæller⁷¹). Man ved, at den Mand, der deltog ivrigt i Bestræbelserne for at faa denne Munkeorden ind i Landet, var født i Aarhus, det vilde jo derfor være naturligt, om Dominikanerklostret her i Byen er et af de ældste. Under Paaskefesten i Verona 1220 traadte han, der hed Salomon, ind i Ordenen, der var oprettet af den hellige Dominicus i Toulouse i 1207 og godkendt (confirmatus) af Pave Innocens den Anden i 1216. Allerede Aaret efter kom han tilbage og blev Tolk for den pavelige

⁶⁴) Se Dr. med. Edv. Ehlers i Note 70 nævnte Værk, Side 59. ⁶⁵) Se Aa. St. for den 8. og 9. s. M. ⁶⁶) Tr. Hbz. 1. B., S. 162, se endvidere Aa. St. A. 1911, S. 71—73. ⁶⁷) Se S. 14. ⁶⁸) I R. Pr. 1651—56, Bl. 24, staar der, at Mette Bertelsdatter, der mellem 1648 og 1652 boede i Klosterboderne, for gamle Hr. Svend havde gravet 2 Damme og for unge Hr. Svend 1. Gamle Hr. Svend er formentlig øverste residerende Kapellan til Domkirken og Sognepræst til Vejlbj, Svend Hansen Arrebo, død $\frac{5}{4}$ 1658 — se Wiberg — og unge Hr. Svend, Kapellan ved Frue Kirke, Svend Albertsen eller Albrechtsen, se Aa. St. A. 1937, S. 98 og 1938 S. 123, Nr. 5 b. I Kommissionsforretningen af $\frac{26}{2}$ 1661 (R. A.) findes under Havejord her for Byen uden Munkeport bl. a. anført: sal. Hr. Svend Hansens Korn- og Damhave, Taxation 230 Sldl., og Hr. Svend Albrechtsens Have, Taxation 170 Sldl. ⁶⁹) Se Sk. & P. Pr., S. 74. ⁷⁰) Om Spedalskhedshospitalerne findes bl. a. nærmere Oplysninger i Dr. med Edv. Ehlers: Danske St. Jørgensgaarde i Middelalderen, Særtryk af Bibliotek for Læger, København, 1898, Dr. theol. Gerhard Uhlhorn: De kristne Kærligheds Gjerninger, bearbejdet med Forfatterens Tilladelse af Christen Obelitz, S. 259—261, Aarbog for dansk Kulturhistorie 1895, S. 77—79, Dr. F. V. Mansa: Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Historie i Danmark 1873, S. 35—41, og Otto Holmgaard: Slagelse Helligaands-hus og Hospital, S. 10-14. ⁷¹) Pontoppidan, Annales 1. B., S. 642 og Danske Atlas 4. B., S. 85.

Legat i Danmark Gregorius de Crescentia, hvis Yndest han opnaaede. Ved dennes Hjælp lykkedes det ham at faa Ærkebiskoppen interesseret i Oprettelsen af Dominikaner Munkeklostre her i Landet. Det første, der blev oprettet, oprettedes i Lund med Broder Salomon som Abbed. I 1246 afholdtes et Provinskonvent af Dominikanere i Ribe, og her var bl. a. Konventet i Aarhus repræsenteret⁷²).

Det maa antages, at Klostret straks har faaet skænket hele den Grund, der laa indenfor den Mur⁷³), der gennem hele Middelalderen omsluttede det, og Sankt Nikolaj Kirke, der skænkedes det til Klosterkirke. Hvornaar Klostret modtog denne Gave, omtales ganske vist ikke i de faa middelalderlige Breve, hvori Klostret omtales, men de Sagkyndige mener paa Grundlag af Arkitektivformerne at kunne fastslaa, at Kirkens Kor stammer fra Tiden o. 1250, og at der i den vestlige Del af Kirkens Nordmur indgaar en Del af den oprindelige Kampestens- og Fraadstens-Kirke. Ved Opførelsen af Dominikaner Munkeklostrene plejede man at opføre den Bygning, der laa længst borte fra Kirken, først, det er derfor i Overensstemmelse med, hvad man maatte vente, at en nu tilmuret Dør i Klostrets Nordfløj maa antages at være opført samtidigt med Kirkens Kor, altsaa o. 1250. Vestfløjen og den oprindelige Østfløj menes derimod først at være opførte i det 15. Aarhundrede⁷⁴).

I 1255 paalagdes det Prioren sammen med andre at undersøge hellig Niels' Jærtegn⁷⁵). I 1267 udnævntes han til at være den ene af Voldgiftsdommerne i Striden mellem Biskop Tyge og Øm Kloster⁷⁶), og i 1268 betænkes Klostret i Fru Groes Testamente⁷⁷). Derimod er det den 22. August 1291 afholdte Provincial Kapitel næppe afholdt i Dominikanerklostret her i Byen, men i Dominikanerklostret i Aarhus^{77a}) eller Vesteraas^{77b}) i Sverrig, da den svenske Konge nævnes før den danske Konge i Afsnittet om Bønner for de Levende⁷⁸). Den 1²/₄ (Tredje Paaskedag) 1300 solgte Prior Helmerik den Andel i en Bod, som Fru Katerina, Robekinds Enke, havde testamenteret til Klostret⁷⁹). I 1405 blev der i Helsingborg i Dronning Margretes Nær-værelse indgaaet et Forlig mellem Ridderen Jens Nielsen af Avnsbjerg, der i 1396 var bleven Landsdommer i Jylland, og som havde dræbt Ridder Jens Jensen, og den dræbtes Slægtninge, hvori han bl. a. forpligtede sig til at sørge for Afholdelsen af en evig Messe for Afdøde i Sortebrødrenes Kirke i Aarhus, hvor Afdøde laa begravet⁸⁰). Endelig forpligtede Klostret sig den 29/10 (Apostlene Simon og Judas Dag) 1485 til at holde 3 evige Messer for

⁷²) Se S. R. D., 5. B., S. 500—502, Hoffmeyer I, 1. B., S. 79—85, og Ejler Haugsted i Aarhus g. T., 1. B., S. 133—34, 147 og 153—158. ⁷³) Se om denne Aa. St. A. 1911, S. 70—80, og 1937, S. 102, Ejendom 468, samt Aa. St. 29/11 1932. ⁷⁴) Se Vilh. Lorenzen: Vor Frue Kirke og Hospitalet i Aarhus, Aarhus 1906. ⁷⁵) S. R. D., 5. B., S. 310, 393 og 395. ⁷⁶) Suhm, 10. B., S. 590. ⁷⁷) Anf. V., 10. B., S. 995. ^{77a}) Se F. V. Mansas i Note70 anf. V., S. 36 og Aa. St. 1911, S. 85. ^{77b}) Se L. Daaes i Note 120 anf. V., S. 6. ⁷⁸) Kh. S., 1. R., 1. B., S. 545 og flg. ⁷⁹) S. R. D., 6. B., S. 416. ⁸⁰) Huitfeldts Krønike (Folio Udg.), S. 627.

Peder Michelsen i Skjolddelevs og hans Hustru Cecilies samt deres Børns og Forældres Sjæle (Bilag 2)^{80a}).

^{28/10} 1438 erklærede Prioren (Broder Oluf) og Konventet Foged, Borgmester, Raad og Almue i Aarhus fri for al Skyld, som dennem og Klostret imellem var, fordi de finge Hans Guldsmed af fornævnte Kloster⁸¹), og den ^{1/6} 1489 holdt Kong Hans Ting i Aarhus i Klostret i Anledning af Stridigheder mellem ham og Biskop Ejler⁸²).

Under et Besøg i Aarhus 1520 lod Kong Christian den Anden Adelsmanden Mogens Thomsen til Damsgaard paa Mors' Lig, der var begravet paa Klostrets Kirkegaard, optage og henhføre til en Grav paa Byens Torv. Senere lod Kong Frederik den Første det igen nedtage og paany begrave paa Klostrets Kirkegaard i Henhold til egen og Rigens Raads Dom af ^{30/3} 1523⁸³).

I 1517 foretoges der en Undersøgelse af Biskopperne Boes og Styges Begravelser i Kapellet nord for Domkirken Taarn. Til at lede denne var bl. a. udnævnt Klostrets Prior Broder Oluf Andreasen⁸⁴).

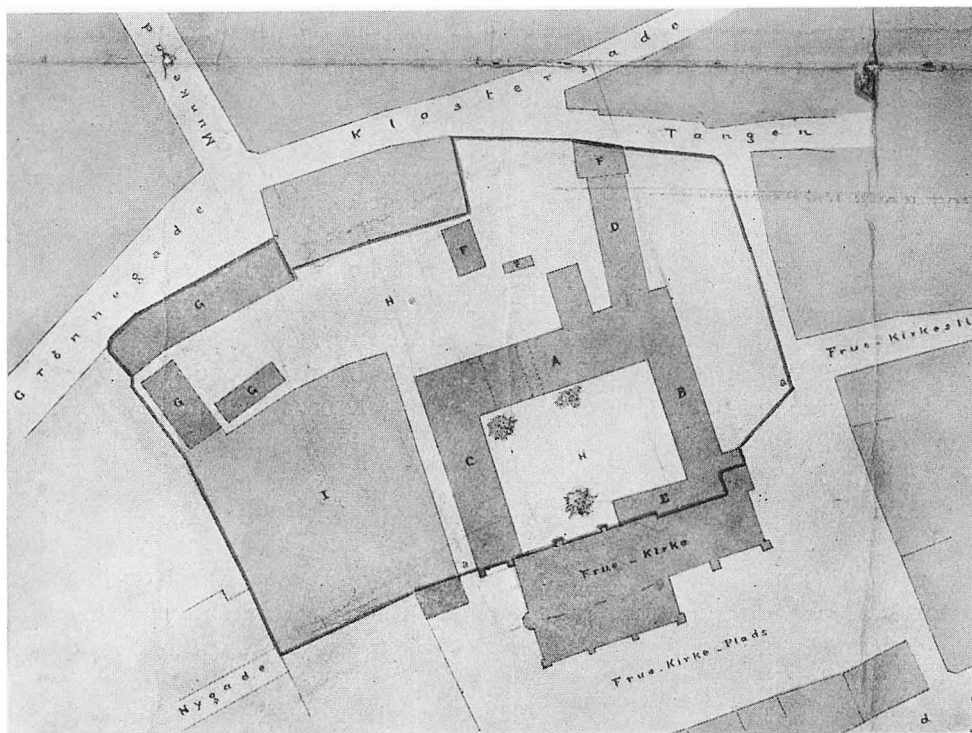
I 1520 blev Jens Andersen, en af Munkene i Klostret, sendt til Rom med et Stipendium paa 200 Gylden. Paa Hjemvejen besøgte han Wittenbergs Universitet, hvor han hørte Luther og Melancton, og efter Hjemkomsten gik han over til Lutherdommen⁸⁵).

Som det vil ses, indeholder de bevarede Breve fra Middelalderen kun faa Oplysninger om Sortebrødre Klostret. Derimod kan den Kyndigé ud- drage ikke saa faa værdifulde Oplysninger af de Rester af det oprindelige Klosters Mure, der endnu er tilbage. De Resultater, Arkitekturhistorikeren cand. mag. Vilh. Lorenzen er kommen til gennem sine Undersøgelser, har han samlet i Værket: Vor Frue Kirke og Hospitalet i Aarhus, forhen Dominikanernes Kirke og Kloster. 1906. Vi skal derfor som Afslutning paa dette Afsnit meddele nogle af de vigtigste af de Resultater, han er kommen til, idet vi iøvrigt tillader os at henvise dem, der ønsker nærmere Oplysning om, hvorledes han er naaet til disse Resultater, til selve Værket.

Lorenzen mener, at af det hele Bygningsanlæg er Kirken med Kor og Sakristi ældst. Omtrent samtidigt med Koret opførtes indenfor det 13. Aarhundrede den nuværende Nordfløjs østre Del. Denne maa, efter al Klostertradition, have staaet i Forbindelse med Kirken, i det mindste med Kirkens Kor. Utvivlsomt har da Dominikanerne i Aarhus straks efter deres Bosættelse opført en Østfløj, der synes at have faaet Lov til at staa til hen i sidste Del af det 15. Aarhundrede, da den afløstes af en ny Bygning. Samtidigt er man ogsaa skredet til Opførelse af Korgangen, Vestfløjen og Nordfløjens vestlige Parti. Ved Restaurationen 1878—79 forsvandt to Bygninger, der gik ud fra Nordfløjen i nordlig Retning, en mindre omtrent fra Midten og en

^{80a}) Se ogsaa Dokumentet, dat. ^{27/6} 1488, i Rep. 2. R., 3. B., S. 698. ⁸¹) Hbz. 1. B., S. 13-14. ⁸²) Anf. V. 1. B., S. 68-70, og Rep. Nr. 6507. ⁸³) Se Fr. Nannestad: Hilaria Aarhusiensis 1748, S. 36, og D. M. 2. R., 2. B., S. 120-21. ⁸⁴) Poulsen, Bibliotheca Aarh., S. 29, og Pontoppidan, Marmora Danica 1. B. 1739, 5. Bog, S. 86. ⁸⁵) Pontoppidan, Annales 2. B., S. 770.

større fra dens østlige Parti. Begge stammede fra Middelalderen, men kan iøvrigt ikke nærmere tidsfæstes. Lorenzen mener, at Refektoriet, Klosters Spisesal, altid har været i Nordfløjen i dennes ældste østre Del og Køkkenrummene i den mindre tilstødende, nu nedrevne, Bygning. Endvidere, at

Plan af Aarhus Hospital 1865.

Af Bygningsinspektør W. Th. Walther i Hospitalets herværende Arkiv.

A Nordfløj: Lemmestuer, vestre Del benyttes sammen med C. B Østfløj: Lemmestuer, Kapel, Sygestuer m. m. C Vestfløj: 2 Etager, benyttes af Fattigvæsenet. D Nordfløj: Økonomens Bolig, Køkken, ældre Daareceller. E Ældre Buegang, 2 Etager, hvoraf den øverste benyttes af Kirken. F Halvtagskure. G Bygninger henh. til den tidligere Friskole. H Gaardsplads. I Haver.

Kapitelssalen er den endnu staaende Søjlehal i Vestfløjen (Hospitalskirken), at Dormitoriet rimeligvis har været i andet Stokværk af den østre Fløj, og at Brødrene har haft deres Celler over Korsgangen. Endelig mener han, at Herberget (domus hospitum) og Sygehuset, Infirmariet, der omtales som nødvendigt hørende med til Dominikanerklostrene, har været beliggende i den større fra Nordfløjen udgaende Bygning, og at Hovedindgangen til Klostret har været gennem den nu tilmurede Dør i Vestfløjens Sydgavl.

Da Kronen ved Reformationen var bleven Ejer af samtlige Hospitaler, nedlagde man ikke blot samtlige Spedalskhedshospitaler, men ogsaa en Del

af Helligaandshospitalerne⁶⁶) og gav samtidigt de Hospitaler, der ikke nedlagdes, Navneforandring til almindelige Hospitaler, hvorved man formentlig ikke blot vilde udtrykke, at Syge, der hidtil havde været henviste til specielle Hospitaler, nu ogsaa kunde finde Optagelse, men tillige, at deres stedlige Omraade samtidigt udvidedes. Som Regel optoges kun Folk fra Stiftet, men under og efter Krige optoges ogsaa saarede, der ikke var hjemmehørende i Stiftet^{66a}); undertiden optoges endog Udlændinge, saaledes indkom den ²⁰/₁₁ 1653 Franciscus Italiener i Hospitalet, hvor han døde den ²/₆ 1654. (A. 1653—54 og 1654—55). Visse syge maatte ikke optages i Hospitalet^{66b}).

Samtidigt med, at Helligaandshospitalet ved den kongelige Resolution af ¹²/₁₁ 1541 gjordes til almindeligt Hospital for Aarhus Stift, overførtes dertil de Syge fra Helligaandshospitalerne i Horsens og Randers samt Sankt Karens Gaard og maaske ogsaa fra Spedalskhedshospitalet udenfor Grenaa, medens de paagældende Hospitalers Indtægter ogsaa overførtes dertil, Spedalskhedshospitalernes dog først efter Indehavernes Død⁶⁷).

Man synes hurtigt at være bleven klar over, at der var Trang til flere Hospitaler, end man oprindeligt havde tænkt, og allerede den ¹⁰/₁₂ 1558 oprettedes paany et Hospital i Randers⁶⁸) og den ⁸/₃ 1560 igen et i Horsens⁶⁹), hvortil henlagdes største Delen af de Indtægter, der havde tilhørt de tidligere Helligaandshospitaler i disse Byer og til Hospitalet i Randers yderligere Plovhavren af Houlbjerg Herred⁷⁰), der aldrig havde tilhørt Helligaandshospitalet i Randers, men Sankt Karens Gaard. Til Erstatning skænkede Kong Christian den Tredje Aarhus almindelige Hospital en Del af Havreballegaards eller Aarhusgaards Indtægter den ⁶/₁₂ 1558 (K. B.)⁹¹).

Den ¹⁵/₁₂ 1560 (K. B.) fik Hospitalsforstanderen Følgrebrev til de Bønder, der tidligere havde ligget til Sankt Karen Gaard, Oluf Hammer maa alt saa være død kort i Forvejen, og den ⁹/₁₂ 1562 (K. B.) et tilsvarende til de Bønder, der nogen Tid i Forvejen vare blevne henlagte under Spedalskhedshospitalet i Grenaa, der nu var ødelagt, og som M. Jesper Brochmand sidst havde i Væрге⁹²).

M. Jørgen Pedersens Samsing vedblev at være Forstander for Hospitalet til sin Død den ¹⁵/₆ 1548 og efterfulgtes baade som Hospitalsforstander og Kantor af Mester Thomas Riber⁹³), der kort efter maa være fratraadt som Hospitalsforstander, idet Jacob Klejnsmed og Jens Nielsen omtales som Hospitalsforstandere den ²⁴/₁₂ 1550 (K. B.).

⁶⁶) Hovedværkerne om Helligaandshospitalerne er J. Lindbæks og G. Stemmanns Værk: De danske Helligaands Klostre, 1906, og Villh. Lorenzens: De danske Helligaandsklostres Bygningshistorie, 1912. ^{66a}) Se Frdn. om Kvæsthuset og Hospitalerne i Danmark af ²⁷/₆ 1683, § 5, og Brev af ⁷/₃ 1634 (K. B.). ^{66b}) Se Brev af ¹⁴/₃ 1546 i D. K. L., S. 238. ⁶⁷) Se Note 39. ⁶⁸) Se Hofman, 2. B., S. 383—84 og K. B. samt Afsnit 5, Adk. 25. ⁶⁹) Se Hofman, 2. B., S. 221—22 og K. B. samt Afsnit 5, Adk. 26. ⁷⁰) Se Aa. St. A. 1911, S. 81—90. ⁹¹) Se Afsnit 5, Adk. 24. ⁹²) Se Afsnit 5, Adk. 32. ⁹³) Se D. K., S. 391 og Kh. S., 2. R., 3. B., S. 500, hvor det oplyses, at Thomas Riber først døde den ⁵/₆ 1576.

Jens Nielsen og Jens Byg, der omtales som Forstander den $^{15/5}$ 1560 (K. B.), er formentlig samme Person, maaske Faderen til den Niels Byg, der omtales som Forstander $^{13/12}$ 1562 (K. B.). Efter Niels Bygs Død eller Tilbage træden har der kun været en Forstander ad Gangen.

Den $^{22/10}$ 1574 (K. B.) fik Jacob Havemester kongelig Bestalling som Hospitalets Forstander i Stedet for Jacob Klejnsmed, der havde anmodet om sin Afsked paa Grund af Alder og Skrøbelighed. I Brevet siges det, at Jacob Havemester skal aflægge Ed til Lensmanden paa Aarhusgaard paa Kongens Vegne, gøre Regnskab hvert Aar i Lensmandens, Biskoppens og Borgemestres og Raads Overværelse og oppebære den i Fundatsen bestemte Løn. Denne Fundats er ikke bevaret, ikke engang dens Dato kendes. Derimod er der bevaret et Fundatsudkast fra o. 1615 (Bilag 11) og en den $^{1/6}$ 1633 til Vejledning for Hospitalsforstanderen af Lensmanden, Biskoppen, Kapitlet og de to Borgmestre udstedt Anordning (Bilag 15). Den $^{26/2}$ 1651 fik Hospitalet sig en ny Fundats (Bilag 12), fordi den tidligere Fundats var »forrykt og bortvendt«. Først den $^{7/7}$ 1856 blev den afløst af Hospitalets nugældende Fundats (Bilag 13), der den $^{22/4}$ 1879 erholdt et Tillæg (Bilag 14). Til 1660 synes Kongen og det danske Kancelli at have ledet Hospitalet direkte ved Hjælp af Hospitalsforstanderen, til hvem de fleste af de bevarede Breve ere stilede, dog synes Lensmanden og Biskoppen som Regel at have været medvirkende ved Hospitalets Ejendomshandeler^{92a}), ligesom de og Kapitlet samt Borgmestrene og Raadet, hver paa sit Omraade, har udøvet en til Tider meget indgribende Kontrol med Hospitalsforstanderens Embedsførelse, se f. Eks. Bilag 15.

Lige siden 1660 har Hospitalet været ledet af Stiftamtmanden og Biskoppen i Forening som Stiftsøvrighed ved Hjælp af Hospitalsforstanderen, under Tilsyn i Begyndelsen af det danske Kancelli og fra 1848 af Justitsministeriet. Den $^{30/3}$ 1847 oprettedes der som Mellemed mellem Direktionen og Hospitalsforstanderen, i Overensstemmelse med Canc. Circ. af $^{6/7}$ 1816, en Inspektion, bestaaende af Sognepræsten ved Domkirken^{92b}) (Stiftsprovsten) som Formand, Borgmesteren, nu den kongevalgte Borgmester⁹⁴) og den af Kongen beskikkede Raadmand, senere Byfogden^{92a}), nu Politimesteren⁹⁵), se Bilag 16.

Om Hospitalets Forhold før $^{1/3}$ 1648 indeholdes der kun Antydninger i de bevarede Breve. En Sammenligning mellem den bevarede summariske Oversigt over Hospitalets visse Indtægter fra o. 1615, Bilag 10, og den tilsvarende Oversigt i Fundatsen af $^{26/2}$ 1651, Bilag 12, synes saaledes at vise, at 30 Aars Krigen ikke medførte nogen varig Nedgang i Hospitalets Ind-

^{92a}) Se saaledes Afsnit 5, Adk. 16. ^{92b}) Kgl. Rskr. af $^{7/1}$ 1715 fastslog, at Sognepræsten ved Domkirken altid till. var Stiftsprovst, se J. S., 3. R., 6. B., S. 390. ⁹⁴) Se Lov Nr. 112 af $^{1/3}$ 1919, § 14. ^{92a}) Se Afsnit III. ⁹⁵) Se Lov Nr. 90 af $^{11/4}$ 1916, § 111.

tægter. Derimod synes Hospitalet at have lidt Tab ved sine mange Mage-skifter⁹⁶). Til Gengæld fik de fattige, syge og og saare Mennesker i Hospitalet, hvis Tavle i nogen Tid havde været nedlagt til stor Skade for dem, den $\frac{1}{6}$ 1552 (K. B.) Tilladelse til at lade deres Tavle gaa i Aarhus og paa Landet, for at de bedre kunde faa deres Underhold, og da Hospitalet 20 Aar senere igen var kommet i Vanskeligheder, traadte Kong Frederik den Anden hjælpende til med store Gaver, der begrundes med, at Hospitalet kun har ringe Indkomst⁹⁷).

I et af disse Gavebreve, dateret $\frac{22}{10}$ 1574⁹⁸), paalægges det Lensmanden paa Aarhusgaard at lade det noget bygfaldne Hospital reparere paa Kongens Bekostning, da Hospitalet ikke selv har Raad til at lade Reparationen foretage, formedelst de mange Syge, der er deri og daglig indkomme, og den $\frac{10}{1}$ 1579 (K. B.) fik Forstanderen Tilladelse til paa Hospitalets Vegne, men ikke paa egne Vegne, frit at handle med inden- og udenlandske Købmænd i Aarhus og andre Købstæder, afsætte Hospitalets Indkomst til dem og igen købe Fisk, Smør og andet af dem, hvilket han paa daværende Tidspunkt forhindrede i. Hermed ophørte de kongelige Gaver til Hospitalet, der derfor siden selv har maattet skaffe Balance mellem sine Indtægter og Udgifter⁹⁹).

Der kan næppe være Tvivl om, at Grunden til Hospitalets økonomiske Vanskeligheder som Regel har været den samme, den, som omtales i Brevet af $\frac{22}{10}$ 1574, at man ikke har nænnet at afvise Trængende, skønt man ikke havde Raad til at optage flere. Det er derfor forstaaeligt, at Lensmanden paa Aarhusgaard, Jørgen Kaas til Gjelskov, i en Indberetning til Kansleren Christian Friis til Krogerup, en Indberetning, der skriver sig fra o. 1615 (Bilag 8) foreslaar at undersøge, hvor mange Lemmer¹⁰⁰) og hvor stort et Personale, der kan leve af Hospitalets Indkomster og saa ikke optage flere, men paa den anden Side heller ikke nogensinde færre. Selv satte han Antallet til henholdsvis 60 og 10¹⁰¹) og oplyste samtidigt, at Antallet af Lemmer havde svinget mellem 100 og 50. At man til Tider har fulgt hans Raad, viser Anordningen af $\frac{1}{6}$ 1633 (Bilag 15), blot at Tallene her er noget mindre, henholdsvis 51 og 6. I det ældste bevarede Regnskab, R. 1648/49, er Personalet reduceret til 4, Hospitalsforstanderen og hans Hustru, en Stuekone og en Gaardskarl.

De ældste bevarede Regnskaber (i L. A.) vedrørende Aarhus Hospital er aflagte af Hospitalsforstander Johan Utrecht, der tillige var Kantor ved Domkirken. De omfatter Tidsrummet fra 1. Maj 1648 til 1. Maj 1660. I

⁹⁶) Se Brev af $\frac{6}{6}$ 1586 (K. B.). ⁹⁷) Se Afsnit 5, Adk. 35, 36 og 38. ⁹⁸) Se K. B., S. 532. ⁹⁹) Afsnit V, Adk. 48. ¹⁰⁰) Saaledes benævnedes i ældre Tid de, der modtog Understøttelse af Hospitalet. ¹⁰¹) Se Bilag 11. Medens Personalet fik 3 Maaltider Mad om Dagen og Lemmerne 2, synes forskellige udenfor Hospitalet at have faaet 1 Maaltid Mad om Dagen, se § 4.

Aarene 1648—49 til 1652—53 lykkedes det at opspare et Overskud paa ikke mindre end 3500 Sl. Dl., derimod lykkedes det ikke at opnaa Overskud i de næste 4 Aar.

Saa kom Krigen med Sverige, der medførte, at Indtægterne næsten ganske svigtede, og det af Johan Utrechts Enke, Anne Thomasdatter Reisen, aflagte Regnskab 16⁶⁰/₁ sluttede derfor med et Underskud paa ikke mindre end 5228 Sl. Dl., 2 Mk., 3 Sk. og 4¹/₂ Album, et Beløb, der dog af de reviderende og deciderende Myndigheder nedsættes med 1553 Sl. Dl., 1 Mk., 4 Sk. til 3773 Sl. Dl., 0 Mk., 15 Sk. og 4¹/₂ Album. Som det fremgaar af Bilag Nr. 18 satte de udlaante Kapitaler Hospitalet i Stand til betale denne Gæld.

Hospitalet selv slap saaledes over disse Krige med en Gæld, der ganske vist var meget betydelig, men alligevel ikke større, end at Hospitalet var i Stand til at betale den. Derimod blev mange af Hospitalets Fæstere fuldstændig ruinerede, og mange af dem fik ogsaa paa anden Maade Krigens Rædsler at føle, ligesom mange af Hospitalets Fæstegaarde blev mere eller mindre fuldstændig ødelagte. (Se Afsnit 6). Dertil kom, at det blev nødvendigt at nedsætte Landgilden for i det hele taget at faa disse Ejendomme bortfæstede, idet Hospitalets økonomiske Forhold ikke tillod det i tilstrækkeligt Omfang at komme de nøddlidte til Hjælp. Hvor alvorlig Situationen var, kan ses deraf, at ikke mindre end 10 Ejendomme i Regnskabsaaret 1681—82 omtales som Hospitalet fradømte for Skatterestancer. I Regnskabsaaret 1685/86 blev de 9 dog tilbagegivet Hospitalet. Det allerværste var imidlertid, at Hospitalet ogsaa maatte yde sit meget betydelige Bidrag til Betaling af Landets Krigsgæld.

Den ³/₄ 1661 solgte Kong Frederik den Tredie til kgl. residerende Kommissær i Amsterdam Gabriel Marselis Aarhus- eller Havreballegaard med tilliggende Ejendom og underliggende Bøndergods (K. S.), og den ²⁸/₉ s. A. til samme tillige Birkeretten til Viby og Feldballe Birk samt jus patronatus til Viby Kirke (K. S.) uden Forpligtelse for Køberen til at udrede de sædvanlige aarlige Ydelser af det solgte til Hospitalet. Denne Forpligtelse havde han den ¹/₄ s. A. overført til Lensmanden paa Kalø^{101a}), der imidlertid allerede i samme Regnskabsaar meddelte Hospitalet, at en stor Del af Godset i Lenet efter Kongens Vilje var udlagt til forskellige^{101b}), saaledes at Afgifterne her efter ikke kunde udredes af Lenets Indkomst, og herved blev det.

Sætter man Hospitalets Indtægt af Konge-, Rug- og Byg-Korn Tienden af Viby Sogn, der tabtes ved Salget den ²⁸/₉ 1661, til ¹/₇ af Hospitalets Indtægter af Konge-, Rug- og Byg-Korn Tienden af de 7 Sogne, der svarede denne Tiende til Hospitalet, og lægges Tallene i R. 1648—49 til Grund ved Udregning, viser det sig, at Hospitalet herved mistede over ¹/₄ af sine aarlige

^{101a}) Se Hofman, 2. B., S. 111. ^{101b}) Allerede den ¹/₆ s. A. skænkede Kongen Rigsjægermester Uldrich Fridrich Gyldenløve Kalø Slot og Ladegaard m. v. (K. S.).

Indtægter^{101c}). Trods mange Forsøg i de nærmest efterfølgende Aar^{101d}) lykkes det ikke Hospitalet at opnaa nogen Støtte fra Staten.

Fundatsen af ²⁶/₂ 1651 vedblev at være gældende som Fundats for Hospitalet, lige til det fik sin nuværende Fundats, der er dateret ⁷/₇ 1856, til Trods for, at de væsentligste Bestemmelser allerede traadte ud af Kraft 1661, idet man i dette Aar overdrog Stiftsøvrigheden, d. v. s. Stiftamtmanden og Biskoppen, at lede Hospitalet ved Hjælp af Hospitalsforstanderen. Enhver kan se, at det var en meget vanskelig Opgave, der herved overdroges Stiftsøvrigheden, og det maa have krævet megen Resignation Gang paa Gang at maatte undlade Forbedringer af Hospitalets Forhold, fordi der ikke var Penge til Stede til Afholdelsen af de Udgifter, som Forbedringen krævede.

Hvor stærkt Direktionen var nødt til at gribe ind i Hospitalets Forhold, skal oplyses igennem et Par tilfældigt valgte Eksempler. I Aaret 1781 ønskede man at skifte Stuekone, og da den afgaaede Stuekone havde været der i en Aarrække, fandt man det naturligt at tillægge hende som Pension en halv Kostportion¹⁰²). Hospitalsforstanderen indstillede, at man tillagde den tiltrædende Stuekone samme Løn som den fratrædende hidtil havde haft 4 Rx. Dlr. og 1 ¹/₂ Kostportion aarlig. Direktionen bestemte, at hun maatte nøjes med én Kostportion, indtil der blev en halv Kostportion ledig. I Aaret 1783 brændte to Hospitalet tilhørende Fæstegaarde i Aistrup. Opbygningen af Gaardene kostede 800 Rx. Dlr., der toges af Hospitalets Kapitalformue. Da de saaledes ikke længere forrentedes, nedlagde man 2 Kostportioner¹⁰³).

Der er derfor al mulig Grund til her med Taknemmelighed at mindes alle de dygtige, kloge, retlinede og varmhjertede Embedsmænd, der i Aarhundredernes Løb har ledet Hospitalet, og i næste Afsnit findes indført en Fortegnelse over alle de, der er eller har været Medlemmer af Hospitalets Direktion, samt en tilsvarende Fortegnelse over alle de, der er eller har været Medlemmer af den i 1847 oprettede Inspektion for Hospitalet. Endelig findes der i dette Afsnit en Fortegnelse over alle Hospitalsforstanderne.

Omkring 1770 begyndte man i Henhold til Forordningen om Selvejerbønder af ¹³/₅ 1769 at realisere Hospitalets Fæstegods (se nærmere Afsnit V), og da man i 1784 gennem Salg af Fæstegods havde opsparet en Kapital paa ca. 19,000 Rx. Dlr., bestemte man sig til at lade foretage en Hovedreparation af Hospitalet.

Hvor nødvendig den var, fremgaar deraf, at Reparationsudgifterne i de sidste 12 Aar havde oversteget 3000 Rx. Dlr. Hertil maa endda lægges 7—

^{101c}) Ydelserne fra Aarhusgaard: 708 Sldl. + Tienden af Viby Sogn 53 Sldl. = 761 Sldl., d. v. s. mere end ¹/₄ af alle Indtægterne 2830 Sldl., 0 Mk., ⁴/₂ Sk. ^{101d}) Hospitalsforstanderne foretog i den Anledning flere Rejser til København, se R. 1661—62 og R. 16⁶⁵/₆₆—16⁶⁸/₆₉ og Pers. T., 6. R., 3. B., S. 26. ¹⁰²) Indstilling af ⁶/₁ 1781 i Kopibogen, Direktionens Svar er dateret d. 17. s. M. (H. A.). ¹⁰³) Indstilling af ²⁷/₁ 1784 i Kopibogen, Direktionens Resolution er dateret ³/₂ 1784 (H. A.).

800 R. Dlr., som Hospitalsforstanderen af egne Midler forgæves havde anvendt paa at faa sat den ham overladte Embedsbolig i beboelig Stand. (Se Bilag 19). Han androg derfor om og fik Tilladelse til at bo udenfor Hospitalet og købte sig et Hus paa Vestergade¹⁰⁴). Hospitalsforstanderboligen fik han Lov til at leje ud.

Da Kong Kristian den Tredie den 12. November 1541 skænkede Hospitalet Sortebrødre-klostrets Bygninger, benyttede Hospitalet selv alle Bygninger, ikke engang Hospitalets Præst havde sin Embedsbolig der.

Paa daværende Tidspunkt fungerede Kapellanen ved Frue Kirke tillige som Præst ved Hospitalet. Den ²⁹/₅ 1642 bestemte Kong Kristian den Fjerde imidlertid, at de to Embeder for Fremtiden ikke maatte forenes. Hospitalet skulde anvise Hospitalets Præst en Embedsbolig i Hospitalet, derimod skulde Hospitalet ikke lønne Præsten, der af Kongen lønnedes med Indtægterne af vicariatet sancti nicolai¹⁰⁵). Den Bolig, der anvistes ham, laa mellem Hospitalets Østfløj og Frue Kirke, men synes ikke at have tilfredsstillet ham, idet den daværende Hospitalspræst Peder Lauritzen allerede i Regnskabsaaret 1648 til 49 fik udbetalt af Hospitalet som Huslejhjælp 15 Sl. Dlr.

Den 18. Juni 1727 lejedes den ud til Sogndegnen fra Viby og Tiiset Mønheder¹⁰⁶). I Kontrakten siges det, at Værelserne i en temmelig lang Tid havde staaet ledige, efter at Pastor Hans Toxværd's Enke¹⁰⁷) var flyttet derfra, og at de derved vare komne i en slet Tilstand.

Den ¹/₁ 1749 oprettedes her i Byen en fri Kristendomsskole, der skulde tage mod alle de fattige Børn, som af Stiftsprovsten eller Sognepræsten ved Frue Kirke henvistes til den, og Discipeltallet steg straks til 80. Skolens første Lærer var Chr. Danielsen Lange. Fribolig til sig selv og Skolen fik han i den nævnte Lejlighed i Hospitalet. Hans Eftermand blev Johan Fridrich Demant, der blev kaldet til at være dens Lærer den ²³/₁₀ 1755 og den ³¹/₅ 1760 til tillige at være Degn for Hospitalet.

I 1773 døde Demant, hvorefter Biskoppen kaldede Peder Gulev til Skoleholder og Hospitalsdegn¹⁰⁸). I Regnskabsaaret 1786—87 boede der i Hospitalet kun 21, nemlig 17 Lemmer, herunder ogsaa de afsindige, en Stuekone og en Gaardskarl samt Hr. og Fru Gulev.

Den ⁹/₁₁ 1784 afholdt Raadmændene Risom og Hviid efter Direktionens Begæring Besigtigelsesforretning i Overværelse af Hospitalsforstanderen og afgav derefter en Erklæring om 3 dem forelagte Byggeplaner. Den ene af dem gik ud paa at reparere samtlige Bygninger. Den anden paa at nedrive samtlige Bygninger og benytte Materialerne til Opførelse af de Bygninger, man havde Brug for. Den tredie Plan gik endelig ud paa, at man skulde lade

¹⁰⁴) Den daværende Ejer af dette Hus købte i 1810 af Hospitalet et Stykke Jord, der grænsede op til Ejendommens Have, se Aa. St. A. 1911, S. 75, og Afsnit V, Adk. 98 b. Den samlede Ejendom har nu Matr. Nr. 585. ¹⁰⁵) Se F. Nannestad i Note 83, anf. V., S. 130, og Hertel, 2. Afd., 4. H., S. 514. ¹⁰⁶) Se R. 1727—28. ¹⁰⁷) Se Hertel, 2. Afd., 4. H., S. 521. ¹⁰⁸) Chr. Buur, I, S. 76—78.

nedtage det, der var undværligt og unyttigt, nemlig 2. Etage af Østfløjen, den tidligere Hospitalspræstebolig og Omgangen¹⁰⁹) og lade det øvrige reparere. (Se Bilag 22). Indstillingen gik ud paa, at man skulde følge Plan Nr. 3, og denne Indstilling fulgte Direktionen, der dog lod den tidligere Præstebolig restaurere. Naar Direktionen valgte Plan Nr. 3, kan Grunden have

*Friskolen i Grønnegade — nuværende Klostergade — den lave Bygning tilhøjre, brugt fra 1806—1862.
Efter Akvarel af Fr. Visby.*

været, at den daværende Direktion var meget interesseret i forskellige af de Planer, der var oppe i Tiden til Afhjælpning af Arbejdsløsheden ved Hjælp af offentlige Foranstaltninger^{109a}).

Samtidig med, at man lod de nævnte Bygninger reparere, overflyttede man Gulevs Privatlejlighed og Lokalerne for den frie Kristendomsskole til den tidligere Hospitalsforstanderbolig i det nordvestlige Hjørne af den tre-fløjede Hovedbygning. I den nævnte tidligere Hospitalsforstanderbolig indrettedes endvidere en Spindeskole, hvortil Fru Gulev var knyttet¹¹⁰). Den $\frac{1}{4}$

¹⁰⁹) I en Synsforretning, dateret $\frac{23}{8}$ 1727 (Aarh. Bispark., 3. Rev., Bl. 179, Nr. 9 i L. A.), siges det bl. a.: »Endelig eftersaa vi Gulvet i Omgangen, hvilket vi forefandt paa alle 3 Sider, saavidt Hospitalet tilhører, næsten overalt at være optraadt, formedelst især de der værende Dødes Grave, som ere sunkne og efterfaldne, hvilket saa godt som ganske af ny vil optages, fyldes og omlægges«. ^{109a}) Se f. Eks. Circularere af $\frac{20}{8}$ 1803, udstedt af danske Kancelli (H. A.). ¹¹⁰) Se Chr. Buur, I, S. 106—118 og 132—34. I et Pro Memoria af $\frac{29}{11}$ 1799 fra Gulev til Direktionen (H. A.) siges det, at Fru Gulev læste for de smaa i Skolen, saa længe hun var rask, men at det for længe siden var ophørt, da hun nu paa 11te Aar næppe havde haft en Helsens Dag.

1786 udlejedes Hospitalets Udhuse, Ladegaardsbygninger, der ikke faldt ind under Hovedreparationen, til Stiftamtmanden, Gehejmerraad Ove Høegh Guldberg¹¹¹).

Efter at denne havde forladt Byen 1802, overflyttedes i 1806 den frie Kristendomsskole og senere, vistnok i 1818, Overlærerens, tidligere Hr. og Fru Gulevs, Privatlejlighed dertil¹¹²). Fattigkommissionen flyttede ind i Skolelokalet og i Overlærerens tidligere Lejlighed, efterhaanden som de blev ledige, samt i nogle flere Værelser og indrettede heri Byens første Forsørgelses- og Arbejdsanstalt, hvori Spindeskolen indgik.

Den 6. April 1815 bestemte Direktionen: »I særdeles Betragtning af Hospitalets nærværende ej fordelagtige Vilkaar«, at Kommissionen for Aarhus Købstads Fattigvæsen fra den 1. Januar 1816 at regne indtil videre skulde betale til Hospitalet som Leje af det dem overladte 100 Rigsbanksdaler Navneværdi aarlig (H. A.). — Det var ikke blot Hospitalets Bygninger, der udlaantes, det var ogsaa Hospitalets Grund, Have og Gaard. (Se Bilag 30).

Den 30. Marts 1847 meddelte Direktionen Hospitalsforstanderen, at der i Henhold til Cancellie-Circulaire af 6. Juni 1816 var oprettet en Inspektion for Aarhus Hospital, og i samme Skrivelse anmodedes han om at udarbejde og til Inspektionen indsende et Udkast til en ny Fundats for Hospitalet. (Se Bilag 16). Den nævnte Fundats erholdt kongelig Stadfæstelse den 7/7 1856 og er Hospitalets nuværende Fundats. I denne sattes Lemmernes Antal til 12 Mænd og 16 Kvinder¹¹³), og samtidig ophørte man med at yde Understøttelser til Folk udenfor Hospitalet.

Samme Aar opsigde man Fattigvæsenet dets Lejemaal. Ved kongelig Reskript af 11/3 1857, § 2, overførtes der fra Randers Hospital til Aarhus Hospital 10.000 Rx. Dlr. til Anvendelse ved de Byggeforetagender, der blev nødvendige som Følge af Opsigelsen af Lejemaalet med Fattigvæsenet. Ved § 1 i den nævnte kongelige Resolution skænkedes der Hospitalet en endnu langt større Gave, idet Plovhavren af Houlberg Herred ved den nævnte Bestemmelse tilbageførtes fra Randers Hospital til Aarhus Hospital, hvorved dette sattes i Stand til at genoptage den Opsparing, der var blevet afbrudt i Regnskabsaaret 1653—54.

I 1862 opførte Byen egne Bygninger til Friskolen paa Paradisgade, hvorefter ogsaa Lejemaal med denne udløb. Der staar nu kun tilbage at sige Farvel til nogle af Hospitalets allerældste Beboere, de Sindssyge. Ved kongelig Resolution af 11/3 1862 nedlagdes Hospitalets Afdeling for Sindssyge. Maaske kan der siges endnu at bestaa en vis Forbindelse med dem, idet en Del af jydsk Asyls Grund bestaar af en Lod af en af Hospitalets tidligere Fæstegaarde. (Se Afsnit V, Adk. 109).

¹¹¹) Se R. 1786—87. ¹¹²) Se Chr. Buur, I, S. 128—29 og II, S. 29. ¹¹³) I Henhold til Bevilgning af 9/4 1672 og Justitsministeriets Skrivelse af 10/6 1857 har Besidderen af Grevskabet Frijsenborg Ret til at besætte 2 Lemmepladser.

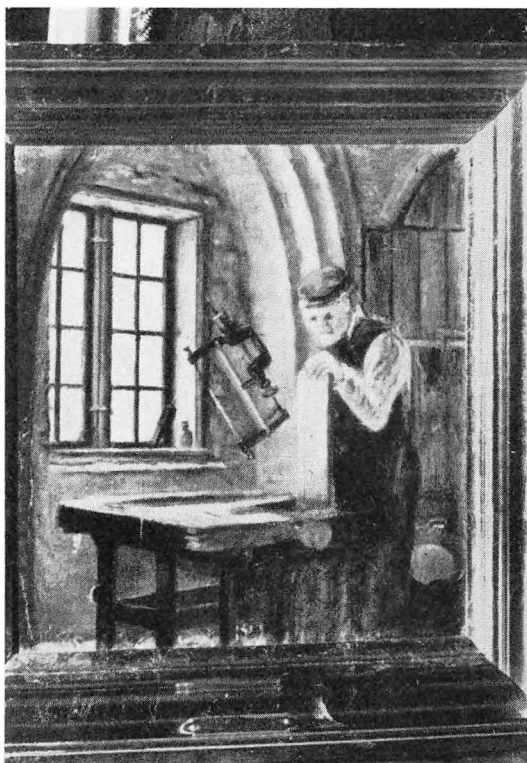

Klostergaardens Sydøsthjørne før 1879.
Efter Maleri af J. Hansen-Aarslev, tilhørende Fabrikant N. Petersen.

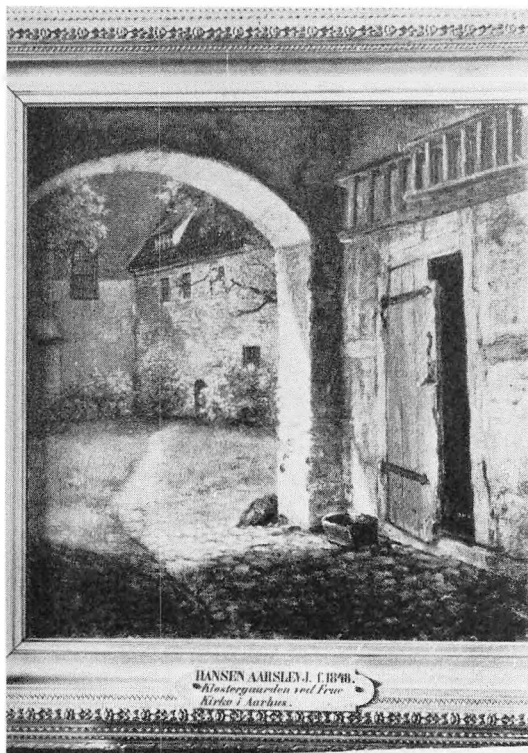

Munkegangens Indre før 1879.

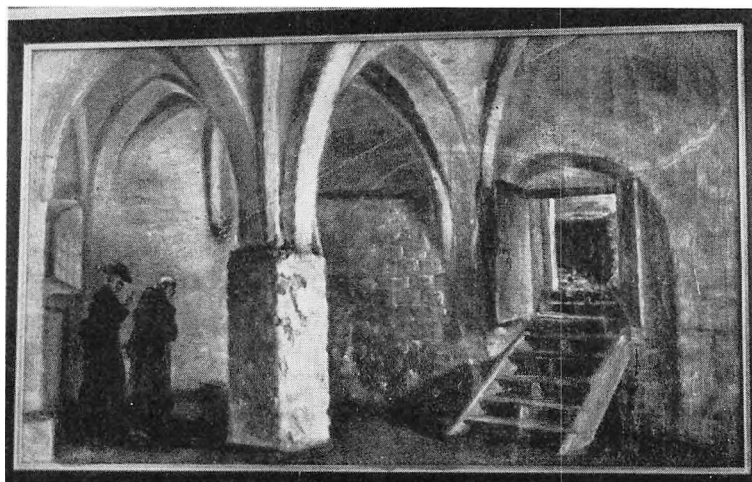
Efter Maleri af J. Hansen-Aarslev, tilhørende Fabrikant N. Petersen.

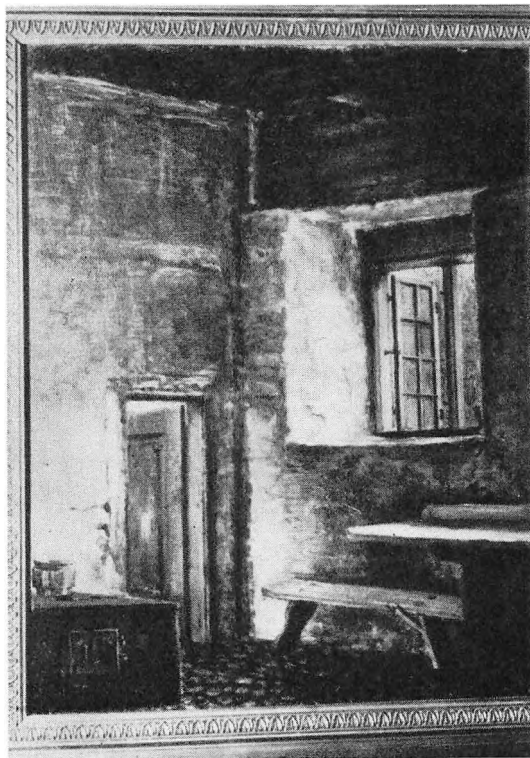
Munkegangens Indre før 1879.
Efter Maleri af J. Hansen-Aarslev,
tilhørende Fabrikant N. Petersen.

Klostergaarden set fra Nordfløjens Port.
Efter Maleri af J. Hansen-Aarslev
i Aarhus Museum.

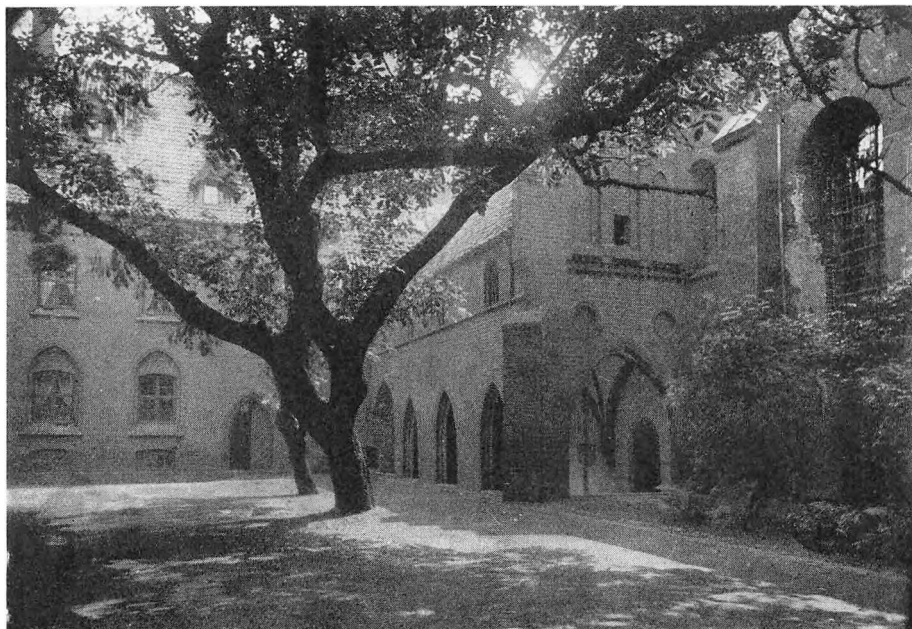

Det gamle Replektorium, nu kaldet Munkestuen.
Efter Maleri af J. Hansen-Aarslev, tilhørende Fabrikant N. Petersen.

Det gamle Køkken.

Efter Maleri af J. Hansen-Aarslev, tilhørende Fabrikant N. Petersen.

Den gamle Buegang op mod Frue Kirke efter Restaureringen.

II.

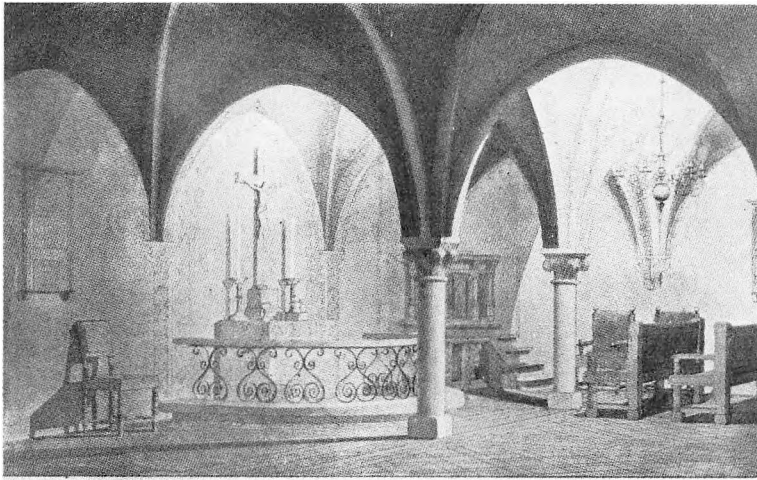
DET NUVÆRENDE HOSPITAL

VED 1860erne er Hospitalet igen sig selv; flyttet er baade Fattigvæsenet, Læse- og Spindesalen og de sindssyge; d. v. s. der er rigtignok endnu en eneste sindssyg tilbage, en stakkels Kvinde, der allerede i 20 Aars Alderen blev indtaget i Hospitalet. Hun var Udlænding, rimeligvis fra Letland. Der fortælles, at hun blev sat i Land fra et Skib ude ved Wilhelmsborg Skov; hun søgte ind i Skovfogedboligen der og blev derfra anbragt i Aarhus, først i en Beværtning ved Havnen, men paa Foranledning af Hospitalsforstanderen flyttedes hun til Hospitalet; det var i Aaret 1825, og hun ansloges da til at være godt 20 Aar. Hun kunde slet ikke opgive, hvad hun hed eller hvorfra hun kom, talte intet forstaaeligt Sprog og var ganske sindssvag.

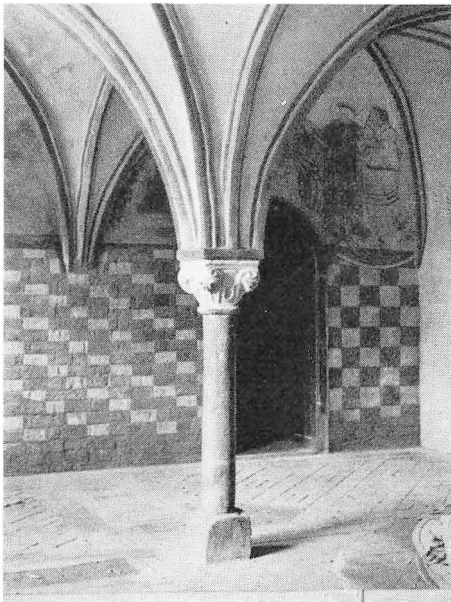
I Tidens Løb lykkedes det nogle sprogkyndige at fastslaa, at hendes Sprog var Russisk og at hendes Navn var Doret-sche Marguerite. I daglig Tale blev hun altid i Hospitalet benævnt Russen eller Russi Kabussi. Hun vakte stor Interesse i Byen, og mange kom for at se hende; bl. a. havde hun en kærlig Veninde i Lehnsgravinde Frijs, Frijsenborg, der stadig kom

Hospitalets Østfløj.

*Den gamle Kapitelsal, den nuværende Hospitalskirke.
Tegning af M. Thomsen.*

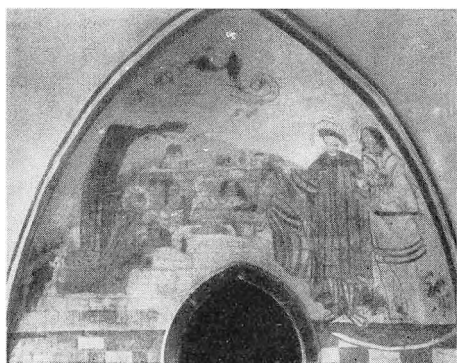
*Gammelt Kalkmaleri over Indgangs-
døren.
Fremdraget ved Restaureringen i 1927.*

*Gammelt Kalkmaleri paa Nordmuren.
(Detaille.)*

*Gammelt Kalkmaleri paa Nordmuren.
Fremdraget ved Restaureringen i 1927.*

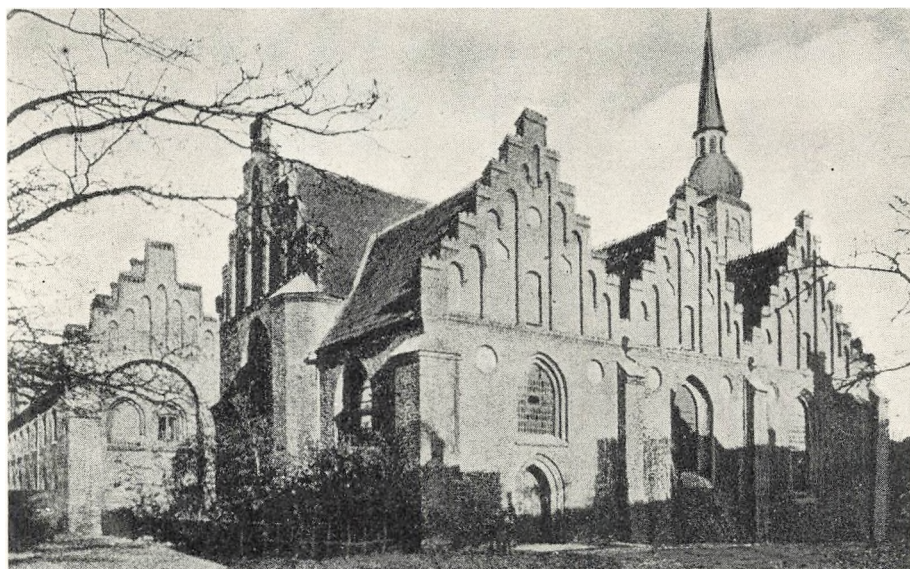
Gammelt Kalkmaleri paa Nordmuren.

Gammelt Kalkmaleri paa Nordmuren.

*Gammelt Kalkmaleri paa Østmurens
Hvælvingsribbe.*

Hospitalets Vestfløj, set fra Frue Kirkeplads.

Hospitalets Østfløj og Nordfløj.

med Gaver til hende. Stuekone og Økonomfolk var rørende gode mod hende, og da de øvrige sindssyge i 1862 blev flyttede til det nyoprettede Jydske Asyl, bad de om at beholde Russi Kabussi, hvad de fik Lov til. Hun blev her til sin Død den 3. Jan. 1868. Baade Carit Etlar og St. St. Blicher har behandlet hendes Skæbne i deres Noveller.

Et af de gamle rundbuede Værelser i Vestfløjen.

Man begynder nu at lægge Planer for en Ombygning og Udvidelse af Hospitalet, og midt i 1870erne ombygges det, omtrent som det ser ud i Dag. Først ombyggedes vestre Fløj, og de gamle flyttes hertil fra Nordfløjen i 1878, bagefter ombyggedes nordre og østre Fløj, og i 1879 oprettes den nye Afdeling for 20 Damer af den dannede Middelstand i Østfløjen.

Endelig restaureres den tilbageværende Levning af den gamle Buegang op mod Frue Kirkes Nordmur og det allersmukkeste Rum, den gamle Kapitelsal i Vestfløjen, der indrettes til Hospitalskirke og som indvies dertil den 9. Septbr. 1888. Den er senere yderligere behandlet, idet man i 1927 har afdækket forskellige gamle Kalkmalerier; i Følge et gammelt, paamalet

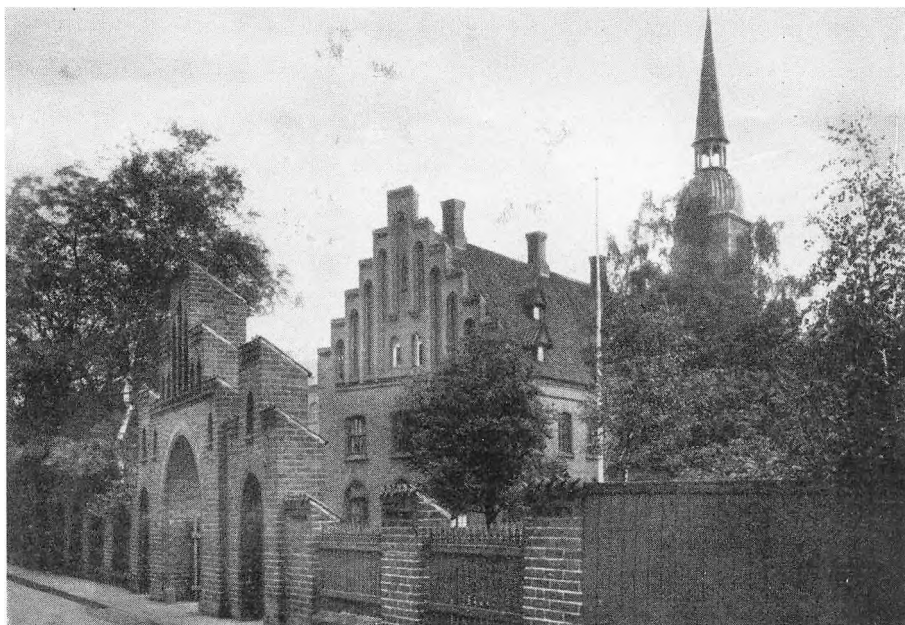
Aarstal stammer de fra Aarene omkring 1517.

Fra den allerældste Tid findes der endnu i Vestfløjen to Værelser med rundbuehvælvede Lofter.

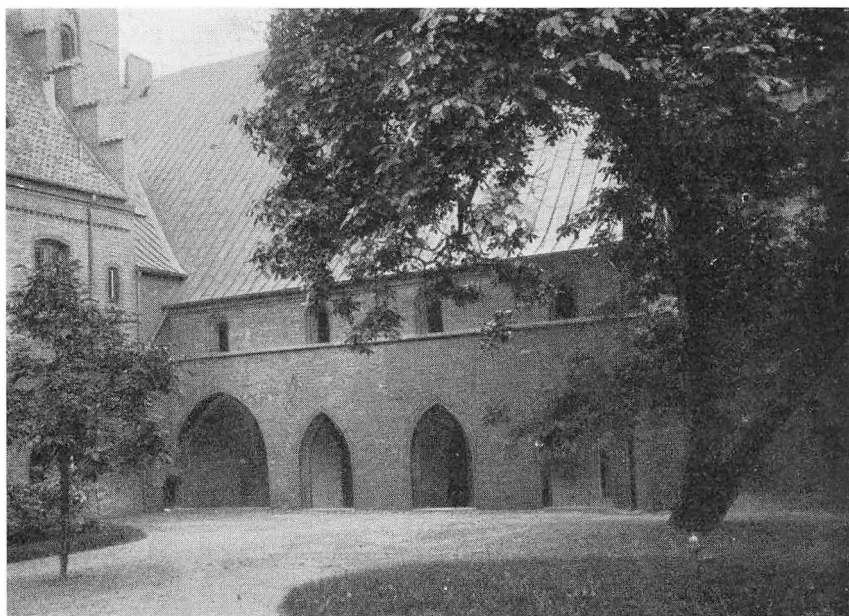
Den nugældende Fundats er fra $\frac{7}{7}$ 1856 med Tilæg af $\frac{22}{4}$ 1879; derefter skulde der kunne indtages 28 gamle Mænd og Kvinder paa den gamle Afdeling og 20 Damer paa den nye. Antallet paa den gamle

Et af de gamle rundbuede Værelser i Vestfløjen.

Hovedindgangen til Hospitalet fra Klostergade.

Resterne af Bueomgangen i Klostergaarden.

Afdeling er nu nedsat til 23, nemlig 7 Mænd og 16 Kvinder, paa Grund af forskellige Omforandringer af Værelserne. Paa begge Afdelinger ydes for Tiden Bolig, Lys, Varme, Læge, Medicin og Vask. De af de gamle, der ikke har Pension, Livrente eller anden fast aarlig Indtægt, erholder Aldersrente. Her er ikke Fællesforplejning; hver administrerer selv sine Indtægter længst

Billede af Hospitalets Nordfløj set fra Gaarden.

muligt. Der kan hos Økonomen erholdes enten Fuldkost eller Middagsmad alene til en moderat Pris, der retter sig efter Pristallet. I hver Afdeling findes Køkkener, hvor hver for sig kan tilberede sin Mad.

Indtil $\frac{1}{4}$ 1923 ydede Hospitalet ogsaa Kostpenge til de gamle; men ved kgl. Resolution $\frac{7}{2}$ 1923 bortfaldt disse, da Hospitalet ved Kornafgifternes Afløsning fik en meget følelig Nedgang i Indtægterne, og i de samme Aar steg Hospitalets Udgifter saa stærkt, at det blev umuligt for Hospitalet at udrede Kostpengene.

Hospitalet er ogsaa i de senere Aar bleven betænkt med Gaver af private: I 1924 overgik til Hospitalet en Jordlod, Matr. Nr. 108 af Markjorderne, beliggende Nord for Skovvangsvej, i Henhold til tidligere Hospitalsforstander Rasmussens Testamente ved hans Datters Død, og i 1934 fik Hospitalet i

*Damernes Havestue
i Østfløjen.*

*Fru Christiane Hyldgaard,
f. Esmann, paa hendes 90 Aars
Fødselsdag, død 20/10 1914.*

*De gamles Samlingsstue
i Vestfløjen.*

*Fru Marie Koch, f. Mikkelsen,
paa hendes 90 Aars Fødselsdag,
død 31/8 1935.*

*Enke Ane Johanne Jensen, død $\frac{6}{7}$ 1941,
næsten 93 Aar.*

*Niels Petersen, Veteran fra 1864,
Dannebrogsmand, død $\frac{21}{10}$ 1927.*

Henhold til Lærerinde Frk. Anna Elisabeth Flagstads Testamente tillagt et Legat benævnt »Chr. Flagstads Legat«, kgl. confirmeret $\frac{6}{1}$ 1934, stort 115.881 Kr., hvoraf det aarlige Udbytte — naar nogle af Legatstiftersken nærmere bestemte Legatportioner er kommen Slægten til Gode — skal anvendes til Forbedring af de gamle Damers Kaar. Frk. Flagstad mindedes, at hendes Moder i sin Tid havde været blandt de første, der blev optaget i den nyoprettede Afdeling for gamle Damer i 1879.

Hospitalets Indtægter er nu:

1) Renter af Kapitaler, anbragt i 1. Prioritets Laan eller Værdipapirer (Kapital-Formue pr. $\frac{1}{5}$ 1941 = 784.540 Kr., 2) Leje af Hospitalets 3 Jordlodder, og 3) hvad de i Hospitalet optagne maatte efterlade sig.

Hospitalets Grund er indskrænket; af det oprindelige Tilliggende er frasolgt Grunden mellem den nuværende Have og Vestergade i Syd og mellem Haven og Grønnegade i Vest samt Humlehaven, og Byen har udvidet sine Gader ind paa Hospitalets Grund.

I de senere Aar har Hospitalets Omgivelser vundet meget ved Frelæggelse af Klostertorvet øst for Hospitalet.

I det hele taget maa det jo siges, at Hospitalet er smukt beliggende; de gamle, ærværdige Bygninger er omgivet paa alle Sider af den smukke

*Frk. Sophie Boesen, fhv. Lærerinde,
død $\frac{12}{1}$ 1923, 92 Aar gl.*

Fru Johanna Odgaard
f. Møller

Fru Cathrine Jensen
f. Hørbjerg

Frk. Maria Olesen

Frk. Ane Marie Andersen

Fru Jacobine Nielsen
f. Larsen

Frk. Lenore Suchtig

Frk. Kirstine Holm

Fru Kirsten Hørgaard
f. Christensen

Fru Mimi Jepsen
f. Christensen

Frk. Kirstine Pallasen

Frk. Vibeke Albeck

Frk. Marie Kirstine Leursen

Fru Johanne Arberg
f. Madsen

Frk. Ottoline Jensen

Frk. Anna Olsen

Frk. Kirstine Thygesen

Fru Marie Knudsen
f. Jacobsen

Frk. Karen Marie Sørensen

Frk. Sophie Jensen

Frk. Christine Jensen

Billede af alle Damerne i Østfløjen.

Billede af alle de gamle i Vestfløjen.

Stiftamtmand V. Hvidt.

Biskop Skat Hoffmeyer.

Stiftsprovst Kai Jensen.

est. kgl. Borgmester Holten.

Politimester E. Hoek.

Hospitalsforst. Frk. Mariane Thomsen.

Sognepræst Balslev.

Organist Fru Karen Brieg, f. Bestle.

Have; Klostergaarden mellem Hospitalet og Frue Kirke er ogsaa køn med sit vistnok et Par Hundred Aar gamle Valnøddetræ. Hospitalet besøges ogsaa af mange Turister og gode Venner.

De i Hospitalet optagne er gennemgaaende lykkelige for at være her. Med Undtagelse af nogle faa Dobbeltværelser, der ikke har kunnet om-

Læge Frk. Magda Petersen.

ændres, har nu alle deres eget Værelse med Varmeanlæg og elektrisk Lys. I hver Afdeling er en større Samlingsstue, hvor de gamle kan mødes, høre Radio, læse Aviser og samles til smaa Fester.

Der er mange gode Minder om elskelige gamle Mennesker, der har færdedes paa dette Sted. Den ældste, der har været her, Enke Maren Stab, døde den $22\frac{1}{2}$ 1888 $99\frac{1}{4}$ Aar. Det var en stor Sorg for alle de efterlevende gamle, at de ikke oplevede, hvad de havde glædet sig meget til, at højtideligholde en 100 Aars Fødselsdag. Mdm. Stab var ganske rask, og hun døde under et Ophold hos en Søn paa Landet, hvor hun deltog i Høstarbejdet og stak sin Finger paa en Tidsel, hvad der medførte Blodforgiftning.

Ja, mange meget gamle Mennesker har levet deres sidste Aar her. Der er

medtaget Billeder af nogle af de ældste:

Fru Christiane Hyldgaard, f. Esmann, død $20\frac{1}{2}$ 1914, 94 Aar gl.

Fru Marie Koch, f. Mikkelsen, død $31\frac{1}{8}$ 1935, 94 Aar gl.

Frk. Sophie Boesen, fhv. Lærerinde, død $12\frac{1}{4}$ 1923, 92 Aar gl.

Enke Ane Johanne Jensen, f. Andersen, død $7\frac{1}{7}$ 1941, 93 Aar gl.

Niels Petersen, fhv. Skovfoged, død $21\frac{1}{10}$ 1927, 81 Aar gl.

Endvidere er der Billeder af de nuværende optagne.

Hospitalets nuværende Direktion bestaar af Stiftamtmand Hvidt og Biskop Skat Hoffmeyer og Inspektionen af Stiftsprovst Kai Jensen, est. kgl. Borgmester Holten og Politimester Hoeck.

Den daglige Administration foretages af Hospitalsforstanderen.

Sognepræsten ved Frue Kirke, Pastor Balslev, er Hospitalets Præst. — Organist ved Hospitalskirken er Fru Karen Brieg. — Hospitalets Læge er Frk. Magda Petersen.

Endvidere er ansat ved Hospitalet: 1 Økonom med Hustru som Økonoma, 1 Sygeplejerske, 2 Stuekoner og 2 Gangpiger.

III.

FORTEGNELSE

OVER

ALLE DEM, DER ER ELLER HAR VÆRET MEDLEMMER AF
HOSPITALET'S DIREKTION ELLER INSPEKTION, TILLIGE MED EN
FORTEGNELSE OVER HOSPITALET'S FORSTANDERE

Medlemmer af Hospitalets Direktion fra 1660 til vore Dage.

Stiftamtmandene.

1. Henrik Thott	1660—1661.	18. Baron Christian Frederik	
2. Erik Rosenkrantz	1661—1666	Gyldenkrone	1780—1784.
	og 1675—1681.	19. Ove Høegh Guldberg	1784—1802.
3. Jørgen Friis	1666—1671.	20. Caspar Wilhelm v. Munthe	
4. Henrik Rantzau	1671—1674.	af Morgenstjerne	1803—1804.
5. Greve Mogens Frijs	1674—1675.	21. Baron Frederik Julius Christian	
6. Ove Juul	1681—1686.	Gyldenkrone	1804—1820.
7. Mogens Skeel	1686—1688.	22. Peder Otto Rosenørn	
8. Greve Niels Frijs	1688—1699.		1820—1828.
9. Frederik Vind	1699—1702.	23. Karl Gustav Rosenørn	
10. Christian Ludvig v. Plessen			1828—1843.
	1702—1725.	24. Jens Andreas Graah	1843—1857.
11. Poul Vendelbo Løvenørn		25. Thorkild Christian Dahl	
	1725—1730.		1858—1868.
12. Baron Ejler Holck	1730—1740.	26. Carl B. Dahl	1868—1870.
13. Jacob Bazon	1740—1747.	27. Dr. phil. Theodor August	
14. Ulrik Christian Nissen		Jes Regenburg	1870—1894.
	1747—1752.	28. Vilhelm Bardenfleth	1894.
15. Hans Frederik Levetzau		29. Anthonius Krieger	
	1752—1758.		$\frac{1}{7}$ 1894— $\frac{30}{6}$ 1895.
16. O. Borch de Schouboe		30. C. V. J. Dreyer	$\frac{1}{7}$ 1895— $\frac{31}{10}$ 1915.
	1758—1763.	31. H. C. Dons	$\frac{1}{11}$ 1915— $\frac{30}{6}$ 1926.
17. Peder Rosenørn	1763—1780.	32. Vald. Hvidt	$\frac{1}{7}$ 1926—

Biskopper.

1. Dr. theol. Jacob Mathiesen
1645—1660, d. $\frac{3}{4}$ 1660.	12. Hr. Jens Paludan-Müller
1830—1845, d. $\frac{1}{5}$ 1845.
2. Mag. Hans Enevoldsen Broch-
mand
1660—1664, d. $\frac{3}{4}$ 1664.	13. Dr. theol. Gerhard Peter Bram-
mer
1845—1881, d. $\frac{12}{1}$ 1884.
3. Dr. theol. Erik Mogensen Grave
1664—1691, d. $\frac{22}{2}$ 1691.	14. Dr. theol. og phil. Bruun Juul
Fog
1881—1884, Biskop i
Sjælland, d. 1896.
4. Dr. theol. Johan Braëm
1691—1713, d. $\frac{21}{5}$ 1713.	15. Dr. phil. Johannes Clausen
1884—1905, d. 1905.
5. Dr. theol. Hans Ocksen
1713—1738, d. $\frac{13}{1}$ 1738.	16. Dr. theol. Frederik Christian
Nielsen
1905—1907, d. 1907.
6. Hr. Peder Jacobsen Hygom
1738—1764, d. $\frac{6}{6}$ 1764.	17. Professor Sophus Sørensen
1907—1916, d. 1936.
7. Dr. theol. Poul Matthias Bildsøe
1764—1777, d. $\frac{26}{7}$ 1777.	18. Thomas Larsen Schiøler
1916—1931, d. 1939.
8. Hr. Jørgen Hee
1777—1788, d. $\frac{30}{12}$ 1788.	19. Fritz Charles Bruun-Rasmussen
1931—1940.
9. Dr. theol. Hector Friederich
Janson
1789—1805, d. $\frac{4}{2}$ 1805.	20. Dr. theol. Christian Julius Skat
Hoffmeyer
1940—
10. Dr. theol. Andreas Birch
1805—1829, d. $\frac{25}{10}$ 1829.	
11. Dr. theol. Peter Hans Mønster
1829—1830.	

Foruden i Dansk Biografisk Leksikon findes biografiske Oplysninger om Stiftamt-
mændene bl. a. hos Hertel, 1. B., 3. H., S. 100—140 og S. 145—150, samt hos A. Lyngby:
Stiftamtmandene i Aarhus, 1925, og om Biskopperne bl. a. i Værket Aarhus g. T., 3. B.,
S. 129—136 og S. 154—158, og Bang: Aarhus Stifts Biskopper.

Medlemmer af Hospitalets Inspektion siden dens Oprettelse, d. $\frac{30}{3}$ 1847.

Stiftsprovsterne.

1. Michael Henrik Ludvig Dahlerup	1845—1854.
2. Carl Vilhelm Boesen	1854—1862.
3. Emil Ferdinand Boesen	1862—1877.
4. Hans Sørensen	1877—1903.
5. Vincents Charles Lindhardt	1903—1922.
6. Fritz Charles Bruun-Rasmussen	1922—1931.
7. Dr. theol. Christian Julius Skat Hoffmeyer	1931—1940.
8. Kai Jensen	1940—

Borgmester og Byfoged.

1. Hans Astrup Fleischer fra $\frac{9}{9}$ 1818 til sin Død d. $\frac{31}{5}$ 1847.
Ved kgl. Reskript af $\frac{4}{4}$ 1848 adskiltes Borgmesterembedet i Aarhus fra Byfoged- og Politimesterembedet, saaledes at der ansattes en særskilt Borgmester, der tillige skulde fungere som Auktionsdirektør.

Borgmestre og Auktionsdirektører.

2. Christian Ehlers Hertz 1848—1866.
Udn. $\frac{9}{7}$ 1848, d. $\frac{14}{1}$ 1866.
3. Ulrich Christian von Schmidten 1866—1885.
(Chef for Armeens Intendantur.)
Udn. $\frac{20}{4}$ 1866, afsk. $\frac{9}{11}$ 1885 (fra $\frac{1}{1}$ 1886).
4. Frederik Christian Bernhard Severin Vestergaard 1886—1905.
(Byfoged: Nykøbing, Mors). Udn. $\frac{7}{12}$ 1885 (fra $\frac{1}{1}$ 1886, afsk. $\frac{21}{2}$ 1905 (fra $\frac{1}{4}$ 1905)).
5. Ernst Christopher Lorentz Drechsel 1905—1926.
(Byfoged i Varde). Udn. $\frac{16}{3}$ 1905 (fra $\frac{1}{4}$ 1905). Fra 1919 kgl. Borgmester. Død $\frac{21}{11}$ 1932.

Kgl. Borgmestre.

6. Knud Ørbech Holck $\frac{1}{7}$ 1926— $\frac{1}{10}$ 1939.
Død $\frac{3}{5}$ 1941.
7. E. S. B. Svendsen, cst. $\frac{1}{10}$ 1939— $\frac{30}{11}$ 1939. (Amtsfuldmægtig.)
8. Erik Høgstrøm, cst. $\frac{1}{12}$ 1939— $\frac{29}{2}$ 1941. (Fuldmægtig i Indenrigsminist.).
9. H. E. Holtén, cst. $\frac{1}{3}$ 1941—. (Ekspeditionssekretær i Indenrigsminist.).

Raadmænd og Byskrivere (tillige Raadmænd).

1. Jacob Willads Engelsted 1825—1854.
(Registrator i det danske Cancelli). Udn. $\frac{27}{4}$ 1825, død $\frac{19}{2}$ 1854.
2. Niels Nellemann 1854—1867.
(Byfoged i Thisted). Udn. $\frac{7}{11}$ 1854, død $\frac{16}{12}$ 1867.
I Følge Lov af $\frac{26}{5}$ 1870 blev Embedet som Byfoged og Notarius publicus og som By- og Raadstueskriver i Aarhus sammendraget til et Embede.
3. Louis Hammerich 1867—1877.
(Byfoged i Flensborg). Konst. 1867, udn. $\frac{27}{7}$ 1870— $\frac{29}{10}$ 1877.
(Birkedommer i Kronborg vestre Birk.)
4. Christian Julius Thorup 1878—1895.
(Ass. i Min. for Kirke- og Undervisningsv.). Udn. $\frac{9}{3}$ 1878— $\frac{13}{4}$ 1895. (Herredsfoged i Hasle, Vesterlisbj. m. fl. Herreder.)

5. Christian Magdalus Jespersen 1895—1908.
(Auditør). Udn. ¹³/₆ 1895—⁷/₅ 1908. (Birkedommer i Københavns søndre Kreds.)
6. Bernt August Goll 1908—1919.
(Politiinspektør i København). Udn. ²²/₆ 1908—³⁰/₉ 1919.
(Civildommer i Københavns Amts nordre Birk.)

Fra ¹/₁₀ 1919 Politimestre.

7. Christian Kiørboe ¹/₁₀ 1919—¹/₄ 1931.
8. Einar Hoeck ¹/₄ 1931—

FORTEGNELSE

over

A. Dem, der har været *Forstandere* for Hospitalet før ¹²/₁₁ 1541, og hvis Navne ere bevarede.

1354. Thomas Henniksen¹¹⁵).

1388. Michael¹¹⁶).

⁶/₁ 1494. Præsten Peder Ovesen fra Aarhus Stift¹¹⁷).

²/₂ 1497. Aarhuskanniken Peder Nielsen¹¹⁸). Efter Stygge Krumpen kom, i Henhold til Ventebrev af ²²/₅ 1520, Klerken Niels Terkildsen¹¹⁹). Den sidste Forstander før ¹²/₁₁ 1541 var Jørgen Pedersen Samsing, der vedblev at fungere ogsaa efter denne Dag til sin Død, d. ¹⁵/₆ 1548.

B. *Forstandere* efter ¹²/₁₁ 1541.

1. Kantor ved Domkirken, Jørgen Pedersen Samsing (til ¹⁵/₆ 1548).

I Maj 1504 immatrikuleredes han som Georgius Petri de Arusia ved Universitetet i Rostock¹²⁰). Senere, efter at han var bleven Magister, vendte han tilbage til Aarhus, hvor han blev Kannik og fungerede som Biskoppens Kansler fra 1521 til 1533¹²¹). I 1526 blev han Kantor¹²²) og maaske samtidigt Forstander for Helligaandsgaarden. I hvert Fald var han Forstander inden den ¹²/₁₁ 1541¹²³). Paa Herredagen i København i Juli og August 1530 var han en af de ivrigste Katholiker¹²⁴). Den ³/₃ 1533 omtales han som Ejer af en Ejendom paa Mejlgade¹²⁵), endelig berettes det, at han i 1536 var med Biskoppens Official, Hr. Mourits Mortensen paa Silkeborg¹²⁶) og i 1537 deltog i en Convokats eller Sammenkomst af Gejstlige i Odense¹²⁷). Han døde den ¹⁵/₆ 1548¹²⁸). I sin Artikel om ham

¹¹⁵) Se S. R. D., 6. B., S. 482—84. ¹¹⁶) Se anf. V., 6. B., S. 439—42. ¹¹⁷) Se A. P. D., 5. B., 58—59, Nr. 3391. ¹¹⁸) Se A. P. D., 5. B., S. 174—75, Nr. 3562. ¹¹⁹) Se A. P. D., 6. B., S. 275 og 298, Nr. 4740 og 4773. ¹²⁰) Se L. Daac: Matrikler over nordiske Studerende ved fremmede Universiteter, 1. Hefte, 1885, S. 68. ¹²¹) D. M., 3. R., 1. B., S. 164 og Dr. Holger Rørdam: Historiske Kildeskifter, 1. B., S. 434 og 438. ¹²²) Kh. S., 2. R., 1. B., S. 464. ¹²³) Se D. M., 3. R., 6. B., S. 310. ¹²⁴) Kh. S., 2. R., 5. B., S. 757. ¹²⁵) Hbz., 1. B., S. 125—26 og 173. ¹²⁶) Kh. S., 2. R., 5. Bd., S. 741 og D. M., 2. R., 2. B., S. 150. ¹²⁷) Kh. S., 1. R., 2. B., S. 588. ¹²⁸) D. B. L.

i Dansk biografisk Leksikon gør Dr. H. F. Rørdam opmærksom paa, at der samtidig levede en anden, lidt yngre Jørgen Pedersen Samsing, der studerede i Wittenberg 1532 og endte som Sognepræst for Besser og Onsbjerg samt Provst paa Samsø. Fra 1538—40 var han Professor ved Universitetet.

Se iøvrigt Breve af $\frac{26}{4}$ 1542 og $\frac{9}{9}$ 1548 i D. K., Brev af $\frac{1}{7}$ 1551 i K. B. og Brev af $\frac{12}{8}$ 1548 i D. M., 4. R., 2. B., S. 100.

2. Kantor¹²⁹) Magister Thomas Enevoldsen Riber (fra før $\frac{12}{8}$ 1548¹³⁰) til før $\frac{24}{12}$ 1551).

Han omtales som Forstander i et Brev af $\frac{6}{1}$ 1551 (K. B.). Som Kantor vedblev han at fungere til sin Død, den $\frac{5}{9}$ 1576¹³¹).

3. (B.) Jacob Klejnsmed ($\frac{24}{12}$ 1551— $\frac{22}{10}$ 1574).

I 1542 fik han Ejendomsbrev paa et Stykke Jord, kaldet Badstuejord (Maal)¹³²), og i 1562 betalte han Jordskyld til Byen af en Have udenfor Munkeport, af Laures Remsneers Jord hos Kloster Mur paa Vestergade og af Espern Skrivers Jord ved Munkeport¹³³). Han fratraadte som Forstander den $\frac{22}{10}$ 1574 efter Ansøgning paa Grund af Alderdom og Skrøbelighed. Se iøvrigt Breve af $\frac{15}{5}$ 1560 og $\frac{15}{2}$ 1573. (K. B.).

4. (B) Jens Nielsen¹³⁴) ($\frac{24}{12}$ 1551) og Jens Byg ($\frac{15}{5}$ 1560) er formentlig en og den samme og maaske Fader til
5. (B.) Niels Byg (fra før $\frac{13}{12}$ 1562 til før $\frac{13}{2}$ 1573)¹³⁵).

Han fik den $\frac{27}{10}$ 1541 (Torsdagen før Simon et Judæ) Skøde¹³⁶) paa en Gaard¹³⁷) med Hus, Jord og Grund, liggende i Sankt Olavi Sogn paa Graven, østen næst den Gaard, Hr. Niels Løffringhe tilhørte. I 1562 betalte han Jordskyld til Byen af denne Gaard og af Volden samt af en Have udenfor Mejlgade.

6. Jacob Havemester ($\frac{22}{10}$ 1574— $\frac{30}{12}$ 1579).

Den $\frac{22}{10}$ 1574 fik han kgl. Bestalling som Hospitalsforstander¹³⁸), og den $\frac{30}{12}$ 1579 bekræftede Kongen det Løfte, som Lensmanden, Superintendenten og Sognepræsterne samt Borgemestrene og Raadet havde givet ham, at han for Livstid maatte faa god Underholdning til sig og en Dreng i Hospitalet og hver 14. Dag 1 Td. Øl, saa længe han levede, selv naar han ikke længere kunde være Forstander (K. B.). Han døde den $\frac{25}{12}$ 1598¹³⁹).

7. Niels Christensen ($\frac{6}{2}$ 1587— $\frac{20}{7}$ 1590).

Den $\frac{17}{3}$ 1587 (K. B.) fik han Forleningsbrev paa Afgiften af Kronens Korntiende af Skejby Sogn, saa længe han var Forstander og viste sig

¹²⁹) Se Brev af $\frac{9}{9}$ 1548 i D. K. ¹³⁰) Se 2 Breve af $\frac{12}{8}$ 1548 i D. M., 4. R., 2. B., S. 100, og D. K. L., 1. B., S. 284—85. ¹³¹) Kh. S., 2. R., 3. B., S. 500, og Hertel, 2. B., S. 70. ¹³²) D. M., 3. R., 6. B., S. 325. ¹³³) Hbz., 1. B., S. 169 og 173, jfr. S. 150. ¹³⁴) Se Hbz., 1. B., S. 150. ¹³⁵) I et Brev af $\frac{15}{2}$ 1573 (K. B.) nævnes alene Jacob Klejnsmed som Forstander. ¹³⁶) Perg. 6 Segl, R. A., Topografisk Samling, Aarhus, Nr. 75. ¹³⁷) Formentlig den samme Gaard, der omtales i Brevet af $\frac{13}{12}$ 1562. (Se Afsnit V, Adk. Nr. 33). ¹³⁸) Se Hbz., 1. B., S. 201, og K. B. ¹³⁹) Hoffmeyer II.

trofast i sin Tjeneste, og af et Brev af $\frac{16}{9}$ 1608 (K. B.) fremgaar det, at han havde faaet overladt Holme og Koldt Sognes Tiender paa Livstid¹⁴⁰). I dette Brev og et andet af $\frac{24}{6}$ s. A. (K. B.) kaldes han Niels Skriver, (B.) og Raadmand i Aarhus. Den $\frac{9}{5}$ 1609 (K. B.) fik Lensmanden Carl Bryske Ordre til at afsætte ham fra denne Bestilling. I 1597 lod han og hans Hustru Cizele Pedersdatter opføre den saakaldte Borgmestergaard paa Hjørnet af Immervad og Lille Torv¹⁴¹). Han synes at være død før den $\frac{1}{9}$ 1628¹⁴²) og Skifte efter ham afholdtes den $\frac{11}{11}$ 1629. Da var ogsaa Hustruen død¹⁴³).

8. Jørgen Knudsen ($\frac{10}{10}$ 1606— $\frac{1}{5}$ 1614) (K. B.).

Han afsattes af Lensmanden Jørgen Kaas til Geldskov, der tiltraadte sit Embede den $\frac{1}{5}$ 1614¹⁴³).

Se Breve af $\frac{19}{2}$ 1607 og $\frac{10}{2}$ 1609 (K. B.) samt Bilagene 8 og 9.

9. Marcus Meier ($\frac{24}{12}$ 1616— $\frac{19}{1}$ 1617) (K. B.).

10. (B.) Terkel Sakse »udi Fjendens Tid«¹⁴⁴).

Fjenderne synes at være ankomne her til Byen sidst paa Sommeren 1627¹⁴⁵). Terkel Saxe, der tog Borgerskab den $\frac{3}{3}$ 1614, var Søn af Peder Pedersen Saxe, død 1621, og Maren Terkildsdatter Abildgaard, død 1614. De ligger begge begravede i Domkirken^{145a}), hvor der findes et Epithafium over dem med et Maleri af dem og deres 3 Børn. Paa Epithafiet ses Terkel længst til venstre.

11. (B.) Jens Christensen Ans ($\frac{1}{9}$ 1628— $\frac{1}{6}$ 1633¹⁴⁶)—1639?^{146a}).

*Epithafium i Aarhus Domkirke
over Peder Pedersen Saxe med Familie.*

Den $\frac{1}{9}$ 1628 (K. B.) fik han Stadfæstelsesbrev paa Livstid paa Kronens Part af Kongetienden af Koldt Sogn og Kronens og Kirkens Part af Korntienden af Holme Sogn, og o. $\frac{24}{3}$ 1631 (K. B.) fik han Lov til at faa sine Sønner Christopher og Anders optagne i Sorø Skole, naar der blev Plads ledig. Se endvidere Bilag 15 og 17.

12. (B.) Hans Andersen Grønbæk (const. $\frac{6}{6}$ 1639^{146b})— $\frac{5}{12}$ 1639)^{146c}).

I 1624 var han Kæmner, $\frac{22}{2}$ 1638 Overformyndet, 1642—43 Byfoged og i 1648 Raadmand. Han ejede Ejendommen 397 i den af den den $\frac{26}{2}$

¹⁴⁰) Se Forstander Nr. 11. ¹⁴¹) Se Hoffmeyer I, 1. B., S. 439. ¹⁴²) Se Brev af $\frac{1}{9}$ 1628 (K. B.). ¹⁴³) Se O. Pr. 1617—54, Bl. 13 b. ¹⁴⁴) Se Brev af $\frac{2}{5}$ 1614. ¹⁴⁵) Se Bilag 15, § 12, og Hbz., 2. B., S. 51 og 197. ^{145a}) Se Hbz.: Et Blik paa Staden Aarhus og dens almindelige Historie, 1837, S. 56. ^{146a}) Død før $\frac{5}{9}$ 1639, se Tingbogen 1639, Bl. 75. ^{146b}) Se Hbz., 2. B., S. 197. ^{146c}) Død før $\frac{14}{2}$ 1639, se T. 1639, Bl. 12. ^{146b}) Se T. 1639, Bl. 44. ^{146c}) Se T. 1639, Bl. 109.

1651 nedsatte Kommission udarbejdede Matrikel (R. A.). I Gr. T. 1682 har Ejendommen Nr. 446^{146d}). Han var først gift med Karen Pedersdatter Saxe og derefter med Kirsten Lauritsdatter. Han døde d. $19/1$ 1662^{146e}).

13. Sognepræst ved Frue Kirke, M. Christen Nielsen Friis ($—23/9$ 1647?).

Som Sognepræst tiltraadte han den $21/8$ 1642¹⁴⁷). Han var gift med Karen Clemmensdatter, der døde 1685¹⁴⁸).

Se iøvrigt Hertel og Wiberg.

14. Kantor ved Domkirken, Johan Utrecht ($23/9$ 1647? $—1/4$ 1661).

Han modtog Hospitalets Kassebeholdning af sin Forgænger den $23/9$ 1647?¹⁴⁹). Den $28/5$ 1640 fik han af Kongen Tilladelse til alene at holde dansk og tysk Skole i Aarhus¹⁵⁰), og Aaret efter, den $25/6$, fik han Skøde paa Ej. 1 i Gr. T. 1682¹⁵¹). Han døde under et Ophold i København, og den $18/4$ 1661 fik hans Enke Tilladelse til at lade hans Lig føre til Aarhus¹⁵²), hvor han blev begravet i

Epitafium i Aarhus Domkirke over Hospitalsforstander Johan Utrecht.

Domkirken. Af Epitafiet over ham fremgaar det, at han var født i Westphalen c. 1608, og at han c. 1637 blev gift med Anne Thomasdatter Reisen, der var født i Holsten c. 1605. Hun fungerede som Forstander til $23/5$ 1662, i hvert Fald aflagde hun Regnskaberne 1660—61 og 1661—62. Hun døde i Aaret 1692, 87 Aar gl.

Se endvidere R. Pr. 1651—56, Bl. 16 b.

15. Borgmester Christen Jensen ($23/5$ 1662 $—2^{n}2/11$ 1666).

Han var først Ridefoged i Kalø Len og blev derefter Borger i Aarhus den $25/2$ 1653. Raadmand blev han i 1654 og Borgmester i 1659. Han var først gift med Anne Sørensdatter Dyster, Enke efter Skriver paa Aarhusgaard, Hans Dyster, og derefter med Gertrud Nielsdatter¹⁵³), der efter hans Død giftede sig igen med Rektor Mag. Niels Nielsen Krog, der døde den $22/4$ 1685. I Forvejen havde hun i 22 Aar været gift med

^{146d}) Se Aa. St. A. 1937, S. 94. ^{146e}) Se Christian Cramers Haandskrift, vedrørende Aarhus Domkirke, paa Statsbiblioteket, S. 81. ¹⁴⁷) Hbz., 2. B., S. 163. ¹⁴⁸) Se Aa. St. A. 1934, S. 26, Ej.: 91 og 1937, S. 96, Ej.: 451. ¹⁴⁹) Se Bilag 19. ¹⁵⁰) Hbz., 2. B., S. 79—80. ¹⁵¹) Se Aa. St. A. 1933, S. 8 og Aarb. Bispark. 1. Rev. Fol. 99. ¹⁵²) Pers. T., 6. R., 3. B., S. 26. ¹⁵³) Se nærmere om hende Aa. St. A., S. 100 (Gr. T. 1682, Ej.: 461.

Ridefoged over Skanderborg Len, Jacob Jensen Wedel, der døde d. $\frac{18}{11}$ 1661. Christen Jensen oprettede Testamente i København d. $\frac{30}{6}$ 1665¹⁵⁴) og blev begravet i Frue Kirke i Aarhus d. $\frac{3}{6}$ 1666¹⁵⁵). Regnskabet 1666—67 aflagdes af Enken, der døde i Horsens d. $\frac{20}{7}$ 1697, 80 Aar gammel.

16. Didrik Christensen ($\frac{1}{5}$ 1667—o. $\frac{3}{7}$ 1689)¹⁵⁶).

Han var født o. 1620 og tjente Kong Frederik i Belejringens Tid. Derefter var han Forstander for de syge og kvæstede af Garnisonen og siden Accisemester. Mellem den $\frac{15}{5}$ 1689 og $\frac{29}{6}$ 1690 fik han sin Afsked som Hospitalsforstander¹⁵⁷), men forblev i Hospitalet med sin Hustru, Maren Sørensdatter. Han døde kort før den $\frac{2}{7}$ 1699 og hun den $\frac{7}{2}$ 1707.

17. (B.) Christen Sørensen (o. $\frac{3}{7}$ 1689— $\frac{3}{11}$ 1696).

Han var gift med Karen Jensdatter.

Se Aa. St. A. 1936, S. 81 (Gr. T. 1682, Ej.: 286).

18. Hans Terchelsen Rosenkvist ($\frac{2}{11}$ 1696— $\frac{1}{5}$ 1715).

Han var født i Rudkøbing den $\frac{16}{9}$ 1657 og var Søn af Præsten Terchel Christensen Rosenkvist og Karen Hansdatter. Inden han blev Forstander, havde han bl. a. været Lakaj hos Kong Christian den Femte. I 1698 beskikkedes han til Toldbetjent og Visiterer og 1706 til Toldkontrollør. Han fratraadte pr. $\frac{1}{5}$ 1715 som Forstander og døde i København den $\frac{19}{4}$ 1726, efter samme Aar at være udnævnt til Toldkontrollør der, et Embede, han dog ikke naaede at tiltræde. Den $\frac{22}{4}$ 1697 blev han gift med Karen Lauritsdatter, der døde i Februar 1717. Aaret efter, den $\frac{30}{12}$, blev han gift igen i København med Marie Jensdatter, f. 1679 og d. 1749. Efter hans Død giftede hun sig igen med Justitsraad og Toldkammerer Hans Jørgen Fæth i Helsingør. Rosenkvist og hans første Hustru blev begravede i Aarhus Domkirke, hvor der er et Epitafium over dem¹⁵⁸).

19. Laurits Holmsted ($\frac{1}{5}$ 1715— $\frac{17}{7}$ 1718).

Han var Søn af Christen Jonsen Holmsted, Herre til Brolykke paa Langeland, og Karen Krog og blev Student den $\frac{24}{5}$ 1693 og nævnes som Fadder i Magleby 1695 og 1697. Efter hans Død, den $\frac{17}{7}$ 1718, aflagde hans Enke, Anne Clemensdatter Kryssing, Datter af Clemen Hansen Kryssing og Anne Cathrine Jessen i Aarhus¹⁶⁰), Regnskabet for Tidsrummet $\frac{1}{5}$ 1718— $\frac{30}{9}$ s. A.

20. Prokurator Niels Nielsen ($\frac{15}{8}$ 1718— $\frac{26}{10}$ 1752).

I 1726 kaldes han Prokurator og 1738 Forpagter paa Marselisborg, hvor han allerede i 1729 holdt Dug og Disk. Den $\frac{13}{12}$ 1747 købte han Østergaard med tilhørende Gods i Salling (se J. S., 2. R., 4. B., S. 420—423). Den $\frac{31}{10}$ 1752 blev han begravet i Aasted Sogn, 68 Aar gammel¹⁶¹).

¹⁵⁴) Se Pers. T., 7. R., 3. B., S. 165. ¹⁵⁵) Se Hbz., 2. B., S. 191 og Hofman, 2. B., S. 59.

¹⁵⁶) Se Aarhus Bispeark., 1. Rev., Fol. 61, Litr. A. Nr. 67 (L. A.). ¹⁵⁷) Se Aarhus Bispeark., 2. Rev., Fol. 36, Litr. H. Nr. 2 (L. A.) og B. P. 1686—87, Bl. 197 b. Han omtales Hbz., 2. B., S. 49 og Pers. T., 9. R., 1. B., S. 208 og 5. R., 6. B., S. 177—178. ¹⁵⁸) Pers. T., 3. R., 4. B., S. 148—149. ¹⁶⁰) Hoffmeyer: II. ¹⁶¹) Se Hjorth-Nielsen, I, S. 393, og Hoffmeyer, I, 1. B., S. 426.

21. Laurits Skov ($\frac{1}{11}$ 1752—^{16/} eller $\frac{17}{11}$ 1763).
Han var gift med Anna Christina (Møller).
22. Peter Nicolaj Secher til Skaarupgaard ($\frac{10}{}$ eller $\frac{18}{11}$ 1763—?)¹⁶²).
23. Hans Laursen eller Larsen ($\frac{28}{7}$ 1764— $\frac{22}{6}$ 1771).
I 1764 blev han i Ebeltoft gift med Birte eller Birgitte Sørensdatter Grønfeld, der døde den $\frac{30}{10}$ 1772, c. 49 Aar gammel. Hun var Datter af Søren Sørensen Grønfeld og Maren Pedersdatter i Ebeltoft. Ægteskabet var barnløst¹⁶³). Enken aflagde Regnskabet for Regnskabsaaret 1771—1772.
24. Borgmester Niels Rohde ($\frac{1}{5}$ 1772— $\frac{30}{4}$ 1798).
Den $\frac{16}{3}$ 1775 blev han udnævnt til Vice-Raadmand og den $\frac{22}{10}$ 1778 til Byskriver. Han fratraadte som Byskriver i 1777 og var Borgmester fra 1783 til 1798. Han var gift med Anne Sørensdatter Trane, født den $\frac{20}{6}$ 1739. Hun var Datter af Forvalter paa Klavsholm, Søren Klavsen Trane og Elisabeth Henriksdatter Wegner. Han døde den $\frac{6}{12}$ 1800, 66 Aar gammel, og hun døde i Rosenholm Mølle den $\frac{23}{3}$ 1807¹⁶⁴).
25. Christian Weigner Rohde ($\frac{30}{4}$ 1798— $\frac{13}{9}$ 1798).
Han var Søn af den foregaaende Forstander og examinatus juris. Han døde den $\frac{13}{9}$ 1798, 23 Aar gammel.
(Aa. St. 1798, Nr. 7).
26. Amanuensis hos Biskoppen i Aarhus Jørgen Kjær (cst. $\frac{14}{9}$ 1798, udn. $\frac{28}{12}$ s. A.— $\frac{30}{4}$ 1812).
Han var Søn af Gaardejer i Hornum Christian Michelsen Kjær og Ane Margrethe Jensdatter Bay. Den $\frac{9}{5}$ 1799 blev han gift med Ane Sophie Margrethe Plesner, der døde den $\frac{16}{12}$ 1806, 31 Aar gammel, hun var Datter af Pastor Hans St. Plesner i Fruering. Den $\frac{6}{11}$ 1812 giftede han sig igen med Frederikke Vilhelmine Galschiøtt. Han var Amanuensis hos Biskoppen i Aarhus fra 1797 til 1812 og Løjtnant fra 1807 til 1808 og fra 1808 til 1811. I 1808 blev han Kancelliraad. Fra 1812 til 1821 var han Forstander for Horsens Hospital. Han døde den 2. eller $\frac{9}{8}$ 1842, 70 Aar gammel¹⁶⁵).
27. Fuldmægtig Anders Andersen ($\frac{1}{5}$ 1812— $\frac{3}{7}$ 1815).
Han var gift med Frederikke Rabe, der døde i Ring Kloster den $\frac{21}{5}$ 1869, selv døde han den $\frac{3}{7}$ 1815, 37 Aar gammel¹⁶⁶).
28. Kontorist hos Biskoppen i Aarhus Christian Peter Røhr (cst. $\frac{42}{7}$ 1815— $\frac{1}{5}$ 1816 og igen $\frac{1}{5}$ 1821— $\frac{4}{1}$ 1823).
Han var tillige Fattigvæsenkasserer og døde i 1826¹⁶⁷).
29. Kgl. const. Raadmand i Aarhus Niels Anton Bjørn ($\frac{1}{5}$ 1816—i Regnskabsaaret 1820—21).

¹⁶² Se om ham: Meddelelser om Familien Secher (Siker?), 2. Udg. 1939, S. 132—136.
¹⁶³ Se L. J. Bøttiger: Ebeltoft og Omegn, S. 129. ¹⁶⁴ Se Hoffmeyer, I, 1. B., S. 451 og 458 samt 2. B., S. 28, og Pers. T., 6. R., 3. B., S. 57. ¹⁶⁵ Se H. F. Kjær: Efterkommere af Rasmus Nielsen i Hedensted. ¹⁶⁶ Se Aa. St. 1815, Nr. 80, og 1869, Nr. 135. ¹⁶⁷ Se Aa. St. $\frac{26}{6}$ 1826.

Han var tillige Birkedommer og Skriver ved Baroniet Vilhelmsborgs Birk og gift 2 Gange, anden Gang i 1814, han var da 43 Aar gammel og hun 40 Aar gammel. (H. A.).

30. Prokurator Christen Rasmussen ($3/1$ 1823— $20/6$ 1862).

*Hospitalsforstander Carl Thomsen,
død $18/7$ 1909.*

Han var Søn af Selvejergaardmand i Aalestrup By i Falling Sogn Rasmus Jensen og Bodil Pedersdatter og født den $13/3$ 1787. I 1812 blev han examinatus juris, Prøveprokurator ved Underretterne i Aarhus Amt den $11/6$ 1813 og Prokurator s. St. den $6/12$ 1815. Han var Birkedommer og Skriver i Vilhelmsborg Birk fra den $12/1$ 1825 til $9/5$ 1856 og blev i 1836 Forligskommissær. Endelig var han fra den $12/3$ 1839 til $14/10$ 1847 Landvæsenskommissær og Tiendekommissær i Aarhus Amt. I 1847 blev han Kancelliraad og 1860 Ridder af Dannebrog.

Den $22/6$ 1832 blev han gift med Erasmie Bothilde Winther, Datter af Sognepræst til Hundslund Peder Winther og Margrethe Rasmussen. Hun var født den $1/4$ 1809 og døde den $1/6$ 1879. Han døde

den $20/6$ 1862 og efterlod Hospitalet i sit Testamente den i Afsnit II omtalte Jordlod¹⁶⁶).

31. Prokurator og Amanuensis hos Biskoppen i Aarhus Carl Johan Ferdinand Møller (cst. F. 1862, virkelig F. 1864— $29/5$ 1873).

Han var Søn af Købmand i Næstved Jørgen Peter Møller og Elisabeth Charlotte Amalie Mielche, der i 1821 giftede sig igen med Prokurator Hans Højbjerg. I November 1840 blev han examinatus juris og i April 1847 Amanuensis hos Biskoppen i Aarhus. Den $6/1$ 1862 blev han Prøveprocurator ved Underretten i Aarhus Amt med Forpligtelse til at have Bopæl i Aarhus og den $4/5$ 1864 Prokurator ved samtlige Underretter i Aarhus Stift. I 1864 blev han ligeledes Revisor og Kassekontrollør ved Bankkontoret i Aarhus og beklædte endnu denne Stilling ved sin Død den $29/5$ 1873. Den $12/5$ 1860 blev han i Odense gift med Reinholdine Christiane Schönheyder, f. $1/6$ 1835 i Odense. Hun var Datter af By- og Raad-

¹⁶⁶) Se Hjorth-Nielsen, I, S. 275.

stueskriver samt 2. Raadmand i Odense Justitsraad, senere Etatsraad Frederik August Schönheyder og Maren Bruun¹⁶⁹).

32. Sagfører og Amanuensis hos Biskoppen i Aarhus Carl Thomsen (cst. 1872 og kgl. Udnævnelse ^{15/10} 1873—^{18/7} 1909).

Han var Søn af Gaardejer Thomas Andersen, Vestergaard i Tise Sogn, og Ane Kirstine Sørensdatter, og blev den ^{9/5} 1868 gift i Aarhus med Anina Marie Hansen, Datter af Assurancekommissær og Klasse-Lotterikollektør Anders Hansen og Marianna Elisabeth Pederstrup. Den ^{2/6} 1875 blev han Sagfører i Aarhus og praktiserede der til sin Død den ^{18/7} 1909. Hans Hustru, der var født den ^{30/10} 1847, overlevede ham og døde den ^{8/6} 1930 i Aarhus. I 1909 blev han Justitsraad¹⁷⁰).

33. Overretssagfører, Auktionsholder og Auktionsleder Carl Johan Thøger Thomsen (cst. ^{19/7} 1909—^{14/12} 1909).

Søn af Forstander Nr. 32¹⁷¹).

34. Frøken Mariane Elisabeth Thomsen (cst. ^{14/12} 1909, kgl. Udnævnelse ^{25/3} 1911). Datter af Forstander Nr. 32.

Hospitalets nuværende Forstander.

¹⁶⁹) Se Hjorth-Nielsen, I, S. 238. ¹⁷⁰) Se Hjorth-Nielsen, II, S. 385. ¹⁷¹) Se Hjorth-Nielsen, II, S. 385.

IV.

FORTEGNELSE

OVER

DE EJENDOMME, SOM HOSPITALET HAR EJET I
AARHUNDREDERNES LØB

Særlige Forkortelser:

(B.) = Bol. (G.) = Gaard. (H.) = Hus.

Tallene i Klamme angiver Adkomstens Løbenummer i Afsnit V.

Gamle Aarhus Amt.

		Erhvervet:	Mistet:
Hasle H., Vejlbjby S. & B.	1. (G.)	$\frac{9}{9}$ 1679 (75)	$\frac{21}{6}$ 1866 (126)
	2. (G.)	— (75)	a. $\frac{12}{10}$ 1849 (109)
			b. $\frac{18}{6}$ 1856 (114)
	3. (G.)	— (75)	$\frac{3}{6}$ 1811 (100)
Brabrand S., True	4. (G.) før $\frac{29}{7}$	1548 (13)	— (100)
Tilst S., Brendstrup	5. (Eng)		$\frac{7}{7}$ 1860 (117)
Kasted S. & B.	6. ($\frac{1}{4}$ Bol.) før	1313 (1)	
	7. (G.)	$\frac{1}{10}$ 1553 (22)	$\frac{11}{7}$ 1682 (77)
Vester Lisbjerg H., Søften			
S. & B.	8. (G.)		c. 1634 (56) ¹⁷³⁾
	9. (G.)		$\frac{26}{4}$ 1777 (87)
Lisbjerg S., Mollerupgaard	10. (G.)	$\frac{2}{1}$ 1575 (38)	$\frac{14}{6}$ 1771 (84) ¹⁷⁴⁾
	11. (Eng) efter $\frac{5}{5}$	1615.	$\frac{9}{7}$ 1656 (69) ¹⁷⁵⁾
Elsted S. & B.	12. (G.)	$\frac{17}{4}$ 1623 (51)	— (68)
	13. (G.)	$\frac{9}{11}$ 1665 (68)	$\frac{28}{4}$ 1775? (86)
	14. (B.)	$\frac{19}{11}$ 1656 (70)	— (86)
	15. (G.)	$\frac{12}{11}$ 1541 (7) ¹⁷⁶⁾	$\frac{22}{4}$ 1625 (52)
Sabro H., Lyngaa S. & B. ...	16. (G.)	— (7)	— (52)
	17. (B.)		
	18. (G.)		$\frac{28}{2}$ 1580 (43)
Framlev H., Borum S. & B.	19. (Afgift af G.)		
		$\frac{11}{7}$ 1682 (77)	$\frac{3}{1}$ 1920 (138)

¹⁷³⁾ Med nogen Skov. ¹⁷⁴⁾ Se Brev af $\frac{2}{5}$ 1542 (D. K., S. 223) og Kh. S., 2. R., 2. B., S. 734. ¹⁷⁵⁾ Engen kaldes Deiholm og siges at strække sig fra Kopstok til Vejlbjby Enge, se Breve af $\frac{13}{4}$ 1605 og $\frac{5}{5}$ 1615. (K. B.) ¹⁷⁶⁾ Se Hofman, 2. B., S. 119. Hver (G.) har Skov til 2 Svins Olden.

	Erhvervet:	Mistet:
	20. (Afgift af Borum Mølle)	
	R. 1681-82 (76)	R. 1687-88 (76)
Ning H., Tiset S., Tande.....	21. (G.) $21/8$ 1673 (73)	$22/6$ 1855 (113)
Ingerslev	22. (G.) $6/1$ 1551 (14)	R. 1655-56 (66)
	23. (G.) $28/2$ 1580 (43)	— (66)
	24. (G.) — (43)	— (66)
Ormslev S. & B.	25. (G.) $6/12$ 1633 (55)	$28/4$ 1676 (74) ¹⁷⁷
	26. (G.) — (55)	— (74)
	27. (Gadehus uden Jord)	
	R. 1655—56 (66)	— (74)
	28. (—) — (66)	— (74)
	29. (—) — (66)	— (74)
Koldt S. & B.	30. (G.) $6/1$ 1551 (14)	$29/4$ 1874 (131)
	31. (G.) — (14)	$17/1$ 1800 (97)
Holme S., Skaade	32. (G.)	$6/12$ 1633 (55) ¹⁷⁸
Tranbjerg S., Bjødstrup ...	33. ($1/2$ G.) $16/9$ 1606 ((50)	$6/12$ 1797 (96)
	34. ($1/2$ G.) — (50)	— (96)
Østerby	35. (57)	
	36. (57)	
Slet	37. (G.) $16/9$ 1606 (50)	$16/1$ 1873 (130)
Maarslet S. & B.	38. (G.)	$7/5$ 1656 (67)
	39. (G.)	— (67)
Testrup	40. (G.) $6/1$ 1551 (14)	— (67)
	41. (G.) — (14)	— (67)
Obstrup	42. (G.)	— (67) ¹⁷⁹
Malling S. & B.	43. (G.) $21/8$ 1673 (73)	$31/10$ 1793 (92)
Aistrup	44. (G.) $20/5$ 1640 (61)	a. $25/11$ 1871 (128) ¹⁸⁰
		b. — (129)
Astrup S. & B.	45. (G.) $12/11$ 1541 (7c)	$6/5$ 1560 (26)
Tulstrup S., Pederstrup ...	46. (G.) c. 1634 (56)	

Gamle Skanderborg Amt.

Hjelmslev H., Blegind S. & B.	47. (G.) $11/7$ 1682 (77)	$17/7$ 1789 (91)
Gjern H., Voldby S. & B. ...	48. (G.)	$17/4$ 1623 (51) ¹⁸¹
	49. (Gadehus)	— (51)

¹⁷⁷) Begge (G.) Nr. 25 og 26 giver Skyld af et Stykke Skovland, desuden har den ene en Skov til 90 Svins Olden, og denne (G.) svarer den $28/4$ 1676 tillige Skyld af et brutt Land i Skoven. ¹⁷⁸) Med Skov til 99 Svins Olden. ¹⁷⁹) Se Afsnit V, Adk. 47. ¹⁸⁰) Den $7/4$ 1783 (H. A.) omtales i en Skrivelse en bedrøvelig Ildvaade fornylig i Aistrup By, hvorunder bl. a. Ej.: 44 a og 44 b's Bygninger og Fæsternes Indbo lagdes i Aske. Den ene Fæsters 15aarige Søn satte Livet til. ¹⁸¹) Med en Kratskov, der ikke er sat for Olden, og 2 Gadehuse paa (G.)s Grund. (Ej.: 49 og 50.)

	Erhvervet :	Mistet :
50. (—)		— (51)
Søby S. & B.	51. (G.)	¹² / ₇ 1627 (53) ¹⁸²⁾
	52. (G.)	— (53)
Laasby S. & B.	²⁷ / ₁ 1575 (39)	¹⁴ / ₆ 1771 (84)
Tulstrup S., Jaungyde ...	53. (G.)	¹⁰ / ₁₁ 1777 (88)
Bjerge H., Ut S., Seit	54. (G.)	⁵ / ₁₂ 1558 (23)
	55. (G.)	¹² / ₁₁ 1541 (7c?)
	56. (G.)	— (7c?)
	57. (G.)	— (7c?)
	58. (G.)	— (7c?)
Bjerge eller Raarup S.,		
Gram	59. (G.)	— (7c?)
Skjolde S. & B.	60. (G.)	⁹ / ₅ 1560 (26)
Brande	61. (G.)	— (26)
Hatting H., Stenderup S. & B.	62. (G.)	— (26)
Braarup	63. (G.)	¹² / ₇ 1627 (53)
	64. (G.)	¹⁴ / ₈ 1780 (90)
	65. (G.)	— (90)
	66. (G.)	— (90)
	67. (G.)	— (90)
Nørre Aldum	68. (G.)	— (90)
Hedensted S. & B.	69. (G.)	⁹ / ₇ 1656 (68)
	70. (G.)	før ⁹ / ₁₁ 1665 (68) ¹⁸³⁾
	71. (Gadehus)	¹⁴ / ₆ 1780 (90)
	²⁴ / ₁₀ 1653 (64)	— (90)
<i>Randers Amt.</i>		
Onsild H., Mariager Land-		
distrikt, Falslev S., Assens	72. (G.)	⁶ / ₁ 1551 (14) ¹⁸⁴⁾
	73. (G.)	— (14)
	74. (G.)	— (14)
	75. (G.)	— (14)
	76. (G.)	— (14)
	77. (G.)	— (14)
	78. (G.)	— (14)
	79. (G.)	— (14)
Gjerlev H., Vindblæs S.,		
Norup	80. (G.)	¹² / ₁₁ 1451 (7b) før ¹⁰ / ₁₂ 1558 (25)
Kastbjerg S. & B.	81. (G.)	— (25) ¹⁸⁵⁾
	82. (G.)	— (25)

¹⁸²⁾ Ej.: 51 og 52 har begge Skov til 3 Svins Olden. ¹⁸³⁾ Se Hofman, 2. B., S. 122. ¹⁸⁴⁾ Kal-des Fladeberg. ¹⁸⁵⁾ I Fundatsen staar, formentlig urigtigt, Rosbjerg.

	Erhvervet:	Mistet:
Gjerlev S. & B.	83. (G.) — (7b)	¹⁰ / ₈ 1542 (10) ¹⁸⁶
	84. (G.) — (7b)	før ¹⁰ / ₁₂ 1558 (25)
	85. (G.) — (7b)	— (25)
	86. (G.) — (7b)	— (25)
Nørhald H., Faarup S. & B.	87. (G.) — (7b)	— (25)
Ørrild	88. (G.) — (7b)	— (25)
	89. (G.) — (7b)	— (25)
Kasted S. & B.	90. (G.) — (7b)	— (25)
	91. (G.) — (7b)	— (25)
	92. (G.) — (7b)	— (25)
Hald S. & B.	93. (G.) — (7b)	— (25)
Stovby	94. (G.) — (7b)	— (25)
Støvring H., Randers Sankt Mortens østre Land- distrikt eller Dronning- borg Distrikt, Bjellerup...	95. (G.) — (7b)	¹ / ₁₀ 1553 (22)
Borup eller Raadsted S., Kondrup	96. (G.) — (7b)	før ¹⁰ / ₁₂ 1558 (25)
Raadsted S. & B.?	97. (G.) (3)	
	98. (G.) (3)	
Harridslev S., Lindbjerg.	99. (G.)	²⁰ / ₅ 1640 (61)
Galten H., Haslum S. & B....	100. (B.)	¹⁶ / ₉ 1606 (50) ¹⁸⁷
Ølst S., Ginnerup	101. (G.)	²⁴ / ₇ 1667 (71)
Trustrup	102. (G.)	— (71)
Værum S. & B.	103. (G.) ¹² / ₁₁ 1541 (7b?) ¹⁸⁸	²⁴ / ₁₂ 1551 (17)
Galten S., Hinge	104. (1 Skov) 1546 (12) ¹⁸⁹	⁸ / ₁₂ 1633 (55)
	105. (1 Eng) — (12)	¹⁹⁰
Vissing S. & B.	106. (G.)	⁶ / ₁₂ 1633 (55) ¹⁹¹
Ødum S., Selling	107. (B.)	²⁶ / ₃ 1762 (81)
Sønder Hald H., Aarslev S. & B.	108. (G.)	¹⁸ / ₉ 1606 (50) ¹⁹²
	109. (G.)	— (50)
	110. (G.)	— (50)
	111. (G.)	— (50)
	112. (G.)	— (50)
Lime S. & B.	113. (G.) ¹⁶ / ₉ 1606 (50)	²⁴ / ₇ 1667 (71)
Søby S. & B.	114. (½ G.) ²² / ₄ 1625 (52)	— (71)

¹⁸⁶) Kaldes Vindbjerglund. ¹⁸⁷) Med Skov til 3 Svins Olden. ¹⁸⁸) Se Hofman, 2. B., S. 393. ¹⁸⁹) Kaldes Brede-, Løkke-, Lamme-Have eller den hellige Aands Skov, se Hofman, 2. B., S. 119 og 413, og J. S., 3. R., 3. B., S. 68—84. ¹⁹⁰) Findes ikke i Fundatsen af ²⁶/₂ 1651, Bilag 12, se Hofman, 2. B., S. 393. ¹⁹¹) Med Skov i Helligaandsskov og (G.)s Skov til 15 Svins Olden. ¹⁹²) Til Ej.: 108—112 hører den ¹⁶/₉ 1606 en ung Egeskov til 5 Svins Olden.

		Erhvervet:	Mistet:
	115. (H.)	— (52)	— (71) ¹⁹³
Nørre H., Grenaa Sogns			
Landdistrikt eller Gam-			
mel S., Bredstrup			
	116. (G.)	før ¹⁹ / ₄ 1354 (2)	
	117. (G.)	⁶ / ₁₂ 1562 (32)	¹⁹ / ₁₁ 1777 (89)
	118. (G.)	— (32)	— (89)
	119. (G.)	¹² / ₇ 1627 (53)	
Dolmer			
	120. (G.)	før ¹⁹ / ₄ 1354 (2)	
	121. (G.)		¹² / ₁₁ 1762 (82) ¹⁹⁴
	122. (B.)		— (82)
	123. (1 Gadehus)		¹⁹ / ₁₁ 1777 (89)
Robstrup			
	124. (1 Stykke af Markjor-		
	derne)	³ / ₈ 1602 (49)	— (89)
Hammelev S. & B.			
	125. (G.)	¹² / ₁₁ 1541 (7)	— (89) ¹⁹⁵
	126. (G.)	— (7)	— (89)
	127. (G.)	— (7)	— (89)
	128. (G.)	— (7)	— (89)
	129. (B.)	¹² / ₇ 1627 (53) ¹⁹⁶	— (89)
	130. (H.)	—	— (89)
	131. (H.)	—	— (89)
Voldby S. & B.			
	132. (G.)	¹² / ₁₁ 1541 (7) ¹⁹⁷	
	133. (G.)	⁶ / ₂ 1587 (45)	
	134. (B.)	¹² / ₇ 1627 (53) ¹⁹⁶	¹⁹ / ₁₁ 1777 (89)
	135. (H.)		— (89)
	136. (H.)		— (89)
	137. (H.)		— (89)
	138. (H.)		— (89)
Sangstrup			
	139. (G.)	³ / ₈ 1602 (49)	— (89)
	140. (B.)	¹² / ₇ 1627 (53)	
Thorsø			
	141. (B.)		¹⁹ / ₁₁ 1777 (89)
Vegerslev S. & B.			
	142. (G.)		— (89)
	143. (H.)		— (89)
Villersø S. & B.			
	144. (G.)	⁶ / ₁₂ 1562 (32)	— (89)
	145. (B.)		— (89)
Gjerrild S. & B.			
	146. (G? B?)		² / ₆ 1585 (45)
	147. (B.)		— (45)
	148. (1 Gadehus)		— (45)
	149. (1 —)		— (45)

¹⁹³) Siges at ligge i Galten H. ¹⁹⁴) Om Natten mellem den 5 og ⁶/₁₀ 1719 lagde en stor, ulykkelig Ildsvaade i Dolmer By ²/₃ af Byen i Aske, deriblandt Ej.: 121 og 122. (R. 1722—23.) ¹⁹⁵) Se Hofman, 2. B., S. 118. ¹⁹⁶) Der gives ogsaa Skyld af Robstrup Mark. ¹⁹⁷) Se Hofman, 2. B., S. 119.

	Erhvervet:	Mistet:
	150. (1 —)	— (45)
	151. (1 —)	— (45)
	152. (1 —)	— (45)
Glæsborg S., Laen	153. (G.) ^{12/11} 1541 (7)	^{30/4} 1642 (62) ¹⁹⁹⁾
	153a. (G.)	^{19/11} 1777 (89)
Ginnerup S., ved Gaarden		
Skjærvad	154. (1 Stykke Skov).	^{17/6} 1584 (44)
Nimtofte S. & B.	155. (G.) ^{3/8} 1602 (49)	^{30/4} 1642 (62) ¹⁹⁹⁾
	156. (G.) — (49)	— (62)
Sønder H., Aalsø S.?, Bro...	157. (G.) ^{6/12} 1562 (32)	^{17/11} 1642 (63) ²⁰⁰⁾
	158. (H.)	— (63)
	159. (H.)	— (63)
	160. (H.)	— (63)
	161. (1 Eng)	— (63)
Hoed S. & B.	162. (G.) ^{2/6} 1668 (72)	før ^{1/3} 1678 (74a)
Lyngby S. & B.	163. (G.) ^{17/11} 1642 (63)	^{19/11} 1777 (89) ²⁰¹⁾
	164. (G.) — (63)	— (89)
Tistrup S., Øxenmølle ...	165. (1 Stykke Jord)	
	^{17/11} 1642 (63)	^{22/4} 1742 (80) ²⁰²⁾
Fuglslev S., Søholt	166. (1 Stykke Jord med Skov)	^{15/5} 1726 (79) ²⁰³⁾
	^{17/6} 1584 (44)	
Feldballe S., Essig	167. (½ G.) ^{16/9} 1606 (50)	^{22/9} 1652 (64)
	168. (½ G.) — (50)	^{24/10} 1653 (64)
Nødager S., Pederstrup.	169. (½ G.) ^{30/4} 1642 (62)	^{20/6} 1777 (85)
	169a. (½ G.) — (62)	— (85)
	170. (½ G.) — (62)	^{19/11} 1777 (89)
	170a. (½ G.) — (62)	— (89)
Kjeldstrup	171. (G.) ^{12/11} 1541 (7c)	^{6/5} 1560 (26)
	172. (G.) — (7c)	— (26)
	173. (B.) — (7c)	— (26)
Ebdrup S. & B.	174. (G.) før ^{14/4} 1354 (2)	
	175. (G.) — (2)	
Mols H., Knebel S. & B. ...	176. (B.) ^{16/9} 1606 (50)	^{12/11} 1762 (82)
Øster Lisbjerg H., Mørke S.,		
Bøgeskov	177. (2/3 G.) — (50)	^{24/10} 1654 (65) ²⁰⁴⁾
Hornslet S. & B.	178. (G.)	før ^{29/7} 1548 (13)
	179. (1 øde Jord)	før ^{9/8} 1565 (34) ²⁰⁵⁾
	^{15/12} 1560? (28? 7b?)	

¹⁹⁹⁾ Har Skov til 1 Svins Olden, se Hofman, 2. B., S. 118. ¹⁹⁹⁾ Ej.: 155 og 156 har hver Skov til 12 Svins Olden. ²⁰⁰⁾ Kaldes Brogaard. (Brudgaard.) ²⁰¹⁾ Den ^{6/10} 1736 bortfæstedes en afbrændt (G.) i Lyngby. (H. A.) ²⁰²⁾ Kaldes Øxenmølleholt. ²⁰³⁾ Kaldes Sømølleholt. ²⁰⁴⁾ Har Skov til 8 Svins Olden. ²⁰⁵⁾ Se Hofman, 2. B., S. 119.

	Erhvervet:	Mistet:
Skjødstrup S. & B.	180. (G.)	¹⁹ / ₁₁ 1656 (70)
Egaa S. & B.	181. (G.)	²² / ₄ 1625 (52)
	182. (G.)	— (52)
Todbjerg S., Haarup	183. (G.)	¹⁸ / ₁₂ 1854 (110)
	183a. (G.)	⁷ / ₅ 1656 (67)
	184. (G.)	— (67)
	185. (B.)	¹⁵ / ₁₁ 1802 (98) ²⁰⁸
Linnaa	186. (B.)	²² / ₆ 1855 (112)
	187. (B.)	¹⁵ / ₇ 1815 (101)
Mejlby S. & B.	188. (G.)	¹⁴ / ₇ 1797 (95)
	189. (B.)	²⁴ / ₁₀ 1654 (65)
		²⁶ / ₆ 1857 (116) ²⁰⁷
		⁴ / ₈ 1876 (132) ²⁰⁶
		¹² / ₁₂ 1856 (115)
		¹⁸ / ₆ 1855 (111)

Viborg Amt.

Rinds H., Tostrup S. & B.	190. (G.)	¹² / ₁₁ 1541 (7)	(57) ²⁰⁹
Troelstrup	191. (G.)		(57)
	192. (G.)	.	²⁰ / ₅ 1640 (61)
	193. (G.)		
Hovelbjerg H., Sal S. & B....	194. (½ G.)	²⁷ / ₁ 1575 (39)	¹⁷ / ₄ 1623 (51)
Gullev S., Bøgeskov	195. (G.)		⁹ / ₆ 1679 (75) ^{209a}
	196. (G.)		— (75)
	197. (G.)		— (75)
	198. (H.)		— (75)
Hvorslev S. & B.	199. (G.)	¹² / ₁₁ 1541 (7b)	²⁴ / ₁₂ 1551 (17)
Granslev S., Vrangstrup.	200. (G.)	— (7b)	²⁷ / ₁ 1575 (39)
Torsø S. & B.	201. (G.)	eft. ⁷ / ₁₁ 1579 (43)	føR ³⁰ / ₁₂ 1579 (43)
Havrum S. & B.	202. (G.)	²⁸ / ₂ 1580 (43)	⁵ / ₄ 1638 (60)

Aalborg Amt.

Hvornum H., Sønderholm

S. & B.	203. (G.)	²⁴ / ₇ 1667 (71)	²¹ / ₈ 1673 (73)
	204. (G.)	— (71)	— (73)
	205. (G.)	— (71)	— (73)
	206. (G.)	— (71)	— (73)
Nørholm S., Store Re- strup	207. (B.)	— (71)	— (73)
	208. (Afgift)	²¹ / ₈ 1673 (73)	²¹ / ₄ 1914 (137) ²¹⁰

²⁰⁶) Ej.: 183 og 184 har hver Skov til 47 Svins Olden. ²⁰⁷) Med Skov til 1½ Svins Olden.
²⁰⁸) En Del af Landgilden af 1 (G.). ²⁰⁹) Se Hofman, 2. B., S. 119. ^{209a}) Se J. S., 10. B., S. 151.
²¹⁰) Aaarlig Afgift 3 Tdr. Rug.

<i>Ringkøbing Amt.</i>	Erhvervet:	Mistet:
Hammerum H., Assens S.,		
Olling	209. (G.)	$\frac{3}{8}$ 1602 (49)
	210. (G.)	— (49)
	211. (G.)	— (49)
Bølling H., Nørre Vium S.,		
Viumkrog	212. (G.)	— (49) ²¹¹⁾

A a r h u s .

A. Ejendomme paa Bygrunden.

1. Ejendomme, der har tilhørt Hospitalet.

213. Det oprindelige Helligaands- hospital		$\frac{26}{8}$ 1540 (4)
Nu antageligt Matr. Nr. 308 —318.		
214. Det tidligere Sortebrødre- kloster ^{211a)}	$\frac{12}{11}$ 1541 (7)	
Hospitalet har nu Matr. Nr. 541. Der er i Tidens Løb af- hændet forskellige Arealer:		$\frac{3}{5}$ 1692 (77a)
		$\frac{12}{6}$ 1697 (78)
		$\frac{22}{7}$ 1773 (93)
		$\frac{22}{9}$ 1794 (94)
		$\frac{25}{1}$ 1811 (99)
		$\frac{3}{5}$ 1831 (107)
215. Sortebrødreklostrets, senere Hospitalets, Humlehave	$\frac{12}{11}$ 1541 (7)	
I 1868 bestod Ejendommen af Matr. Nr. 509 og 523 a.		o. 1614 (50a)
		$\frac{4}{7}$ 1868 (127)
216. Jord med 2 Boder	$\frac{6}{5}$ 1560 (27)	— (127)
Nu Matr. Nr. 523 b (og 523 c?).		
217. Sankt Karens Gaard	$\frac{15}{12}$ 1560 (28)	o. 1643 (63a)
218. En Gaard paa Graven	o. 1570 (33)	
Hospitalet ejede endnu Ejendommen »Karen Bygs Eje« i 1651, se den den $\frac{25}{2}$ 1651 udfærdigede Ma- trikul. (R. A.)		

²¹¹⁾ Kaldes Viumkrog. ^{211a)} No. 468 i Gr. T. 1682, se Aa. St. Aa. 1937, S. 102.

219. Klosterboderne.

Mistet:

I 1682 var der 13, de siges da at være gamle og forfaldne. I R. 1692—93 var der 12 Boder tilbage, bestaaende af 30 Fag. I den ene Bod, bestaaende af 3 Fag af Klosterboderne og 3 Fag, taget fra et Baghus i Hospitalsgaarden, boede Hospitalspræsten Jens Katterbergs Enke, jfr. R. 1691—92. I 1764 fandtes der udenfor Hospitalet ved dets indhegnede Havejords vestre Side et gammelt og forfaldent Hus, bestaaende af 18 Fag eller Gulv, maaske var det de sidste af Klosterboderne

 $\frac{26}{5}$ 1764 (83)

219 a. Det mellem Klostergade og Hospitalets Grund liggende Grundstykke, »Folden« kaldet, med den omkring samme værende Mur

 $\frac{24}{4}$ 1879 (133)

219 b. Matr. Nr. 540. Ejendomsskyld: 16,000

 $\frac{14}{4}$ 1895 (134)

2. Ejendomme, der har svaret Jordskyld til Hospitalet.

Datoen i Klamme angiver det Dokuments Dato, hvori det omtales, at Jordskylden svares.

220. Sankt Sebastians Gaard paa Graven ($\frac{20}{5}$ 1541) (6)

221. Jens Gravers Gaard paa Mejlgade, som laa til Sankt Karens Alter ($\frac{1}{5}$ 1551) (15)

222. En Sankt Mortens Jord og Ejendom — (16)

223. En Jord i Sneverstien paa Hjørnet imod Studsgade, der hørte til Jerusalems Alter og sidst paaboedes af Hr. Peder Jespersen ($\frac{30}{4}$ 1562) (30)

224. En Jord paa Graven, som har hørt til Sankt Peders ad Vincula Alter, og sidst beboedes af Hr. Peder Abildgaard — (31)

225. Den Gaard, Hr. Rasmus Pedersen, Vikar i Aarhus Domkirke, har til Sankt Nicolaj Alter som Residensgaard ($\frac{1}{2}$ 1575) (40)

I den i Fundatsen af $\frac{26}{2}$ 1651 (Bilag 12) optagne Jordebog nævnes der 28 Ejendomme, hvis Ejere betalte Jordskyld til Hospitalet af dem, nemlig:

226. Hr. Niels Pedersen i Ebeltoft af sal. Clemmens Gaard paa Mejlgade, som Anne Sørensdatter paaboede.

227. Michel Langballe af hans Ejendom paa Vestergade.

228. Maren Andersdatter, sal. Laurits Jacobsen Møllers paa Vestergade af Sankt Karens Grund paa Vestergade.

229. Jens Jacobsen i Stadsgaard.

230. Jacob Jensen i Cane af Gregers's Eje.

231. Raadmand Jens Christensen af en Grund paa Studsgade.
232. Niels Lauritsen Kopsætter paa Vestergade.
233. Rasmus Jensen Simbs Hustru paa Vestergade af Niels Malers Gaard s. St.
234. Envold Bager.
- 235—236. Sal. Oluf Nielsens Hustru paa Vestergade af Klostermuren. (Hun ejede 2 Ejendomme der.)
237. Niels Bundesen af Klostermuren.
238. Anders Jensen i Hasle (Harsløv) af Oluf Villadsens Gaard paa Vestergade af Klostermuren.
239. Sal. Søren Frost af Magdalene Arboes Gaard.
240. Sal. Mester Paaske af Christen Kedelførers Gaard paa Mejlgade.
241. Hans Jensen paa Brobjerg af Christen Seilings Have.
242. Knud Pedersen af Maren, Peder Ribers, Gaard.
243. Jens Basballe af Peder Basballes Ejendom ved Møllen.
244. Kirsten Poulsdatter, sal. M. Christen Hansens, af Hr. Jens Lundums Boder og Have bag Klostret.
245. Hans Malling paa Brobjerg af Christen Sejlings Have, som Rasmus Testrup udgiver.
246. Maren Olufsdatter, sal. Niels Ibsens, paa Mejlgade af en Have uden Mejlgade, ligger til Karen Bygs Eje, jfr. Ej. 218.
247. Samme af endnu en Have.
248. Christen Ibsen af Jørgen Smeds Gaard paa Brobjerg.
249. Christen Feldbereder bag Klosteret af Klostermuren.
250. Rasmus Skrifer af Mathises Hus.
251. Sal. Willum Worm.
252. Søren Vroel ved Aæn.
253. Maren Andersdatter, sal. Laurits Jacobsen Møllers, paa Vestergade af et Stykke Jord af Klostrets Humlehave.

B. Ejendomme udenfor Bygrunden.

254. En Eng, liggende sønden og vesten ved Aarhus Bys Mølle »endelangs«, nør og vester imellem Mølledammen og til den lille Lykke, som ligger paa den vestre Siden udenfor Brobjerg	Erhvervet :	Mistel :
	30/4 1542 (9)	10/8 1654? 64a)

C. Gaardsavl.

Paa et vist Tidspunkt ejede Hospitalet 9 Gaardsavl, se Bilag 17 og Missive af $\frac{28}{8}$ 1636 (K. B.), i 1648 kun 2.

255. $\frac{1}{5}$ 1726 erhvervedes endnu et. (79).

I Aarene 1841 og 1842, da Ophævelsen af Markfællesskabet fandt Sted, tilfaldt der Hospitalet for dets 3 Gaardsavl:

a. Matr. Nr. 90 af Aarhus Købstads Markjorder i Hasle Herred, af Ejendomsskyld 90,900 Kroner.

b. Matr. Nr. 82 b af Aarhus Købstads Markjorder i Hasle Herred, af Ejendomsskyld 4600 Kroner, og formentlig tillige

c. Matr. Nr. 1835 af Aarhus Købstads Bygrunde, nu ved Mageskifte ændret til Matr. Nr. 1835 a og 1836 z, ad og ae, af Ejendomsskyld 179,000 Kroner.

G r e n a a.

A. Ejendomme paa Bygrunden.

256.	1	Jordstykke	(2)
257.	1	—	(2)
258.	1	—	(2)
259.	Spedalskhedshospitalet (udenfor Byen?)		(32)

B. Nærved Byen i Nørre H.

260.	1	øde Jordstykke (desolatus)	(2)
261.	1	- — —	(2)
262.	1	- — —	(2)
263.	En stor Eng, omgivet af Grave		(2)

H o r s e n s.

	Erhvervet:	Mistet:
264. Et Stenhus i Horsens, som laa paa Sankt Hans Klosters Kirkegaard, sønden fra Kirken imod Stranden	$\frac{30}{4}$ 1542 (8)	$\frac{8}{5}$ 1560 (26)
265. Et Kapel ved Broen vest for Byen	$\frac{12}{11}$ 1541 (7c)	1544 (11)

R a n d e r s .

A. Ejendomme paa Bygrunden.

1. Ejendom, der har tilhørt Hospitalet.

	Erhvervet:	Mistet:
265 a. En Stykke øde Jord	$^{12}/_{11}$ 1541 (7b) ^{211b)}	(10b)

2. Ejendomme, der har svaret Jordskyld til Hospitalet.

266. En Hospitalsjord paa Morten Sørensens Gade	o. $^{29}/_2$ 1552 (18)	før $^{10}/_{12}$ 1558 (25)
267. En anden Hospitalsjord s.St.	— (19)	— (25)
268. En Jord i Randers	$^{25}/_4$ 1552 (20)	— (25)
269. Halvdelen af Refsdals Jord (se D. Mag., 3. R., 5. B., S. 25)	$^{21}/_9$ 1553 (21)	— (25)
270. Endnu en Del Ejendomme Ejendomme 266—270 svarede tilsammen aarligt i Jordskyld til Hospitalet 41½ Mark 7 Sk., se Randers Hospitals Fundats $^{10}/_{12}$ 1558. (K. B.)	$^{12}/_{11}$ 1541 (7b)	— (25)

B. Ejendomme udenfor Bygrunden.

271. 1 Fiskegaard udenfor Byen	— (7b)	— (25)
--------------------------------	--------	--------

^{211b)} Se J. S., 3. R., 2. B., S. 203—217.

V.

FORTEGNELSE

OVER

HOSPITALET SKØDER, ADKOMSTBREVE OG LIGNENDE DOKUMENTER

Særlige Forkortelser:

H.: Før ¹²/₁₁ 1541 Helligaandsgaarden, derefter Aarhus almindelige Hospital.

Ej.: 6 = Ejendom Nr. 6 i Afsnit IV.

M. S. m. = Mageskifte med. M. = mistede. F. = fik.

1. H. omtales som Ejer af ¹/₄ af Ej.: 6 o. 1313. (S. R. D., 6. B., S. 433.)
2. ¹⁴/₁ 1354 bekræftede Kong Valdemar Atterdag paa Aabo Sysseting en Overenskomst mellem H. og Ridder Peter Gødesen, hvorved sidstnævnte overdrog til H.: Ej.: 116, 120, 174, 175 og 256—262. (S. R. D., 6. B., S. 482—484 og 498.)
3. H. omtales som Ejer af Ej.: 97 og 98 o. 1400. (S. R. D., 6. B., S. 486.)
4. ²⁰/₈ 1540 fik Superintendenten Mester Mads Lange Skøde paa Ej.: 213 mod Jordskyld til H., der var overflyttet til Ej.: 214. (D. K.)
5. ¹⁵/₅ 1541 henlagdes Spetalhavren eller Plovkornet fra Beboerne i Ning, Hjelmlev, Sabro, Hasle, Framlev, Gjern og Houlbjerg Herreder til H. fra Sankt Karens Gaard. (D. K.)
6. ²⁰/₅ 1541 fik Peder Krabbe Livsbrev paa Ej.: 220 mod Jordskyld til H. (D. K.)
- 6 a. Før ¹/₁₁ 1541 fik H. tillagt de Bønder og det Gods, som tilforn tilhørte Kalendarum Alter, se D. M., 3. R., 6. B., S. 310.
7. Ved kgl. Resolution af ¹²/₁₁ 1541, hvorved H. gjordes til almindeligt Hospital for menige fattige, syge og saare Mennesker i Aarhus, Randers og Horsens og de omliggende Herreder og Landsbyer, skænkedes dertil:
 - a. Ej.: 214 og 215.
 - b. Al det Gods, Rente og Rettighed, indenbyes og udenbyes, der hidtil havde tilhørt Helligaandshuset i Randers, herunder Ej.: 80, 94 og 96 samt 270 og 271, og
 - c. Al det Gods, Rente og Rettighed, indenbyes og udenbyes, der hidtil havde tilhørt Helligaandshuset i Horsens, herunder Ej.: 45, 59—61, 171—173 og 265 samt sandsynligvis tillige Ej.: 55—58.

8. $\frac{29}{4}$ 1542 fik H. Ejendomsbrev paa Ej.: 264, se Hofman, 2. B., S. 163—64 og D. K.
9. $\frac{30}{4}$ 1542 fik H. Ejendomsbrev paa Ej.: 254, se Hofman, 2. B., S. 107, Hbz. 1. B., S. 134—35 og D. K.
10. $\frac{10}{6}$ 1542 afsluttede H. Overenskomst med Enevold Jensen, hvorved det beholdt Ej.: 83, medens han fik alt det øvrige Gods, som hans Forældre havde givet til Helligaandshuset i Randers. (D. K. og K. S.)
- 10 a. $\frac{24}{6}$ 1542 fik H. Ejendomsbrev paa kgl. Maj.s Tredjepart af baade Korn- og Kvægtienden af Vejlbjby, Egaa, Lisbjerg og Brabrand Sogne. (D. K.)
- 10 b. Mellem $\frac{11}{12}$ 1541 og $\frac{15}{6}$ 1548 solgtes Ej.: 265 a til Randers Magistrat. (Se J. S., 3. R., 4. B., S. 34—37.)
11. 1544 solgte H. Ej.: 265 til Nedbrydning, se Brev af $\frac{1}{7}$ 1552 i K. B.
12. 1546 skænkede Mogens Gøjes Arvinger til H. Ej.: 104 og 105. (Se Hofman, 2. B., S. 119 og 413.)
13. $\frac{28}{7}$ 1548. M. S. m. Kapitlet.
M. Ej.: 178, hvis den tilhørte H., hvad der ikke er helt sikkert. F. Ej.: 4. (D. K.)
14. $\frac{6}{1}$ 1551. M. S. m. Mariager Kloster.
M. Ej.: 72—79. F. Ej.: 22, 30, 31, 40 og 41. (D. M., 1. R., 6. B., K. B. og K. S.)
15. $\frac{1}{5}$ 1551 fik Peder Skriver Skøde paa Ej.: 221 mod Jordskyld til H. (K. B.)
16. S. D. fik Tømmermand Rasmus Tomessen kgl. Stadfæstelse paa et Skøde paa Ej.: 222 mod Jordskyld til H., Skødet havde Lensmanden og Superintendenten udstedt til ham paa H.'s Vegne efter Kongens Befaling. (K. B. og Hbz., 1. B., S. 143.)
17. $\frac{24}{12}$ 1551 godkendte Kongen en Overenskomst mellem H. og Albert Gøje til Clausholm, vedrørende Ej.: 103, 199 og 200, som H. havde pantsat til Albert Gøje. (K. B.)
18. O. $\frac{29}{2}$ — $\frac{12}{3}$? 1552 godkendte Kongen Overdragelsen af Ej.: 266 fra Poul Remsnider til Frants Bertelsen mod Jordskyld til H. (K. B.)
19. O. $\frac{24}{2}$ — $\frac{12}{3}$? 1552. Skøde til Anders Grydestøber paa Ej.: 267 mod Jordskyld til H. (K. B.)
20. $\frac{25}{4}$ 1552. Skøde til Borgerske i Randers Karine Krestensdatter paa Ej.: 268 mod Jordskyld til H. (K. B.)
21. $\frac{21}{9}$ 1553. Kgl. Tilladelse for Borgerske i Randers Anne Jacobs og hendes Arvinger til at beholde Ej.: 269 mod Jordskyld til H. (K. B.)
22. $\frac{1}{10}$ 1553. M. S. m. Kronen. M. Ej.: 95. F. Ej.: 10.
Se Aarh. Bispeark., 2. Rev., Bl. 37, Nr. 17 (L. A.) og Brev af $\frac{24}{12}$ 1551. (K. B.)
- 22 a. $\frac{9}{9}$ 1548 skænkede Kongen M. Thomas Riber paa H.'s og de Fattiges

Vegne fri Olden der til 50 eller 60 Svin i Kongens og Kronens Skove.
D. K. L., 1. B., S. 284.

- 22 b. ^{23/11} 1555 meddeltes Jens Juel, at Kongen havde fritaget H.'s Tjenere for de Hjælpevin, de skulde udgive. (K. B.)
23. ^{5/12} 1558. Kgl. Tilladelse til M. S. m. Holger Rosenkrants til Boller M. Ej.: 55—58. F. Ej.: ? (K. B.)
24. ^{6/12} 1558 skænkede Kongen H. aarlig fra Aarhusgaard 6 Læster haardt Korn, 1 Td. Smør og 10 fede Svin, naar der var Olden, til Erstatning for det Tab, det led, ved den samtidige Oprettelse af et Hospital i Randers — se Adk. 25 og Breve af ^{12/12} 1558, ^{19/9} 1571 og ^{26/11} 1582. (K. B.)
25. ^{10/12} 1558 udstedte Kongen Fundats for Hospitalet i Randers. Derved mistede H.:
- Ej.: 80—82, 84—94, 96 og 271.
 - Jordskyld, ialt 41½ Mk. 7 Sk. danske, af Ej.: 266—270, og
 - Plovhavren af Houbjerg H., der igen tillagdes H. ved kgl. Rescript af ^{14/3} 1857 § 1.
- Se Stadfeldt, Beskr. over Randers, S. 279—81, D. K. L., 1. B., S. 547, Hofman, 2. B., S. 383—84 og K. B.
26. ^{6/3} 1560 udstedte Kongen et aabent Brev om, at han havde givet Befaling til at opbygge Hospitalet i Horsens, der i nogle Aar havde været øde. Til dette henlagdes fra H.:
- Ej.: 45, 59—61, 171—173 og 264. (K. B.)
27. S. D. fik H. Ejendomsbrev paa Ej.: 216.
Se Hofman, 2. B., S. 112, Hbz., 1. B., S. 162 og Aa. St. A. 1911, S. 77—79.
28. ^{15/12} 1560 (K. B.) fik H. Følgebrev til de Bønder, der tidligere havde ligget til Sankt Karens Gaard. (Ej.: 217.)
29. ^{23/7} 1561 gav Kongen Jens Juel Ordre til indtil videre at lade H. faa de Penge og Lam, som det hidtil havde oppebaaret af Kronens Part af Tienden i Aakjær Len. (K. B.)
30. ^{30/4} 1562 udstedtes Kongen Skøde til (B.) Peder Terkildsen paa Ej.: 223 mod Jordskyld til H. (K. B.)
31. S. D. udstedte Kongen ligeledes Skøde til Christiern Erichsen paa Ej.: 224 mod Jordskyld til H. (K. B.)
32. ^{6/12} 1562 fik H. Følgebrev til de Bønder, som hidtil havde ligget til Hospitalet i Grenaa, og som M. Jesper Brochmand ^{211c} sidst havde i Værge, da Hospitalet i Grenaa var ødelagt, og Kongen havde bevilget, at dette Gods stadig skulde forblive Hospitalsgods. Derved erhvervede H. bl. a. Ej.: 117, 118, 144 og 157. (K. B.) Se iøvrigt Bilag 6.
33. ^{13/12} 1562 fik Hospitalsforstander Niels Byg Livsbrev paa den til Kronen forbrudte Halvpart i en Gaard paa Graven, Ej.: 218, som han ejede

^{211c} Jesper Brochmand døde ^{11/11} 1562, se Historiske Kildeskrifter af Dr. Holger Rørdam, 1. B., 1873, S. 681.

- i Forening med sin bortrømte Stedsøn Severin Byg, paa Betingelse, at alt hans Gods efter hans Død skulde tilfalde H., der endnu i 1661 ejede Ejendommen, der i den i Henhold til kgl. Ordre af $^{26}/_2$ 1661 udfærdigede Matrikul (i R. A.) kaldes Karen Bygs Eje. (K. B.)
34. $^{9}/_6$ 1565. M. S. m. Jørgen Rosenkrants.
M. Ej.: 179. F. Ej.: ? (K. B.)
35. $^{21}/_{12}$ 1572 tillagde Kongen H. aarlig 100 Læs Ved af fornede Træer og Fælder i Skovene i Skanderborg Len. Se Hbz., 1. B., S. 192—93 og K. B. Jfr. 70 b.
36. $^{22}/_{10}$ 1574 tillagde Kongen H. fri Olden til 100 Svin i Skanderborg Slots Skove, saa ofte, der er Olden. Se Hofman, 2. B., S. 113, Hbz., 1. B., S. 200, og K. B. Jfr. 70 b.
37. S. D. beskikkede Kongen Jacob Havemester, der saamtidigt indgav sig i H. med alt sit rørlige og urørlige Gods, til Forstander for H., jfr. Brev af $^{30}/_{11}$ 1579. (K. B.)
38. $^{2}/_1$ 1575 skænkede Kongen H.:
- Kronens Part af Rug — og Bygtienden af Vejlbj, Søften, Grundfør, Holme, Tranbjerg, Koldt og Viby Sogne, jfr. 70 c, 90, 98 a, 135 og 136.
 - Ej.: 10.
 - 100 Tiendelam aarlig fra Aarhusgaard og
 - Den Kvægtiende, som H. hidtil havde faaet af Skanderborg Len. Se Hofman, 2. B., S. 114—16, K. B., S. 532 og 555, Adk. 58, Bilag 17, og S. 137.
39. $^{27}/_1$ 1575. M. S. m. Fru Agathe Vesteni, Palle Frises Enke.
M. Ej.: 200. F. Ej.: 52 og 194. (K. S.) jfr. $^{10}/_1$ 1575. (K. B.)
40. $^{1}/_2$ 1575 udstedte Kongen Skøde til Hr. Rasmus Pedersen, Vikar i Aarhus Domkirke, paa Ej.: 225, mod aarlig Jordskyld til H. (K. B.)
41. $^{10}/_1$ 1579 skænkede Kongen Kapellanembedet ved H. indtil videre 2 Pd. Korn aarlig af Aarhusgaard. (K. B.)
42. S. D. gav Kongen Forstanderen for H. Tilladelse til paa dets men ikke paa egne Vegne at handle med inden- og udenlandske Købmænd i Aarhus og andre Købstæder, at afsætte H.'s Indkomst til dem og igen købe Fisk, Smør og andet af dem, hvilket han nu forhindres i. (K. B.)
43. $^{28}/_2$ 1580. M. S. m. Jomfru Anne Skramsdatte.
M. Ej.: 18. F. Ej.: 23, 24 og 202, samt en kort Tid ved en Fejltagelse Ej.: 201.
Se Breve af $^{7}/_3$ 1579, $^{7}/_{11}$ 1579, $^{30}/_{12}$ 1579 og $^{31}/_{12}$ 1579. (K. B.)
44. $^{17}/_6$ 1584. M. S. m. Jacob Sefeldt, Lensmand paa Mariager Kloster.
M. Ej.: 154. F. Ej.: 166 (K. S.) jfr. Brev af $^{11}/_3$ 1584. (K. B.)
45. $^{2}/_6$ 1585 og $^{6}/_2$ 1587. M. S. m. Samme.
M. Ej.: 146—152. F. Ej.: 133. (K. S.) jfr. Breve af $^{6}/_7$ 1584 og $^{6}/_6$ 1585. (K. B.)

46. $^{17}/_3$ 1587 forlenede Kongen Forstanderen for H. Niels Christensen med Afgiften af Kronens Korntiende af Skejby Sogn, saalænge han var Forstander for H. og viste sig trofast i sin Tjeneste. (K. B.)
47. $^{18}/_6$ 1589 bevilgede Kongen, da Afgiften af de af Kong Frederik den Anden ved Gavebrevet af $^{21}/_1$ 1575 til H. skænkede Tiender (38 a) havde maattet nedsættes, indtil videre som Erstatning de 2 Tdr. Gryn, 6 Skæpper Havre og 3 Sk. Penge, som aarlig tilkom Kronen af Ej.: 42, samt 2 Ørter Rug, 2 Ørter Byg og 2 Ørter Havre af Loftet paa Aarhusgaard, jfr. Breve af $^{24}/_6$ 1608 og $^{16}/_9$ 1608. (K. B.)
48. $^{17}/_{11}$ 1594 siges det i Missive til Knud Brahe, at Kongen har bragt i Erfaring, at afdøde Peder Ebbesen for rum Tid siden har faaet 4 af H.'s Gaarde i Pant. K. B. beordres til at indløse dem og henlægge dem under Aarhusgaard, til H. selv kan indløse dem. Det er antageligt de samme 4 Gaarde, der omtales i Missive til samme af $^{17}/_1$ 1597 som indløste fra Hans Munk til Visselborg. I dette Missive siges det, at da H. er meget forarmet, skal Gaardene uden Vederlag overdrages H. (K. B.)
49. $^{3}/_8$ 1602. M. S. m. Thommis Maethisen (Sehested) til Thanderup. M. Ej.: 209—212. F. Ej.: 124, 139, 155 og 156. (K. S.)
Jfr. Breve af $^{16}/_{11}$ 1601 og $^{4}/_8$ 1602. (K. B.)
50. $^{16}/_9$ 1606. M. S. m. Niels Krabbe til Tostelund. M. Ej.: 100 og 108—112. F. Ej.: 33, 34, 37, 113, 167, 168, 176 og 177. (K. S.) jfr. Brev af $^{19}/_3$ 1606. (K. B.)
- 50 a. O. 1614 solgtes af Ej.: 215 5 Alen i den søndre Side og 10 Alen i den nordre Side til Laurits Jacobsen i Aarhus Mølle, se Bilag 8.
51. $^{17}/_4$ 1623. M. S. m. Laurits Ebbesen til Tulstrup. M. Ej.: 48—50 og 194. F. Ej.: 12. (K. S.), jfr. Brev af $^{26}/_6$ 1622. (K. B.)
52. $^{22}/_4$ 1625. M. S. m. Knud Gyldenstjerne til Tim. M. Ej.: 15 og 16. F. Ej.: 114, 115, 181 og 182. (K. S.), jfr. Breve af $^{23}/_{10}$ 1624, $^{15}/_2$ 1625 og $^{30}/_4$ 1625. (K. B.)
53. $^{12}/_7$ 1627. M. S. m. Christoffer Gersdorff til Sæbygaard, Befalingsmand paa Lønborg Bispegaard. M. Ej.: 51 og 52. F. Ej.: 62, 119, 129, 134 og 140. (K. S.), jfr. Breve af $^{26}/_5$ 1626, $^{16}/_2$ 1627 og $^{12}/_7$ 1627. (K. B.)
54. $^{1}/_9$ 1628. Stadfæstelsesbrev paa Livstid for Jens Christensen, Forstander for H. paa Kronens Part af Korntienden af Koldt Sogn og Kronens og Kirkens Part af Korntienden af Holme Sogn. (K. B.)
55. $^{6}/_{12}$ 1633. M. S. m. Niels Friis til Skumstrup. M. Ej.: 32, 104 og 106. F. Ej.: 25 og 26. (K. S.), jfr. Breve af $^{4}/_7$ 1633 og $^{7}/_{11}$ 1633. (K. B.)
56. ? M. S. m. Kongens Søn Grev Valdemar Christian til Slesvig og Holsten. E. Ej.: 8. F. Ej.: 46.
Omtales i Breve af $^{20}/_3$ 1634, $^{4}/_7$ 1634 og $^{3}/_7$ 1634. (K. B.)

57. ? M. S. m. Aalborg Hospital.
M. Ej.: 190 og 191. F. Ej.: 35 og 36.
Omtales i Breve af $\frac{6}{7}$ 1587, $\frac{30}{7}$ 1630, $\frac{26}{6}$ 1636 (2) (K. B.) og Bilag 17.
Dette Mageskifte har sandsynligvis ikke fundet Sted.
58. $\frac{28}{6}$ 1636 fik Laurits Ebbesen et Missive, hvori det, i Anledning af, at Kongen havde bevilget H. Halvparten af Kvægtienden i Sabro, Framlev, Gern og Hjelmlev Herreder, paalægges Adressaten at overveje, hvorledes H. bedst kunde forsynes derved, saaledes at det ikke forringedes i Sammenligning med sin forrige Fundats. (K. B.), jfr. $\frac{14}{8}$ 1656. (K. B.) Se Adk. 38 og Bilag 17.
H. fik i Gern Herred Konge-Kvægtienden af Alling, Tulstrup, Laasby, Dallerup og Røgen Sogne samt Nørre-Vissing By i Veng Sogn, og i Sabro Herred Konge-Kvægtienden af Lyngaa, Hadsten, Vithen, Haldum, Foldby, Lading, Sabro og Faarup Sogne, se Hofman, 2. B., S. 116.
59. S. D. fik Erik Grubbe et Missive, hvori det bl. a. siges, at H. havde klaget over, at det besværedes med adskillig Udgift af dets Markjord ved Aarhus Mark, og at det havde anmodet om at blive forskaanet herfor som dengang, det havde 9 Gaardes Ejendomme at bruge. H. havde endvidere klaget over, at det besværedes med Afgift af dets Fæmon, som det tilforn altid havde haft frit. Adressaten fik Ordre til at paase, at H. heller ikke i Fremtiden besværedes utilbørligt, da de, der faar deres Ophold der, er Byens Fattige. (K. B.) Se Bilag 17.
60. $\frac{5}{4}$ 1638. M. S. m. Oluf Pasbjerg til Jernit, Kongens Befalingsmand paa Trondhjemsgaard.
M. E.: 202. F. Ej.: 188 og 189. (K. B.), jfr. Breve af $\frac{23}{4}$ 1632, $\frac{16}{2}$ 1936, $\frac{15}{4}$ 1636 (2) og $\frac{29}{2}$ 1636. (K. B.)
61. $\frac{20}{5}$ 1640. M. S. m. Mogens Kaas til Støvringgaard.
M. Ej.: 99 og 192. F. Ej.: 44. (K. S.)
62. $\frac{30}{4}$ 1642. M. S. m. Jørgen Kruse til Hjermsløvgaard.
M. Ej.: 153, 155 og 156. F. Ej.: 169 og 170. (K. S.)
63. $\frac{17}{11}$ 1642. M. S. m. Otto Skel til Katholm.
M. Ej.: 157—161. F. Ej.: 163—165. (K. S.)
- 63 a. Mellem 1638 og 1648 maa Sankt Karens Gaard, Ej. 217, være afhændet til Laurits Jacobsen i Aarhus Mølle, idet han ikke ejede den i 1638, men paa den anden Side betalte Jordskyld deraf til H. $\frac{1}{5}$ 1649 (se Bilag 12) og antageligt ogsaa $\frac{1}{5}$ 1648. (Se Bilag 19, Indtægtspost L.)
64. $\frac{22}{9}$ 1652. M. S. m. Preben Gyldenstjerne til Møllerup.
M. Ej.: 167—68. F. Ej.: 69—71. (K. S.)
Se Skødet af $\frac{29}{10}$ 1653 i L. A. (Aarh. Bispeark, 2. Rev., fol. 37, Litra H., Nr. 31.
- 64 a. Antageligt $\frac{10}{8}$ 1654 solgtes Ej.: 254 til Borgmester Anders Lydichsen

- for 1000 Sl. Dr., idet Købesummen forrentes fra denne Dag. (Se R. 1655—56.)
65. ^{24/10} 1654. M. S. m. Erik Rosenkrants til Rosenholm.
M. Ej.: 177. F. Ej.: 186 og 187. (K. S.)
66. ^{1/5} 1655—^{1/5} 1656. M. S. m. ?
I Jordebogen pr. ^{1/5} 1655 findes sidste Gang indført Ej.: 22—24 og i Jordebogen pr. ^{1/5} 1656 første Gang Ej.: 27—29.
67. ^{7/5} 1656. M. S. m. Gunde Rosenkrants til Vindinge.
M.: Ej.: 38—42. F. Ej.: 183, 183 a og 184. (K. S.)
68. ^{9/7} 1656. M. S. m. Aarhus Kapitel som Ejer af Præbende Høring. Indehaver: Gunde Rosenkrants til Vindinge.
M. Ej.: 12. F.: Ej.: 68. (K. S.)
Dette Mageskifte annulleredes før ^{9/11} 1665, se Hofman, 2. B., S. 122.
69. S. D. gaves kgl. Stadfæstelse paa et Fæstebrev, hvorved Ej.: 11 bortfæstedes til Gunde Rosenkrants til Vindinge. Ejendommen findes sidste Gang indført i Jordebogen pr. ^{1/5} 1655.
70. ^{19/11} 1656. M. S. m. Erik Rosenkrants til Rosenholm.
M.: Ej.: 180. F. Ej.: 14.
- 70 a. ^{5/4} 1661 solgte Kongen til kgl. residerende Kommissær i Amsterdam Gabriel Marselis Aarhus- eller Havreballegaard med tilliggende Ejendom og underliggende Bøndergods. (K. S.) uden Forpligtelse for Køberen til at udrede de sædvanlige aarlige Ydelser af det solgte til H. Forpligtelsen til at svare disse Ydelser var Dagen før paalagt Lensmanden paa Kalø, der imidlertid i samme Regnskabsaar meddelte H., at en stor Del af Godset i Lenet efter Kongens Vilje var udlagt til forskellige, saaledes at Afgifterne herefter ikke kunde udredes.
- 70 b. ^{22/7} 1661 stadfæstede Kongen Kong Frederik den Andens Gaver til H. af ^{21/12} 1572 og ^{29/10} 1574 (Adk. 35 og 36), se Hofman, 2. B., S. 114.
- 70 c. ^{28/6} 1661 solgte Kongen til kgl. residerende Kommissær i Amsterdam endvidere Birkeretten til Viby og Feldballe Birk samt jus patronatus til Viby Kirke (K. S.), hvorved H. mistede Konge-, Rug- og Byg-Korn-tienden af Viby Sogn, jfr. Adk. 38 a.
71. ^{24/7} 1667. M. S. m. Hans Friis til Klausholm.
M. Ej.: 101—102. F. Ej.: 203—207.
72. ^{2/6} 1668. M. S. m. Erik Rosenkrants til Rosenholm.
M. Ej.: 181. F. Ej.: 162.
73. ^{21/6} 1673. M. S. m. Christoffer Lindenov til Bøgeskov, kgl. Majestæts forrige Admiral.
M. Ej.: 203—207. F. Ej.: 21, 43 og 208.
Skøde i L. A. (Aarh. Bispeark., 2. Rev., fol. 37, Litra H., Nr. 34.)
74. ^{26/4} 1676. M. S. m. Constantin von Marselis til Havreballe- og Stadsgaard.

- M. Ej.: 25—29. F. Ej.: 63—67. (K. S.)
 Skøde i L. A. (Aarh. Bispark., 2. Rev., fol. 37, Litra H., Nr. 35.)
- 74 a. I R. 1678—79 siges det om Ej.: 162: Denne Gaard har Amtsskriveren i Aarhus paa kongelig Majestæts Vegne taget Dom paa til Ejendom.
75. $\frac{9}{6}$ og $\frac{9}{9}$ 1679. (Se Jordebog 1680—81.) M. S. m. Christoffer Lindenov til Friisholt.
 M. Ej.: 195—198. F. Ej.: 1—3.
76. I R. 1681—82 omtales første Gang en Afgift til H. paa Karen Krogs Vegne fra Mølleren i Borum Mølle af Ej.: 20. Den omtales sidste Gang i R. 1687—88.
77. $\frac{11}{7}$ 1682 gaves kgl. Konfirmation paa M. S. af $\frac{7}{6}$ 1682 m. Admiral Christian Bjelke til Ousgaard.
 M. Ej.: 7. F. Ej.: 19 og 47 (K. S.) og R. 1682—83.
- 77 a. $\frac{3}{5}$ 1692 afholdtes o. Auk. over det i Hospitalsgaarden (Ej.: 214) staaende øde Bryggerhus til Nedrivning. (R. 1692—93.)
78. $\frac{12}{6}$ 1697 udstedtes Skøde, l. $\frac{16}{12}$ s. A., se Sk. & P. Pr., Bl. 123, til Magister Ludvig Pontoppidan og Raadmand Hans Jensen Vinter paa 16 Favne af den til Ej.: 214 hørende Pærehave. Se Aa. St. A. 1911, S. 71—74 og R. 1697—98.
79. $\frac{15}{3}$ 1726 gaves kgl. Konfirmation paa M. S. m. Adrian Becher paa Søholt.
 M. Ej.: 166. F. Ej.: 255.
80. $\frac{26}{4}$ 1742 udstedtes Skøde til Sr Roede til Søholt paa Ej.: 165. (R. 1743—44.)
81. I Henhold til kgl. Reskript af $\frac{26}{3}$ 1762 solgtes til Grev Friis Ej.: 107. (R. 1762—63.)
82. Ved kgl. Reskript af $\frac{12}{11}$ 1762 approberedes det Bud, som Thyge Broch, Grenaa, havde afgivet paa o. Auk. den $\frac{25}{6}$ 1762 paa Ej.: 121 og 122 og det Bud, som Mads Høstmark havde afgivet paa samme Auktion paa Ej.: 176. (R. 1762—63.)
83. Ved Direktørernes Resolution af $\frac{26}{5}$ 1764 approberedes det Bud, som Michel Nielsen Hjulmand havde afgivet paa o. Auk. $\frac{13}{6}$ 1764 paa Ej.: 219. (R. 1764—65.)
84. $\frac{14}{6}$ 1771 udstedtes Skøde i Henhold til kgl. Rescript af $\frac{30}{7}$ 1770 paa Ej.: 10 og 53. (Se R. 1770—71 og R. 1815—16.)
85. $\frac{20}{8}$ 1777 udstedtes Skøde i Henhold til kgl. Resolution af $\frac{17}{8}$ 1774 paa Ej.: 169. (R. 1774—75.)
86. $\frac{26}{4}$ 1775? udstedtes Skøde i Henhold til kgl. Resolution af $\frac{6}{4}$ 1775 paa Ej.: 13 og 14. (Se R. 1775—75 og 1778—79.)
87. $\frac{20}{4}$ 1777 udstedtes Skøde i Henhold til kgl. Resolution af $\frac{25}{9}$ 1776 til Justitsraad Teilman til Ristrup som højstbydende paa o. Auk. $\frac{7}{8}$ 1776 paa Ej.: 9. (R. 1775—76 og 1776—77.)

88. Ved kgl. Resolution af ¹⁹/₁₁ 1777 approberedes de Bud, der vare afgivne af de højstbydende paa o. Auk. ³¹/₇ s. A. paa Ej.: 54, 163, 164, 170 og 170 a. (R. 1777—78.)
89. Ved samme kgl. Resolution approberedes de Bud, der vare afgivne af de højstbydende paa o. Auk. ²⁰/₈ s. A. paa Ej.: 117, 118, 123—131, 134—139, 141—145 og 153 a. (R. 1777—78.)
90. Ved kgl. Resolution af ¹⁴/₆ 1780 approberedes de Bud, der paa o. Auk. ¹¹/₅ s. A. vare afgivne af de højstbydende paa Ej.: 62—67 69—71, samt Konge-, Korn-, Rug- og Byg-Tienden af Grundfør og Søften Sogne. (R. 1780—81.) Jfr. Ark. 38 a.
91. I Henhold til kgl. Rescript af ¹⁷/₇ 1789 solgtes Ej.: 47 til de 2, der havde Ejendommen i Fæste, se 2 Skrivelser af ⁴/₁₁ 1789 og ²⁴/₈ 1790. (H. A.)
92. Den ²²/₇ 1793 solgtes til Købmand Peder Herskind H.'s Toft mellem H.'s Have og Skidengyde, d. v. s. et Stykke af Ej.: 214. Se R. 1794—95 og Aa. St. A. 1911, S. 74—75.
93. Den ³¹/₁₀ 1793 udstedtes Skøde paa Ej.: 43 i Henhold til kgl Rescript af ²⁷/₉ 1793. (R. 1793—94.)
94. ²²/₉ 1794 udstedtes Skøde, 1. ²³/₁₀ s. A., til Avlsmand Christen Rasmussen Galten paa et Stykke Jord af Hospitalets Ladegaard langs med hans Hus, nuværende Matr. Nr. 539 og 540, d. v. s. et Stykke af Ej.: 214. Pladsen siges fra den daværende Brandmur ind i H.'s Gaard at være 6 Alen bred og 22 Alen lang.
Se Adk. 99 og Aa. St. A. 1911, S. 75—76 samt R. 1794—95.
95. I Henhold til kgl. Rescript af ¹⁴/₇ 1797 solgtes Ej.: 185 til Beboeren. Se Skrivelse af ³/₅ 1798. (H. A.)
96. I Henhold til kgl. Rescript af ⁴/₁₂ 1797 solgtes Ej.: 33 og 34 til Fæstereens Svigersøn. Se Skrivelse af ³/₅ 1798. (H. A.)
97. I Henhold til kgl. Rescript af ¹⁷/₁ 1800 solgtes Ej.: 31 til Fæsteren. Se Skrivelse af ¹⁵/₂ 1800. (H. A.)
- 97 a. I Henhold til kgl. Rescript af ¹⁹/₉ 1800 afhændedes Laasby Sogns Konge-Kvægtiende. Rescriptet bemyndigede til at afslutte lignende Salg om de øvrige H. tilhørende Kvægtiender. Se Skrivelse af ³⁰/₉ 1800. (H. A.)
98. Ved kgl. Rescript, modtaget af Direktionen den ²⁰/₁ 1803, approberedes de Bud, der af de højstbydende vare afgivne paa o. Auk. ¹⁵/₁₁ 1802 paa 3 Parceller af Ej.: 183. (Skrivelsen til Direktionen findes i H. A.)
- 98 a. 1802 afhændede H. Konge-, Korn-, Rug- og Byg-Tienden af Koldt Sogn, se Traps Danmark. Jfr. Adk. 38 a.
- 98 b. I Henhold til kgl. Rescript af ¹²/₉ 1810 solgtes til den daværende Ejer af den Ejendom paa Vestergade, der tidligere havde tilhørt Hospitalsforstander og Borgmester Niels Rohde (nu Matr. Nr. 585) et til Supli-

- kantens Have grænsende Stykke Jord af Ej.: 214, af Længde 24 Alen og af Bredde $41\frac{3}{4}$ Alen. (Se R. 1810—11 og Aa. St. A. 1911, S. 75.)
99. $25/1$ 1811 overdroges Brugen af $6\frac{1}{2}$ Fag Halvtag paa Ej.: 214's Grund til Ejeren af nuværende Ej.: Matr. Nr. 539 og 540.
(Se Adk. 94 og 107 samt R. 1811—12.)
100. I Henhold til kgl. Rescript af $3/6$ 1811 solgtes Ej.: 3 og 4.
(S R. 1811—12.)
101. $15/7$ 1815 udstedtes Skøde paa Ej.: 184.
(Se Bilag C ved R. 1815—16.)
102. Paa o. Auk. $22/6$ 1825 solgtes Konge-Kvægtienden af Sabro og Faarup Sogne. (Se R. 1825—26.)
103. 3. eller $5/6$ 1828 solgte Direktionen i Henhold til kgl Rescript af $19/6$ 1800 til de højstbydende paa o. Auk. $16/7$ 1828 Konge-Kvægtienden af Tulstrup Sogn. (Se R. 1828—29.)
104. $6/6$ 1828 udstedtes Skøde til Yderne paa Alling Sogns Konge-Kvægtiende. (Se R. 1828—29.)
105. $15/1$ 1829 udstedtes Skøde til Yderne paa Nørre Vissing By's Konge-Kvægtiende. (Se R. 1828—29.)
106. $21/6$ 1830 udstedtes Skøde til Yderne paa Konge-Kvægtienden af Oustrup By i Røgen Sogn. (Se F. Pr., Bl. 215.)
107. $3/5$ 1931 udstedtes Skøde til den daværende Ejer af nuværende Ejendom Matr. Nr. 539 og 540 paa $8\frac{1}{2}$ Fag Halvtag paa Ej.: 214's Grund, herunder de under Adk. 99 nævnte $6\frac{1}{2}$ Fag. Salget ratihaberedes af Direktionen den 5. s. M. i Henhold til det danske Kancelli's Resolution af $16/12$ 1830. (Se F. Pr., Bl. 215.)
108. $31/12$ 1834 udstedtes Skøde til Yderne paa Konge-Kvægtienden af Dallerup og Sorring Byer i Dallerup Sogn. (Se F. Pr., Bl. 217.)
109. $13/10$ 1849 udstedtes Skøde til den nye Daareanstalt, som skulde opføres for Nørre Jylland, paa en Skovlod, af Areal 1 10000/14000 Td. Land, af Ej.: 2 a, Matr. Nr. 4. (Se F. Pr., Bl. 227 og R. 1849—50.)
110. $14/12$ 1854 udstedtes Skøde paa Ej.: 182, Matr. Nr. 3, l. $13/2$ 1855. (Se F. Pr., Bl. 228.)
111. Den $15/6$ 1855 udstedtes Skøde paa Ej.: 189, Matr. Nr. 3, med Andel i Matr. Nr. 37 og 38. (Se F. Pr., Bl. 230 og 234.)
112. $22/6$ 1855 udstedtes Skøde paa Ej.: 183 a, Matr. Nr. 1. (Se F. Pr., Bl. 227 og 235.)
113. S. D. udstedtes Skøde paa Ej.: 21, Matr. Nr. 2. (Se F. Pr., Bl. 231 og 233.)
114. $15/6$ 1856 udstedtes Auktionsskøde, approberet $30/6$ s. A., paa Ej.: 2 b, Matr. Nr. 4 a. (Se F. Pr., Bl. 238.)
115. $12/12$ 1856 udstedtes Skøde, l. $31/12$ 1857, paa Ej.: 188, Matr. Nr. 4. (Se F. Pr., Bl. 236 og 242.)

116. ^{26/6} 1857 udstedtes Skøde paa Ej.: 186, Matr. Nr. 1. (Se F. Pr., Bl. 229 og 234.)
117. ^{*/7} 1860 udstedtes Skøde paa Ej.: 5, Matr. Nr. 11. (Se F. Pr., Bl. 243.)
118. ^{10/7} 1860 udstedtes Skøde til Yderne paa Konge-Kvægtienden af Lyngby Sogn. (Se F. Pr., Bl. 243.)
119. S. D. udstedtes Skøde til Yderne paa Konge-Kvægtienden af Foldby Sogn. (Se F. Pr., Bl. 243.)
120. S. D. udstedtes Skøde til Yderne paa Konge-Kvægtienden af Haldum Sogn. (Se F. Pr., Bl. 244.)
121. S. D. udstedtes Skøde til Yderne paa Konge-Kvægtienden af Vithen Sogn. (Se F. Pr., Bl. 244.)
122. S. D. udstedtes Skøde til Yderen paa Konge-Kvægtienden af Toustrup Mølle med underliggende Jorder. (Se F. Pr., Bl. 245.)
123. S. D. udstedtes Skøde til Yderne paa Konge-Kvægtienden af Toustrup By med Undtagelse af Parcellist Jens Peter Sørensen paa Toustrup Mark, der havde nægtet at deltage i Købet, og Mølleren i Toustrup Mølle, se Adk. 122. (Se F. Pr., Bl. 245.)
124. ^{31/12} 1860 udstedtes Skøde til Yderne paa Konge-Kvægtienden af Lading Sogn med Undtagelse af Udflyttermændene fra Lading By og deres deres Ejendomme, nemlig Niels Pedersen, Johan Jensen og Niels Andersen, der havde nægtet at deltage i Købet. (Se F. Pr., Bl. 246.)
125. ^{19/3} 1861 udstedtes Skøde til Yderne paa Konge-Kvægtienden af Hadsten Sogn med Undtagelse af Gaardmand Mogens Sørensen og Kroejer Niels Nielsen i Hadsten, der havde nægtet at deltage i Købet. (Se F. Pr., Bl. 246.)
126. ^{21/6} 1866 bortsolgtes paa o. Auk. i Henhold til Justitsministeriets Resolution af ^{7/4} 1866 Ej.: 1, Matr. Nr. 3. (Se R. 1866—67.)
127. ^{9/9} 1868 gav Justitsministeriet H. Tilladelse til at sælge Ej.: 215 og 216. (Se R. 1868—69 og Aa. St. A. 1911, S. 76—80.)
128. ^{25/11} 1871 udstedes Skøde paa Ej.: 44 a Matr. Nr. 6 med Andel i Matr. Nr. 46 (Strandbakken) og Halvparten af Tørvelodden Matr. Nr. 44. (Lille Nord). Salget fandt Sted i R. 1865—66. Se F. Pr., Bl. 249 og 250.
129. S. D. udstedtes Skøde paa Ej.: 44 b, Matr. Nr. 17 med Andel i Matr. Nr. 46 (Strandbakken) og Halvparten af Tørvelodden Matr. Nr. 44 (Lille Nord). (Se F. Pr., Bl. 248, og R. 1867—68.)
130. ^{17/1} 1873 udstedtes Skøde paa Ej.: 37, Matr. Nr. 10 a og b, l. ^{9/3} s. A. (Se F. Pr., Bl. 252.)
131. ^{29/4} 1873 afholdtes o. Auk. over Ej.: 30, Matr. Nr. 1 af Kunnerup i Koldt Sogn. Bud'et approberedes den ^{21/5} s. A. Den ^{21/11} 1874 udstedtes Auktionsskøde paa Matr. Nr. 1 a. (Se F. Pr., Bl. 254.)
132. ^{7/4} 1876 gav Justitsministeriet H. Tilladelse til at modtage 325 Kroner til Afløsning af den paa Ej.: 187, Matr. Nr. 5 a hvilende aarlige Afgit.

133. ²⁴/₄ 1879 fik H. Skøde paa Ej.: 219 a, l. ¹/₅ s. A. (Se Sk. & P. Pr. 25, Fol. ? , Navneregistret.
R. 1878—79: H. har ikke længere Fæstegods.
135. ¹³/₆ 1911 modtoges fra Kongeriget Danmarks Tiendebank Afløsningssummen for Konge-, Rug- og Bygtienden af Vejlby Sogn 14.887 Kr. 25 Øre, afløst pr. ¹/₁ 1911. Jfr. Adk. 38 a.
136. ¹⁴/₆ 1912 modtoges fra Kongeriget Danmarks Tiendebank Afløsningssummen for Konge-, Rug- og Bygtienden af Holme og Tranbjerg Sogne 20.769 Kr. 50 Øre, afløst pr. ¹/₁ 1912. Jfr. Adk. 38 a.
137. ²¹/₄ 1914 gav Justitsministeriet Tilladelse til at modtage 825 Kr. 75 Øre til Afløsning af den paa Ej.: 208 hvilende Afgift af 3 Tdr. Havre aarlig.
138. ³/₁ 1920 afløstes den paa Ej.: 20 hvilende Afgift i Henhold til Lov Nr. 505 af ²⁸/₉ 1918 med 165 Kr. 50 Øre.

VI.

UDDRAG AF HOSPITALET'S REGNSKABER

Vedrørende Krigene i det 17. Aarhundrede.

DEN ¹⁷/₆ 1648 indkom Jens Jensen, »der var saa ilde slagen af de Svenske«, i H., hvor han døde den ²⁹/₁₂ s. A. (R. 1648—49.)

Den ²⁶/₃ 1656 indkom Kaptajn Anders Tygesen i H., hvor han døde den ¹⁶/₉ s. A. (R. 1655—56.)

Obere Løjtnant Streithart fik 6 Daler til Grev Kønigmark for at forskaane H. for Indkvartering. (R. 1657—58.)

Den ¹²/₅ 1658 lod Grev Kønigmark indsætte et Hittebarn Søren Stigsen i H., hvor han fik Kosten i 12 Dage. (R. 1658—59.)

S. A. fik den svenske Kommissær Jovig $1\frac{1}{2}$ Daler for et Pas, der gav Adgang til Rejser mellem H. og dets Tjenere.

S. A. gaves der 2 polske Panner, som med Vold slog Hospitalets Port og Laas i Stykker og satte 12 Heste udi Stalden og selv med deres Folk tog Kvarter udi H.s Stue, 20 Rix Daler, som den sal. Mand, Bispen, samtykkede.

S. A. fik Pater Cytarsky, »at han ville anmode og erlange hos General Carnechy^{211d)} at H. maatte blive salvegarderet, som og skete«, en Guldkrone paa $4\frac{1}{2}$ Sl. Dr.

S. A. i lige Maade fik Pater Domkowski 1 Dukat er 3 Sl. Dr.

Den ¹⁷/₂ 1659 bekom Hospitalets Forstander en Dragon til Salvegarde af General Carnechy, og gav hans Kaptajn, som laa til Jens Lassen, til en Discretion 3 Dr. samt Vagtmesteren 1 Dr.

Fra Forne 17 Februar og til Philip Jacobi Dag (¹/₅) nest efter er 10 Uger. For Salvegardens Underholdning og hos sig havende Heste 6 Mk. om Ugen, hvormed Hospitalets Forstander dog ej kunde holde ham og hans daglige Gæster med Brændevin, Øl og Tobak, saa vel som Havre og Hø til hans Heste, er $14\frac{1}{2}$ Dlr.

Herforuden gav Hospitalets Forstander Salvegarden efter hans Kaptajns Befaling en ny Kjole, kostede med Klæde, Underfor og Ar-

bejdsløn	8 Dlr.
et Par Læder Bukser for	3 Dlr.

^{211d)} Se H. T., 3. B., S. 293—312.

en graa ny Hat for 5 Mk.
 en ny Hørgarns Skjorte 6 Mk.
 en ny Kaarde for 3 Dlr.

Fra den 1. Maj og indtil den 17. August, som den polske
 Salvegarde marcherede bort er 15 Uger, for samme hans
 Underholdning om Ugen 1 Rixdaler er 22½ Dlr.

»Den første Salvagarde ved Navn Bertel, som jeg nu havde munderet, da
 tog hans Kaptajn den samme fra mig den 12. Juni og gav mig straks en
 anden igen, som forblev hos mig indtil forne Tid, de udmarcherede, da
 maatte jeg ogsaa give ham

1 Par nye Støvler for 5 Sl. Dr.
 1 ny graa Hat for 1½ —
 gav ham i Penge 6 —

(R. 1659—60.)«

Da Polakkerne drog bort igen, fulgte en af Hospitalets Bønder, Jens Ræv
 fra Pederstrup, i Sønder Herred, med dem. I Fæstebrevet med den nye Fæster
 sikredes der hans Kone og Børn Ophold paa Gaarden. (R. 1659—60.)

I R. 1661—62 oplyses det, at Peder Pedersen, Jens Hødhoveds og Maren
 Andersdatters, sal. Rasmus Pedersens Ejendomme i Hammelev og det Hus i
 Hedensted, som Hans Smed paaboede, vare afbrændte, og at Peder Peder-
 sens Kvæg og Fæmon vare døde af Sult og Sygdom. S. St. siges det, at der
 ikke har været Rugsæd til den Gaard i Villersø, som Peder Sørensen Fandrup
 beboede siden Svenskernes Indfald, at Niels Poulsen i Toustrup i Rinds Her-
 red har været udjaget fra Hus og Hjem af Brandenborgerne, der nedbrød
 Husene, og at Jens Andersen i Javngyde og Anne Kjeldsdatter i Laasby har
 været udjagede fra Hus og Gaard af Fjenderne, der fraplyndrede dem, hvis
 Fattigdom de havde. Endelig siges det, at Søren Pedersens Enke i Pederstrup
 i Sønder Herred er bleven ganske forarmet i denne Fjendetid, hvorefter han
 rømte fra Gaarden.

I R. 1663—64 omtales det, at Jens Justesen af Bjødstrup blev udjaget af
 Fjenderne og fraplyndret det, han havde.

Endelig siges det i R. 1666—67, at en Del af Marselis Gods staar øde, og
 at der i Ning Herred staar langt mere Gods forarmet og øde end i Hasle
 Herred^{211c}).

Vedrørende Hospitalets Præster.

Fra ¹²/₁₁ 1541 til ²⁹/₅ 1642 var Kappelanen til Frue Kirke tillige Præst for
 Hospitalet, se Wiberg, Hertel og K. B.

Oluf Hansen fik ¹¹/₁ 1575 Afgiften af Kronens Part af Korntienden af

^{211c}) Medvirkende hertil har sikkert været den tapre og heldige Modstand mod Sven-
 skerne, som Oberst Hans Friis til Clausholm og hans Rytter Regiment ydede, se D. M. I R.,
 4. B., S. 131—154.

Spørring Sogn for 1575 og $15\frac{1}{2}$ 1576 Forleningsbrev paa Sankt Nicolaj Alters Vikarie efter Rasmus Pedersen, der $\frac{1}{2}$ 1575 havde faaet Skøde paa den Residensgaard, han havde til Sankt Nicolaj Alter mod Jordskyld til Hospitalet. (Ej.: 225 i Afsnit IV.)

Rasmus Christensen fik den $12\frac{1}{6}$ 1578 Forleningsbrev paa Vikariatet, som ledigt efter Olaf Hansen. Den $10\frac{1}{1}$ 1579 fik Embedet indtil videre tillagt aarlig af Aarhusgaard 2 Pund Korn.

Jens Jensen Lundum fik den $20\frac{1}{3}$ 1587 Forleningsbrev paa Vikariatet, som Rasmus Christensen en Tid lang havde haft i Værge, mod som hidtil at prædike for de fattige i Hospitalet uden Løn og med Pligt til at residere ved Domkirken. Den $23\frac{1}{6}$ 1593 fritoges han for Skat, Hold, Vagt og anden kongelig og borgerlig Tyngde, saa længe han var Præst for Hospitalet, derimod maatte han ikke bruge nogen borgerlig Næring til Forprang for Borgerne i Aarhus.

Jens Jensen fik den $12\frac{1}{6}$ 1596 Forleningsbrev paa Vikariatet efter afdøde Jens Jensen Lundum med Pligt til at residere ved Domkirken og holde Residensen i Stand. Den $2\frac{1}{6}$ 1603 fik han tillige Forleningsbrev paa det efter afdøde M. Laurits Borum ledige Kannikedømme ved Aarhus Domkirke. Den $12\frac{1}{11}$ 1612 havde han ingen Residens at bo i og besværedes i den Anledning af Borgmester og Raad med adskillig borgerlig og Bys Tyngde.

Christian Madsen fik den $1\frac{1}{10}$ 1616 Forleningsbrev paa Vikariatet efter afdøde Jens Jensen, ligeledes med Forpligtelse til at residere ved Domkirken. Derimod fik Anders Bertelsen den $1\frac{1}{2}$ 1617 Forleningsbrev paa Kannikedømmet. En Tid lang var han tillige Præst i Vejllby, se Missive af $10\frac{1}{3}$ 1622. Af Missive af $16\frac{1}{3}$ 1623 fremgaar det, at der var rejst Tvivl om, hvorvidt de af Borgerskabet, der havde kaldet ham til Kapellan ved Frue Kirke, havde været berettiget dertil. Den $21\frac{1}{9}$ 1626 afholdtes der Skifte efter ham²¹²⁾.

Jens Nielsen, der fik Kaldsbrev efter Christian Madsen, blev fradømt Kaldet, da han havde sendt sit Kaldsbrev fra sig og nægtede at indgaa Kontrakt, se Missive af $16\frac{1}{5}$ 1625.

Fra $29\frac{1}{5}$ 1642 til $15\frac{1}{4}$ 1690 havde Hospitalet sin egen Præst.

Han lønnedes med Indtægter af Sankt Nikolaj Alters Vikarie og Fribolig i Hospitalet, samt 2 Læs Hø og 2 Lam aarlig. Endvidere fik han hver Jul, Paaske og Pinse af hvert Lem, der nød en hel Portion af Hospitalet 12 sk. og af hvert Lem, der kun nød en halv Portion, 6 Sk., samt ved hver Ligbegængelse 4 Mk., et Beløb, der forhøjedes til 1 Rbd. 8 Sk. ved Direktionens Resolution af $11\frac{1}{5}$ 1815, paa Grund af den længere Vej til Kirkegaarden. Endeligt fik han af hvert nyt Hospitalslem 4 Mk.

Allerede i R. 1648—49 var Friboligen afløst af en Huslejhjælp paa 15 Sl. Dr., fra og med R. 1650—51 forhøjedes den til Sl. Dlr. Fra og med R. 1662—63 fik han tillige Kostpenge, lig 2 Lemmers Kost, d. v. s. 57 Sl. Dlr. 2 Sk. aarlig.

²¹²⁾ Se O. Pr. Bl. 7 b.

I dette Tidsrum havde Hospitalet 4 Præster: Peter Lauritsen Lindenefeld, Michel Eschesen (Eskildsen), Laurits Andersen Frost og Jens Katterberg. De 3 første, der alle vare gifte med Anne Hieronimusdatter, boede i Ejendommen Nr. 323 i Gr. T. 1682²¹³). Jens Katterberg, der døde den ¹⁹/₁₀ 1690 og blev begravet i Omgangen, hvor ogsaa hans Stedsøn, Anders Thomsens Hustru begravedes den ¹⁹/₂ 1691, var gift med Sognepræst i Skaane Jørgen Offersens Enke Cathrine Eliædatter Rask. Vielsen fandt Sted den ²⁴/₂ 1685. Hun overlevede ham og boede til sin Død den 8. eller 27. August 1717 i en Vaaning, der blev indrettet til hende ved Sammenbygning af 3 Fag af Klosterboderne med 3 Fag af et Baghus i Hospitalsgaarden. Som Enke fik hun 1 Sl. Dr. 6 Sk. ugentlig af Hospitalet, der ligeledes gav deres Datter Helvig Kirstine Jensdatter 2 Mk. ugentlig fra ¹⁹/₆ 1702 til hendes Død i R. 1705—06.

Den ¹⁵/₄ 1690 forenedes igen Embederne som Kapellan ved Frue Kirke og som Præst ved Hospitalet.

I Kirkehistoriske Samlinger 3. R., 5. B., S. 774 omtales det, at Indehaveren af dette Embede betjente Søndags Tolvprædikenen i Domkirken. Som Løn herfor var der tillagt ham af Domkirkens Kapitels Gods Indtægterne af en Gaard i Vrads Herred. Endvidere havde han det Hverv personlig eller med Hospitalets Degn som sin Repræsentant at overvære Forsejlingen, Registreringen, Vurderingen og Auktionerne efter de i Hospitalet afdøde Lemmer uden særligt Vederlag derfor af Hospitalet.

Hospitalets Degne.

I R. 1690—91 hed han Thomas Gessius²¹⁴) og i R. 1691—92 Peter Fog, der synes at være tiltraadt Embedet Sankt Johannesdag (²⁴/₆) 1690. I R. 1722—23 siges det, at Embedet allernaadigst var tillagt 1. Lektie i Kathedralskolen, hvis Lærer lod Embedet passe ved en af Eleverne som sin Vikar²¹⁵). Lønnen var 15 Sl. Dlr.

I R. 1693—94 omtales det, at Morgen- og Aftensangen og Bønnen indtil midt i Regnskabsaaret 1692—93 blev holdt og forrettet af en af Lemmerne. Da han døde, var der ingen, der kunde overtage Hvervet, som overgik til en fattig Person fra den latinske Skole. Som Løn fik han 5 Rixdaler om Aaret. Senere overgik Hvervet og Lønnen til Degnen.

Da 1. Lektie i Katedralskolen bortfaldt i Henhold til Fr. af ²³/₇ 1756, blev den daværende Lærer for den frie Kristendomsskole udnævnt til Degn for Hospitalet den ³¹/₅ 1760²¹⁶). Udover Lønnen fik Degnen for sin Medvirken ved Hospitalslemmernes Begravelse hver Gang 24 S., senere 2 Mk., men intet Højtidsoffer.

²¹³) Se Aa. St. A. 1936, S. 89—90. ²¹⁴) Se Aa. St. A. 1937, S. 97. ²¹⁵) Se Chr. Buur I, S. 78. ²¹⁶) Se Chr. Buur I, S. 78.

Oplysninger om Lægehjælp.

I R. 1652—53 var M. David Balberer²¹⁷⁾ tilkaldt for at læge »hvis Bræk og Skade Johanne Laasbyes bekom udi hendes Forstyrrelse«. Samtidigt behandlede han Rasmus Rasmussen.

I R. 1720—21 blev der igen tilkaldt Læge, denne Gang Regimentsfelt-skærer ved Hr. Oberst Rosenørns Regiment Anthon Georg Hardung²¹⁸⁾. Han blev tilkaldt til Maren Ovesdatter, hvis Knæ ved et ulykkeligt Fald var bleven meget ilde bleseret. Hospitalsforstanderen fik Lov til at lade Hospitalet bære Udgiften, da det ikke drejede sig om mere end 3 Rixdaler, »dog uden nogen Konsequence for andre i lige Tilfælde«. Maren Ovesdatter var som Johanne Laasbyes »forstyrret«. Af R. 1726—27 fremgaar det, at hun den $\frac{1}{4}$ 1727 var bleven »corrumperet i Hovedet« og løb omkring som halvt forrykt baade i og udenfor Hospitalet med nogle Penge og tilbød, hvem hun saa, at ville give dem deraf, indtil Hospitalsforstanderen fik det at vide og greb ind. Hun var da i Besiddelse af 70 Rixdaler 5 Mk. 11 Sk. I R. 1727—28 var Regimentsfeldt-skæreren igen tilkaldt til hende (Honorar: 1 Rixdaler) og til Margrethe Randlev, hvis ene Arm han satte af. (Honorar: 6 Rixdaler.)

I R. 1777 paalagdes det Hospitalet at indbetale paa Amtsstuen 10 Rixdaler aarlig i 12 Aar fra den $\frac{1}{7}$ s. A. at regne, som dets Bidrag til Lønning af den Distriktskirurg: Johan Casper Weise, der samtidig ansattes, og fra 1792 tillige 6 Rixdaler aarlig til Stiftsfysikus Christoffer Ditlev Hahn. Til Gengæld skulde de gratis tage Lemmerne under Behandling²¹⁹⁾. Den første Recept paa Medicin synes at være udstedt den $\frac{1}{12}$ 1777²²⁰⁾.

De sindssyge.

Den $\frac{15}{3}$ 1655 indkom Hovmesteren paa Sorø's Tjener, »som var forstyrret«, i Hospitalet og forblev der til den 22. n. M. Han var anbragt i mørkt Kammer, hvor der stadig brændte Lys. Til den 5. April var han Dag og Nat under Opsyn af 2 Kvinder, derefter kun af en. (R. 1654—55.)

I R. 1648—49 indkom Sognepræst for Holme og Tranbjerg Bendix Sørensen i Hospitalet, hvor han synes at være forbleven til den $\frac{1}{3}$ 1657, se Bilag 19, Udgiftspost t²²¹⁾.

Den $\frac{6}{4}$ 1791 indberettede Hospitalsforstanderen²²²⁾, at de 2 murede Daarekister, efter at Omgangene vare nedrevne, stod ganske blottede, saa Pøhlen og andre kunde komme til de afsindige og levere dem skadelige Instrumenter. Han foreslog derfor at lade opføre af Fyrrefjæl et Lukke, ungefæhr 3 Alen fra Daarekisterne, saaledes som det havde været tilforn, med en Dør

²¹⁷⁾ Formentlig Badskær David Wolter, der boede paa Guldsmædgade 1650 og 1641, se Pakke Nr. 579. Forskellige Skatter 1612—1665. Aarhus Raadstuearkiv. (L. A.) og R. Pr. 1651—56, Bl. 81 b. ²¹⁸⁾ Se Hbz., 3. B., S. 9 og 12. ²¹⁹⁾ Se Aarh. g. T., 2. B., S. 401—403. ²²⁰⁾ Se R. 1782—83. ²²¹⁾ Se endvidere Hbz., 2. B., S. 139—141 og Wiberg. ²²²⁾ Se R. 1791—92.

for, hvortil Stuekonen fik Nøglen, saa hun kunde gaa derigennem og bringe de afsindige deres Føde ind til dem i Hullerne. Direktionen bifaldt s. D. Indstillingen.

Den ²²/₁₁ 1792 indberettede Hospitalsforstanderen ²²³), at en Mandsperson var saa desperat gal, at han havde brækket alle Daarekisterne²²⁴), ikke en eller to Gange, men fem Gange, endskønt Hospitalsforstanderen havde ladet de to Fjæle Daarekister lave saa stærke, at han ikke syntes, at en Hest endsige et Menneske med al Magt kunne skille dem ad. Han indstillede derfor, at den afsindige indsattes i den murede Daarekiste, han først var indsat i og gravede sig ud af ved at grave sig ned i Jorden og op under Døren, og foreslog, at der nedsloges Egepæle indenfor Dørtræet, og at der inden paa denne sloges Ege Planker med gode Spigere. Muren siges at være 2 Alen tyk og over 200 Aar gammel. Hospitalsforstanderen tilføjer »at slaa ham fast med Lænker ved Hænderne, som det sidste Middel, synes for haardt og imod Menneskeligheden for den, der er ulykkelig nok desuden«. I Indberetningen omtales det, at en Kvinde var blevet saa desperat, at han havde maattet lade hende indsætte i en af Fjæle Daarekisterne »saa her er nu næsten tvende ulykkelige til hver Arrest«. Direktionens Resolution lød: »Hvad er fornøden, faar ske, og vi tvivler ikke om, at der jo, som sædvanlig, sørges for den mindst mulige Depentse. Men da maaske ved Medicin noget kunde med disse ulykkelige udrettes, ville D. V. fra os formaa Stifts Physicus Hr. D. Hahn at se til disse ynkværdige.«

Den ⁹/₁₂ 1815 resolverede Direktionen ²²⁵), at der i den søndre Stue i Hospitalets østre Længde skulde afsondres og indrettes for en Vanvittig en Plads, der kunde være en Mellemting imellem de almindelige Stuer og de egentlige Daarekister i Overensstemmelse med Hospitalsforstanderens Indstilling af ³⁰/₁₁ 1815.

I R. 1824—25 tales der om Indretningen af nye Daarekister, se Bilag 25.

Den ¹⁴/₃ 1828 indstillede Hospitalsforstanderen, at Hospitalets aabne Brønd afløstes af en lukket, af Hensyn til de sindssvage, til dels i højeste Grad melankolske Mennesker, der optoges i Hospitalet. Selv havde han med egen Haand grebet en Afsindig, der i sin fortvivlede Sindsstemning vilde styrte sig i Brønden i Hospitalets Have. Indstillingen bifaldtes næste Dag.

Gaver fra Private.

I R. 1690—91 skænkede Købmand og Handelsmand Niels Laursen²²⁶) Hospitalet 20 Sl. Dr. »Gud fornemmelig til Ære, det helt slet udseende og paa mange Steder moxen forfaldne Hospital til nogen Hjælp og Forfærdigelse og andre fromme Kristne til lige Eksempel, og i det følgende Regn-

²²³) Se R. 1792—93. ²²⁴) Der var 2 Fjæle Daarekister og 2 murede under Jorden, se R. 96 og 97. ²²⁵) Se R. 1815—16. ²²⁶) Se Aa. St. A. 1937, S. 99—100. (Ej.: 460.)

skabsaar, den $\frac{3}{8}$ 1691, modtoges fra Dødsboet efter Anne Seyersdatter²²⁷), der var Enke efter Konsumptionsforvalter Søren Michelsen, en Broder til Borgmester Michel Michelsen Malling²²⁸) 100 Sl. Dr.

Ogsaa i de følgende Aarhundreder er der af og til indgaaet mindre Gaver fra Private. Af større Gaver indgik i R. 1918—19 1000 Kroner fra en endnu levende Aarhusborger, der ønskede at forblive anonym. Pengene skulde anvendes til at glæde Hospitalets Beboere for. Endelig indgik i R. 1933—34 det i Afsnit II nærmere omtalte Chr. Flagstads Legat.

Idømte Mulker.

I R. 1715—16 mulkterede Hospitalsforstander Holmsted 3 af de kvindelige Lemmer, som han befandt udi Skælden, Banden og Slagsmaal med hinanden og et mandlig Lem, som han ofte havde befunden udi Drukkenskab.

Ogsaa den efterfølgende Hospitalsforstander Niels Nielsen idømte Mulker, hvoraf nogle omtales her.

I R. 1718—19 og ligeledes i R. 1721—22 blev en Mand og en Kvinde mulkterede for deres unyttige Udeblivelse en Nat.

Den $\frac{26}{7}$ 1720 blev Maren Ibsdatter mulkteret, da hun var befundet at have sat sin Ildkrukke med $\frac{1}{:}$ ei vel slukte $\frac{1}{:}$ Kul i hendes Kiste, hvor der var Blaar, endvidere afskedigedes og mulkteredes Stuekonen, der imod hendes Pligt og forre Vidende havde fordølget saavel dette som Corsangens Forsømmelse nogle Gange.

I R. 1721—22 blev Korsangs Disciplen mulkteret for hans Forsømmelse med Korsangen 7 Gange og ligeledes i R. 1722—23, hvor han havde forsømt 10 Gange.

Spredte Oplysninger.

I R. 1698—99 og 1699—1700 var Hospitalsforstanderen foraarsaget udi Bondens Pløje- og Høsttid at tage Vognmænd af Aarhus til at age og opføre Materialier fra Stranden, Købmændene og andetsteds i Byen, hvor kunde faas, til Hospitalets Reparation.

Den $\frac{23}{7}$ 1661 indkom i Hospitalet den blinde tidligere Byfoged Niels Jensen, hvor han synes at være død i R. 1666—67^{229a}).

Af en Skrivelse af $\frac{26}{2}$ 1795 (H. A.) fremgaaer det, at Hospitalet ogsaa havde Arveret efter dem, der fik en Portion fra Hospitalet uden at bo der.

Den $\frac{3}{8}$ 1739 var Hospitalets Gadebro ej alene opkørt og aldeles unyttig og derover af Gadens tilgrænsende Ejere paa den anden Side Klagemaal og Besværing indgivet, men endog med store Mødinger Skarn, som af Genboerne var did lagt, laa ganske overdækket og var ligere en Mødings- og

²²⁷) Se Aa. St. A. 1937, S. 99—100. (Ej.: 460.) ²²⁸) Se Aa. St. A. 1936, S. 88 (Ej.: 317) og Hertel, 2. B., 1. H., S. 68. ^{229a}) Han var gift med Engel Jensdatter, se B. Pr. 1683—86. Bl. a.

Dynd Pøl end en Gade. Hospitalet paakaldte derfor Øvrighedens Assistance. Af R. 1739—40 fremgaar det, at der betaltes Byfogden for hans Umage 1 Rix Daler og Politibetjentene for 37 Familier, som Urenligheden havde ladet didkaste, om dets Bortskaffelse /: med Trusel om Straf /: at advare a 4 Sk. ialt 1 RDir. 3 Mk. 4 Sk.²²⁹).

I R. 1800—01 omtales første Gang Udgift til Stiftsrevisor for Revision af Hospitalets Regnskab.

I R. 1818—19 afløstes Stuekone af en Stuemand, der igen i R. 1828—29 afløstes af en Økonom.

I Henhold til Indstilling af $\frac{9}{1}$ 1825 (H. A.) tilstodes der den 24. s. M. alle de Personer, der opholdt sig i Hospitalet, fri Vadsk. Det siges i Indstillingen, at det ogsaa i Forvejen var Praksis, men nogen Hjemmel dertil saas ikke at foreligge.

²²⁹) Se Bilag 21.

VII.

BILAG

FORTEGNELSE OVER BILAGENE

- I. Den kongelige Resolution af $12/11$ 1541.
- II. Sortebrødreklostrets aabne Brev, udstedt die B. Ap. Sim. & Judæ gloriosorum ($28/10$) 1485.
- III. Sortebrødreklostrets Skøde paa dets Humlehave, dateret $1/7$ 1499.
- IV. Pave Julius den Andens Stadfæstelses-, Beskyttelses- og Forbudsbrev til Forstanderen og alle de fattige i Sankt Karens Gaard, udstedt den $11/9$ 1512.
- V. Hr. Peder Hjorts Incorporationsbrev paa Viiby Kirke, dateret Feria prima proxima post festum annunciationis ($1/4$) 1515.
- VI. Hr. Niels Terkilsens Forleningsbrev paa Sankt Jørgens Gaard i Grenaa, udstedt $1/2$ 1520.
- VII. Biskop Ove Bildes Gavsbrev paa Sortebrødreklostret, dateret $11/12$ 1529.
- VIII. Jørgen Kaas' Indberetning, udfærdiget o. 1615.
- IX. Niels Friis' Erklæring, vedrørende et Punkt i denne Indberetning.
- X. Hospitalets aarlige visse Indkomst o. 1615.
- XI. Et Udkast til et Fundats for Hospitalet fra o. 1615.
- XII. Hospitalets Fundats, dateret $26/2$ 1651.
- XIII. Hospitalets Fundats, dateret $7/9$ 1856.
- XIV. Tillæg til denne Fundats, udstedt $22/4$ 1879.
- XV. Anordning for Hospitalsforstanderen, udstedt $1/8$ 1633.
- XVI. Skrivelse, dateret $30/3$ 1847 fra Direktionen til Hospitalsforstanderen, indeholdende Meddelelse om, at der den 11. s. M. var oprettet en Inspektion for Hospitalet.
- XVII. Ekstrakt-Afskrift af Brev fra Hospitalsforstanderen til Kongen, formentlig udstedt i 1635.
- XVIII. Ekstrakt-Afskrift af Aarhus Kapitels Rettergangsbog 1645—90.
- XIX. Sammendrag af Hospitalets Regnskab 1648—49.
- XX. Summarisk Oversigt over Hospitalets Regnskaber 16⁴⁸/₄₉—16⁶⁶/₆₇.
- XXI. Ekstrakt-Afskrift af en den 15. Juni 1728 optagen Synsforretning.
- XXII. Ekstrakt-Afskrift af Pro Memoria af $1/11$ 1784 fra Direktionen til Hospitalsforstanderen med dennes paategnede Svar.
- XXIII. Syns- og Skønsforretning af $6/11$ 1784, vedrørende Hospitalets Hovedbygninger.
- XXIV—XXV. Ekstrakt-Afskrift af Byens Brandtaksationsprotokoller, vedrørende Hospitalet.
- XXVI—XXVII. Afskrift af Pro Memoria af $11/1$ 1802 fra Magistraten til Hospitalsforstanderen, vedrørende Vægternes Ønske om at blive antagne til at hembære Hospitalets fattiges Lig, og Hospitalsforstanderens Svar af $19/2$ s. A.
- XXVIII. Ekstrakt-Afskrift af Skrivelse fra Hospitalsforstanderen til Doktor Hahn, leveret denne den $12/12$ 1803, indeholdende Oplysninger om Hospitalets Forhold paa daværende Tidspunkt.
- XXIX. Afskrift af Skrivelse af $6/5$ 1815 fra Hospitalsforstanderen til Direktionen, vedrørende en ny, lys, luftig og rummelig Daarekiste og Nedlæggelse af Hospitalets 2 hvælvede Gange.
- XXX. Ekstrakt-Afskrift af Forklaring over de Jørdter, Grundstykker og Bygninger, Hospitalet tilhørende, hvormed Hospitalets Forstander og Degn samt Økonom vare benificerede i 1825.

I.

Afskrift af Aarhus Hospitals Arkiv Pergament 1541 ¹²/11.

Wi Christian mett Guds naade Danmarcks, Norgis, Wenndis och Gottis koning, hertug vdj Sleswig Holstenn, Stormaren och Ditmersken, greffue vdtj Oldennborg och Delmenhorst, gjøre alle witterliggt, att wy nu aff wor synnerlige gunst och naade, saa och Gudtt aldmegtegeste tiill loff och ere och menige fattige siuge och sare mennisker vdj wore kiøpsteder Aars, Randers, Horsens och andre onliggendis herriter och landsbyer tiill gagnn, beste och hugsualelsze haffue thett nu saa forordinerett och nu mett thetti wortt obne breff forordiner, vnde och tiillade, att Sortte Brøder Closter y forscreffne Aars, mett hues huße, planner, bygning och abelgordtt, som findes norden och westen sanctj Nicolaij kyrcke, och tesligesten thett wanndløb, som ther kommer egienom murenn fran sancte Karyne gordt mett alltt andit forscreffne closters gordtzrom och haffuerom vdtj synn lenge och brede, som samme closter nu begreben och forfunden er, her epther tiill ett almyndelig hospitall forscreffne siuge och fattiges werllße her epther tiill ewig tiidtt were och bliffue skall, och alltt thett gotts, rennte och rettighet jnden byes eller vden byes, som her tiill haffuer leigett och hørdtt tiill thee helligestes huße och hospitaler vdj forscreffne wor kiøpstedtt Randers och Horßenns, skulle her epther ligge och høre tiill forscreffne almyndelige hospitall y forscreffne Aars, och thee fattige, siuge och sare mennisker, som ere i forscreffne hospitaler y forscreffne Randers och Horßenns schulle indfør is forscreffne almyndelig hospitall y Aarss och ther vpholles. Thy forbiude wy alle ehuo the helst ere eller were kunde, serdellis wore fogeder embitzmend och alle andre gestlige och werdtzlig, forscreffne thee fattige, saare och siuge mennisker vdj forscreffne Aars her emodtt paa forscreffne almyndelig hospitall och Sortte Brøders Closter eller nogit thett gots, rente eller tiilliggelße, som ther nu tilligger eller her epther ther tiillagddt bliffuer, som forscreffuitt staar att hindre, hindre lade, møye, platze eller vdj noyer maade vfforrette eller forfanng att gjøre, vnder wortt hylst och naade. Giffuit vdj wor kiøpstedtt Odennße, løffuerdagen nest epther Martinj aar etc. mdxlj vnder wortt signnett

Christian.

Jahan Friiss cantzler.

(L. S.)

[o: vedhængende Kongens Segl i rødt Voks.]

Paa Brevets Bagside læses:

9. ffundatio hospitalis No 16 (og overstreget:) Litr. A 85. Lest paa Saubru heritz ting den vij dag nouembris aar 1604.

Sorte-brødre closter lagt till dett allmindelig hospittall i Aarhus aff kong Chr. Anno 1552.

2. Rev. fol. 37. Lit. H. No 16.

II.

Alle Mand dette Brev seer eller høre læse, hilse vi Broder Thomas Johannis Prior, Broder Georgius Lector og Supprior, og ald meenige Convent i St. Nicolai Kloster i Aars af Prædike-Brøderne, ævindeligh med vor Herre. Kundgiørendes med dette vor aabne Brev, at have annammet og oppebaaret af beskeden Mand Peder Michelsen i Skioldelef nogle Sølv-Pant, hvilke, som han i Pant haver af Velb. Mand Jens Nielsen i Rixtrupgaard, for 300 Mk., og skulde giemme, holde og bevare samme Sølv-Pant til den Tid de vorder af os afløste for fornevnte 300 Mk., som vi og vor Kloster skal oppebærge og beholde. For hvilke 300 Mk. vi have forbundet os og vore Efterkommere i fornævnte Kloster ved dette vort aabne Brev, at holde og sige tre ævige Messer i vort fornævnte Kloster for Peder Michelsens Siæl og hans kiære Hustrue Cicilie og begge deres Børns og Forældres Siæle, een om Mandagen for alle Christnes Siæle, een om Tirsdagen for St. Anne, een om Fredagen for Jesu Christi Vundes item, og naar fornævnte Peder Michelsen og kiære Hustrue med Døden afgaaer, da skulde de have deres fri Lejersted og fri Begiængelse i vor Kloster, som vore andre Ordens-Brødre pleyer at have, efter deres Død; item, skal og fornævnte Peder Michelsen og Hustrue Cecilie indskrives i vor Siæle-Bog, og bedes for dem, saa længe Klosteret staaer.

In quorum præmissorum majoris evidentiae robur & testimonium sigillum prioratus officii una cum sigillo communitatis nostræ sunt appensa. Datum anno D. Millesimo qvadringentesimo octogesimo qvinto, die B. Ap. Sim. & Judæ gloriosorum in nostro prædicto conventu Aarhusiensi.

(Efter Hofman, 4. B., S. 760.)

III.

Afskrift af det i Rigsarkivet i Aarhus Sortebrødreklusters Arkiv beroende Pergamentbrev af 1499, 1. Juli.

Alle men, thette breff see eller høre, kwngiør jegh Per Peterssen, skomager borgher i Aars, meth thette myt opne breff, at jegh hauer vnth, oplath och alle dellis klarlighe antwordith fraa megth och myne arffuinghe till

hetherlighe man her prier Niels Perssen Kragh i swarth brøddher klosther i Aars pa for^{ne} klosthers wegne en myn kalgardh, abbildh och grwndh, som megh aff rette pa komen er, ligiendis i Aars nordwest for^{ne} klosther vti mellom sancte Karne gardh och Jes Nielssen sangers, och kiendis jegh megh ther fore pendinghe och fult wedherlagh op athaffwe boredhe aff for^{ne} her prier pa for^{ne} klosthers wegne, sa jegh tacker hannem alle dellis for godh betallingh, oc til biudher jegh megh for^{ne} Per Perssen och mijne arffwinghe ath frij och hiemlle for^{ne} her prior for^{ne} kalgardh, abbildh och grwndh, pa for^{ne} klosthers wegne meth bredhe och lengij, som hwn nw er for ffondhen och meth alle breffue, bewissingh och rettigheth, som hwn er megh aff rette pa komen, for alle mentz tiltalle, hindher eller gienkaldh vti nogher madhe, vthen for hwadh som ther bør aff atgaa meth rette, kronns, byens tyngi, vti alle madhe vfforkrenckt. Till these ytermere witnisbiurdh tha haffuer jeg for^{ne} Per Persen myt intzigelle meth willie oc widskab hengh nethen for thette breff meth danne menntz, som jegh haffuer tilbedet besegle meth megh, som er Jes Gladh och Jon Persen skomager, borgher. Datum Aars anno domini mcdxcnono pa wor frwe affthen visitacionis Marie etc.

IV.

Den 11. September 1512 havde Pave Julius II til Forstanderen og alle de fattige i Sankt Karens Gaard udstedt et Stadfæstelses-, Beskyttelses- og Forbudsbrev, der er bevaret. Det lyder i dansk Oversættelse saaledes:

»Biskop Julius, Guds Tjeneres Tjener, sender sine elskede Sønner, Forstanderen og alle de fattige i St. Karens Spedalskhedshospital i Aarhus, sin Hilsen og apostoliske Velsignelse. Den højhellige romerske Kirke plejer i Overensstemmelse med, hvad dens vante Moderkærlighed byder, at elske sine hengivne og ydmyge Sønner ved af Hjerte og som en kærlig Moder at forsvare dem ved sin Beskyttelses Værn mod at blive fortrædiget af Besværligheder og Chikaner fra slette Menneskers Side. Derfor, elskede Sønner i Herren, efterkommer vi med velvillig Indvilligelse eders biliige Forlangende og tager eders Personer og Stedet, hvor I lever i Fællesskab, tillige med al Ejendom, som I for Øjeblikket rettelig besidder, eller som I i Fremtiden ved Herrens Hjælp kan opnaa paa retfærdig Maade, under St. Peters og vor Beskyttelse, men særligt St. Nikolai Sognekirke i Mortzslæth i Aarhus Stift, der i sin Tid er blevet forlenet med, indlemmet i og forbundet med eder eller eders Hospital for bestandigt i Overensstemmelse med kanonisk Ret, ligeledes Skatten eller Indkomsterne i Omraaderne, som kaldes Herreder, nemlig Nyenherred, Hjelmsløvherred, Hasloherred, Sabroherred, Fromlowherred, Gherneherred og Holboherred, der efter eders Erklæring ved en

anden Lejlighed er bleven indrømmet eller indrømmede eder eller eders Hospital med vor højtelskede Søn i Christo, Hans, Danmarks høje Konges Billigelse, i hvis Rige de Omraader ligger, i Kraft af hans lovlige Embedsmyndighed. Og i Kraft af den apostoliske Myndighed stadfæster vi eders og gennem eder eders Hospitals (Besiddelse af) Jorder, Huse, Enge, Græsgange, Lunde, Ejendoms Rettigheder, Jurisdiktioner (?) og hvad andet, der er eders, saaledes som I besidder dem alle erhvervet paa lovlig og fredelig Maade, og beskytter dem ved nærværende Skrivelser Værn, idet vi strengt forbyder nogen at driste sig til at kræve af og aftvinge eder Tiender af Haver og Krat eller af selve Kreaturerens Foder. Det være altsaa intet Menneske overhovedet tilladt at bryde dette vort Stadfæstelses, Beskyttelses og Forbuds Brev eller ubetænksomt vove at handle imod det. Men hvis nogen drister sig til at forsøge dette, skal han vide, at han vil paadrage sig den almægtige Guds og Apostlene Peters og Pouls Vrede. Givet i Rom ved St. Peter (s Kirke) 11. September Aar 1512 efter Herrens Fødsel i vort niende Regeringsaar²³⁰).

V.

Her peder hiort
fick litteras incorporationis
paa wyby kircke

Giøre alle vitterligt at effther thii wij bedrachte kende oc besinde at inghen deel er nyttelighere till menniskens salighed oc bestand end at skicke giøre oc fuldkomme the tyng ther gud oc hanss verdige helgens loff oc thye-neste att opholde oc forøges kand tha haffue wil nw aff wor synderlig gunst oc nade then almectiste gud hanss verdige moder Jomfrwe marie sancte katerine oc alle gudz hellene till loff heder oc ære oc oss selff oc wore kiere foreldres syelle till hielp trøst oc bestand vnd giffuet oc tillad oc met thette wort obne breff vnde giffue oc tillege till wort oc kronens sancti katerine hospitall i aarss wor oc kronenss kircke kallendes wyby kircke met alle syne renthe ther till at være oc bliffue lill ewiig tiid hwilket forde, sancte kariness hospitall wor kiere her fader hwess syell gud haffue oc saa till forne till lagde en kronenss kircke kaldendes mordsleth kircke saa ther for holde skulle i same hospitall II messer hwer vghe indtill ewiig tiid then ene om fredaghen aff wor herres død oc pine oc then anden om løffuerdagen af wor frwes drøwelse som hans nadess breff ther paa giffuet er ythermere vdwiiser oc wii stadfested oc fuldbiwrtdt haffue oc ville wii at forne. gudz thieneste

²³⁰) Pontoppidans *Annales Ecclesie danice diplomatici*. 1744, II, S. 739, og i Nannestads *Hilaria Arhusiensia*. 1748, S. 24—26. Oversættelsen er foretaget efter Teksten hos Pontoppidan.

till same hospitall mærckelige forøge skall i saa mode at hwilken som forde. hospitall met forde. kircker haffuer eller her effther aff oss eller wore effterkommer kongher i danmarck fangendes worder skall wære eller strax worde prest oc self personlig besidde samme hospitall hollendes ther for forne. wyby kircke till ewig tiid II messer hwer vge then æne om ttsdaghen aff sancte anne oc then anden om torsdaghen aff gudz legem oc i samme messer inderlighen bede gud for oss oc wore kiere forelderens syelle oc ther till met lade opholde i forne. wyby kircke saadan tyngte oc tyeneste ther plegher oc bør at vpholdes oc sammeledes gjøre sognefolcket ther rede oc redelighed theres sogneprester them met rette plictig ær swaa ther inghen merckelig brist oc forsømmelighed skeer Skall dog forne. wyby kircke ey annammes till forne. hospitall før end oss elskelige her nielss løring som then nw i forlæning haffuer død oc affganghen ær vden thet skeer met hanss vilge eller tilladelse oc nar som forne. wyby kircke tha till forne. hospitall komme skulle forne. messer begyndes at holde effter som forne. stander.

Datum haffnie feria prima proxima post festum annunciationis ar etc. mdxv vnder wort signet.

(Efter Suhm, Nye Samlinger, 1. B., 1792. S. 76—77.)

VI.

Her niels torkilsen
myn herres capellan

ffich forlenings breff ad vitam paa kronens hospitael sancti Jørgens gard vti grindow met alle syn rette tilligelse kongelige rente oc rettighed at haffue beholde qwit og frii swo lenge han leffuer dog met swo skæll at han skal holde samme sti. Jørgens gard oc capell bygd wedt hæffd oc macht oc lade ther vti vpholdes messer oc guds tieneste som ther er funderit oc bør at vpholdes oc skal han giffue the fattige sywge menniske ther nw inde ere oc som han indtagendes worder the prouent oc rettighedt thennem bør at haffue oc skal han holde bønderne ther tilligge widt log skell oc rett

cum inhibitione solita

datum in castro haffnensi vigilia purificationis marie, XX anno.

(Efter Suhm, Nye Samlinger, 1. B., 1792, S. 356.)

VII.

Biscop Offwe Biillde till Aarhwss fick breff szaa liudendis: Wii Frederich, mett guths naade (o. s. v.), gjøre aldhe witttherligt, att om szaa heer ephther skeendis worder, att swortte brødre wdi Aarhwss forladendis worde

theris claaſther ther ſame ſtedtzs, tha haffue wii aff wor ſunderlig gunſt och naade vntt och giffuitt och mett thette wortt opne breff vnde och giffue hannom och hans eptherkommer, biſcoper till Aarhwſs, thendt ene epther thenndt anden till euig tiidt ſzamme ſwortte brødre claaſter vdi Aarhwſs met alldt ſin rette tilligelsze och bygning, hwsze, kircke, haffue, abellgaardt och tegellgaardt vdi lengenn och bredenn, vppe och neder, wiitt och ſiitt, ſom thett nw begrebitt er, ingtet vndertaget, at haffue nyde bruge och beholde frii och quitt for en frie brugelig eyendom till Aarhwſs kirckes ſede till ewig tiidt.

Cum clausulis consuetis et inhibitione solita.

Dat. Gottrope lewerdagenn nest epther Sancti Nicolai ep. dag anno mdxxx.

Ad mandatum domini regis proprium.

(Efter Kh. S., 2. R., 5. B., S. 763, hvortil henvises vedrørende Brevets Datering.)

VIII.

Lensmand Jørgen Kaas' Indberetning.

Hvis jeg Jørgen Kaas til Gjelskov, Befalingsmand paa Aarhus Gaard haver paa Kongl: Majest: min allernaadigste Herres Vegne at tilkendegive Cansleren, den gode Mand velbyrdig Christian Friis [til Kragerup], og begærer gerne, den gode Mands Raad og Betænkende, hvorledes derudinden forholdes skal.

(Derefter følger som første Punkt Fortegnelsen over nogle Ejendomme, som tidligere har hørt til Aarhus Bispegaard, men som er taget i Brug af private Folk.)

Som andet Punkt følger:

Eftersom de arme Lemmer udi Aarhus Hospital (da jeg til Aarhus Gaard først er ankommen) haver ført adskillige Klagemaal over Hospitals Forstanderen der sammesteds ved Navn Jørgen Knudsen, særdeles for hvis de til deres Spise og Underholdning skulle have saa vel som udi mange adskillige Maader, de forment dennem for kort at ske, saa haver jeg des Lejlighed flitteligen forfaret og med Bispen saa vel som med menige Kapitel da til Stede med Bogermesterne selv visiteret og for^{ne} Forstanders Defension og Erklæring imod de fattige Lemmers Klage og Angivelse forhørt, hvor da de fattige Lemmer atter adskillige Klagemaal ført haver — og først overbevist og udi Øjnene tilsagt for^{ne} Forstander, at en stor Del, hvis han udi sin Udspisnings Fortegnelse haver anskreven dennem til Underholdning at være given, det dennem ikke sandruelig at have paaskreven.

For det andet haver de fattige Lemmer beklaget, Hospitalets Ejendom dennem til stor Skade at være bort solgt og afhændet, hvilken Lejlighed jeg

af for^{ne} Hospitals Forstanders Regnskaber haver forfaret. Og befindes samme Forstander for^{ne} Jørgen Knudsen at have for to Aar siden solgt en Gaard i Aarhus fra Hospitalet til hans Svoger Niels Friis i Aarhus for et Hundrede Daler, desligeste af Hospitalets Humlehave fem Alen i den søndre Side og ti Alen i den nordre Side til Laurids Jacobsen i Aarhus Mølle for tyve Daler, uanset for^{ne} Forstander aldeles ingen salig Carl Bryskes skriftlige Commis og Befaling haver samme Gaard og Ejendom at afhænde, hvilket ikke kunde eller burde at ske uden Kongl: Majest: Brev og naadigste Tilladelse.

Til det tredie befindes, at udi de forrige Forstander(e) deres Tider haver været udi Aarhus Hospital over firsindstyve Lemmer og iblandt næsten et Hundrede, og Forstanderen da altid er bleven skyldig de fattige Lemmer til videre Fremtarv, saa befindes nu udi denne nærværende Forstanders Tid ikke uden et halvt Hundrede Lemmer og noget derover til og fra (eftersom en Part er uddøde og andre igen indkommen) at have været der udi Hospitalet — og endog lige stor Indkomst haver været, befindes alligevel de fattige nu at være skyldige til Forstanderen over otte Hundrede Rigsdaler efter sidste Regnskabs Beslut, hvilket sig noget sælsom og underlig lader anse. — Formedelst samme de fattig(e) Lemmers Klage, som de en Del bevist haver, saa vel som formedelst anden Usikkerhed og stor Gæld, Forstanderen de fattige Tid efter anden haver udi sat, jeg haver været forarsaget hannem samme Bestilling at afsige og en anden igen at forordne og indsætte.

Og eftersom her til Dags ikke haver været gjort nogen Forordning, hvor mange Lemmer som billigen kunde og burde at være udi for^{ne} Aarhus Hospital efter den der tilliggende visse Indkomst, paa det at dermed des bedre kunde Agt gives de fattiges Gavn og Fordel at vide og ramme, saa er jeg gerne begærende, at for^{ne} visse Indkomst til Aarhus Hospital, som er lige efter denne hosliggende Fortegnelse, maatte anlages og derefter en vis Takst gøres, hvor mange fattige Lemmer som kunde og maatte være der udi Hospitalet, og hvad paa enhver Lem til Underholdning maa godtgøres.

Se Chr. Buur: En Fundats for Aarhus Hospital fra Beg. af det 17. Aarh. i Aa. St. Aa. 1934, S. 110—122.

IX.

Ekstrakt af en af Niels Friis i Aarhus o. 1615 til Kansleren indgiven Erklæring. (R. A.).

Dette er min korte, ydmygelige og underdanige Erklæring imod min kære Lensmand, Velbyrdige Jørgen Kaa's Angivelse.

Derhos som angives, Forstanderen Jørgen Knudsen i Aars Hospital haver solgt mig en Gaard paa de Fattiges Vegne for 100 Rix Daler, saa for-

menes, at for^{ne} Jørgen Knudsen ingen Tilladelse at skulle have haft til forskrevne Ejendom at afhænde, saa haver det sig med samme Køb udi saa Maade tildraget, at der salig Carl Brydske lod forfare, at samme Ejendom var aldeles øde, og de Fattige ikke formaaede den at lade opbygge, befalede den salig Mand Christen Ibsen, Byfoged i Aars, at han skulde tage nogle uvildige Mænd af Tinge, som samme Ejendom paa de Fattiges Vegne skulde syne og vurdere, hvilket og sket er, den at være vurderet for 100 Rix Daler, som er med Tingsvidne at bevise, hvilke 100 Daler Forstanderen fornogen Tid siden, førend Jørgen Kaaes nogen Tid bekom Lenet, har gjort de Fattige Rede og Regnskab for, og findes derfor efter hans Kvitantses Lydelse, for samme 100 Daler at være kvitteret, af Lensmanden og de andre, som Hospitalet havde at forestaa, herhos befindes ogsaa de Forstandere, som haver været udi de andre gode Lensmænds Tider, udi lige Maade at have solgt og skødet bort meget af de Fattiges Ejendom, Gaarde, Haver og Boder, og ikke, det jeg formener, denem at have haft anden Tilladelse uden af de gode Mænd, som haver været Lensmænd, saa dersom det ene Køb mere skal kaldes tilbage end som det andet, det stander til Gud og Øvrigheden.

— — —

Er derfor gunstige og fromme Her Kantsler min ydmyge Bøn og Begæring til Eders Velbyrdighed, det E: V: vilde for Guds Retfærdigheds Skyld og min salige afgangne Husbondes og min fattige Hustrues og smaa Børns Skyld vilde forhjælpe mig fattige Mand til rette, thi Gud, som alting er vit-terligt, ved min Uskyldighed i den Sag, at jeg maatte bekomme eders Velb: gode Skrivelse til Velb: Jørgen Kaaes, efterdi han haver indstillet den Sag til Her Kantslers egen gode Betænkende, jeg vil og gerne være udi den gode Mands Minde, thi Gud ved, jeg ikke vilde gerne trætte med min Øvrighed. Den allermægtigste Gud bevare Her Kantsler under sin Almægtigheds Elskelighed og med længevarende Livs Sundhed længe og vel erholde.

Eders Velbyrdigheds og underdanigste Tjener altid

Niels Friis
udi Aars.

X.

Den aarlige visse Indkomst til Aarhus Hospital o. 1615.

Penninge 52 Dr. 7 Sk. ½ Alb.
Rug 9½ Læst 9½ Td. 1½ Skp.
Byg 10½ Læst 12 Td. 1 Skp.
Havre 5½ Læst 17½ Td.
Byggryn 2 Td.

Smør 6 Td. 1½ Pund 4 Mark.
 Honning 5 Stob.
 Svin 56½.
 Faar og Lam 119½.
 Gæs 16½.
 Høns 37.
 Fodernød 5.
 Sild ½ Td.
 Flynder 3 Td.
 Hestegæsterier 14.

Se Chr. Buur: En Fundats for Aarhus Hospital fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede i Aa. St. A. 1934, S. 110—122.

XI.

Hospitalsfundatsen af 1616—18.

Aarhus Hospitals visse tilliggendes Indkomst, anlagen udi Penninge og derefter takseret, hvor mange Lemmer udi samme Hospital holdes kan, saa vel som og for(e)skreven Forstander(en) en Undervisning, hvorledes han med Indkøb, Udspisning og andet paa de armes Vegne sig skal have at forholde.

Den visse Indkomst, anlagen i Penninge som efterfølger:

Penninge efter Jord(e)bogen	52 Ddr. 7 Sk. ½ Alb.
Rug 9½ Læster 9½ Tønder 2 Skæpper, Tønden 1 Rdr. er	294½ Rdr. 15 Sk.
Byg 10½ Læster 12 Tønder 1 Skæppe, Tønden 1 Rdr. er	390 Rdr. ½ Ort.
Byggryn 2 Tønder, Tønden 2 Rdr. er	4 Rdr.
Havre 5½ Læster 17½ Tønder, Tønden ½ Rdr. er	173½ Rdr. 1 Ort.
Smør 6 Tønder 1½ Pund 4 Mark, Tønden 12 Rdr. er	73 Rdr.
Honning 5 Stobe, Stobet 24 Sk.	1½ Rdr.
Sild ½ Tønde er	1½ Rdr.
Svin 56½, hvert 1 Rdr. er	56½ Rdr.
Faar 2, hvert ½ Rdr. er	1 Rdr.
Lam 117½, hvert 1 Ort er	29 Rdr. 1½ Ort.
Gæs 16½, hver ½ Ort er	2 Rdr. 5 Sk.
Høns 18½ Par, Parret 4 Sk. er	3½ Ort 4 Sk.
Fodernød 5, hvert ½ Rdr. er	2½ Rdr.
Tørre Flynder 3 Tønder, Tønden 2½ Rdr. er	7½ Rdr.
Hestegæsterier 14 er	3½ Rdr.

Summarum

1094 Rdr. 1 Sk. ½ Alb. (eller)
 1367½ Daler Mønt 1 Sk. ½ Alb.

Af for^{ne} Indkomst kan holdes efterskrevne Personer og Lemmer:

Først 10 Personer, som skal betjene Lemmer, som skal være Forstanderen, hans Hustru, en Gaardsfoged, en Kældersvend, to Bryggerspiger, en Kokkevinde, en Mælkedej, en Stuevinde og en Vogndreng. Paa hver af disse Personer beregnes 3 Maaltider Mad om Dagen; (derefter) bekommer en Person et Aar 1040 Maaltider Mad, hvert Maaltid 4 Alb., er 21½ Dr. 10 Sk. 2 Alb.

Samme 10 Personers Kost beløber et ganske Aar 216½ Dr. 10 Sk. 2 Alb. Deres Løn beløber udi Penninge efter denne efterfølgende Takst 81 Dr. — foruden Sko.

For^{ne} 10 Personers Kost og Løn, som er tilsammen 297½ Dr. 10 Sk. 2 Alb. afdrages fra den ganske Hospitals Indkomst, bliver igen 1069½ Dr. 1 Mark 6½ Sk. — Deraf kan holdes Aaret igennem 71½ Lemmer og 1 Lemme i 14 Dage, regnet hvert Lemmes Kost om Aaret 16 Dr. 10 Sk. 2 Alb.

Underretning, hvorledes Forstanderen udi Aarhus Hospital sig udi samme Bestilling og Lejlighed skal have at forholde.

1. Først skal holdes 10 daglige Personer at betjene de arme, som skal være Forstanderen, hans Hustru, en Ladefoged eller Gaardsfoged, en Kældersvend, en Arbejdsdreng, en Kokkepige, en Mælkedej, to Bryggerspiger og en Stuevinde; disse skal have tre Maaltider om Dagen, er om Aaret paa een Person 1040 Maaltider; regnet hvert Maaltid for 4 Alb., kommer een Persons Kost et Aar 21½ Dr. 10 Sk. 2 Alb., beløber for^{ne} 10 Personers Kost et ganske Aar igennem 216½ Dr. 10 Sk. 2 Alb. Mønt, som udi Regnskaberne skal godtgøres og ikke videre.

2. Men dennem til Løn og Pension maa godtgøres, Forstanderen 20 Rdr., Ladefogden og Kældersvenden hver 10 Dr. Mønt, Arbejdsdrengen, Kokkepigen, Mælkedejen, Stuevinden og Bryggerspigerne, hver 6 Dr. Mønt, desligeste et Par Sko, hver af forsk^{ne} Arbejdsfolk, og skal ingen videre Løn tilskrives for^{ne} Personer i nogen Maade, medens dermed at være fornøjet.

3. Dernæst skal ikke tilstedes, at indtage udi Hospitalet til Kost og Seng²³¹⁾ uden tresindstyve Lemmer, efterdi Indkomsten ikke taale kan flere at indtages, og dennem skal gives hver 2 Maaltider Mad om Dagen, er paa een Lemme om Aaret 728 Maaltider, hvert Maaltid 4 Alb.; kommer paa een Lemme 15 Dr. 10 Sk. 2 Alb., saa beløber for^{ne} 60 Lemmers Kost og Underholding et ganske Aar igennem 910 Dr., som udi Regnskabet godtgøres og ikke videre; men naar efter Lejligheden mindre er end 60 Lemmer, da skal ikke videre Mandtal eller Kost regnes end de, som Aaret igennem bliver spist.

4. De arme, som have et Maaltid Mad uden for Hospitalet, deres Navn

²³¹⁾ Der synes at staa senngi.

skal udi Regnskabet rigtig antegnes, saa vel som Sangdegnens Embedsfolk og andre, som bliver spist, som skal inden for hvert Maaltid godtgøres 4 Alb., som for^{net} staar.

5. Skal gives de fattige Lemmer den Underholding og Spise, de med Rette bør have, som er Tirsdagen, Torsdagen og Søndagen til Middag Flæsk, til Aften Kød, de andre Dage Smør, Sild eller anden Fisk, med Kaal, Ærter eller Grød, samt hvis andet Dagene eller Lejligheden udkræver og dennem de forrige Forstanderes Tid er given. Men naar Olden ikke er, at man ikke kan bekomme Flæsk af Skovene, eller til Købs for Penninge, da skal dennem i Sted for Flæsk gives Kød, og dermed skal de lade dennem nøje.

6. Med Udspisningen skal forholdes, saa ikke videre opskrives eller antegnes at være medgangen end de rette Maaltider kan beløbe, agtendes hvert Maaltid for 4 Alb. som for^{net} staar. Dog skal Kornet, som bliver spiset ikke højere regnes eller anslaaes i Penninge end efter den sædvanlige Takst, Rug, Byg oc Malt, Tønden af hver Slags for en Rigsdr. Havre og Havremalt skal Tønden regnes for halvt saa meget, og til hver Ørte Malt skal tages en Skæppe Humle. Og hver Tønne Humle, som forbruges, skal regnes for 2½ Dr. Mønt, og andre Varer skal anslaaes som efterfølger:

1 Tønne Smør 12 Rigsdr.

1 Side Flæsk ½ Rigsdr.

Og hvis Flæsk, som købes ved Vægt, skal ogsaa antegnes, hvor mange Sider det er.

Svinehoveder og Svinerygge, som i Steden for Flæsk bliver spiset, skal regnes Stykket — 4 Sk.

Døebage af Oldensvin skal og spises for Flæsk og ikke regnes for Penninge.

En Krop Nødekød — 3 Dr. Mønt.

En Krop Bukkekød — 20 Sk.

En Krop Lamkød — 12 Sk.

En Krop Gaasekød — 8 Sk.

En Par Høns — 4 Sk.

Saltet Sild, saltet Torsk og saltet Makrel, skal Tønden af hver Slags regnes for — 3 Dr.

Saltet Kolle (Kuller) og saltet Graaseje skal Tønden regnes for 2½ Dr. Mønt.

100 tørre Hvilling for 2 Mark Mønt.

1 Vaag tørre Graaseje for 3½ Mark Mønt.

100 Flynder for 16 Sk.

Hvis andre Varer bliver forspiset, skal regnes som billigt kan være.

7. Hvad som købes, skal tages rigtige Bevise paa, og derhos Pennings

Udgifter ved Dag og Tid at antegne. Desligeste for^{ne} Beviser hos Regnskaberne at til Stede føre.

8. Hvis Korn og andre Varer af Indkomsten, Slagteri og andet, som over den rette Udspisning beholdende bliver, skal sælges efter rette Landkøb og Vorden (Værdien) for samme Vare lige saa udi Regnskabet til Indtægt at føre, som de sælges, som og Personernes Navne, som køber.

9. Skal forholdes med det uvisse, at naar nogen Stedsmaal falder eller Sagefald skal optinges, da skal des Lejlighed først gives Øvrighed til Kende, da hvad der om samme Stedsmaal eller Sagefald bliver besluttet, skal saaledes udi Regnskabet rigtig til Indtægt føres, og der foruden skal den, der fæster eller aftinger, give Forstanderen den tiende Penning²³²).

10. Naar nogen bliver for nogen Sag til Tinge forfulgt, og derudinden nogen Bekostning enten til Breve-Penning eller i andre Maader anvendes, da skal saadan Bekostning ikke skrives de arme til at betale, men den, som for Sagen staar, det selv at udlægge, foruden hans rette Sagefald.

11. Hvis andet uvisse, som kan falde, enten Tiende fra Skanderborg eller formedelst Græsgang, Snagolden, item de fattiges Fordel af Hospitals Frugthave og andet, der fore skal aarligen gøres god Rede og Regnskab og specificeres i Regnskabet, af hvem saadant uvisse bekommes.

12. Hvad som nogen med sig udi Hospitalet indfører, skal rigtigheden antegnes, desligeste hvis de afdøde efterlader, hvad det være kan, skal rigtigheden vurderes og siden udi Regnskaberne forklares.

13. Skal intet gives for de døde at begrave enten Penninge eller andet, efterdi Hospitals Præsten er udi andre Maader af Kong: Mayes: for Hospitals Bestilling og Tjeneste rigelig og nok forsørget.

14. Ingen Bygning udi Aarhus Hospital skal foretages i nogen Maader, førend des Bygfældighed bliver Øvrigheden tilkendegiven, og hvis siden i saa Maader efter uvillige Syn bevilges, det formedelst ringeste Omkostning muligt er at lade forfærdige, hvilket udi Regnskaberne rigtigheden skal antegnes.

15. Forstanderen skal flittigen tilholde de arme og menige Hospitals Lemmer til Guds Frygt med Sang og Læsning Aften og Morgen; desligeste have grandgivelig Indseende, at ingen Utugt eller anden Uskikkelighed gøres eller bedrives, og dersom han nogen grove Laster og Forseelser formærker eller bliver tilvidendes, skal han Øvrigheden det tilkendegive og siden derover straffe enten med Forvisning af Hospitalet eller med Fængsel, eftersom Brøste og Forseelse kan findes.

16. Dersom denne forrige Hospitals Forstander haver solgt og afhændet nogen af de fattiges Gaarde eller Ejendom uden Øvrigheds Villie og Befaling, da skal Forstanderen, som nu er, her med Fuldmagt have saa og Tilforpligt det med Retten igen at indfordre; og synderligen hvis som nu inden fem

²³²) Se S. 135.

Aars Tid findes solgt at være, efterdi udi Hospitalet findes kongelige Forordning, at af Hospitals tillæggendes Gods og Ejendom intet maa afhændes uden højbemeldte K: M: naadigste Villie og Santykke.

Man kan tage fra og lægge til, eftersom det synes bedst og gavnligest, at der omsider maa blive en rigtig Fundats og Forordning om de fattiges Underholdning udi Aarhus Hospital, efterdi der haver til des intet vis(t) været, hvorefter Forstanderen og Lemmerne kunde dennem rette, hvorudover er fundet en stor Urigtighed udi deres Regnskaber og stedse Klagemaal af de fattige.

Efter Chr. Buur: En Fundats for Aarhus Hospital fra Beg. af det 17. Aarh. Aa. St. Aa. 1934, S. 110—122.

XII.

Vi Friderich den Tredie etc. Gøre alle vitterligt, at eftersom Vi nogen Tid forleden naadigst haver anbefalet Os Elskelige afgangne Niels Kragh, da Befalingsmand paa Havreballegaard, som og hæderlig og høylærde Doctor Jacob Matthiesen, Superintendent over Aarhus Stift, at de en tienlig Fundatz paa forbemelte Aarhus Hospital, efter dets Jordbog og Indkomst, paa Vores naadigste videre Ratification, skulde forfatte og opsætte lade, paa det alting sammesteds de Fattige til beste, kunde bringes udi en vis Skik og god Orden; Det og i efterfølgende Maader befindes at være giort og efterkommet, og af forbemelte afgangne Niels Kraghs efterladte Enke, Os Elskelige Frue Jutte Höeg til Trudsholm, og forbemelte Doctor Jacob Matthiesen, underskreven udi Vores Cancellie indleveret, lydende Ord efter andet, som følger:

Haver Vi underskrevne for nogen Tid siden bekommet Hans Kongl. Majest. naadigste Befaling, anlangende, at, efterdi Aarhus Hospitals Fundation er forrykt og bortvendt, Vi derfor med forderligste Os skulde erkynndige om samme Hospitals Tilstand, baade hvis Gods og Indkomme til arme Hielpløse Mennesker udi samme Aarhus Hospital at opholde, er tillagt og nu følger, saavel som og, hvorledes med samme Aarhus Hospitals Indkomme beqvemmeligst kunde forholdes, paa det den de Fattige alleene til beste kunde vorde anlagt og uddelet, samme Hans Kongel. Majest. naadigste Befaling, underdanigst at efterkomme, have vi først med Flid eftersøgt og befundet dette efterskrevne Gods, eftersom det nu forefindes at følge Aarhus Hospital, saasom efterfølger: Ning Herred, Kolt, Jens Jensen halvanden Ørte Byg, halvanden Ørte Havre, een halv Daler Giesterie,, halvanden Mark Enge-Penge, et Brændesvin. Erik Rasmusen halvanden Ørte Byg, halvanden Ørte Havre, en halv Daler Giesterie, halvanden Mark Enge-Penge, et Brænde-Svin. Ingesløw, Søren Jensen, een Ørte Rug, to Ørte Byg, een Ørte

Havre, et Fierding Smør, et Brænde-Svin, halvtredie Mark toe Skl. toe Alb. Giesterie. Mickel Jensen ibid. 2. Ørter Rug, 1. Ørte Byg, 1 Ørte Havre, et Brænde-Svin, een Mark Giesterie, halvtredie Mark to Skl. toe Alb. Enge-Penge. Jens Michelsen een ØrteRug, een Ørte Byg, et Brænde-Svin, een Mark Giesterie, een halv Mark Enge-Penge. Thestrup, Svend Jensen to Ørter Rug, to Ørter Byg, to Ørter Havre, et Fierding Smør, et Brænde-Svin, een Daler Giesterie. Jens Sørensen een Ørte Rug, to Ørter Byg, een halv Daler Enge-Penge, et Brænde-Svin, halvanden Mark tre Skl. een Alb. Giesterie. Maarslet, Jens Olufsen een halv Ørte Rug, een halv Ørte Byg, een halv Ørte Havre, et halv Brænde-Svin, een Mark Enge-Penge, een Mark Giesterie. Erik Sørensen een halv Ørte Rug, een halv Ørte Byg, een halv Ørte Havre, et halv Brænde-Svin, een Mark Enge-Penge, een Mark Giesterie. Opstrup, Rasmus Rasmusen een Ørte Rug, een Ørte Byg, een Ørte tre Skp. Havre, to Tønder Byg-Gryn, een halv Fierding Smør, et Brænde-Svin, fire Skilling Leding. Biøstrop, Anders Jensen Paaske een Ørte Rug, een Ørte Byg, een Ørte Havre, et Brænde-Svin, een halv Daler Enge-Penge. Anders Jensen Paaske af Las Øge-Kræmmers Gaard, een Ørte Rug, een Ørte Byg, een Ørte Havre, et Brænde-Svin, een halv Daler Enge-Penge. Slette, Jens Møller een Ørte Rug, een Ørte Byg, to Ørter Havre, et Brænde-Svin, een Daler Giesterie. Nistrup^{232a}), Jens Rasmusen to Ørter Rug, toe Ørter Byg, otte Tønder fem Skp. Havre, et Brænde-Svin, een Foer-Oxe, tre Mark Slette-Penge, een halv Mark Rix Giesterie. Wormsløf, Erik Sørensen to Ørter Rug, tre Ørter Byg, to Ørter Havre, et Fierding Smør, et Brænde-Svin, een Foer-Oxe, et Lam, to Høns, een Gaas, een Daler Giesterie. Jens Nielsen een Ørte Rug, een Ørte Byg, een Ørte Havre, af brydt Land udi Skoven een halv Tønde Havre, et Fierding Smør, et Brænde-Svin, een Foer-Oxe, et Lam, een Gaas, to Høns, to Mark Giesterie. Rasmus Pedersen af et Gadehuus, een Daler Myndt. Søren Pedersen af et Gadehuus een Daler Myndt. Søren Rasmussen af et Gadehuus een Daler Myndt. Wester-Liisberg-Herred, Elsted, Jens Povelsen halvfierde Ørte Byg, tre Ørter Havre, een Tønde Hveede-Byg, tyve og syv Skp. Byg, Giesterie, et Fierding Smør, et Brænde-Svin, et halv Læs Hø. Seufton, Jens Baltzersen to Ørter Rug, halvtredie Ørte Byg, to Ørter Havre, et halv Fierding Smør, et Brænde-Svin, et Faar, et Lam, een Gaas, fire Høns, en halv Daler Giesterie. Haslef-Herred, True, Niels Jensen to Ørter Rug, halvfierde Ørte Byg, een Ørte Havre, et Fierding Smør, et Brænde-Svin, et Faar hvert andet Aar, et Lam hvert andet Aar, een Gaas, to Høns. Kasted, Søren Jensen een Ørte Rug, halvanden Ørte fire Skp. Byg, een Ørte Havre, et halv Fierding Smør, et halv Brænde-Svin, et halv Lam, een halv Gaas, et Høns. Rasmus Jensen ibid. een Ørte Rug, halvanden Ørte fire Skp. Byg, een Ørte Havre, et halv Brænde-Svin, een halv Fierding Smør, et halv Lam, een halv Gaas, et Høns. Brendstrop, Peder Nielsen af noget Eng i Brendstrop-Mark, een Tønde Byg. Molleropgaard,

^{232a}) Aistrup.

Mogens Pedersen sex Ørter Byg, fire Ørter Havre, et Fierding Smør, et Brænde-Svin, et Faar, et Lam, een Gaas, to Høns, een Daler Giesterie, for een Eng i Molleropgaards Mark, som M. Christen Friis haver fæst, et halv Fierding Smør. Øster-Liisberg-Herred, Eggøe, Niels Jensen tre Ørter Byg, to Ørter Havre, halvanden Ørte Havre Giesterie, to Pund Smør, et Brænde-Svin, et Lam, een Gaas, to Høns. Willads Nielsen ibid. tre Ørter Byg, to Ørter Havre, halvanden Ørte Havre-Giesterie, et Brænde-Svin, et Lam, een Gaas, to Høns, ni Skilling Enge-Penge. Schiødstrop, Niels Lauritzen tyve tyve og een Skp. Byg, een Ørte Havre, et Brænde-Svin, een halv Mark Enge-Penge. Medelbye, Knud Graersen een Ørte Rug, halvtredie Ørte Byg, een Ørte Havre, et halv Fierding Smør, et Brænde-Svin, een Daler Ildebrands-Penge. Knud Nielsen tyve og een Skp. Byg, een Ørte Havre, et Brænde-Svin, een halv Mark Enge-Penge, ert Mark Ildebrands-Penge. Baldskou, Tyge Pedersen af de to Parter af hans Gaard, tre Ørter Rug, tre Ørter Byg, et Brænde-Svin, to Daler Giesterie, een Daler Enge-Penge. Edzigh, Jørgen Andersen een Ørte Rug, een Ørte Malt, een Ørte Havre, et halv Fierding Smør, et halv Brænde-Svin, et halv Foer-Nød, et Stob Honning, et halv Lam, een halv Gaas, to Høns, tre Ørter Giesterie, een halv Mark een Skilling Enge-Penge. Jens Jensen een Ørte Rug, een Ørte Malt, een Ørte Havre, et halv Fierding Smør, et halv Brænde-Svin, et halff Foer-Nød, et Stob Honning, et halv Lam, een halv Gaas, to Høns, tre Ørter Giesterie, een halv Mark een Skilling Enge-Penge. Sønderhald-Herred, Limb, Niels Sørensen een Ørte Rug, to Ørter Byg, et Brænde-Svin, een halv Daler Giesterie, tolv Skilling Enge-Penge. Søbeye, Bertel Pedersen een Ørte Rug, een Ørte Byg, een Ørte Havre, et Brænde-Svin, een halv Daler Giesterie. Peder Andersen ibid. af et Huus een Mark. Mols-Herred, Knebel, Michel Nielsen af een halv Gaard, halvanden Ørte Rug, halvanden Ørte Byg, een halv Ørte Havre, et halv Fierding Smør, et halv Brænde-Svin, et halv Lam, een halv Gaas, een Høne, een Mark Giesterie. Giern-Herred, Laasbye, Rasmus Andersen halvanden Ørte Rug, halvtredie Ørte Byg, een Ørte Havre, et Fierding Smør, et Brænde-Svin, een Mark Gisterie. Jaungyde, Jens Andersen een Ørte Rug, een Ørte Byg, een Ørte Havre, et Fierding Smør, et Brænde-Svin, et Lam, een Gaas, to Høns, een Mark Giesterie. Hatting-Herred, Stengdrop, Niels Andersen een Ørte Rug, een Ørte Byg, een Ørte Havre, et Fierding Smør, et Brænde-Svin, et Foer-Nød, een Daler Giesterie, een Mark Enge-Penge, fire Skilling Erritz-Penge. Galten-Herred, Ginderop, Christen Jensen, to Ørter Rug, to Ørter Malt, een Ørte Havre, et Pund Smør, et Brænde-Svin, een Mark fem Skill, een Alb. Giesterie, halvanden Mark Enge-Penge. Thrustrup, Peder Madtzen een Ørte Rug, een Ørte Malt, et Brænde-Svin, een Mark fem Skill. een Alb. Giesterie, een Mark Enge-Penge, Selling Rasmus Sørensen een Ørte Rug, een Ørte Malt, en halv Fierding Smør, et Brænde-Svin, een Mark fem Skill. een Alb. Giesterie. Saugbroe-Herred, Longaae, Jørgen Nielsen Huusmand halvtredie Pund Smør. HovelbiERG-Herred,

Bøggeschou, Søren Jensen halvanden Ørte Rug, halvanden Ørte Malt, een Ørte Havre, to Pund Smør, et Brænde-Svin, een Mark fem Skill. een Alb. Giesterie. Poul Andersen ibid. halvanden Ørte Rug, halvanden Ørte Malt, een Ørte Havre, to Pund Smør, et Brænde-Svin, een Mark fem Skill. een Alb. Giesterie. Christen Christensen to Ørter Rug, to Ørter Byg, to Ørter Havre, tre Pund Smør, et Brænde-Svin, een halv Daler Giesterie. Jens Christensen af et Huus, een Mark. Renz-Herred, Tostrop, Niels Povelsen een Ørte Rug, een Ørte Byg, een Ørte Havre, et Pund Smør, et Brænde-Svin, een Mark fem Skill. een Alb. Giesterie. Nørre-Herred, Hammeløf, Niels Lauritsen to Ørter Rug, halvtredie Ørte Malt, et Brænde-Svin, een Mark Giesterie, een halv Mark Enge-Penge, forskrevne Niels Lauritsen af een halv øde Gaard halvanden Ørte Rug, halvanden Ørte Byg, et halv Brænde-Svin, sex Skill. Giesterie, sex Skill. Enge-Penge. Sören Andersen tre Ørter Rug, tre Ørter Malt, et Brænde-Svin, tolv Skill. Giesterie, tolv Skill. Enge-Penge. Oluf Rasmusen een Ørte Rug, een Ørte Malt, et Brænde-Svin, fire Skill. Giesterie, fire Skill. Enge-Penge. Jens Jensen Roehoved af een halv Gaard halvanden Ørte Rug, halvanden Ørte Malt, et halv Brænde-Svin, sex Skill. Giesterie, sex Skill. Enge-Penge. Niels Rasmussen Huusmand tolv Skill. Peder Smit tolv Skill. Laen, Sören Skreder halvanden Ørte Rug, halvanden Ørte Malt, et Brænde-Svin, sex Skill. Giesterie, sex Skill. Enge-Penge. Wegersløf, Herr Sören af en halv Gaard tre Ørter Rug, tre Ørter Byg, et halv Brænde-Svin, tyve og otte Skill. Enge-Penge. Ingvord Madtzen og Peder Christensen af en halv Gaards øde Jord paa Wegersløf Mark, som Herr Sören haver Halvparten af, tre Ørter Rug, tre Ørter Byg, et halv Brænde-Svin, tyve og otte Skill. Enge-Penge. Iver Madtzen tolv Skill. Penge, sex Skl. to Alb. Giesterie. Willersøe, Thomas Simonsen tre Ørter Rug, tre Ørter Malt, et Brænde-Svin, et Lam, een Gaas, to Høns, een halv Mark Enge-Penge, een halv Mark fem Skill. een Alb. Giesterie. Joen Rasmusens øde Gaard een Ørte Rug, halvanden Ørte Malt, et halv Brænde-Svin. Dolmer, Peder Pedersen, halvanden Ørter Rug, halvanden Ørter Malt, et Brænde-Svin, een halv Mark fem Skill. een Alb. Giesterie, een halv Mark Enge-Penge. Rasmus Jensen halvanden Ørte Rug, halvanden Ørte Malt, et Brænde-Svin, et Lam, een Gaas, to Høns, een halv Mark fem Skill. een Alb. Giesterie, een halv Mark Enge-Penge. Thue Sörensen af et Huus tolv Skill. Penge. Thoursøe, Ingvord Madsen een Ørte Rug, halvanden Ørte Malt, et halv Brænde-Svin. Woldbye, Peder Udsen halvanden Ørte Rug, to Ørter Malt, ni Havre-Kierve, derfor gives to Skp. Havre, et Brænde-Svin. Jens Troelsen tolv Skill. Jens Sörensen tolv Skill., af et Stykke Jord fire Skill. Sören Baltzersen tolv Skill. Jens Jensen tolv Skill. Peder Rasmusen tolv Skill. Bredstrop, Peder Rasmusen to Ørter Rug, to Ørter Malt, et Brænde-Svin, et Lam, een Gaas, to Høns, een halv Mark fem Skill. een Alb. Giesterie, een halv Mark Enge-Penge. Rasmus Pedersen to Ørter

Rug, to Ørter Malt, et Brænde-Svin, et Lam, een Gaas, to Høns, een halv Mark fem Skill. een Alb. Giesterie, een halv Mark Enge-Penge. Saugstrop, Anders Möller halvtredie Ørte Rug, halvtredie Ørte Byg, et Brænde-Svin, fem Mark Giesterie, een halv Mark Enge-Penge, af Radstrup Mark halv ottende Skepper Rug, et Lam. Sören Ibsen halvottende Skeppe Rug, femten Skilling. Sønder-Herred, Nødager Sogn, Peerstrop, Peder Jensen Rev tre Ørter Rug, tre Ørter Byg, et Brænde-Svin, et Foer-Nød, et Faar, et Lam, een Gaas, to Høns, tyve Eg, een Rixdaler. Jens Pedersen Rev ibid. tre Ørter Rug, tre Ørter Byg, et Brænde-Svin, et Foer-Nød, et Faar, et Lam, een Gaas, to Høns, tyve Eg, een Rixdaler. Løngbye, Rasmus Andersen halvtredie Ørte Rug, halvtredie Ørte Byg, et Brænde-Svin, et Foer-Nød, sex Mark Giesterie. Peder Andersen halvfierde Ørte Rug, fem Ørter Byg, et Brænde-Svin, et Lam. Oxen-Mølle, Niels Lauritsen i Oxen-Mølle, af et Stykke Jord han haver udi Brug, kaldet Gysholt, een Daler. Sømølleholt, Sören Christensen i Sømølle, af et Stykke Jord han haver i Brug, kaldet Sømølleholt, een halv Ørte Rug. Summarum over forskrevne Indkomst, er Rug halvfierde Læster, halvvelte Tønder een Skeppe, Byg og Malt fem Læster, tretten Tønder, een Skeppe, Havre, to Læster sexten Tønder, Byg-Bryn, to Tønder, Smør fire Tønder, halvanden Fierding tre Mark, Honning to Stob, Brænde-Svin halvtredsindstve og halvottende, Faar halvfemte, Lam halvnittende, Gries halvsyttende, Høns tredive og syv, Foer-Øxen tre, Foer-Nød fem, Egh fyrgetiuffue, Høe et halv Læs, Pendinge fyrgetyve og to Daler tre Mark fiorten Skilling Rix. Plou-Havre Seyer Lauritsen Kaae og Johan Utrecht, giver af Ning-Herred aarlig tyve og tre Ørter Havre. Jens Jensen i Rye og Peder Andersen i Fresløf af Hiernsløw-Herred, tretten Ørter fem Skp. Havre. Peder Olufsen i Borrum af Framløw-Herred tretten Ørter Havre. Palli Pedersen i Foulbye af Saubroe-Herred fiorten Ørter Havre. Niels Gørsen i Giern af een Part udi Giern-Herred ni Ørter Havre. Jesper Pedersen i Oustrup af een Part udi Giern-Herred sex Ørter Havre, een Rdrl. Berend Klodt udi Aarhus Mølle af Haslew-Herred fiorten Ørter Havre; Summa paa Plou-Havre er Havre halvfierde Læster, otte Ørter, fem Skepper, Penge een Rixdaler. Jordskyld²³³⁾ af Aarhus Bye, Herr Niels Pedersen i Ebbeltoft, af salig Clemmens Gaard paa Medelgade, Anne Sörens Daatter paaboede, een halv Daler. Michel Langballe af hans Eyendom paa Vestergade fem Mk. Maren sal. Laurids Möllers paa Vestergade af St. Karens Grund paa samme Gade, halvanden Ort. Jens Jacobsen i Stadtzgaard, een Mk. fire szl. Jacob Jensen i Cane af Gregerses Eye, een Mk. Jens Christensen Raadmand af een Grund i Stuidsgade, tyve og otte szl. Niels Kopsætter paa Vester-Gade, een Mk. fire szl. Rasmus Jensen Simbs Hustrue paa Vestergade, af Niels Mahlers Gaard ibid. fire szl. Enevold Bager ni szl. Sal. Oluf Nielsens Hustrue paa

²³³⁾ Om Jordskyldens Oprindelse i Almindelighed se Hofmann, 1. B., S. 51.

Vestergaden, af Klosters-Muuren fire szl., nok af Klosters-Muuren to szl. Niels Bundesen af Klosters-Muuren fire szl. Anders Jensen i Harsløv af Oluf Willadsens Gaard paa Vestergade af Klosters-Muuren to szl. Sal. Sören Frost, af Magdalena Arboes Gaard, een Mf. to szl. Sal. Mester Paaske af Christen Kiedelförers Gaard paa Medelgade, een Mk. Hans Jensen paa Broebierg, af Christen Seilings Hauge, fire szl. Knud Pedersen af Maren Peder Ribers Gaard, een Mk. Jens Basballe af Peder Basballes Eyendom ved Møllen, tyve og otte szl. Kirsten Pouls Daatter sal. M. Christen Hansens, af Herr Jens Lunduns Boeder og Hauge bag Klosteret, to Mk. Hans Malling paa Broebierg af Christen Seilings Hauge, som Rasmus Thestrup udgiver, een Mk. Maren Olufs Daatter sal. Niels Ibsens paa Medelgade, af en Have uden Medelgade, ligger til Karen Bygs Eye, tolv szl. Nok af en Have 4. szl. Christen Ibsen af JörgenSmits Gaard paa Broebierg, to Mk. fire szl. Christen Feldbereder bag Klosteret, af Kloster-Muren fire szl. Rasmus Skriver af Mathises Huus, halvanden Mk. Sal. Villem Vorm een Mk. Sören Vroel ved Aaen een halv Mk. Maren sal. Lauritz Möllers paa Vestergade, af et Stykke Jord af Klosters Hummel-Hauge to szl. Summa Jordskyld er Penge halvottende Daler tretten szl. Rix. Gives af Mølle-Engen aarligen fyrretyve Rixdaler. Af to Gaards Avl som ligger udi Aarhus Mark, otte Rixdaler. Af Klosters Hummel-Hauge, som Hospitals-Forstander er forundt for aarlig Afgift efter denne Dag, otte Rixdaler. Penge, som annammes af en Part Hospitals langt boesiddende Tienere: Nørre Herred, Hammeløf, Sören Andersen to Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, halvanden Mk. Veed-Penge, tolv szl. Tærsk-Penge. Niels Lauritsen to Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, halvanden Mk. Veed-Penge, tolv szl. Tærsk-Penge. Niels Lauritsen og Jens Roehoved, af en øde Gaard, to Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, halvanden Mk. Veed-Penge, tolv szl. Tærsk-Penge. Oluf Rasmusen een Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, een halv Mk. Veed-Penge. Peder Smedt Huusmand een halv Daler Giernings-Penge. Niels Rasmusen een halv Daler Giernings-Penge. Niels Rasmusen en halv Daler Giernings-Penge. Laien, Sören Skræders to Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, een Mk. Veed-Penge, tolv szl. Tærsk-Penge. Weggersløw, Iver Madsen Gade-Huusmand, een Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, tholff Skilling Tærsk-Penge. Willersøe, Thomas Simonsen to Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, halvanden Mk. Veed-Penge, een halv Mk. Tærsk-Penge. Dolmer, Peder Pedersen to Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, een Mk. Veed-Penge, 12 szl. Tærsk-Penge. Rasmus Jensen to Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, een Mk. Veed-Penge, tolv szl. Tærsk-Penge. Thue Christensen Husmand een halv Daler Penge. Thoursøe, Ingvord Madsen een Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, een halv Mk. Veed-Penge, een halv Mk. Tærsk-Penge, Woldbye, Peder Udsen to Mk. Høst-Penge, een halv

Mk. Enge-Penge, een Mk. Veed-Penge, tolv szl. Tærsk-Penge. Jens Troelsen een Mk. Høst-Penge, een halv Mk. fire szl. Enge-Penge, een halv Mk. Tærsk-Penge. Jens Sörensen een Mk. Høst-Penge, een halv Mk. fire szl. Enge-Penge, een halv Mk. Tærsk-Penge. Sören Baltzersen een Mk. Høst-Penge, een halv Mk. fire sz. Enge-Penge, een halv Mk. Tærsk-Penge. Jens Jensen een Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, een halv Mk. Tærsk-Penge. Peder Rasmusen een Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, een halv Mk. Tærsk-Penge. Bredstrup, Peder Rasmusen to Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, to Mk. Veed-Penge, tolv szl. Tærsk-Penge. Rasmus Pedersen to Mk. Høst-Penge, een halv Mk. Enge-Penge, to Mk. Veed-Penge, tolv szl. Tærsk-Penge. Hovelbjerg-Herred, Bøgeschou, Sören Jensen ni Mk. Rix. Poul Andersen ni Mk. Rix. Christen Christensen ni Mk. Rix. Rends-Herred, Thostrup, Niels Povelsen een Daler Penge. Giern-Herred, Laasbye, Rasmus Andersen halvanden Mk. Ploug-Penge, to Mk. Møg-Agen, tolv szl. Tærsk-Penge. Jaungyde, Jens Andersen halvanden Mk. Ploug-Penge, to Mk. Møg-Agen, tolv szl. Tærsk-Penge. Galthen-Herred, Ginderop, Christen Jensen halvanden Mk. Ploug-Penge, to Mk. Møg-Agen, tolv szl. Tærsk-Penge. Thrustrup, Peder Madsen een Mk. Harre-Penge, een Mk. Møg-Agen, een Mk. Tærsk-Penge. Selling, Rasmus Andersen een Mk. Harre-Penge, een Mk. Møg-Agen, tolv szl. Tærsk-Penge. Saubroe-Herred, Lyngaae, Jörgen Nielsen Huusmand een halv Daler. Mols-Herred, Knebel, Michel Michelsen halvanden Daler Penge. Hald-Herred, Limb, Niels Sörensen halvanden Daler. Ning-Herred, Biødstrup, Anders Paaske een Daler Penge. Øster-Liisberg-Herred, Edsigh, Jörgen Andersen thoe Daler. Jens Jensen to Daler. Aarhus-Gaard, ti Courant Daler. Summa Penge fyrgetyve og to Daler, een halv Mark; fra Gaarden ti Courant Daler. Annammes aarligen fra Gaarden²⁹⁴), som Kongelig Majest. naadigst haver lagt til Hospitalet, fire Læster Rug, fire Læster Byg, een Tønde Smør, et hundrede Lam, ti feede Svin naar Olden er. Tiender, som er lagt til Hospitalet. Ning-Herred, af Aarhus-Gaard, for Koldt- og Holm-Sogne Tiende, efter Kongelig Mejest. Brev, to Ørter Rug, to Ørter Byg, to Ørter Havre. Kold-Sogn Tiende, Kongelig Majest. Anpart, som aarligen oppebæres til Hospitalet, er bortfæst efter Jens Christensens Død, til Sogne-Mændene, og skal de deraf aarligen udgive Tolv Tønder tre Skepper Rug, tredive og otte Tønder to Skepper Byg. Tiende Korn af Trandberg Sogne-Mænd, halvsyvende Ørte Rug, halvsyvende Ørte to Skp. Byg. Tiende-Korn af Holm Sogne-Mænd, fire Ørter Rug, fire Ørter Byg. Tiende Korn Wibye Sogne-Mænd, fire Ørter Rug, halvsyvende Ørte Byg. Haslef-Herred, Weilbye Sogne-Mænd, fem Ørter Rug, otte Ørter Byg. Wester-Liisberg-Herred, Søften Sogne-Mænd, sex Ørter Rug, sex Ørter Byg. Grundfør Sogne-Mænd, halvottende Ørte Rug, sex Ørter Byg. Summarum over Tienderne, Rug halvanden Læster, otte

²⁹⁴) Aarhus Gaard eller Havreballegaard, nu Marselisborg.

Ørter²³⁵), ni Skepper. Byg halvtredie Læster, halvfierde Ørter, to Skepper. Havre to Ørter.

Anlangende Os at erkyndige, hvorledes een Foundation best kunde befattes, efter hvilken med samme Godsets Udspiisning beqvemmeligst, og de Fattige nyttigst forholdes kunde, eragte Vi, paa Kongelig Majest. naadigste Behag, bemelte Hospital til Gavn og Nytte at skulle vorde:

1.) At ovenskrevne Indkomst, Landgilde, Jordskyld, Tiender, Ploug-Havre og alle andre Afgifter, med hvad Navn de og her tilforn nævnede ere og nævnes kunde, Aarhus Hospital naadigst maatte vorde confirmeret, uigienkaldeligen til ævig Tid at maae følge og blive til fattige og skrøbelige Menneskers Underholdning der sammesteds, og at samme Afgifter, enhver eftersom den beskaffet er, Jordskyld og Landgilde efter Recessen, Tiender endelig og i det seneste aarligen inden Fastelavns Søndag forsvarligen erlægges og ydes, hvor som helst forordnede Hospitals-Forstanderen dennem udi Aarhus Bye forevisendes vorder, under deres Stedets Forbrydelse.

2.) Naar nogen ved Døden afgaaer, som med nogen af forskrevne Indkomster haver været forleent, eller haft i Fæste, det være sig Tiender, Ploug-Havre eller hvad andre Hospitals-Gaarde og Tillæg, at da Forstanderen, som dertil forordnet vorder, med første Leylighed udi Lehnsmandens og Biskoppens Overværelse, og med deres Bevilgning og Samtykke, samme Tiender, Ploug-Havre, Gaarde og hvad Navn det have kand, igien bortfæster til den, som mest deraf give vil, og bemelte Stedsmaal flittigen indfordrer, og sig til Regnskab fører, at det allene til de Fattiges Beste henvendes, og ingenlunde til nogen anden Brug forventes.

3.) Paa det forskrevne Aarhus Hospital tillagde Rente, kunde udi alle Maader anvendes paa de Fattige, saa dennem intet deraf skulde forkortes eller fragaae i mindste Maade, at der da forordnes og beskikkes af Lehns-Manden paa Aarhus-Gaard, den som nu er eller herefter kommendes vorder, en gudfrygtig, from, forstandig og trofast Mand, som i Aarhus er boesiddende, som skal være Forstander i forskrevne Hospital, og have god grandgivelig Indseende med Hospitalets Indkomme, at den rettelig anlægges og despenseres, samt og Bygningen, at den holdes ved god Hævd og Lige, saa at alting gaaer ligeligen og vel til, og de Fattige til rette Tide bekomme, hvis Penge dennem til deres Underholdning er tilforordnet, eftersom nu forefindes, og af hoylovlig Ihukommelse Konning Christiano 4to nyttigst eragtet er, adskillig Undersleb at forekomme.

4.) At Forstanderen forpligtes til at affordre og indkræve alt hvis Rente Hosptalet befindes tillagt, hvad Navn det have kand, samt og tilhielper at

²³⁵) En Ørte Rug regnedes 10. Skp., Byg 12. Skp., men Havre 20. Skp. See A. BERNST. D. og N. frugtb. Herl. 2. Part p. 95. og 169.

forsvare Hospitalets Bønder og Tienere, til Herreds-Tinge, Lands-Tinge og andensteds, hvor behov giøres, saavidt retmæssig er, og saa lade sig alting være befalet med fornævnte Indkomst og Rente, at den de Fattige allene til Gavn, Beste og Fordeel anvendes, og ingenlunde til nogen anden Brug forventes, hannem selv til Profit eller Baade i nogen Maade.

5.) At bemelte Hospitals-Forstander tilholdes aarligen at sælge Hospitals Korn og Indkomme, efter det Kiøb, som Lehnsmanden med Capitulet sammesteds efter Recessen, Kirkernes Korn taxerer for, og siden til Philippi Jacobi Dag at giøre rigtig og klar Reede og Regnskab for ald Udgift og Indtægt, saavel den uvisse Stedsmaal, Sagefald, Oldengield, Skovskade, item Brøde-Penge af dem, som uafvidendes ligge deres egne Børn ihiel og deslige meere, som og den visse efter Jordbogen, og det udi Lehnsmandens, Superintendentens, Residentium Canonicorum og Borgemesternes udi Aarhus, deres Nærværelse, som og hannem derimod med nøyagtige Qvitteringer have at forsikre, naar Regnskabet med saadan Flid og alvorlig Vindskibelighed er overhørt, som de ville for Gud den almægtigste ansvare, og for den Christen høye Øvrighed være bekendt.

6.) Hvorimod naadigst kunde bevilges, at Forstanderen til den frie Huusværelse han udi Hospitalet nyder, med nogen Løn kunde betænkes, eftersom Lehnsmanden og Biskoppen med hannem best og beqvemmeligst derom accordere kunde.

7.) Naar nogen ved Døden afgaaer af dem, som saadan Almisse udi Hospitalet nydet haver, da Forstanderen ingen at indtage udi fornævnte Hospital, med mindre den samme udi Sandhed befindes, at være en Hospitals-Lem, og den af hannem Lehnsmanden og Biskoppen forestilles, og dem kiendes at være Almisse værd, saa at han herudinden sig intet, uden deres Sigelse, Bevilgning og Samtykke foretager. Dersom de deraf blive bevilgede for deres Skrøbeligheds skyld at indlades, enten selv kunde have nogen ringe Middel, naar de annammes, eller och her effter den Dag nogen Middel ved Arv eller i andre Maader forhverve kunde, da at Hospitalet dertil at være berettiget, og Forstanderen det til sig at annamme, og sig til Regnskab føre, saavel Arv og hvis forhverves kand, saasom hvis Formue de kunde have, naar som de indtages.

8.) De som ved Døden afgaaer, kunde for hvis de have efterladt, tarveligen bestædiges til Jorden, og hvis som tilovers kunde være, annammer Forstanderen paa Hospitalets Vegne og fører sig til Regnskab, men de, som ey efterlader sig det de kunde begraves for, dem maae Forstanderen med nødtørftig Lig-Kiste og Lagen forsyne, og med Lig-Prædiken og nogen ringe Sang til Jorden befordre, som hannem maatte gotgiøres.

9.) Fremdeeles paa det de Fattige altid selv kunde have deres egen Prædikant udi Hospitalet, som kunde tvende sinde om Ugen, og ellers hver Søndag og Helligdag prædike for dennem, og dem med det Høyyværdige Christi Nadveres Sacramente betiene, samt og de Syge udi deres Svaghed ofte besøge, trøste, undervise og husvale, da naadigst at maatte bevilges, at samme Hospitals-Præst følger det Vicarie, som samme Bestilling hidindtil følget haver, med hvis anden Rente han hidindtil efter sit Kalds-Brevs Lydelse nydet haver.

10.) Tallet anlangende, da, eftersom Lehnsmanden og Biskoppen sig antager dermed at have Indseende, at af forskrevne, som ey er til anden Brug forordnet, end at de Fattige deraf skal underholdes, derfor saa mange i Hospitalet underholdes, som de fleest kunde og mueligst være kand, eftersom Hospitalets Indkomme kand tilstrække, og derfor, naar nogen ved Døden afgaaer, da med god Betænkende andre, som ere rette Hospitals-Lemmer, til fornævnte Almisse, uden ald Forhaling befordre.

11.) Og paa det altingest kand gaae des skikkeligere til, eragtes raadeligst, at Biskoppen i Aarhus-Stift eengang om Aaret Hospitalet besøger, at erfare, hvorledes alting ved Magt holdes, og saafremt han fornemmer nogen Forsømmelse at være paa Færde, da Lehnsmanden der paa Lehnet sligt at lade forstændige, at derpaa betimeligen kand raades Bod, med hvis andet meere, som den christelige høye Øvrighed udi gudelig Betænkende naadigst kunde eragte til Guds Æres Forfremmelse, og de Fattiges Husvalelse kunde være nyttigt og nødvendigt.

Jutte Höeg, Sal. Niels Kraghs²³⁶). Jacob Mathiesen, D. h. A.

Da ville Vi forbemelte giorte Foundation, eftersom den her oven findes indført, udi alle dets Ord, Clausuler og Puncter, naadigst haver confirmeret, fuldbyrd og stadfæst, den og hermed confirmerer, fuldbyrder og stadfæster, saa alle og enhver, som det vedkommer, sig tilbørligen derefter skal vide at rette og forholde. Forbydendes alle og enhver herimod, eftersom forskrevet staaer, at hindre eller udi nogen Maade Forfang at gjøre, under Vor Hyldest og Naade. Givet paa Vort Slot Kiøbenhavn den 26de Februarii Anno 1651.

Under Vort Signet.

FRIDERICH.

(L. S.)

Efter Hofmann, II. B., S. 119—133, rettet efter Originalen i L. A.

²³⁶) R. Raad Niels Kragh, som var Befalingsmand paa Havreballegaard, døde den 23. May 1650 i sit Alders 77. Aar. Se Hofman, 2. B., S. 132.

Udi fornævnte over Aarhus-Stifts Fundatzer, i følge Kongelig aller-naadigst Befaling af 11. May 1742, forfattede Designation, som af Hans Excellence Herr Vice-Stadtholder Jacob Benzon, da han var Stiftbefalings-Mand over Aarhus-Stift, og Hans Høyærværdighed Herr Biskop Peder Hygom er underskreven, findes videre saaledes, som følger, anført: Denne høyprikelige Foundation haver 10. Aar derefter paa forhen beskrevne Maade, ved Havreballegaard's Afhændelse taget saadan Skade og Afgang, som aarlig præter propter kand beregnes til den Summa 450. Rdlr., hvorover Hospitalet, som tilforn kunde underholde 90. til 100. Lemmer, kand nu neppelig tage imod det halve Tal.

Nu^{236a}) er den generale Summa paa Hospitalets Indkomster bestaaende: (1) Udi de forhen nævnte 6. Konge Rug- og Byg-Tiender. (2) Udi 13. Sogners og 1. Byes Qvæg-Tiende. (3) Udi endeel Bøndergods af Hartkorn 319. Tønder 2. Fierd. 2 Alb. Og (4) Interessen af en samlet Capital paa 1500. Rdlr.

XIII.

Vi Frederik den Syvende,
af Guds Naade Konge til Danmark, de
Venders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsteen,
Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg.

Gjøre vitterligt: Vor Justitsminister har allerunderdanigst foredraget Os, at der alt i længere Tid have været førte Forhandlinger angaaende Affattelsen af en ny Fundats for Hospitalet i Vor Kjøbstad Aarhus, da de i den ældre Fundats af 26. Februar 1657 indeholdte Bestemmelser ere høist ufuldstændige. Da Vor Justitsminister derhos har forebragt Os, et Udkast til en saadan ny Fundats, saa ville Vi efterat have taget denne Sag under allerhøieste Overveielse allernaadigst approbere nedenauførte Fundats for Aarhus Hospital.

§ 1.

Stiftelsen har til Formaal at give værdige Trængende af begge Kjøn, der ere hjemmehørende i Aarhus Stift, Husly, Varme, Lys, Vadsk, Klæder og Underholdning, samt Sygeforpleining, Lægehjælp og Medicin.

Antallet af de faste Lemmer bestemmes indtil videre til 28, hvoraf i Reglen 12 bør være af Mandkjøn og 16 af Quindekjøn, hvilket dog kan modificeres efter Hospitalets Leilighed.

De i Hospitalet værende Sindssvage skulle overføres til Randers Hospital saafremt dette er istand til at modtage dem, hvorefter de nuværende Daarekamre bliver at nedlægge og omdanne til Lemmestuer eller andet Brug. Den

^{236a}) 1756.

Forpligtelse, der ifølge Cancelli-Skrivelse af 23de August 1831 paahviler Aarhus Hospital til at modtage, som fritliggende, 2 Sindssvage, respective for Aarhus og Skanderborg Amter skal ligeledes overgaae til Randers Hospital, dog at belæggelsesretten fremdeles tilkommer de paagjældende Amter.

§ 2.

For at kunne optages som Lemmer i denne Stiftelse udfordres, at de Paagjældende, ifald der var Spørgsmaal om Fattigforsørgelse, maatte anses hjemmehørende i en Commune i Aarhus Stift, samt at de formedelst Alder eller Skrøbelighed ere ude af Stand til selv at skaffe sig fornødent Udkomme, og godtgjøre at have ført en sædelig og ustraffelig Vandel. I Reglen maa ingen optages som Hospitalslem i en yngre Alder end 60 Aar for Mandfolk og 50 Aar for Fruentimmer. Undtagelse bør kun finde Sted med Hensyn til Personer, der ere beladte med en særdeles legemlig Svaghed, saasom Blindhed eller stor Vanførhed. Personer, der lider af smitsom eller vederstyggelig Sygdom, hvorved de vilde falde Hospitalslemmerne til Besvær, maa ikke optages i Stiftelsen, ei heller de som mangle Fornuftens Brug.

Stiftelsen er nærmest bestemt for saadanne værdige Trængende, som efter den bedre Livsstilling, hvori de forhen have levet, vilde blive lidende fremfor Andre, ifald de ingen anden Hjælp kunde faae, end den, det almindelige Fattigvæsen kan yde, hvorimod saadanne Personer, der efter deres Stilling snarere egner sig til at henvises til Forsørgelse af det almindelige Fattigvæsen, ikkun undtagelsesvis bør optages i Stiftelsen.

§ 3.

Ansøgninger om Optagelse i Stiftelsen stiles til Directionen, som bortgiver de ledige Pladser. Over Supplicanterne til disse skal Forstanderen føre en Fortegnelse, paa hvilken han i Extract anfører det Vigtigste, af hvad ifølge Ansøgningerne og de med samme fulgte Bilag eller ifølge hans egen Undersøgelse er at bemærke om Supplicanterne. Naar en Plads er ledig, indsendes denne Fortegnelse tilligemed Ansøgningerne og deres Bilag samt en Indstilling om Pladsens Bortgivelse gennem Inspectionen, der afgiver sin Betænkning over de af Forstanderen Indstillede, og selv er berettiget til, om den finder sig dertil foranlediget, at gjøre en ny Indstilling til Directionen.

§ 4.

Hospitalslemmerne skulle alle boe i Hospitalet, under det Tilsyn, som findes nødvendigt, for at man kan forvise sig om, at de ere værdige til Forsørgelse af samme.

De Understøttelsesportioner, der hidtil har været tilstaaede Personer uden for Hospitalet, skulle, efterhaanden som de bliver vacante, inddrages.

§ 5.

De, som optages i Hospitalet, skulle, ifald de ere i Stand dertil, selv medbringe Sengeklæder, Lagener og et passende Meubel til at opbevare deres Klædningsstykker. Alle Obligationer og andre Gældsbeviser, som de maatte eie, saavel som de Capitaler, de senere maatte arve, afleveres strax mod behørig Tilstaaelse, til Hospitalsforstanderen. Capitalerne gjøres frugtbringende, og Gældsbeviserne opbevares i Hospitalets Kasse, efterat de af Direktionen have erholdt Paategning om, at de ei uden dens Samtykke maae pantsættes, afhændes eller quitteres. Det vedkommende Hospitalslem nyder, saalænge det lever, Renten af saadanne Midler. Alt hvad et ved Døden afgaaet Hospitalslem efterlader sig, tilfalder Hospitalet.

§ 6.

Ønsker noget Hospitalslem at udtræde af Hospitalet, har det derom at indgive Ansøgning til Directionen, som er berettiget til at bevilge samme og tillade, at Lemmet medtager, hvad det har medbragt i Hospitalet eller senere erhvervet. Herfra undtages dog, med mindre det ved speciel Resolution af Justitsministeriet anderledes bliver bestemt, den Arv, som maatte være tilfalden Hospitalslemmet efter dets Optagelse i Hospitalet, hvilken i Overensstemmelse med Forordningen af 5te December 1749 tilhører Hospitalet, dog saaledes, at den Paagældende nyder Renten af samme sin Livstid.

§ 7.

Det er ikke Hospitalslemmerne tilladt at indtage deres Børn eller Andre til sig i Hospitalet.

§ 8.

Intet Lem maa mod Lovens 2—19—7 gaae meget omkring i Byen, hvorover Hospitalsforstanderen har at vaage, og al Udgang kan paa een eller flere Uger efter Omstændighederne ganske forbydes dem, der misbruger deres Tilladelse til at gaae ud. Reisetilladelser kunne meddeles af Inspektionen. Reiser noget Lem bort uden Tilladelse eller bliver længere borte, end det er tilladt, uden at melde lovligt Forfald, kan det af Direktionen udelukkes af Stiftelsen.

§ 9.

Alle Hospitalslemmer, der ere istand dertil, skulle i Reglen være tilstede under Gudstjenesten, saa ofte samme holdes.

§ 10.

Naar et Hospitalslem dør, forholdes med dets Begravelse i Overensstemmelse med Lovens 2—19—13.

§ 11.

Overensstemmende med Lovens 2—19—8, ere alle Hospitalslemmer forpligtede til at gjøre, hvad de kunde til Gavn for hinanden indbyrdes og for Hospitalet. Navnlig skulde de være behjælpelige med at passe de Syge og med Madlavning, Rengjøring og Vadsk m. v. Men maa fornødent gjøres, kan efter Lægens og Hospitalsforstanderens Foranstaltning antages Vaagekoner eller Sygevogtersker mod billig Betaling for ethvert særskilt Tilfælde.

§ 12.

Hospitalslemmerne have at udvise et ordentlig og sædeligt Forhold i alle Maader og at vise Lydighed mod Hospitalets Forstander som deres nærmeste Foresatte. Skulde nogen finde sig forurettet ved det, som af ham anordnes, kan den Paagjældende derom føre Anke til Inspectionen, men har, indtil denne har resolveret i Sagen, at rette sig efter hvad af Forstanderen er anordnet.

Skulde noget Hospitalslem, uagtet Forstanderens Formanniger og Advarsler, udvise et uordentligt Forhold, fortrædige andre Hospitalslemmer eller gjøre sig skyldig i Drukkenskab, Overhørighed eller endog Opsætsighed mod Forstanderen, eller i andet pligtstridigt Forhold, eller i nogen Forbrydelse, har Forstanderen strax at tage de fornødne Forholdsregler og uden Ophold at anmelde Sagen for Inspectionen, som foretager de efter Omstændighederne videre anordningsmæssige og passende Skridt til, at den eller de Paagjældende enten gives en Irettesættelse, eller efter Beslutning af Direktionen udelukkes af Stiftelsen eller overgives til Øvrigheden til videre Foranstaltning.

§ 13.

Med Hensyn til Hospitalsforstanderens Udnævnelse bliver at forholde overensstemmende med den allerhøieste Resolution af 24. September 1822. Naar han er udnævnt, bliver hans Bestalling paa lovbefalet Maade at thinglæse til Sikkerhed for de ham betroede Oppebørsler.

Hans nærmeste Pligter ere følgende:

- a) Han oppebærer Stiftelsens løbende Indtægter og meldeler derfor Quitting, ligesom han og modtager Indbetalinger af Capitaler, Kjøbssummer o. s. v., naar Ordre dertil af Stiftelsens Direction er udstedt. Ligeledes udbetaler han Stiftelsens reglementerede Udgifter, saavelsom dem, til hvis Udbetaling der, enten med speciel Udgiftsordre eller ved nogen Bestemmelse i denne §, er givet ham Hjemmel.
- b) Med Embedstiltrædelsen meddeles ham at Inspectionen en Fortegnelse over Hospitalets Kapitaler, Activer, Renter og øvrige Indtægter, hvilken han tilfører den Tilgang eller Afgang, som forefalder, samt en Fortegnelse, over Hospitalets reglementerede Udgifter. Med hvert Aars Regn-

skab fremlægger han en Activliste over Capitalerne samt documenterer forøvrigt det Fornødne i Henseende til Indtægter og Udgifter.

Udebliver nogen over rette Forfaldstid, med hvad han har at yde til Stiftelsen, har Forstanderen derom at gjøre Indberetning til Inspectionen, som, i fornødent Fald med Directionens Approbation meddeler ham Ordre til de Foranstaltninger, han har at træffe imod de Resterende.

Naar Kassebeholdningen overstiger 300 rdl., gjøres derom ligeledes Anmeldelse til Inspectionen, som tager det overskydende Beløb under Bevaring i en dertil anskaffet lukket Pengekasse, der skal være forsynet med 3 forskjellige Laase. Af de dertil hørende 3 Nøgler skulde tvende af Inspectionens Medlemmer og Forstanderen have hver een. I Kassen, der indtil videre henstaaer hos Hospitalsforstanderen, gjemmes iøvrigt Obligationer, Jordebog, Adkomster og andre vigtige Documenter, hvorover en Fortegnelse nedlægges i Kassen, og Gjenparter afgives til Directionen og Inspectionen. Over denne Kasse bør Inspectørerne i Forbindelse med Forstanderen holde en Bog, hvori nøjagtigt indføres, hvad der nedlægges i og udtages af Kassen.

- c) Han bestyrer som Forvalter Hospitalets Jordebog, oppebærer Indtægterne deraf og opfylder de en Godsforvalter paaliggende Pligter. Det samme gjælder om de Hospitalet tilhørende Tiender og den saakaldte *Plovharve*. Ved Fæsteforandringer indsender han til Inspectionen sit Forslag til Bortfæstning eller Afhændelse, hvorefter denne indstiller Sagen til Directionen.
- d) Han fører Tilsyn med nye Bygningers Opførelse og de gamles Vedligeholdelse, holder nøiagtig Rigtighed, og har Tilsyn med Materialier og Inventarium. Inden hvert Aars 1ste April indsender han Overslag over de fornødne Reparationer ved de Hospitalet tilhørende Bygninger, med sin Betænkning, til Inspectionen, som kan tage Bestemmelse med Hensyn til alle Arbeider, der ikkun vedkommer den sædvanlige aarlige Vedligeholdelse, men om alle extraordinaire Arbeider og i det Hele om Arbeider af nogen Betydenhed, har at gjøre Indstilling til Directionen.

Smaa Reparationer, som ikke overstiger 20 rdl., kan Forstanderen, naar de ikke taaler Opsættelse, foranstalte uden Approbation, imod at være ansvarlig for, at de være fornødne, og Priserne billige, hvorom han snarest muligt har at legitimere det Fornødne for Inspectionen.

- e) Regnskabet over Hospitalets samtlige Indtægter og Udgifter, som afsluttes til hvert Aars 1ste Mai, aflægger han inden paafølgende Juli Maanedes Udgang og afleverer det til den Tid til Inspectionen, forfattet in duplo, med alle dets Bilag. Ligeledes indsender Forstanderen til Inspectionen inden 8 Dage efter hvert Quartals Udløb Quartals-Extract og har iøvrigt at underkaste sig de Regler med Hensyn til sit Regnskabs-

væsen og de Tvangsmidler, som for kongelige Regnskabsførere ere eller blive bestemte.

- f) Det paaligger Hospitalsforstanderen, som lønnes af Stiftelsen, at vaage over Alt, hvad der angaar Hospitalets Interesser, hvorfor det paa det strengeste forbydes ham at tage Gave eller Tiereste af Hospitalets Bønder, Debitorer, Haandværkere eller Andre, der staar i lignende Forhold til Hospitalet, i hvilket Fald han kan vente at blive afskediget og *eventualiteter* tiltalt til Undgjældelse efter Lov og Anordninger. Han er pligtig at modtage alle Stiftelsens vedkommende Forstillinger og Begjæringer, hvilke han mod sin Erklæring har at tilstille Inspectionen, som den Autoritet, han nærmest er undergiven.
- g) Han har at drage Omsorg for Lemmernes Tarv, og i Særdeleshed at sørge for, at de Syge og Svage ikke savne fornøden Hjælp samt at Underholdningen og Forplejningen i Stiftelsen i det Hele er forsvarlig, hvorfor han i det Mindste een Gang daglig skal indfinde sig i enhver af Lemmestuerne. Han har ogsaa at holde over god Orden og sømmeligt Forhold i Stiftelsen, og, naar Vanskeligheder møde ham, at andrage saadant for Inspectionen. Han bør derfor paase, at Stiftelsens underordnede Betjente opfylder deres Pligter, og, forsaavidt disse af ham selv ere antagne, træder han dem i Husbonds Sted.
- h) Forstanderen holder Journal og Copibog over alle til ham indkomne Breve og Forestillinger, hvilke han, naar forlanges, skal forevise for Directionen og Inspectionen.
- i) Foruden de for Stiftelsens Jordegods befalede Protocoller, haver han ogsaa at føre en rigtig Kassebog over Stiftelsens Indtægter og Udgifter, med Hensyn til hvilken der forholdes efter Forordningen om Kasse- og Regnskabsvæsenet i Almindelighed af 8. Juli 1840 § 23 samt de andre Bøger, som af Inspectionen og Directionen maatte anses fornødne til yderligere Betryggelse for Orden og til Bequemmelighed for Tilsynet.
- k) Fremdeles har Forstanderen at føre Tilsyn med Stiftelsens Panter og at forvise sig om Rigtigheden af de Taxationer, som optages over Ejendomme, der pantsættes til Stiftelsen, og saaledes ved Udlaan paase dens Tarv. Ligeledes bør han udføre Stiftelsens Rets-sager, saafremt Directionen ikke maatte finde det hensigtsmæssigere at overdrage dem til en Procurator, og ialtfald møde i vedkommende Forligelsescommission naar denne holdes i Aarhus eller indenfor en Cmkreds af 4 Mile, og ved stedfindende Fogedforretninger, forsaavidt disse forefalde i Aarhus eller paa et Sted, som ikke er over 4 Mil fra denne Kjøbstad.
- l) Endelig har Forstanderen iøvrigt at udføre Alt, hvad der efter Lov og Anordning samt Forholdets Natur kan paaregnes til en Hospitalsforstanders Embede, og som saadan at følge de Bestemmelser, der af In-

spection og Direction maatte paalægges ham med Hensyn til Hospitalets Bestyrelse.

§ 14.

Hospitalsforstanderens Løn er for Tiden bestemt ved den ham meddelte Bestalling, men, naar den nuværende Forstander afgaar, ville Lønningsforholdene nærmere blive at regulere efter Indstilling fra Directionen.

Enhver, der herefter beskikkes til Hospitalsforstander, har forinden han tiltræder sit Embede, at aflevere til Inspectionen til Vedlæggelse i den i § 13 litr. b. omhandlede Kasse, som Sikkerhed for de ham betroede Oppebørsler, 2000 rdl. i kongelige Obligationer eller andre af de i Forordningen af 8. Juli 1840 angaaende det offentlige Kasse og Regnskabsvæsen i Almindelighed § 2 omhandlende Pengeeffecter.

§ 15.

Inspectionen bestaar af Sognepræsten ved Domkirken, Borgmesteren og første Raadmand i Aarhus. De indtræder i samme paa Embedsvegne og udføre de derhen hørende Forretninger uden Betaling. Formanden fungerer tillige som Secretair og oppebærer i denne Egenskab 20 rdl. aarlig af Stiftelsens Kasse, som Godtgørelse for Skrivematerialier etc.

I Almindelighed have de at paasee og staae til Ansvar for, at denne Fundats og alle Stiftelsen vedkommende Anordninger saavel som de Gavebreve eller testamentariske Bestemmelser, hvorved Nogen maatte have skjænket eller herefter skjænke Noget til Hospitalet, nøie overholdes, at Stiftelsens Kapitaler og Eiendomme ikke forringes, men efter Mulighed forøges og forbedres, at Directionens og andre høiere Autoriteters Ordre nøiagtigt og uden Ophold efterleves, og at de Inspectionen underordnede Betjente og andre til Stiftelsen hørende Personer efterkomme Deres Pligter. I Sager angaaende medicinske Forholdsregler og Sundhedspleien tiltrædes Inspectionen af Districtslægen i Aarhus.

Inspectionens specielle Pligter bestaae i:

- a) at paasee, at alt med Hensyn til Stiftelsens indvortes Bestyrelse, forvaltes hensigtsmæssigt, sparsommeligt, og overensstemmende med de givne Forskrifter.
- b) at gennemgaa Forstanderens Quartals-Extractor og Regnskaber, paa tegne disse og inden Regnskaberne indsendes til Revision og Decision, forsyne dem med Bemærkninger, navnlig om at Alt, hvad der bør beregnes Stiftelsen tilgode, deri er taget til Indtægt, at intet er ført til Udgift, som ikke forud er reglementeret eller approberet, og om, at Beholdningen er tilstede;
- c) at udstede Udgiftsordre i Henseende til alle ikke reglementerede Udgifter som overstige 20 rdl.;

- d) at kontrollere Regnskabsførelsen, eftersee Kassen og forvisse sig om, at Beholdningen er tilstede, samt, naar der i Forstanderens Værge er en større Beholdning, end der til de forestaaende Udgifter er fornøden, foranstalte, at den bliver nedlagt i den i § 13 ommeldte Kasse, see og sørge for, at hvad der kan undværes af Beholdningen gjøres frugtbringende paa anordningsmæssig Maade;
- e) at modtage fra Forstanderen eller Supplicanterne selv alle Ansøgninger om Pengelaan af Stiftelsens Midler, om Fæste eller anden Overdragelse af Stiftelsens Eiendele, og derpaa, efter indhentede Oplysninger og egen local Undersøgelse, under eget An- og Tilsvar tage Beslutning, dog saaledes, at til alle Udlaan eller Opsigelser samt enhver Forandring af Stiftelsens Eiendele først indhentes Directionens udtrykkelige Approbation, forinden videre i denne Henseende foranstaltes;
- f) at afslutte alle Contracter og udstede alle Fæstebreve, Skjøder eller andre for Stiftelsen forbindende Dokumenter, dog alt kun efter forud indhentet udtrykkelig Approbation af Directionen.

Deslige Dokumenter indsendes derhos til Directionens Ratihabition;

- g) betimelig at gjøre Forslag til Directionen om Alt, hvad der kan tjene til Stiftelsens Tarv og Bedste, indhente sammes Approbation paa alle ikke forud reglementerede Udgifter, som maatte overstige 100 rdl. R. M. Summer under denne Størrelse kan Inspectionen approbere til Udgift, men har at sørge for, at den fornødne Dokumentation vedlægges Regnskabet;
- h) at forholde sig overensstemmende med § 3 med Hensyn til Indstilling om ledige Hospitalspladser;
- i) at meddele Directionen alle de Efterretninger og Betænkninger, Stiftelsen vedkommende, hvilke samme maatte finde for godt at forlange;
- k) at føre Tilsyn med, at Orden og sømmeligt Forhold i Stiftelsen overholdes (cfr. § 12 og 13 g), og i Tilfælde af, at der have fundet Uorden eller Forseelser af nogen Betydenhed Sted, har Inspectionen at foredrage Sagen for Directionen.

Inspectionen forsamles, saa ofte fornødent gjøres, og indfinder sig i Hospitalet idetmindste een Gang hver Fjerdingaar for at eftersee Hospitalets Tilstand og erfare, om Lemmerne have noget at forebringe.

§ 16.

Stiftamtmanden og Biskoppen over Aarhus Stift ere Stiftelsens Directeurer og have i denne Egenskab at tage Beslutning i alle Sager, som ere henlagte under Directionens Raadighed, saavel som at føre Tilsyn med, at Stiftelsens Tarv i alle Henseender iagttages, og at Inspectionen og Forstanderen opfylde deres Pligter.

I Særdeles bør Directionen iagttage Følgende:

- a) Inden de meddele Approbation paa noget af Inspectionen besluttet Udlaan, eller nogen Indstilling angaaende Afslutning af Fæsteaccord, Contract, Overslag eller andet for Stiftelsen forbindende Dokument, bør de forvisse sig om, at der er sørget for, at Stiftelsen erholder fuldkommen betryggende Sikkerhed, at Udgifterne ere nødvendige og billige, og at passende Sparsommelighed derved er anvendt. Med Hensyn til Udlaan bemærkes specielt, at Directionen kan nægte sit Samtykke til Udlaan, som ere foreslaaede af Inspectionen, men ikke selv bestemme, til hvem disse skulle skee; i Betragtning af, at Inspecteurerne nærmest staa til Ansvar.
- b) I Henhold til Placat af 10. April 1795 § 1 bør de forsyne Stiftelsens Activer med Paategning om, at de ikke uden Directionens Samtykke kunne afhændes, pantsættes eller quitteres. Overhovedet kan ingen Indskrækning i Hospitalets Rettigheder med Hensyn til Sikkerheden eller i anden Maade i slige Documenter tilføies uden Directionens Samtykke.
- c) Directionen bør paasee, at Regnskaberne til rette Tid indkomme, revideres og decideres, og selv saavidt muligt gennemgaae disse til større Betyggelse for, at Alt har sin Rigtighed; saa bør den og paasee, at Overskuddet betimeligt frugtbargjøres.
 Directionen kan, saa ofte den finder det fornødent, lade sig forevise Stiftelsens Kasse, for at forvisse sig om, hvorvidt Beholdningen, Obligationer m. v. deri ere nedlagte, og den er forpligtet til, saasnart Kasse-mangel opdages, at foranstalte den paatalt i Henhold til Anordningen af 8de Juli 1840.
- d) Directionen besætter de ledige Hospitalspladser, cfr. § 3, og er berettiget til at udelukke de uværdige Lemmer af Stiftelsen, cfr. § 8 og § 12.
- e) Directionen bør af og til personligen eftersee alle til Stiftelsen hørende Bygninger og Indretninger, og gjøre sig bekjendt med disses Tilstand, samt meddele Inspectionen sine ved saadanne Lejligheder gjorte Bemærkninger, enten til Iagttagelse og Iværksættelse, eller til nærmere Undersøgelse og Betæknings Afgivelse, og
- f) Naar Directionen finder, at Noget til Stiftelsens Tarv maatte kunne omordnes og iværksættes, hvilket den ikke anseer sig bemyndiget til selv at foranstalte, har den herom betimelig at gjøre Forestilling til Justitsministeriet.

§ 17.

Sognepræsten ved Frue Kirke er tillige Hospitalspræst, og er, som saadan, pligtig til hver Søn- og Festdag at prædike i Hospitalskirken, at betjene Hospitalslemmerne med Nadverens Sacramente, saavel naar de nyde

det i Forening, som naar nogen af dem paa sin Sygeseng føler Trang dertil og kan anses skikket til at delagtiggjøres deri, at vejlede dem til forstandig og andægtig Læsning i Hospitalets Bøger, der anskaffes efter hans igjennem Inspectionen gjorte Indstilling til Directionen, samt jævnlig at aflægge Besøg i Hospitalet for som en christelig Sjælssørger at undervise og formane, trøste og styrke Enhver, eftersom Behov gjøres.

Den nuværende Hospitalspræst oppebærer i Henhold til sit Kaldsbrev, den Løn og de Emolumenter, der hidtil have været Embedet tillagte; men naar Vacance i Embedet indtræder, ville Lønningsforholdene nærmere blive at regulere efter Indstilling fra Directionen.

§ 18.

Til Kirkesanger i Hospitalet antages af Hospitals Directionen en af Friskolens Lærere efter forud indhentet Betænkning fra Byens Skolecommission. Hans Pligt er det at forrette Sungen i Hospitalskirken og i det Hele at fungere som Kirkebetjent, naar Gudstjeneste holdes eller andre kirkelige Handlinger foretages, mod derfor at nyde i aarlig Løn af Hospitalskassen 45 rdl.

§ 19.

Lægetilsynet med Hospitalets Lemmer besørger af Districtslægen i Aarhus, som ifølge den ham meddelte Bestilling, jævnfør Instrux for District-quirurger af 4. Marts 1818 § 4, er forpligtet til, naar ei anderledes maatte blive bestemt, uden Betaling at behandle de Hospitalslemmer, som maatte behøve hans Hjælp. Han tiltræder Inspectionen som Medlem, naar i samme forhandles Sager angaaende medicinske Forholdsregler og Sundhedspleien. Det er hans Pligt jævnlig at aflægge Besøg i Hospitalet, ligesom i Særdeleshed uophødelig at indfinde sig, naar Hospitalsforstanderen underretter ham om, at nogen Syg behøver hans Nærværelse. Han bør revidere Medicinalregningerne samt attestere disse og Regningerne over Sygepleien.

§ 20.

Ved Hospitalet antages med Directionens Approbation en Økonom og en Stuekone, hvilken sidste Bestilling, saafremt Økonomen er gift, kan overdrages til hans Kone. Begge disse Betjente have nøie at iagttage de Pligter, som paahvile dem efter deres Instruxer, hvortil Hospitalsforstanderen indsender Forslag, der med Inspectionens Betænkning bliver at indstille til Approbation af Directionen.

§ 21.

Directionen antager en duelig og paalidelig Mand til at revidere Hospitalets Regnskaber. Revisor nyder i Honorar af Hospitalets Kasse 22 rdl.,

der udbetales ham hvert Aar, saafremt Regnskaberne for det foregaaende Aar ere reviderede og deciderede.

Hvorefter alle Vedkommende sig have at rette.

Givet paa Vort Slot Jægerpriis den 7de Juli 1856.

Under Vor Kongelige Haand og Seigl

Frederik VII. R.

(L. S.)

Fundats
for Aarhus Hospital.

Simony.

XIV.

Vi Christian den Niende,
af Guds Naade Konge til Danmark,
de Venders og Gothers, Hertug til
Slesvig, Holsteen, Stormarn, Ditmarsken,
Lauenborg og Oldenburg,

Gjør vitterlig: Vor Justitsminister har allerunderdanigst foredraget Os, at de til Hospitalet i Vor Kjøbstad Aarhus udi Vort Land Nørrejyland hørende Bygninger have været underkastede en Restauration og Ombygning, hvorved Stiftelsen blandt Andet er blevet sat istand til at kunne optage flere trængende Personer. — Da Vor Justitsminister derhos har forelagt Os Ud-kast til Tillæg til den under 7de Juli 1856 allerhøist approberede Fundats for bemeldte Hospital, saa ville Vi, efter at have taget denne Sag under allerhøieste Overveielse, herved allernaadigst have fastsat følgende Bestemmelser angaaende Udvidelsen af Stiftelsens Virksomhed.

- 1) Der oprettes ved Hospitalet en egen Afdeling for 20 Pensionairer med med Bolig i Stiftelsens østlige Fløi. Disse Pladser besættes med Directionen efter samme Fremgangsmaade, som følges ved Besættelse af *Lemmelpladserne*. Hospitalet omfatter altsaa fremtidig 20 Pensionairer og 28 Hospitalslemmer.
- 2) For at kunne optages som Pensionairer udkræves at Paagældende er af den dannede Middelstand og godtgjør at have ført en sædelig og ustraffelig Vandel samt at være ude af Stand til selv at skaffe sig fornødent Ud-komme. Ingen kan optages i Stiftelsen, som ikke, hvis der var Spørgsmaal om Fattigforsørgelse, maatte ansees hjemmehørende i Aarhus Stift eller dog paa den Tid, Ansøgningen om Optagelse i Hospitalet ind-gives, *har* og i det sidste Aar har havt fast Ophold i Stiftet. I Reglen

skulle de, der optages, være enten Piger, Enker eller Koner, der uden egen Skyld ere forladte af deres Mænd. Undtagelsesviis skal Adgang til Optagelse som Pensionair staae aaben for Mænd og for tvende Ægtefæller.

I Reglen maa ingen Kvinde optages som Pensionair i en yngre Alder end 45 Aar og ingen Mand yngre end 55 Aar. Undtagelse herfra bør alene finde Sted med Hensyn til Personer, der ere beladte med særdeles legemlig Svagthed, saasom Blindhed eller høiere Grad af Vanførhed.

- 3) Foruden fri Bolig i Stiftelsens Bygninger, tillægges Pensionairerne Lys, Varme, Vask, Brændsel til Madlavning og en Pengeunderstøttelse, der bestemmes til 3 Kr. 50 Øre ugentlig for hver. Denne Understøttelse kan dog, forsaavidt Stiftelsens Formueforfatning maatte tillade det, efter Directionens Indstilling af Vor Justitsminister for alle eller for nogle af Pensionairerne forhøies for et eller flere Aar ad Gangen, dog ikke for nogen udover 4 Kroner ugentlig. Endvidere tilstaaes der Pensionairerne i Sygdomstilfælde fri Lægehjælp og Medicin, samt, naar de døe, en anstændig og tarvelig Begravelse.
- 4 a) Med Hensyn til Afbenyttelsen og Vedligeholdelsen af den Enhver anviste Bolig, saavel som hvad Orden og Renlighed angaaer, have Pensionairerne i alle Maader at rette sig efter de almindelige og særlige Forholdsregler, som maatte blive dem meddelte af Forstanderen, ligesom de ere ansvarlige for den Skade, som de selv eller nogen hos dem værende Person maatte tilføie Stiftelsens Bygninger eller Inventarium.
- b) Ved sin Indtrædelse i Stiftelsen har enhver Pensionair saavidt muligt at medbringe et tarveligt Bohave, over hvilket der afgives en Fortegnelse til Hospitalsforstanderen og som saavidt mulig bør vedligeholdes i ordentlig Stand. Alle Pensionairerne tilhørende Obligationer og andre Gældsbeviser saavel som de Pengemidler, de senere maatte arve, afleveres mod behørigt Bevis til Forstanderen for at optages blandt Stiftelsens Midler. Af disse Obligationer eller Arvemidler oppebærer Vedkommende den betingede Rente deres Livstid, men, naar de afgaar ved Døden i Stiftelsen, tilfalder Alt, hvad de efterlade sig, denne.
- c) Saafremt en Pensionairs Vilkaar efter Optagelsen maatte saaledes forbedres, at Trangen til at nyde Godt af Stiftelsen derved hæves, ophører den paagældende at være Pensionair, ligesom det er en Selvfølge, at en Pensionair ved slet Forhold forbryder sin Plads efter Hospitalsinspektionens Indstilling og Directionens Resolution. I disse Tilfælde, saavel som ogsaa naar en Pensionair frivillig udtræder af Stiftelsen, beroer det paa Directionens Bestemmelse om og paa hvilke Betingelser Vedkommende vil kunne medtage, hvad han har medbragt i Stiftelsen eller under sit Ophold i samme har erhvervet. Derimod tilhører den Arv,

som maatte tilfalde Vedkommende under Opholdet i Stiftelsen, Hospitalet, medmindre Justitsministeriet maatte bestemme anderledes.

- d) Pensionairerne ere pligtige til at tage Ophold i Stiftelsen og maa ikke uden Hospitalsinspektionens igjennem Forstanderen erhvervede Tilladelse forlade Stiftelsen paa længere Tid end en Maaned. Til kortvarigere Reiser erhverves Forstanderens Tilladelse. Reiser nogen bort paa længere Tid uden saadan Tilladelse, eller bliver længere borte, end det er tilladt, bliver Pengeunderstøttelsen at inddrage til Fordel for Stiftelsen for den Tid, den Paagældende er borte uden Tilladelse og saafremt Pensionairen ikke efter derom givet Tilhold indfinder sig, kan Vedkommende af Directionen udelukkes af Stiftelsen.
- e) Det er ikke tilladt Pensionairerne at indtage deres Børn eller Andre til sig i Stiftelsen.
- f) Pensionairerne have i deres hele Forhold at vise Lydighed mod Stiftelsens Forstander som deres nærmeste Foresatte. Skulde nogen finde sig forurettet ved det, som Forstanderen anordner, kan Paagjældende derom føre Anke til Inspectionen, men har, indtil denne har afgivet Beslutning i Sagen, at rette sig efter Forstanderens Anordning.
- 5) Skulde det vise sig, at Stiftelsen ikke har Evne til strax at udrede Understøttelserne til det fastsatte Antal Pladser, eller hvis den senere paa Grund af uheldige Konjunkturer forbigaaende skulde blive ude af Stand hertil, da maa en Indskrænkning foreløbig finde Sted ved, at nogle af Pensionairpladserne lades ubesatte.
- Forbydende Alle og Enhver imod det, som foreskrevet staaer, Hinder at gjøre.

Givet i Vor Residensstad Kjøbenhavn d. 22de April 1879.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Christian R.

(L: S:)

Tillæg
til

J. Nellemann.

den under 7de Juli 1856 allerhøist approberede
Fundats for Aarhus Hospital.

Gjenpartens Rigtighed bekræftes.

Aarhus Stiftsøvrighed d. 5te Mai 1879.

A. Regenb.urg.

Brammer.

XV.

Anno 1633, den 1. Juni, af Lensmanden Laurits Lindenov, Superintendent M: Morten Madsen, item D: Mathias Jacobsen, Prælat hos Aarhus Domkirke, Bunde Nielsen, Paaske Jensen Sognepræster, og Anders Bertelsen, residerende Kanniker der sammesteds, og Severin Jensen Frost, Peder Pedersen Borgemestre, de Fattige udi Aarhus Hospital til Gavn, og Hospitalet til Forfremmelse, er denne efterfølgende Anordning med de Fattige der at opholde, gjort og besluttet, Forstanderen Jens Christensen her efter sig kan have at forholde og rette efter.

1.

For det første, skal Forstanderen ingen Udspisning føre herefter til Udgift at være forspist, enten til de Arme i Hospitalet, Hospitalets daglige Tjenere, fremmede eller andre, men selv (be)spise dem, som han hidtil gjort haver, og for saadan Udspisning skal han have for hver Klosterperson, Hospitals Lemmer og sig selv og sin Hustru selv sjette om Dagen, 6 sk. danske, det er 3 sk. hvert Maaltid, og om Aaret, paa hver Person, som fremturer ud til Aarsens Ende, 34 Sl. Dr. 14 sk.

2.

For det andet, skal ingen videre udi Klosteret indtages, end som nu allerede indtagen er, som (er) 51 Personer, daglige Lemmer i Hospitalet, og 6 daglige Personer med Forstanderen og hans Hustru, paa hvilke Personer hannem aarligen skal af Klosters Indkomst contenteris og godtgøres udi sit Regnskab paa hver Person 34 Sl. Dl. 14 sk. for deres Kost med Mad og Øl.

3.

Til det tredje, skal Forstanderen flitteligen antegne, naar nogen af Lemmerne afdør, og det straks ved Dag og Tid angive hos Superintendenten, at han og det kan antegne og vide, naar Defekt vorder i Hospitalet, saa ingen Maaltider agtes længere, end den Person lever, som det oppebærer.

4.

Klosterets Landgilde skal Forstanderen aarligen oppebære, og hvad Kornet sig belanger, sælge eller selv beholde for dets Pris og Værd, Landkøbet da er, men de andre smaa Beder aarligen beholde for en vis Penge, som er hver Tønne Smør for 20 Sl. Dr., 1 Kande Honning 2 Sl. Mk., 1 Brendsvin 1 R. Dlr., 1 Lam 20 Sk., efterdi mange af dennom ere dog ganske ringe, for 1 Gaas 12 Sk., for et Par Høns 4 Sk., og for et Fornødshold 3 Rdl., for et Heste Gæsteri 4 Skæpper Malt, eller dets Værd, efter som paa Kongens Huse og Slotte oppebæres, for $\frac{1}{2}$ Tønne Sild 4 Sldr. eller Silden kan leveres, 100

Fløndere 20 Sk., for de $3\frac{1}{2}$ Læs Hø af Jordebogen $10\frac{1}{2}$ Mark danske, og af hver fulde Gaard, langt (borte) beliggende til Gerningspenge $2\frac{1}{2}$ Rdl. og (af) en halv (Gaard) 1 Rdl., og de nær hosliggende Klosters Tjenere aarligen at age, hvis Ved og Kul fornøden gøres til Klosters Behov, som de altid have gjort.

5.

Hospitalets Avling paa Marken, som er tvende Gaardes Avl (skal) Forstanderen aarligen beholde, og give deraf til Klosteret 8 Sl. Dr., af Hospitalets Hummelhave skal Severin Frost aarligen give [deraf] 2 Sl. Dr., saa længe den bliver hannem til Leje bevilget.

6.

Vognsvende og Heste skal Forstanderen, med hvis dertil hører, selv holde og bekoste, Hospitalet uden al Besværing eller Opskrivelse, efterdi samme Heste og Vogne med Vognsvend have hid indtil været Klosteret til stor Bekostning, dog skal Forstanderen gratis beholde Mølleengen til Hjælp at underholde samme Arbejdsheste med og alene gøre Regnskab for, hvis Heste om S: Olai Marked der indslaaes.

7.

Skal Forstanderen annamme Hospitalets Korn, Landgilde, Tiender og andet Ind med saadant Maal, som paa andre Ko: Ma: Huse og Slotte sker, og aarlig gøre Regnskab, for et billigt Overmaal paa Rug, Byg og Havre.

8.

Skal Forstanderen hænde endelig Dom paa den Ploughavre, [med] Christoffer Giersdorff han rester med, det Aar, Fjenderne droge af Landet, og saadant forklare i tilkommende Regnskab.

9.

Skal ingen Gaarde bortfæstes, med mindre nogen af Inspektoribus er der hos og det bevilger, baade af Klereciet og de Verdslige.

10.

Skal en Gang om Ugen en af Kapitlet og en af Borgmestrene visitere og besøge Hospitalet, som de Arme ere udi, og grangivelig forfare, hvordan de vare spisende, og om nogen haver sig over Kosten at beklage, de da det forfare, om Aarsag er til at klage, og siden lade Forstanderen det vide, om hans Forseelse findes kan, at han det retter.

11.

Skal Forstanderen saa læmpe sin Sag, at der aarlig gøres Regnskab straks efter Philippi og ingen Forhaling længere efter Ordinantsen.

12.

Og efterdi Aarhus Hospital bliver Jens Christensen paa dette Aars Regnskab skyldig 425 Dl. 28 sk. danske, som han efter vor Befaling (har) udlagt og betalt til Terkel Saxe, Kloret hannem udi Fjendernes Tid skal være bleven skyldig paa sit Regnskab, og derimod findes Jens Christensen at blive ogsaa adskillige Poster skyldig, Korn og Fetalje, paa dette hans sidste Regnskab, hvilket Jens Christensen ikke kan anderledes end ved en vis Summa udi Pendinge føre sig til Indtægt i næste tilkommende Regnskab,

da er denne Likvidation gjort og nu afdraget af hvis Hospitalet er hannom blevet udi forbemelte Summa skyldig og for en Rigtighed samme hans Beholdning anslaget udi Pendinge, som vi billig eragte kunne lideligt at være, og den Takst, han selv haver ført sig en Del af Varerne til Regnskab, nemlig Penge 5 Rixdaler 1 Ort, Rug og Mel $1\frac{1}{2}$ Læst $7\frac{1}{2}$ Skæppe, Tønden 6 Mk., er

	126	Dl.	0	Mk.	10	Sk.
Byg og Malt 32 Tønder $\frac{1}{2}$ Skæppe, Tønden 9 Mk., er	72	-	0	-	9	-
Humle $1\frac{1}{2}$ Skæppe	0	-	$2\frac{1}{2}$	-	0	-
Byggryn 4 Tdr. $3\frac{1}{2}$ Skæppe, for Tønden 4 Dl. 2 Mk., er	20	-	0	-	7	-
Havregryn $1\frac{1}{2}$ Td., Tønden 4 Dl., er	6	-	0	-	0	-
Ærter 1 Skæppe	0	-	2	-	4	-
Smør 1 Tønne $1\frac{1}{2}$ Fiering 3 Marker, Tønden 24 Dl., er	33	-	0	-	6	-
Flæsk 17 Sider, hver Side 1 Dl., er	17	-	0	-	0	-
Bay Salt 3 Skæpper, er	0	-	9	-	0	-
Stangjern 9 Mark, er	0	-	0	-	18	-
Blaargarn 36 Alen, Alenen 8 Sk., er	15	-	0	-	0	-
Vadmél 8 Alen	1	-	0	-	0	-
Tagsten 10	0	-	0	-	10	-
Lægter 115	0	-	11	-	4	-
Levende Kvæg.						
2 gamle Heste	22	-	0	-	0	-
5 gamle Køer, hver 5 Dl., er	30	-	0	-	0	-
2 unge Aarringer Kalve	4	-	0	-	0	-
2 andre spæde Kalve	2	-	0	-	0	-
14 Svin og Grise, deriblandt var 12 Grise og unge Svin, hver af dem 2 Mk., er	6	-	0	-	0	-
2 gamle Svin	3	-	0	-	0	-
For 5 Skæpper Byg, saæt i Closters Jord, Tønden 9 Mark, er	11	-	1	-	0	-
Nok $10\frac{1}{2}$ Tønne Havre, Tønden 1 Sl. Dr., saæt Klosters Jord, er	$10\frac{1}{2}$	-	0	-	0	-

For Plov og Redskab med »des thilhøring« som
af ny er gjort 6 Dl. 0 Mk. 0 Sk.

Summarum beløber bemeldte Beholdning udi Penge anslagen 393½ Sl. Dr. 1 Mk. 6 Sk., som Jens Christensen bliver Hospitalet skyldig paa samme Beholdning, derimod vorder Hospitalet Jens Christensen paa disse 2 Aars Regnskaber skyldig efter Regnskabs Formelding med hvis han efter Befaling haver betalt Terkel Saxe, som er 425 Dl. 28 Sk. saa (vel som) 30½ Tønde Havre og 2 Skæpper, han videre haver udlagt, end Hospitalets Indtægt beløber, Tønden 1 Dl., er til Hobe Hospitalets Gæld til Jens Christensen paa disse 2 Aar 507 Dl. 1 Mk. 3 Sk., der af uddrages 443½ Dl. 1 Mk. 6 Sk., som hans Beholdning bliver igen, saa Hospitalet endnu vorder hannom skyldig Penge 42 Dl. Rigsmønt 22 Sk.

At saaledes er anordnet, de fattige udi Aarhus Hospital til Gavn og Hospitalet til Forfremmelse, nu fra phillipi forgangen 1633 og saa fremdeles til Aarsdagen 1634, bekender vi med vores Signeter undertrykt og vore Hænder underskrevet.

Actum, Aarhusgaard, den 1. Juni 1633.

(Aarhus Bispe Arkiv, 1. Rev., fol. 55, Nr. 2. (L. A.).)

XVI.

Det kongelige danske Cancellie har under 11te denne Maaned tilskrevet os saaledes:

»Hr Hr. Kammerherren og Deres Højærværdighed have i behagelig Skrivelse af 28de Oktober forrige Aar indstillet, at der for Aarhus Hospital maatte blive oprettet en Inspection, hvis Forhold til Directionen og Forstanderen vilde være at bestemme i Overensstemmelse med Cancellie Circulaire af 6te Juli 1816, og derhos henstillet, hvorvidt der maatte findes Anledning til at lade en ny Fundats for Aarhus Hospital udarbejde for at forelægges til allerhøjeste Confirmation, hvorhos De i Anledning af Cancelliets Skrivelse af 10de December næstefter, under 17de forrige Maaned haver fremsendt de begjærte Erklæringer fra fra Byens Magistrat og Sognepræster angaaende Sammensætningen af Inspectionen, idet De have indstillet, at den Inspection, som vil være at oprette for Aarhus Hospital, maa komme til at bestaa af Sognepræsten ved Domkirken, Byens Borgemester og den af Kongen beskikkede Raadmand.

»I Anledning heraf skulde Cancelliet, til behagelig Efterretning og fornøden Bekjendtgørelse tjenstligst melde, at Hr. Kammerherrens og Deres Højærværdigheds Indstilling bifaldes, og bliver Inspectionens Forhold til Forstanderen og til Hospitalets Direction at ordne overensstemmende med

»det nævnte Cancellie-Circulaire af 6te Juli 1816. Og da Cancelliet med Hr
 »Kammerherren og Deres Højærværdighed maa anse det rettest, at der ud-
 »arbejdes Udkast til en ny Fundats for Aarhus Hospital, forventer Man,
 »at De behageligt ville udarbejde et saadant og tilstille Collegiet samme til
 »Prøvelse og Forelæggelse for Hans Majestæt til allerhøjeste Approbation.«

Ved at communicere Hr Birkedommeren Foranstaaende til behagelig Efterretning maa vi tjenstligt anmode Dem om, i Overensstemmelse med Ovenstaaende at forfatte, og gjennem den nu oprettede Inspection at indsende hertil et Udkast til en ny Fundats for Aarhus Hospital, hvorved tages Hensyn saavel til den ældre Fundats's Forskrivter som til de senere givne Bestemmelser og de Forandringer herved, som muligen nu kunne anses ønskelige.

Aarhus den 30te Marts 1847.

Brammer.

Velbyrdige

Hr. Birkedommer Hospitalsforstander Chr. Rasmussen. (I H. A.).

XVII.

*Afskrift af D. Kanc., Indlæg til Registre og Tegnelser samt Henlagte Sager.
 (Brev fra Hospitalsforstanderen i Aarhus af c. 1635). (I R. A.).*

Stormegtige høybarnne første allernaadigste herre och konning. Eders kong. maytt. wille for Guds schyld werdes, att hørre denne min angiffuende paa dj fattige Guds lemmers weignne wdj Aarhus hospitall, som effterføllger.

1. Besuerges dj fattige med adschiellige wdgifft aff denn ringe marck Jord, som dj haffuer wdj Aarhus marck och bye, som dennom aff øffrigheden for kortt tid sidenn er paa lagtt.

Er wnnderdanigst begierenndis, att dj fattige maatte der for werre forschaanett, saa vell nu och her effter, som der dj haffuer hafft nie gaards eiendom paa marckenn att bruge.

2. Besuerges dj fattige medt affgifft aff klostere femonn, som dj aff gammel tiid haffuer hafft fri och wdj derres eigenn hior paa marckenn, wdenn nu paa enn stachett thid, sidenn ieg kom i klosterett dj fattig att forstaae, dett ¹⁾der formentt. Och er wnnderdanigst begierenndis, att dj fattige maatte nyde derres førrige frihed till dierres femon baade lam och anddett, som dj aff førrige tid hafft haffuer.
3. Eftersom kong: maytt. naadigste haffuer thill lagtt dj fattige wdj hospitallett den halffue partt aff hanns Maytts. queg. thinder wdj firre herreder i Schanderborige lenn, som ehr Saubro herrett, Framleff herrett,

Gienn herrett och Hiellemsleff herrett, som lenns manden aarligen lader opberre, saa waar dett dj fattige merre gauffnlig, dennem naadigst maatte beuilges dj to rinngeste herredes queg tiend, och dierres forstandere dem motte opberre paa dierres veignne och førre dett dennem till regenschab, huad der aff komme kann.

4. Efter som Aarhus hospital haffuer tho bønnder vdj Rinnds herrett moed Aalborg ligenndis, och Aalborg hospital haffuer tho bønnder i Ning herrett ved Aarhus legenndis, da waar dett begge hospitaller gauffnlig, att dennom naadigste motte beuilges att gjørre mag Schiffte med huer andre, och huilckenn der kann finnes att verre best, maatte giffue den andenn vederleg ennten goods eller penng.

Huilked iche schall bliffue megett, att denn enne joe kann betalle denn andenn, som aff med føllgennde opschreff aff begge jord bøger kand erfarres. Gud allermegtigste schal eders kong. maytt. rigeligen igien beløne.

Dj fattiges forstannder
vdj Aarhus hospital
Jenns Christennsenn Ans.

XVIII.

Ekstrakt-Afskrift af Aarhus Capitels Rettergangsbog 1645—90. (I. L. A.)

Bl. 54 a. Anno 1662, den 22. December, haver sig for venerando D ne E — piscopo Hæderlige og Højlrerde Mand Mester Hans Brochmand samt menige residerende Canonici Mr Laurits Bording, Mr Christen Nielsen Friis, Mr Hans Rhuman og Mr Niels Krog saa vel som og Borgemester Christen Jensen efter lovlig Indstævning ladet indfinde og i Retten indstille Anne Thomasdatter, Sl: Johan Utrechts, forrige Forstander i Aarhus Hospital hans Efterleverske med sin Lavværge Her Johan Hansen Lønborg, nu hendes indgivne Regnskaber og under hendes egen Haand indleverede Svar paa Mangler udi for^{ne} Aarhus Hospitals Regnskaber for Anno 1657 (og følgende Aar) at forklare, om Udspisningen udførligere Underretning at gøre, saa og at paahøre, hvad andres derom Videnskab og Vidnesbyrd monne være, anlangende Spisningerne i Mr Christen Friises og hendes Sl. Mands, saa og hendes egen Tid efter hendes Husbonds Død, saa og paa samme Tid hende fra sig til nuværende Hospitalsforstander at levere, hvis ydermere hun har hos sig af Hospitalets Haandskrifter og Breve og dermed tilbørlig Kvittering at annamme.

Derpaa blev underdanigst oplæst Kongl: Mayts vor allernaadigste Herres Befaling til Velb^{te} Vener: D ne Episcopum, sub Dato den 6 Maj, indehol-

dende, at som Kongl: Majt var kommen udi Erfaring, at Hospitalet skal blive den forrige Forstanders Enke en Summa Penge skyldig, eftersom hun udi forgangne besværlige Aaringer skal have gjort Forstrækning til de fattiges Underholdning, da er Hans Kongl. Mayts Naadigst tilfreds, at hun aarligen maa noget igen udi Betaling bekomme af Hospitalets Indkomst, saa vidt der paa Stedet over de fattiges Underholdning kan prøberes dermed, Velb tte Mr Hans Brochmand ærværdige Biskop /: som samme Kongl: Missive var tilskreven :/ at have tilførlig Indseende, at Stedet kommer af Gælden og de Fattige, som det sig bør, underholdes, som samme Kongl: Befaling indeholdt.

Og da tilspurgte ærværdige D nus Episcopus

1. Hvor mange Penge Anne Thomasdatter har bekommet udi forgangne Snapsting af Hospitalets Penge udi Betaling? Hvor til Anne Thomasdatter gav Svar, at hun havde over alt entfanget 1800 Slettedaler, hvoraf de Tusinde var den Kapital, som Velb. Axel Seefeld var Hospitalet skyldig, som da blev hende leveret med et Aars Rente 60 Sl. Dr. De andre 740 Sl. Dr. vare iidel Rentepenge af den Kapital, som Velb: Gunde Rosenkrants havde paa Rente og for nogle Aaringer, som forfaldne vare, da bleve erlagte,

.....

3. Tilspurgtes hun om Jordskyld, hvi den ikke var betalt for de Aaringer, Landet var under de fremmede, og gav hun til Ansvar, at hun ville det ved Retten indfordre og derom specificere,

.....

følger saa Udspisningen, derom Anne Thomasdatter blev tilspurgt, hvad Underretning hun havde om Udspisningen udi Mr Christen Frisis Tid, efterdi hun udi sit Svar sig derpaa beraaber, at hun havde spiset efter Forordningen, og saa som hende var forberettet at være sket udi bemeldte Mr Christen Frisis Tid, dog hun ikke hos hannem havde søgt Underretning, hvorledes dermed da var forholdt, som hun jo baade burde og kunde?

Dertil hun svarede, at hun forment sig at have observeret og efterfulgt samme Maade, og hvad Lemmerne ikke finge saa lige udi en Maade, det finge de udi en anden Maade, saa at de vare fornøjede, og ingen hun fornam der over at klage.

Hvorimod Vener. Dnus Episcopus protesterede, at hans Rev: den 9. Aprilis 1661 anderledes havde fornummet af Lemmernes højlige Klagemaal for hannem som og forsaarsagede, at hans Ærværdighed ufortøvet begav sig selv ned i Hospitalet og udi de hæderlige Dannemænds Mr Christen Friises og Hr. Michel Eskesens Nærværelse forhørte, hvad Lemmerne finge særdeles til hel Kost og hvad til halv Kost, forfaredede og om Øl og Brød, hvorledes dermed var beskaffet, da bekendte Lemmerne, at de som havde hel Kost finge om Ugen hver Person

1 Brød, vog 14 Mark, ½ Bredde Fjerdingskar Gryn, 12 smaa Nibesild,

2 Kuller, et Stykke Kød, kunde koste 1 Sk. eller 2, $\frac{1}{3}$ af 1 Mark Smør og 1 Stob Øl om Dagen, kunde koste 1 Skilling.

De Lemmer, som havde halv Kost finge allene om Ugen

1 Brød, vog 14 Mark, og om Dagen 1 Stob Øl til 2 Skilling.

Og bleve Velbemelte Mr Christen Friis og Hr. Michel Eskesen for Retten tilspurgte, om de ikke udi al Sandhed og ved deres Ed kunde bekræfte, at saaledes samme Tid udi Ven: D ni Episcopi Nærværelse passerede som forskrevet staar? Dertil de og gave Svar saaledes alting at være passeret, som forberørt er, dertil de og begge nu ved deres Ed bekræftede og aflagde.

.....

Udi samme Sag indlagde Velbemelte Mr Christen Nielsen Friis, som i forrige Svenske Indfald havde sig antaget de fattige at (be)spise, sin skriftlige Kundskab, lydende som følger:

Eftersom vores kære ærværdige Her Biskop, Hæderlig og Højlærde Mand Mester Hans Enevoldsen Brochmand, Superintendent over Aarhus Stift, af os underskrevne har været begærende vor sandfærdige Kundskab og Vidnesbyrd, hvorledes Hospitalets Lemmer her udi Aarhus ere blevne bespisede udi den anden svenske Krig, midlertidig vi havde Opsyn med de Fattige og dennem bespiset, da er det os med Gud og en god Samvittighed vitterligt, at de ere blevne bespist som efterfølger

Ugentlig fik enhver, som havde fuld Kost 1 Rugbrød, kunde veje 18 Mark, og i det ringeste 16 Mark. 1 Stob Øl om Dagen 2 Skilling. 1 Stykke Flæsk, kunde veje 3 Mark. 1 Stykke Kød, kunde koste 5 eller 6 Skilling. Gode Trondhjem Sild — 16 og ellers undertiden forskellige Sild — 20. Gode saltede Torsk, kunde veje i det ringeste 6 Mark, og naar de ikke vare at faa, fik de Kuller, 4 eller 5, ligesom de vare store til. Sjælden fik de graaseje, naar Makrelen gik vel til, blev de og undertiden dermed bespiset, Smør fik de rundeligen $\frac{1}{2}$ Mark. Byggryn fik de 1 bred Fjerdingkar, undertiden Havregryn og 1 bred Fjerdingkar. Naar Tiende Lammene vare indkomne fra Johannes Dag hen ud paa Sommeren, fik de Lammekød i Saad. Sankt Mikkelsdag fik de Høns i Saad. Mod Mikkelsdag i Slagetiden fik de »Groffen Brad« i Saad. Sankt Martini Aften fik hver $\frac{1}{4}$ Gaas med Kaal. Om de 4 højtidelige Aftener fik de hver Aften en Tønne Øl efter gammel Sædvane, og et Aar, der var god Frugt i Haven, fik de 1 Tønne Most hver af de 3 højtidelige Aftener, og 1 Tønne Øl om Martini Aften, Kaal fik de saa tit, som de begærede, naar de slap, fik de Ærter, naar Maden uddeltes til dennem. Naar Frugt var i Haven, blev der og noget til dennom uddelt. Et Aar, der var god Olden, fik hver paa Jule Aften $\frac{1}{2}$ Svinehoved. Nyt Aars Aften $\frac{1}{2}$ Svineryg, Hellig 3 Kongers Aften sød Grød.

At saa i Sandhed er, Vidne vi med vore egne Hænder underskrevet. Datum, Aarhus, den 22. December 1662.

Christen Nielsen Friis. mpp.

Samme Kundskab var og underskreven med egen Haand af den dydige Matrone Karen Clemensdatter, som og siden /: der hun for sin Svagheds forskrevne Dag (ei) kunde præsentere :/ ved højeste Ed med oprakte Fingre haver for Mr Niels Krog paa Oftbemelte Ven: Dni Episcopi Vegne, og Her Johan Hensen paa Anne Tomisdatters Vegne, den 24. December haver fuldbyrdiget og bekræftet.

.....

Derimod blev fremkaldt de, som havde faaet fuld Kost udi Sl: Johan Utrechts Tid, som bekendte og vedginge, at de finge om Ugen Brød som vog 14 eller 12 Mark, Gryn som de kunde faa 1 Skilling for, at trende Personers Portioner kunde gøre $\frac{1}{2}$ Fjerdingskar. Indtil det onsider, da Vener: D nus Episcopus var ankommen, blev forbedrede, (saaledes) at hver fik $\frac{1}{2}$ bred Fjerdingskar. Flæsk haver hver faaet om Ugen en Mark, og haver 3 Personer Anne Rasmusdatter, Johanne Jensdatter og Margrethe Rasmusdatter vejte deres Portioner, som alle tre tilsammen vejede et Fingers bred over en Bismarck Mark. Udi Svenskens Tid finge de Flæsk hver Uge, men siden mistede de altid en Part, saa at, naar de fik Kød, da mistede de Fisk, og naar de finge Fisk, da mistede de Kød, og det Kød, de da finge, kunde koste 2 Skilling. Kuller finge de 2 eller 3, om de vare smaa, naar de finge Torsk, kunde det veje i det højeste 3 Mark, eller ikun 2 og $1\frac{1}{2}$ Mark. Nibe-sild fik de undertiden 10 eller 12, kunde være 2 Skilling værd. Smør finge de, at 3 Personers Portioner kunde veje 1 Mark. Om Dagen finge de 1 Stob Skillings Øl. Kaal fik de ingen, med mindre de maatte kvittere 1 Stob Øl for 3 Stokke Kaal. Undertiden fik de Ærter i Stedet for Gryn, lige mange ved Gryn.

For det andet tilspurgtes de, om de fik nogensinde af de Afdødes efterladne Klæder. Da bekendte de sig ikke at have faaet noget deraf uden de betalte dem. Johan Bryggerkone bekendte sig at have købt en Dyne og en Pude for 10 Mk. 4 Sk., som var af gamle Bodils Klæder, Kirsten Sørensdatter havde faaet en gammel Pude og kvitterede derfor 4 Skilling, Apellone Jensdatter begærede at faa nogle til Købs af sin Broder Clemen Jensens Klæder, som efterlod 3 Dynes, udaf hvilke en Dyne kostede 6 Sl. Dr., item efterlod et Sengeklæde, men klagede hun kunde intet faa deraf endog mod Betaling, og tilstode de samtlig, at naar nogen døde, da blev Klæderne straks baarne paa Loftet, og solgte til andre, som dem begærede.

Over deres ordinære finge de udi det første Aar udi Slagteriet Lammekød og Groffen Brad i saad udi nogle Uger, ellers fra Sankt Hansdag til Olai saavelsom og paa Mikkelsdag intet over deres ordinære, udi det første Aar finge de i Slagteriet nogle Pølses og ellers intet. Samme Aar fik de paa Martini Aften hver 6 Personer en Gaas at skifte og siden aldrig mere, om Sommeren engang fik de $\frac{1}{2}$ Fjerdingskar Frugt, om de 4 højtidelige Aftener fik enhver 1 Stob 3 Dalers Øl, dog et Aar fik de 1 Stob Øl paa Nyars Aften, men

intet de andre 3 Aftener i samme Aar, item finge de samme nyt Aars Aften 1 Kringle og 1 Hvedebrød hver Person, men intet de andre Aftener.

.....

Ellers beklagede de, at Velb: Anders Sandbjergs Frue havde foræret til de Fattige at udskiftes 15 Slette Daler, som de ikke havde faaet en Skilling af, om hvilke Penge, der Anne Thomasdatter blev tilspurgt, svarede hun, det hun vidste intet dertil at svare.

.....

Poul Jensen i Ormslev har givet til Fogedpenge af den første Halvpart 7½ Sl. Dl. og af den anden Part 6 Sl. Dl., er til hobe 13½ Sl. Dl., men som han gav ikke til Fæste af den hele Gaard uden 40 Sl. Dl., bevilges Forstanderen ikke uden 4 Sl. Dl. og har at svare til de andre²³⁷).

.....

Bl. 64 b. Anno 1663, den 7. Juli, bleve Sl. Johan Utrechts, forrige Organist til Aarhus Domkirke og Aarhus Hospitals Forstander, hans Regnskaber endelig paategnet, og efter (at) alting paa (det) flittigste var igennemset og overregnet, bekom hans efterladte Enke Anne Thomasdatter med hendes Børn efterfølgende Kvittering.

Erik Rosenkrants til Rosenholm, Kong. Maytts. Amtsherre over Aarhus, Callø og Stjernholm Amter, M. Hans Brochmand, Superintendent over Aarhus Stift, med Residentibus Canonici, M. Laurits Bording, M. Hans Rhumand, og Hr. Johan Hansen samt Borgemester Anders Lydiksen og Christen Jensen, kender og hermed vitterligt gør, at erlig, dydig og gudfrygtig Kvinde Anne Sl. Johan Utrechts og hendes Børn have nu paa Aarhus Hospitals Vegne, efter sin Sl. Husbonds Johan Utrechts, fordem Aarhus Hospitalsforstanders Vegne, gjort os Rede og Regnskab, for hvis han paa Aarhus Hospitals Vegne efter Fundatsen og Jordebogen haver annammet og opkrævet, som er for al visse og uvisse Indtægt, samt derimod for hvis til Lemmernes Underholdning og Fornødenhed er indkøbt, og ellers for alle andre Udgifter, hvad Navn det end have kand, er for alt, hvis som annammet og udgivet er, efter derpaa til os overleverede Regnskaber, og Mandtals Formeldingers Indhold, beregnet for efterskrevne 4 Aar, nemlig for A^o 1657 og til Philippi Jacobi 1661, for hvilke forskrevne 4 Aars Regnskaber vi paa Kong. Maytts. voris naadigste Arveherres, Vegne ville have for^{ne} Johan Utrechts Hustru Anne Tomasdatter og hans Børn og Arvinger paa den Sl. Mand Johan Utrechts Vegne hermed rigtig kvitteret, da bliver hun skyldig paa det Aar 1657 Penge til Hospitalet 270 Dr. 3 Mk. 9 Sk., for A^o 1658 skyldig Penge 477 Dr. 3 Mk. 9 Sk., paa det Aar 1659 Penge 364 Dl. 4 Sk., og paa det Aar 1660 Penge 440 Dl. 1 Mk. 4 Sk. Som er tilsammen Mangler 1553 Dl. 1 Mk. 4 Sk., hvilke beregnede med hvis andre Penge Hospitalsforstanderinden Tid efter Tid haver annammet paa samme sine Regnskaber, nemlig 2173 Dl., nok 1885 Dl. 3 Mk. 2 Sk.,

²³⁷) Se S. 102.

som hende efter endelige Regnskabsforhør paa Aarhus Hospitals Vegne og gode Haandskrifter ere erlagt, som hun til sig annammede, og er hermed alting imellem hende og Aarhus Hospital for alle de Aaringer hendes Sl. Mand Hospitalet i Aarhus ærlig, kristelig og vel forestaet haver, ganske klart, saa den Dannekvinde med hendes Børn og Arvinger paa hende Sl. Mands, Johan Utrechts, Vegne bliver Aarhus Hospital hermed intet skyldig, ej heller Hospitalet hende eller nogen af hendes Arvinger i nogen Maader, des til Vidnesbyrd have vi samtlige dette med vore egne Hænder underskrevet ogbekræftet.

Actum Aarhus, 7. Juli 1663.

XIX.

Sammendrag af Hospitalets Regnskab fra 1/5 1648—1/5 1649.

A. Kassebeholdningen, overleveret Hospitalsforstanderen af hans Forgænger den ²³ / ₁₀ (1647?)	Sl. Dr.	Mk.	Sk.
	433	2	3½
<i>Indtægterne.</i>			
B. Landgilden	1234	3	12
C. Konge — Rug og Byg Korntienden af Koldt, Tranbjerg, Holme, Søften, Grundfør, Vejlbj og Viby Sogne	371	1	4
D—J.			
<i>Ydelserne fra Aarhus — eller Havreballegaard:</i>			
	Sl. Dr.	Mk.	Sk.
D. 4 Læster Rug	330	0	0
E. 4 Læster Byg	306	0	0
F. 2 Ørter Havre	4	1	8
G. 10 fede Svin, naar det var Oldenaar			
H. 1 Tønde Smør	24	0	0
I. 100 Lam	13	1	0
og J. 10 Daler Courant, omregnet til	12	2	0
	<hr/>	708	0 8
K. Plovhavren	232	0	8
L. Jordskylden 7½ Rdr. 13 Sk., omregnet til	11	2	3½
M. Kvægtienden af Sabro og Gjern Herreder	39	2	4
N. Leje af Klosterengen	60	0	0
O. Leje af 2 Gaardsavl	8	0	0
P. Avlet i Hospitalets Humlehave 13 Skpr. Byg	3	1	13
Q. 1 Aars Leje af Hospitalets Smedje	6	0	0
R. Frugt, avlet i Abildhaven	2	0	0

S. Arv efter Anne Madsdatter, der døde i Hospitalet den $\frac{6}{1}$ 1649	6	1	0
T. Stedsmaal i alt	102	0	0
U. Olden Penge af Hospitalets Skovskifter i Ormslev, Lime og Elsted Sogne	2	1	0
V. Indtægts Penge, som er hos hvilke, deres Børn er bleven død af Vaade	33	2	0
X. Nok den $\frac{10}{100}$ 1649 annammet Penge	7	0	0
	3263	2	8

Ad B.

Naturalydelserne ere omregnede i Penge efter Kapitelstaksten. Det lykkes ikke altid at opnaa denne, saaledes maatte Forstanderen i Regnskabsaaret 1653—54 afskibe Hovedparten af Kornet til Norge og Lybæk til meget reducerede Priser, jfr. R. 1656—57 og R. 1718—19 samt Adk. 42 af $\frac{10}{1}$ 1579 i Afsnit V. Den pr. $\frac{1}{100}$ 1648 optagne Jordebog er bevaret. (Aarhus Bispeark., 1. Rev., Fol. 58, Nr. 31. L. A.)

Ad C.

Se Afsnit V, Adk. 38 a, 70 c, 90, 98 a, 135 og 136.

Ad D—H.

Se Afsnit V, Adk. 24 og 27. Oldenaar var f. Eks. R. 1650—51 og R. 1653—54, jfr. Adk. 70 a.

Ad I.

Se Afsnit V, Adk. 38 c og 70 a.

Ad K.

Se Afsnit V, Adk. 5, 25 c og 115 a samt Aa. St. A. 1911, S. 81—90 og Breve af $\frac{30}{12}$ 1572, $\frac{3}{12}$ 1574 og $\frac{14}{2}$ 1583 (K. B.) og Horman, 2. B., S. 102—106 samt Lov Nr. 505 af $\frac{28}{100}$ 1918.

Ad L.

Se Udgiftspost R samt § 8 i Kong Christian den Tredjes københavnske Reces af $\frac{22}{10}$ 1540 i D. K. L., 1. B., S. 165, og D. M., 3. R., 6. B., S. 98, og endelig Afsnit IV, Ej.: 220—253 og 266—270.

Ad M.

I Tegnelser over alle Lande fra 1548 siges det, se D. M., 4. R., 2. B., S. 100, at Hospitalet skal have al den Kvægtiende og den Pengetiende, som det fik, da Peder Ebbesen var Lensmand paa Aarhusgaard.

Se iøvrigt Afsnit V, Adk. 10 a, 38 d, 58, 97 a, 102, 106, 108 og 118.

Ad N.

Se Afsnit V, Adk. 9 og 64 a.

Ad O.

Se Afsnit IV, Ej.: 255.

Ad P.

»Formedelst den store uformodendes Vandløb, der ved Midsommertid

fordærvet samme Sæd«, se Afsnit IV, Ej.: 215. I R. 1686—87 siges Humlehaven at bestaa af 3 smaa stakkede Agre, hvori kan saas 12 Skæpper Byg. Afgrøden er undertiden ganske slet og ringe og undertiden med Vand ganske overstaet.

Ad Q.

Lejen af Smedjen er sidste Gøng ført til Indtægt i R. 1657—58.

Ad S.

Se Fr. Nr. 227 af $\frac{1}{4}$ 1606 i C. C. D. og Hbz., 2. B., S. 194.

Ad V.

Se Kapitel 4 i den norske Kirkeordinans af 1607.

Ad X.

Af hvem og i hvilken Anledning, Beløbet er betalt, er ikke angivet.

Udgifterne.

	Sl. Dr.	Mk.	Sk.
A. Lemmerne fik hver udbetalt 2 Mk. 3 Sk. om Ugen til deres Underhold, i alt	1800	1	4
B. Kul, Tælle og Lysegarn	66	2	12
C. Vadmel, Lærred, Sko og Strømper til Lemmerne ..	143	0	6

Lønninger.

D. Hospitalets Præst, Hr. Peder Lauritsen:

Huslejhjælp

2 Læs Hø

og 2 Lam

E. Klosters Degn

F. Arbejdskarl Rasmus Poulsen. Underhold og Løn

G. Sognepræsten til Frue Kirke. 2 Læs Hø

og 4 Lam

H. Stuekonen

I. Hospitalsforstanderens visse Løn, tilsagt ham i Kapitlet af Lensmanden Erik Grubbe, Biskoppen, samt Sognepræsterne, Borgmestrene og Raadet .

J. Til Mølleren 2 Læs Hø

K. De højtidelige Aftener, Aaret omkring, har Lemmerne bekommet 11 Tønder Øl

og Kringler

L. Givet Rasmus Jyde, Skovrideren, for sin Umage at udvise det Ved i Nygaard Skov

M. Efter Lensmandens Befaling er der taget Syn til Hospitalets Bygning og alle Skovskifter, hvor de fandtes, hertil medgaaet

100	0	0	
167	3	8	
2	0	0	
22	0	0	
2	0	0	
1	0	0	
8	0	6	

N. Givet Anders Lauritsen, Lensmandens Tjener, for 18 Skæpper laalandsk Sædbyg at saa i Klosters Humlehave, pr. Skæppe 20 Sk.	5	2	8
O. For Øl og Mad til Tjeneren, som pløjede og harvede samme Jord, tilmed at lade indhøste	2	0	0
P. Givet for en ny Hængelaas til det gamle Skab, som Hospitalets Breve er udi forvarede	0	2	8
Q. Til et Gærde, der blev sat for Enden af Hospitalets Humlehave, forbrugt 50 Stager a 1 Sk.	0	3	2
R. Til Afkortning er ført	17	3	8
Herunder Jordskyld, som en Del Borgere her udi Aarhus med rester og ingenlunde vil betale	5	1	8
S. Allehaande Flikeri til Hospitalets Bygnings Fornødenhed	29	3	6
T. Herunder: Er forbrugt 13 Lispund Jern a 1 Daler pr. Lispund til Stænger udi det Kammers, som Hr. Bendix blev forvaret udi	13	0	0
Smeden til Arbejds løn	6	0	0
U. Iøvrigt er der afholdt Udgifter til samlet Beløb	17	3	12
	2287	3	0

Ad L.

Se Afsnit V, Adk. 70 b.

Ad M.

Hospitalet havde Skovskifter i Elsted, Søften, Ormslev, Ingerslev, Balskov, Lime, Simmelholt (Sømmølleholt) og Pederstrup.

Ad R.

Efter at Revisionen havde erklæret, at Beløbet ikke maatte føres til Afgang, betalte de alligevel med Undtagelse af sal. Willum Worms Arvinger²⁸⁶), der ikke kunde opspørges. Endnu i R. 1656—57 betalte de. I R. 1660—61 er indført som Jordskyld for Aarene 1657—60 32 Sl. Dr. 1 Mk. 8 Sk. med Bemærkning, at der er flere Ejendomme, hvoraf der intet er betalt, dels fordi Ejerne ikke kan findes, dels fordi Ejendommene ere øde og i fremfarne Tider ganske ruinerede, hvorfor Ejerne nægter at betale. I R. 1666—67 opgives det, at der er 18 Restanter, hvoraf nogle ikke har betalt siden 1660. Det siges, at Proces forgæves har været forsøgt over for nogle af dem. I R. 1667—68 til 1674—75 siges det, at en ringe Del deraf bekommes og endelig i R. 1675—76, at slet intet deraf bekommes.

Se ad Indtægtspost L.

Ad T.

Sognepræst for Holme og Tranbjerg Bendix Sørensen, se Afsnit VI, S. 84.

²⁸⁶) Se Aarhus g. T., 1. B., S. 279.

XX.

Summarisk Oversigt over Regnskaberne 16³⁸/₄₀—16⁶⁰/₆₇.

Hospitalsforstander og Kantor Johan Utrechts Regnskaber.

Den modtagne Kasse-	Indtægter				Udgifter				Mangler				Udlaante Kapitaler				
	Sl. Dr.	Mk.	Sk.	Alb.	Sl. Dr.	Mk.	Sk.	Alb.	Sl. Dr.	Mk.	Sk.	Sl. Dr.	Mk.	Sk.			
beholdning:	433	2	3	4 ^{1/2}													
R. 1648—49:	2,830	0	4	4 ^{1/2}	2,287	3	0	0	86	3	4						
R. 1649—50:	3,833	3	11	0	2,513	0	13	0	69	2	8						
R. 1650—51:	3,740	0	9	4 ^{1/2}	2,550	0	4	0	98	3	10	2,000					
R. 1651—52:	3,736	2	8	4 ^{1/2}	2,514	0	14	0	3	1	12	1,000					
R. 1652—53:	3,918	3	3	4 ^{1/2}	2,645	1	0	0				500					
R. 1653—54:	2,146	1	7	4 ^{1/2}	2,653	1	7	0									
R. 1654—55:	1,843	2	7	2 ^{1/2}	2,687	1	10	0	} 473	1	2						
R. 1655—56:	2,182	2	14	8 ^{1/2}	2,801	3	3	0									
R. 1656—57:	2,636	1	10	1 ^{1/2}	2,721	3	3	1									
R. 1657—58:	550	3	6	4 ^{1/2}	2,695	0	12	1 ^{1/2}	270	3	9						
R. 1658—59:	422	3	1	0	2,865	2	7	5 ^{1/2}	477	3	9						
R. 1659—60:	214	3	0	0	1,799	2	10	0	364	0	14						
R. 1660—61:	1,741	2	0	4 ^{1/5}	1,957	1	12	0	440	1	4 ²³⁹⁾						
	30,232	0	8	3 ^{1/5}	32,692	2	15	8	2,285	1	8	3,500	0	0			
									Sl. Dr.	Mk.	Sk.	Alb.	Sl. Dr.	Mk.	Sk.	Alb.	
Mangler:					2,285	1	8	0									
Udlaante Kapitaler									3,500	0	0	0					
Underskud:					3,675	0	15	4 ^{1/5}									
					36,192	2	15	8	36,192	2	15	8					

Hospitalsforstander og Borgmester Christen Jensens Regnskaber.

Den modtagne Kasse-	Indtægter				Udgifter			
	Sl. Dr.	Mk.	Sk.	Alb.	Sl. Dr.	Mk.	Sk.	Alb.
beholdning:	450	4	0	0				
R. 1661—62:	3,072	3	2	0 ²⁴⁰⁾	2,078	1	6	0
R. 1662—63:	3,062	2	5	0 ²⁴¹⁾	1,950	2	5	0
R. 1663—64:	2,270	0	7	0 ²⁴²⁾	2,363	3	0	0
R. 1664—65:	1,787	0	2	1	2,460	3	14	0
R. 1665—66:	2,072	3	15	8	2,458	2	12	8
R. 1666—67:	1,852	0	8	3 ^{1/2}	2,605	2	4	0 ²⁴³⁾
I Behold:					649	2	14	4 ^{1/2}
	14,567	2	8	3 ^{1/2}	14,567	2	8	3 ^{1/2}

²³⁹⁾ Aflagt af Enken. ²⁴⁰⁾ Heraf fra Kalø Len: 70 Sl. Dr. ²⁴¹⁾ Heraf fra Kalø Len: 825 Sl. Dr. ²⁴²⁾ Heraf fra Kalø Len: 624 Sl. Dr. ²⁴³⁾ Aflagt af Enken.

XXI.

Ekstrakt-Afskrift af en den 15. Juni 1728 optagen Synsforretning.

Anno 1728, den 15. Juni, blev Syn taget til Grundmuren, som skulle indhegne Hospitalets Gaard her i Aarhus saa og de Fattiges Baggaard og Munkehaugen des Brøstfeldighed, hvorved var Forstanderen Niels Nielsen medhavende og som Synsmænd navnlig: Hans Christopher Veis, Christen Kiholm og Frands Laursen, alle Borgere og Muremestre her af Aarhus, hvor vi da forefandt bemelte Mure af Beskaffenhed saaledes:

Omkring Munke-Haugen.

Der er Grundmuren fra Niels Slagters Hus ved Vestergade indtil paa 32½ Alen nær Closterboderne 143½ Alen lang, hvilket over alt er meget brøstfeldig.

Imellem fornævnte Grundmur og Closterboderne har tilforn staaet et Stykke Halvtag, Vægge af Bindingsværk og murede Vægge, som er i Længden 32½ Alen og i Højden 3½ Alen, hvilket er ganske nedfalden undtagen nogle faa Fag.

Præste-Residentsen og de Fattiges Baggaard.

Der om er Muren saa godt som øde, fornemmelig det nordre Stykke som staaer paa Hæld næsten faldefærdig, omtrent 25 Alen, saa og om Præste-Residentsen, hvor Stenene ere affaldne og borte, over 11 Alen, som vil ganske af ny opmures, Resten som er 52 Alen, er noget bedre.

Ellers befandt vi, at der laa meget Skarn og urimelighed rundt om alle bemelte Grundmure, som tilgrændsende Naboer haver did lagt, nogle Steder højt og tæt op til Murene, hvilket har været stor Aarsag i samme Mures Forraadnelse ved Jorden, og saa længe slig Urenlighed der bliver liggende, kan Murene ingen Bestandighed have, i hvor vel de end repareres.

Omkring Hospitalsgaarden.

Er en god stærk Grundmur i Længden 83 Alen.

Der ved er et lidet Stykke Mur, hvilket ses har været Grunden af en pilaar til Hold for det gamle Brøgers, som for mange Aar siden er nedbrudt. Dernæst besøgte vi det Stakitværk, som skulde indhegne Urtehaugen paa den Side til Forstanderens Værelser, samme er i alt 32 Alen, ganske forraadnet.

Det Plankeværk der nest mellem Køkkendøren og det lidet Hus i Haugen med dessen tvende Døre, er og meget brøstfeldig.

Det norder Stakitværk mellem begge fornævnte Huse ind til Hospitalsgaarden er og brøstfeldig.

(Aarhus Bispeark., 3. Rev., Fol. 179, Nr. 2.)

Ekstrakt-Afskrift af Pro Memoria fra Direktionen til Hospitalsforstanderen, dateret $\frac{1}{11}$ 1784, og dennes paategnede Svar.

Pro Memoria.

Efter at vi have taget i Overvejelse den til os fra deres Velvished som Forstander for Aarhus Hospital indsendte pro Memoria under 27de Oktober d. A., angaaende en vis nødvendig Forandring med bemeldte Hospitals Bygning, og da tillige fæstet vore Tanker paa de trede medfulgte Bilag, ligesom og endeligen bemelte Sr Kruuses efter Direktørernes Ordre over Hospitalets Bygninger tagne Syn den 8de Janv: 1783.

Saa finde vi:

1. at da berørte Syn N° 3 tilstrækkeligen forklarer, at Hospitalet nødvendigen behøver en Hoved-Reparation, kan samme forsvarligen ikke længere udsættes, men da vi af alle Bilagene tillige erfare, at samme i sig selv nødvendige Forandring kan ske paa tvende Maader, enten ved at reparere Hospitalet, som det er, da det vil koste 3006rd 5 Mk., eller ved at nedtage tillige, hvad overflødig er, da saadan dermed forenet Reparation vil beløbe sig til 2539rd 3 Mk., og vi meget let begriber, at det sidste forsaavidt bliver det bedste, som Hospitalets Reparation da for Eftertiden bør og maa koste mindre, saa ikke des mindre finde vi det saa vel for vor Sikkerhed som til Efterretning for Fremtiden nødvendigt, at førend vi noget videre kan beslutte, Deres Velvished da ville

Underdanigst Svar.

At Brøstfeldigheden paa Hospitalet er bleven saa stor, har fornemmelig disse tvende Hoved Aarsager:

Ved min Tiltrædelse til Hospitalsforstander Tjenesten 1772 var ikke alene en Længde Udhus faldefærdig, men Hoved Bygningen i misserabel Stand, jeg gjorde straks Forestilling om en Hovedforandring med de unyttige Bygningers Nedtagelse, men den Tid havde Hospitalet alene paa Rente 5000rd og en Del fattigt og noget øde Bøndergods, der medtog næsten ligesaa megen Udgift, som det gav Indtægt, og (var) følgelig ikke i Stand til at udføre denne Forandring.

Siden, da jeg efter Forestilling og de høje Herrer Direktørers Tillidelse havde faaet dette fattige Gods efter de paa Jordegods værende høje Priser bortsolgt, saaledes at Hospitalet havde samlet en Kapital af 19300rd og altsaa bedre kunde taale at gøre Bekostningen, blev der Afveksling med Stiftamtmandene, hvilket er den anden Aarsag til, at det har henstaaet saa længe og indtil i Aaret 1783,

a. indsende os, hvad bemelte Hospitals Bygninger og sammes Reparation havde aarlig kostet fra 1770 af og til 1783 Aars Udgang, paa det vi deraf kan dømme, hvad Besparelse herefter kunne have Sted, naar det overflødig nedtages.

a. fra min Betjeningstid 1772 til 1ste Maj 1784, som er 12 Aar, har Reparations-Udgifterne opløbet til 3024rd 2 Mk. 8 Sk. foruden 7 a 800rd, jeg af egne Penge tilsatte paa Forstander Boligen, da den forrige af Ælde var nedfalden og var ikke mere til, og den Plads, hvor mine tvende Formænd kort Tid beboede, var saa misserable, at de begge i kort Tid tilsatte Helbred og Livet, og anderledes havde det ikke gaet mig, jeg var lovet en ny Bopæl, naar den agtende Forandring blev foretaget. Men da dette kom i Langdrag, maatte jeg, uagtet jeg havde depenseret som meldt 7—800rd paa Husets Forbedring, til mit endnu Tab forskaffe mig Hus i Byen, hvor over de høje Herrer Direktører Hr. Kammerherre Urne og Hr. Biskopen gav mig skriftlig, at jeg maatte leje Boligen hen, og selv have Lejen til ingen Refusion.

.....
 3 a. Vi finder intet meget om de til dels gode og for Hospitalsforstanderen, saa længe han ikke havde Husleje penge bestemte Udhuse, da nu ogsaa de bør komme Hospitalet til Hjælp i den fornøden kostbare Forandring, ville vi herom vide deres Tanker, hvad enten de kunne nedbrydes og sælges, hvad da deraf kunne udkomme, eller og, om de kunne bortlejes, hvad da deraf kunne ventes.

.....
 3 a. Hospitalets Udhuse ere indrettet til Hospitalets Avlinger og Jorder, som Forstanderen har i Brug imod aarlig Afgift, som er under Hospitalets Jordebog, samt Bekvemmelighed for Forstanderens Kreaturer, og disse Huse behøver liden eller ingen Reparation i lang Tid.

Hospitalsforstander Haugerne har jeg ikke syntes, at disse burde sælges, Ti om enten ingen Spindeskole bliver i Hospitalsforstanderens Bopæl, eller og den bliver der, og med Tiden, som forandrer mange Ting, taber sig igen, kan en mindre stor og mere bekvemmelig Bopæl for Hospitalsfor-

standeren af Materialierne i den gamle opbygges i Enden af Haugen, hvor den forrige har staaet, uden Udgift for Hospitalet

Da der skal være i Omgangen af Hospitalet ind til Kirken nogle Begravelser, maatte man vel og, før end den nedbrydes, forvisse sig om, at ingen Familie til dem ved Køb haver Ret, paa det man ikke siden deraf skulle have Ulejlighed.

I Hospitalets Omgang ere adskillige Lig blevne nedsatte imod en Recognition til Hospitalet for et Ligs Nedsættelse 4 a 6rd. Men Ejendoms Begravelse ved jeg ingen i de Omgange, der hører til Hospitalet.

(Efter Kopibogen.) (H. A.)

XXIII.

Afskrift af Syns- & Skønsforretning.

Anno 1784, den 8de November, have vi underskrevne Raadmænd Risom og Hviid efter Borgmester og Hospitalsforstander Rohdes Begæring og i hans Overværelse været i denne Byes Hospitals Bygning i Anledning af en med samme forestaaende Hovedreparation eller Forandring for at efterse samme og derefter afgive vore Tanker, hvilket der maatte blive Hospitalet mest fordelagtigt for den følgende Tid, enten at reparere det saaledes, som Bygningerne nu ere uden Forandring, eller og at borttage, hvad der kunde undværes og sætte det øvrige i tilbørlig Stand.

Denne vidtløftige Bygning, som fra første Tid har været anlagt og indrettet til et Munkekloster, er øjensynlig til det Brug, den nu er, nemlig Hospital, alt for stor og vidtløftig samt kostbar at vedligeholde.

Hovedbygningen bestaar af 3 de store To Etage Længde Hus.

- a. Den første Længde ligger imod Synder og Nord med Enderne og støder an paa Frue Kirkegaard med den søndre Ende, er 55 Alen lang, deraf er 20ve Alen fra Frue Kirkegaard afdelt til Gange og tvende Daarekister, de øvrige 35 Alen til Forstanderens Logis.
- b. Den anden Længde gaar fra Vester til Øster, er tilbygget den 1ste i den nordre Ende og er en Strækning af 64 Alen, deraf er i den vestre 12 Alen Kælder for Hospitalsforstanderen og Resten til Hospital og Hospitals Kirke.
- c. Den tredje Længde gaar fra Nord til Synder, men støder an paa forrige Længde fra begge Sider og er paa hver Side af forrige Længde 16 Alen, mod Nord er Hospital og mod Synder, som støder til Frue Kirke, har

været Hospitals Præstens Bolig, men nu er der fattig fri Skole samt Enden 2 Daarekister.

- d. Endnu er en Udbygning mod Nord 2 Etager 12 Alen lang, som med den syndre Ende støder paa Hovedlængden Litr. b. og alene er en Varmestue for Lemmerne.
- e. En Omgang med Gewelft, som begynder ved den første Længde ved Frue Kirke og gaar sideværts for de tvende Længder samt for de tvende Længder 16 Alen af den Tredje og støder igen an paa Frue Kirke.

Vi sætter nu, at disse svære Bygninger maa enten have en Hoved Reparation saaledes, som de nu ere, eller ganske og aldeles nedbrydes, og i deres Sted opføres: a. et bekvemt Hospital, b. en Fattig Skole, c. en Bolig for Hospitalsforstanderen eller og endelig at nedtage, hvad der er undværlig og unyttigt, og reparere Resten.

Angaaende den første Maade, da, naar alle Bygninger, som de nu ere, skulle repareres, vil denne Reparation medtage en anseelig stor Summa, og saa har Hospitalet herefter, ligesom forhen, de samme overflødige Bygninger at vedligeholde, der efter vores Skønnende aarlig kan medtage anseelig Reparation.

Den anden, nemlig at nedbryde alle Bygninger og igen opsætte

- a. et bekvemt Hospital
- b. en Hospitalsforstanderbolig og
- c. en Fattig Fri Skole,

da, som det ikke rettere skønnes, end at der maa være saa mange Materialier i de Bygninger, som nu staa, at de bemeldte 3 de Huse, saasom Hospitalsforstander Bolig og en Fattig Fri Skole igen bekvemmelig og ordentlig deraf kunne opføres, er det øjensynlig, at naar Bekostningen paa Bygningernes Nedbrydelse og Opførelse ikke ville medtage alt for betydelig en Summa for Hospitalet, var denne Maade den retteste og for Hospitalet i Længden mest nyttig.

Hvad den 3 dje Post angaar, at nedtage, hvad der er unyttigt, reparere Hospitalet og lade den vestre Længde, som er Hospitalsforstanderens Bolig, blive i den Stand, den er, da vil dette upaatvivlelig blive mindst bekostelig, men der kunde altsaa ikkun nedtages anden Etage af de tvende Længder, nemlig den Østre og Nordre samt Omgangen. Thi naar det Stykke, hvori den Fattige Fri Skole nu er, ganske skulle nedbrydes, maatte denne Skole og Lejlighed for Skoleholderen igen indrettes, og da ingen anden Lejlighed der til er, end i den Længde, som vender mod Vest, hvor Hospitalsforstanderen har boet, manglede hans Bolig. Imidlertid skønner vi ikke rettere, end at dette jo er det sikreste for at bespare Hospitalet fra de anseelige Bekostninger, hele Bygningernes Nedtagelse og Opsættelse vil medtage og ligesom for at forekomme de aarlige Reparationer paa de svære Overbygninger, som kunde undværes, navnlig:

1. at tage 2den Etage af den østre Længde,
 2. Nedtage det Hus, hvor Fattig Skole er,
 3. at indrette Lejlighed til den Fattige og Læse Skole og Logis for Skoleholderen i den østre Ende af Hospitalsforstanderboligen, da der nest ved i samme Længde kunde bekvemt anlægges en Spinde Skole, om de høje Herrer det saaledes naadig maatte tillade.
- Aarhus ut supra.

Risom Hviid.

(Efter Kopibogen.) (H. A.)

XXIV.

*Ekstrakt-Afskrift af Aarhus Købstads Brandtaksations Protokoller
1761, 1771 og 1781.*

Forkortelser: B.: Bindingsværk. E.: Etage. F.: Fag. G. M.: Grundmur.
Hospitalet. Taksations Nr. 544 i 1761, 562 i 1771 og 576 i 1871.

Hospitalet. Taksations Nr. 544 i 1761, 562 i 1771 og 576 i 1781.

- 1 Gaard. G. M. og B.:
- 21 F., G. M. i Vester. 2 E.
- 33 F., G. M. i Nord. 2 E.
- 18 F., G. M. i Øster. 2 E.
- 15 F., G. M. Udbygning i Nord. 2 E.
- 5 F., G. M. til Nord. 1 E.
- 11 F., B., Sidehus. 1 E. (1781: 15 F.)
- 13 F., B., Baghus. 1 E.

1781 tilkom: 1 Halvtag. B. med Tegl behængt: 8 F. 1 E.

Indhegningen: G. M. om Hospitalet paa vestre, nordre og østre Side, i alt 332 Alen.

Den i 1791 optagne Taksationsforretning findes ikke i Byens Arkiv.

XXV.

*Ekstrakt Afskrift af Aarhus Købstads Brandtaksations Protokoller 1801,
^{27/10} 1807, 1811, 1827, ^{2/7} 1829 og 1837.*

Forkortelser: B.: Bindingsværk. E.: Etage. F.: Fag. G. M.: Grundmur.

Hospitalet. Taksations Nr. ^{31/8} i 1801. Matr. Nr.: Ingen.

- a. 1 Hus med den ene Ende til Frue Kirkes Taarn og den anden til Hospitals Kirken. Massiv G. M., 14 F., 1 E., til Køkken og Værelser med 8 dobbelte Senge.

- b. Hus, norden for Hospitals Kirken. Massiv G. M., 12 F., 1 E., indrettet til Værelser, Køkken og Daarekiste (1827: Daarekister).
- c. et mindre Hus samme steds. Massiv G. M., 5 F., 1 E., til Spisekammer og Fadebur.
ad b og c. 1827: 16 F.
- d. 1 større Hus i østre og vestre. Massiv G. M., 22 (1827: 21) F., 1 E., indrettet til Kirke og Værelser, i Kirken en Prædikestol, en Altertavle og 2 indelukte og 5 (1827: 7) aabne Stole og i Værelserne 8 dobbelte Senge samt Port i 2 Fag.
- e. 1 Hus i sønder og nord med Enden til Frue Kirkes vestre Gavl. Massiv G. M. 31 (1827: 33) F., 2 E., indrettet til Værelser, Køkken, Spindeskole, Hue- og Klæde Fabrik samt i 1801 og 1807 (men ikke i 1827) Fattigskole.
- f. 1 Baghus i Gaarden. B. (Eg) og Murtavl, 11 F., 1 E., til Kornlade med Port i 2 F., indrettet til Beboelse. 1811 10 F. og 1817 9 F.
- g. 1 Hus til Klostergade. B. (Eg) og Murtavl, 15 F., 1 E., til Stald og Kornlade med Port i 2 F. 1807: ganske forandret og betydeligt forbedret: 16 F., indrettet til 2de fattige Skoler, tillige med Værelser for Lærerne og 2de Køkkener. 1817: Fattigskoler og Værelser, Port i 2 F. 1827: 20 F.
- h. 1 Halvtag. Mur- og Bindingværk med Sten behængt til Vognremise. 8 F., 1 E. Omtales sidste Gang i Taxationen 1807. I Taxationen 1827 har Hospitalet Hus Nr. 838 og Tax. Nr. 64/8. Herunder er opført Bygningerne a—f.
g har faaet Tax. Nr. 64/9. Friskolens Bygning med Hus Nr. 839 i Tax. 1837.
h er forsvunden.
Som Tax. Nr. 64/10 er tilkommen: Fattigvæsenets Bygninger med Hus Nr. 840 i Tax. 1837.
- a. 1 Halvtag i Friskolens Gaard.
B. (Eg og Fyr), 8 F., 1 E., til Ligstue og Brændehus m. v.
- b. 1 Hus vesten i Gaarden med Enderne i Sønder og Nord.
9 F., 1 E., til Værelser.
- c. Plankeværk, Stakitter og 1 Fjæleport.
og fra ²/₇ 1829 yderligere:
- d. 1 Halvtag.
2 F., 1 E., med Fjæl beklædt og Sten behængt til Brændehus og lignende Brug.
- og e. 2 F. Hus med Fjæl beklædt og Sten behængt til Locum med en der indrettet og staaende Renovationsvogn.

XXVI—XXVII.

Afskrift. — Pro Memoria!

Længe har Magistraten med De Herrer Fattiges Inspektører ønsket, at Vægterne, som henhæve de under Fattigvæsenet henhørende Fattiges Lig her i Aarhus, ville dertil anskaffe sig sorte Klæder, da vi og ventede, at en af Sognets Præster med en af de borgerlige Fattiges Inspektører skulle medfølge, og for at befordre dette har man paa forventet højere Approbation villet tilstaa Vægterne for hvert Lig 4 Mk.; men Vægterne har dog ikke villet erklære sig hertil, med mindre de og kunne vente at blive antagne til at henhæve Hospitalets Fattiges Liig, imod derfor at nyde den Betaling som hidtil er givet. Dette sidste beder vi tjenstskyldig, at Hr. Forstander behagelig vil, om muligt, indvilge for at befordre denne Sag, og hvormed behagelige Svar udbedes. —

Aarhus Raadstue, den 11te Januarii 1802.

N. Hviid. Risom.

Til

H: Forstander Kier
i Aarhus.

.....
Ærbødigst Pro Memoria!

Under 11. f. M. havde jeg den Ære at modtage D:W: behagelige Skrivelse angh: Vægtere, som Magistraten ønskede at maatte antage til ogsaa at henhæve Hospitalets.

I Anl: heraf har jeg den Ære udi forlangt Gensvar herved ærb: at melde, saasom det altid haver været Skik, at disse ere henbaarne til Graven af et saakaldet Klosterlaug /: der egentl: bestaar af Daglejere eller andre gamle Borgere /: hvorved de sædvanlig geleides af Hospitalspræsten og Forstanderen samt med Sang af Hospitalets Degn; vil den respektive Magistrat ikke miskende mig, om jeg tager i Betænkning herudi at gøre nogen Forandring.

Det er en bekendt Sandhed, at de gamle og fattige sætte megen Pris paa en, som de kalde det, anstændig Begravelse. Hospitalets Lemmer gøre i levende Live saa meget af den Maade, hvorpaa deres Lig begraves, at de fleste af dem, om ikke alle, endog anse dette for en væsentlig Ting, der er forenet med Hospitalets Gode; mange, hvis Paarørende kan og vil underholde dem, ansøge om Husleje i Hospitalet, fordi deres Lig da faar en med deres Ønsker overensstemmende Begravelse.

Jeg vil derfor meget nødig betage Hospitalets Lemmer, og disse gamle Stakler, som derudi have Husleje, den søde Følelse eller Stolthed, de have af deres Begravelses Maade og Ligfølgelse — saa meget mindre vilde jeg det,

som jeg allerede engang har angrebet deres saa kære Følelser derved, at jeg, for Bekostningen at spare, har afskaffet de unødvendige Vaagestuer, der i Hospitalet forhen havde Sted med Lig.

Jeg er og overbeviset om, at det for Tiden vil være dem alle ubehageligt, om nogen videre Forandring blev indført — men naar det ikke længere vorder anset som noget foragteligt at hembæres af Vægterne, hvilken Tid vel snart kan haabes efter Magistratens gjorte gode Foranstaltning med Vægteres sorte Dragts Indførelse, naar der tillige bliver gjort Forskel paa et Fattiglem og en Selvmorder eller uærlig Persons Begravelse og Hembærelse, da først tør jeg haabe herudi at tage Beslutning overensstemmende med det mig af D: V: gjorte Forslag.

Klostrets saakaldte Liglaug nyder for hvert Lig at hembære 12 Sk., Indkomsten for Vægterne vilde altsaa være saare ubetydelig fra Hospitalet, saa at denne ikke kan gøre nogen Hindring i den gode Indretning, som er foranstaltet for de øvrige Fattiglemmers Hembærelse.

Aarhus, den 19. Febr. 1802.

Ærbødigst

Kiær

Til

Den respektive Magistrat,

Aarhus.

(H. A.)

XXVIII.

Ekstrakt-Afskrift af en Skrivelse fra Hospitalsforstanderen til Doktor Hahn, leveret denne den ¹²/₁₂ 1803.

Hospitalet i Aarhus er indrettet saaledes, at 32 Lemmer derudi nyder fri Underholdning, Varme, Medikamenter og Pleje.

Ethvert Lem nyder ugentlig inde i Hospitalet fra 2 Mk. 8 Sk. til 3 Mk., som er det højeste, der endnu ugentlig er udbetalt.

Et lige Antal Lemmer nyde Understøttelse udenfor Hospitalet.

Stuekonen i Hospitalet skal bespise med sund og ordentlig Mad dem af Lemmerne, som ikke /: enten formedelst Sygdom eller Mangel paa Klogskab :/ selv kan holde sin Kost, og da hæver hun deres Penge; For nærværende Tid haver Stuekonen saaledes de fleste Lemmer i Kost, fordi de ikke, efter Levnetsmidlernes høje Priser kan komme ud af det med deres Portion, og Stuekonen maa ofte af Hospitalets Kasse kommes til Hjælp, da hun ellers ikke kunne bestaa — saaledes f. Eks. betales af Hospitalet det, som hun giver mere end 4 rd 3 Mk. for 1 Tønne Rug og ligesaa faar hun for ethvert Lem i Vaskepenge 3 Mk. aarlig — til egen Underholdning nyder

hun ugentlig 3 Mk. 8 Sk.—. De syge skal hun pleje og dem alle renholde, saavel som og skaffe Sengene redte og Værelserne fejede. Hvert Lem har sin egen Seng; disse ere anbragt i en lang Rad midt paa Gulvet i 3 Værelser, der er temmelig høje og kan holdes vel udluftede.

I det ene Værelse er 16 Senge, i det andet 8te og i det tredje, som altid holdes varmt for de syge, ligesaa 8te Senge, desforuden er et rummeligt Spiseværelse, hvor Lemmerne om Vinteren tillige opholder sig, fordi der altid gives Varme; Køkkenet, hvor tillige vaskes, da en Kobberkedel der er indmuret, er almindeligt for alle Lemmerne og nu er nylig indrettet et andet lidet Køkken, hvor nogle Lemmer lave deres Mad. De nye Køkken Indretninger med Komfurer kan til ingen Nytte bruges i et Hospital, hvor saa mange Lemmer komme hver med deres Potte at varme, men man maa finde sig i at levere det fornødne Bøgebrænde, som købes af Bønderne i Favnevis.

Medikamenterne til de syge betaales af Hospitalets Kasse efter Lægens Ordination, og er den ordentlige Distrikt Kirurg i Aarhus beskikket Læge i Hospitalet.

Til afsindige og trængende Menneskers Bevogtning er ved Hospitalet indrettet 5 Daarekister, de 3 bruges næsten altid, men de 2de ere ikke i saadan Tilstand eller af saadan Indretning, at deres Brug bør tillades. De ere ei heller brugte i min Embedstid til Menneskers Bevogtning. Flere Daarekister kunne være ønskelige, dersom Hospitalets Fonds kunne taale Indretningen, men endnu mere maatte man ønske, at der i Hospitalet blev truffet saadanne Indretninger, hvor mindre gale eller halvtossede Personer kunne indelukkes og plejes; thi Lejlighed til denne Slags Menneskers behørig Afsondring og Bevogtning saa vel som Pleje savnes ganske og aldeles, da man enten nødes til at lade dem være i fuldkommen /: maaske undertiden ufor-svarlig? /: Frihed eller umenneskeligen at indespærre dem i de strænge Daarekister.

I Midten af Hospitalets Bygninger og i Enden af den største Længde Bygning er Kirken indrettet, hvor der hver Prædikens Dag holdes Guds-tjeneste af Hospitalets egen Præst, der tillige er Kapellan ved Frue Kirke. Degnen, som tillige er Skolelærer ved Fattigskolen, der staar i Forbindelse med Spindeskolen, og har fri Bopæl i Hospitalets Bygninger, holder daglig Morgen- og Aftenbøn for Hospitalslemmerne.

Forstanderen haver tilforn altid haft fri Bopæl i Hospitalet, men dette er nu forandret, da disse Værelser nu er anvendte til Fattigskole, Spinde-skole samt til Skoleholderens og Spindemesterens Opholdssteder.

Hospitalet er forøget ved nogle faa private Gaver har nu neppe saa megen aarlig Indkomst, at det efter de forøgede Udgifter paa Lemmer-nes Underholdning kan holdes i Balance.

(H. A.)

XXIX.

Afskrift af Skrivelse af 1/5 1815 fra Hospitalsforstanderen til Direktionen.

Det er Deres Excellence og Deres Højærværdighed bekendt, at de Lejligheder, der haves i Aarhus Hospital for Afsindige, i flere Henseender ikke ere saa gode eller saa hensigtsmæssige, som man for saadanne ulykkelige maatte ønske dem, ligesom det og let kunde indtræffe, at de Lejligheder, her er, bleve for faa.

Jeg tillader mig derfor, i Forbindelse med, hvad jeg igaar havde den Ære mundtlig at foredrage Deres Excellence, underdanigst at indstille om ikke i den første hvælvede Gang, som fører fra Hospitalets indre Gaard, til dets gamle Gravsted, maatte indrettes en Daarekiste, der kan blive ej alene sikker men tillige lys, luftig og rummelig. Den anden dertil stødende Gang derfra ud paa Kirkegaarden, der er bekendt som berygtet under Navn af Klostergangen²⁴⁴), kunde maaske bortlejes som Pakhus, hvortil den synes godt skikket eller til andet Brug til Fordel for Hospitalet.

Disse to Gange, der ikke vel kunde undværes, saa længe Hospitalets Lig bleve jordede paa det gamle Gravsted, ere nu ikke længere til nogen væsentlig Nytte for Hospitalet, da dets Lemmer, saa vel som de Øvrige, der bor i Hospitalets Bygninger, have Udgang af dets Port, og andre, som tillade sig at gaa derigennem og videre gennem Hospitalets yderste Gaard mellem Vestergade og Munkeport eller Gaden bag Klostret, kan gaa forbi den anden Side af Kirken eller følge Gaderne.

(Efter Kopibog i H. A.)

XXX.

Ekstrakt-Afskrift af Forklaring over de Jorder, Grundstykker og Bygninger, Aarhus Hospital tilhørende, hvormed Hospitalets Forstander og Degn samt Økonom ere beneficerede, og hvorom Regnskabet intet melder, fordi Indtægten deraf ikke tilflyder Hospitalets Kasse m. v.

a. Hospitalsforstanderen.

1. Trende Gaards Avlinger paa Byens Mark, nemlig Worregaards Vange 2^{det} Fald og Møllevangen 3^{dje} Fald og udgøre tilsammen i hver Vang c. 6¹/₂ Td. efter Korter og Beregninger af Landmaaler J. Høgh, dat: 1801.
2. En Toft, Hummelhaven kaldet, opmaalt og beregnet 1803 af Pr:Lieutenant R: Müller og indeholder 13801 Kv. Alen.
3. Den vestre Længde og noget af den nordre af Hospitalets Bygninger samt

²⁴⁴) Hoffmeyer skriver i l. B., S. 453: I et Begravelsesreglement fra 1682 hedder det: Paa Vor Frue Kirkegaard begravnes Sønden for Kirken; Vesten for Kirken nyder Hospitalslemmer fri Jord; Østen for Kirken nyder fattige fri Jord; der begravnes ogsaa i Klostergangen, saa vidt Kirken holder Tækket vedlige.

en Ladebygning og den derved liggende Have, som er omtrent 3000 Kv. Alen stor og indeholder circa 50 Stk. gode Frugttræer samt desuden betydelige til Gaardsrum afbenyttede Pladser af over 2000 Kv. Alens Størrelse, hvilket alt tilforn har tjent til Forstanderens frie Nytte og Brug, men ved Direktionens provisoriske Approbation af ^{17/12} 1819 paa Fattigkommissionens derom indgivne Forestilling af 1. s. M. for bestandig overladt Fattigvæsenet imod en aarlig Afgift af 170 Rdb. Sølv, hvoraf dog Forstanderen ogsaa skal svare i Pension til afdøde Hospitalsforstander Andersens Enke 50 Rbd. Sedler aarlig i Følge Resolution af ^{29/5} 1816.

4. Et indhegnet Stykke af den saakaldte Kirkehave eller Klosters indelukede Gaard, hvilket afbenyttes som Have.

B. Degnens indhegnede Have norden Indgangen til Hospitalet.

C. Den Stuekone til Nytte og Brug ligeledes overladte indhegnede Have, beliggende norden for Degnens.

E. En Bygning af 21 Fag, haves til Nytte og Brug af Almue Skolevæsenet og er indrettet til Friskole for Byen.

Denne Bygning, hvoraf ingen Afgift er svaret til Hospitalet eller dets Forstander, af hvem den oprindeligen er afbenyttet til Avlsbruget, har i mange Aar været afbenyttet til det fornævnte Brug, men med hvad Hjemmel, har jeg ikke kunnet opdage.

F. Avlsmand Christoffer Andersen er i Aaret 1815 overladt et Halvtag, stort 2 Fag, imod at han uden Betaling med sin Ligvogn bortkører Hospitalets Lig, vide Resolution af ^{11/5} s. A.

G. De til Hospitalets eget Brug værende Bygninger ere

1. Den nordre Længde fra Indkørsels Porten til Hospitals Kirken, 15 Fag, men af Tagværket har Fattigvæsenet sat sig i Besiddelse af de vestre 5 Fag og der indrettet Værelse, uden at jeg har kunnet finde nogen Tilladelse dertil.

2. En Udbygning i Nord, 5 Fag, indrettet til Spise Kammer.

3. Ved Enden af denne Tilbygning er et Hønsehus og Svinesti ? til Brug for Økonomen samt et Lokum for Hospitalslemmerne og deromkring er en indelukket Plads, som afbenyttes til Skarnsamling.

(Dokumentet, der findes i H. A., er hverken underskrevet eller dateret, men synes udfærdiget af Hospitalsforstanderen i 1826.)